ARİF TEKİN

İSLAM'DA İÇKİ

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

BERFİN

Berfin Yayınları : 219
Araştırma-İnceleme : 84

ISBN 978 - 605 - 4399 - 24 - 6
Yayıncı Sertifika No: 10859
Matbaa Sertifika No: 12156

Arif Tekin : İslam'da İçki
Yayın Yönetmeni : İsmet Arslan
Düzelti : Güzide Bulut
Kapak : Mehmet Özalp
Baskı Cilt : Kayhan Matbaası (Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi, C Blok No: 244 Topkapı / İstanbul)
Birinci Baskı : Temmuz 2013

Berfin Basın Yayın ve Tic. Ltd. Şti.
Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han, No: 29 / 62
Kat: 3 Cağaloğlu 34112 / İstanbul
Tel: (0.212) 513 79 00 - **Faks:** (0.212) 512 37 20
www.berfin.net **e-posta:** berfin@berfin.net

ARİF TEKİN

İslam'da İçki

BERFİN
YAYINLARI

Bu çalışmamı, bana emek veren merhum anne-babama saygıyla ithaf ediyorum.

* “Din, cahiller için görkemli, siyasiler için kullanışlı, filozoflar için saçmadır.” Titus Lucretius Carus/Roma (M.Ö. 99-55)

* “Bir çağa ait olan bir din, sonraki çağlar için ancak bir eğlence olur.” Richard Clopton/ Avustralya (1949 d.)

* “Sizi saçmalıklara inandırabilenler, size katliam da yaptırabilirler.” Voltaire (ö.1778)

* “Din, sıradan insanları pasif ve sessiz tutmak için bulunmaz bir nimettir.” Napolyon (ö.1821)

* “Eğer insanlar sadece cezalandırılmaktan korktukları ya da ödüllendirileceğini umut ettikleri için iyi kalpli iseler, o zaman vay insanlık haline!” Albert Einstein (ö.1955)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Bu çalışmamı, içki içilsin veya içilmesin diye kaleme almıyorum. Bana göre herhangi bir yiyecek ve içeceğin insana yararlı veya zararlı olmasının adresi eski mitolojiler değil; tersine bilim ve tıptır. Bu konuyu işlemekten amacım, Kur'an'da ve diğer İslami kaynaklarda içki konusunun nasıl işlendiği, ayrıca var olan verilerden ortaya çıkan sonuçları izah etmek, yanı sıra Hz. Muhammed ve en yakın çalışma arkadaşlarının içki-şarap içip içmedikleri konusunu tüm boyutlarıyla ortaya koymak.

İnsan teknolojik gelişmelere bakınca, yeter ki gerçekler anlatılsın artık kimse bu zamanda mitolojilere inanmaz diye düşünür; ne yazık ki bu sav İslami kesim için geçerli değildir. Bu satırları yazarken basında Ankara, Antalya, Hatay, Çankırı ve Kırklareli başta olmak üzere Türkiye'nin birçok ilinde cennet biletlerini satan bir şebekenin polis tarafından ele geçirildiği haberini okudum (Mart 2012). Bunların iki yıl içinde bu biletlerden sağladıkları para yaklaşık 6 milyon Türk Lirası. İşin ilginç yanı, bu biletleri alanlar arasında yüksek tahsil görmüş insanların bulunmuş olması. Bu manzara, Türkiye'nin sosyolojik olarak içinde bulunduğu vahim durumu gözler önüne seriyor. Bu sadece Türkiye için geçerli değil; tüm İslam ülkelerinde benzer şeyler vardır. Geçenlerde bir Arap kanalında kısa bir tartışma izledim. Adamın elinde kitap, Mısır Ezher Üniversitesinden kimi hocaların şu fetvalarını tartışıyorlardı: Namaz kılmayanlar, dinden çıkanlar katledilir ve etleri de çiğ olarak, yani haşlama ve kebap yapmadan yenir. İster bu konuda imam (yetkili din adamı/Şeyhülislam) izin versin ister vermesin halk bunu yapacak diyor. Bu konuları içeren kitabı da eline almış, ilgili cümleleri tv moderatörüne gösteriyor.

Evet; dünyamızda bir tarafta Avrupa ve Japonya gibi bir hayat tarzı, diğer tarafta tanrı adına böyle bir mantalite yaşanıyor![1]

Araştırmalarımı yürütürken hem yüzde yüz İslami kaynaklar kullanıyorum, hem de duygusal yaklaşımlardan uzak durmaya özen gösteriyorum. Şayet yazılarımda sanki dini hafife alıyormuşum gibi bir görüntü ortaya çıkıyorsa, bu benden kaynaklanmıyor. Çünkü yazdıklarım İslami eserlerden birer alıntıdır. Ancak şimdiye kadar bu bilgiler kamuoyuyla paylaşılmamış; bu ayrı konu.

Böyle bir kitabı ortaya çıkarmak için, güvenilir İslami eserlerden ciltler dolusu kaynak gözden geçirdim. Bu, çalışmamın dipnotlarından ve kitabın sonundaki kaynakçadan kolayca anlaşılabilir. Elbette pek çok kitabı gözden geçirmek güzel bir şey; ancak önemli olan insanlık için gerçek olanı bulup ortaya çıkarmaktır.

Kanıtlarım İslami kaynaklardan birer seçmedir derken, burada bir örnek vermek isterim. Mısır'ın şu anki Diyanet reisi Dr. Ali Cuma'nın bazı ilginç çıkışlarını medyadan takip ettim. Örneğin; birçok kitap yazan, ayrıca Buhari üzerine yazdığı şerh kitabıyla meşhur olan **İbni Hacer Askalani** (h.852.ö) hakkında şunları söylüyor: İbni Hacer tarikat ehli Muhammed Fergal'le alay etmiş, daha sonra camiye gidip cemaate imam olunca Fatiha suresini bir türlü okuyamamış, aklına gelmemiş ve böylece cemaate karşı mahcup olmuş. Orada kendisi, ben Fergal'le alay ettiğim için o bunu keramet yoluyla başıma getirdi diye itiraf etmiş. Bu olup bitenlerden sonra Fergal'in yanına gidip haşhaş satmaya başlamış ve hatta daha sonra içmiş gibi bir senaryo anlatır Ali Cuma. Bunlar kanıtsız ve mantıksız söylemlerdir. Fergal, ben göklere çıktım, biraz Allah'la sohbet edip geldim gibi sözler sarfeden biri. Bunu anlatınca dönemin hâkimi ona inanmamış, alay etmiş. Fergal'in kerametiyle onun dili tutulmuş ve ölene kadar hâkim dilsiz kalmış. İşte müftü efendi böyle bir Fergal'e inanır; ama o kadar eser bırakan Askalani'ye dil uzatır, haşhaş içmiştir der. Yine **Gumari** (m.1993.ö) kendi tefsirinde **İbni Hacer**'in ka-

---

[1] O tartışmalar şu adreste izlenebilir. http://ahewar.org/rate/sy.asp?yid=25872

dın düşmanı olduğunu, çarşı-pazara çıkan kadınları takip ettiğini belirtiyor ve örnek veriyor. Bir gün kadının birini eve kadar takip etmiş. Eve varıp kadının bedeninin siyah olduğunu görünce beğenmeyip geri dönmüş gibi bilgiler veriyor. Burada demek istediğim, kaynaklarımda bu gibi zayıf iddialara yer yok. O yüzden işleyeceğim konular hakkında en başta Kur'an ve İslam'da sağlam kabul edilmiş kaynaklar diyorum ve araştırmalarımı bunlar üzerinden sürdürüyorum.[2]

Dinden nemalanan çıkarcıların benim gibi İslam'ın gerçeklerini ortaya döken yazarlar hakkında kısa yoldan, "Efendim bunlar kafayı yemiş, kendi yorumlarını yazıyorlar, dine iftira ediyorlar, bir milyar insan İslam'a inanıyor; bunların hepsi yanlış da bunun gibileri mi gerçekleri bulmuşlar..." gibi basit bir akıl yürütmeyle çamur atacaklarını biliyorum. İşlerine gelmediği için elbette ki bu gibi sözler söyleyeceklerdir.

Hıristiyanlar 15. asra kadar bugünkü Müslümanlar gibi değişime kapalıydı. Sonuçta **Martin Luther, Giordano Bruno** gibileri start verdi ve Avrupa din cenderesinden kurtuldu. O zamanda da Hıristiyan din adamları, dine inanan milyonlar yanlış da Martin Luther gibi çıkış yapanlar mı haklı diyorlardı ama sonuçta reformistler haklı çıktı. Demek ki ilim ve bilimsellikten uzak bu gibi mitolojik konularda sayı çokluğu bir ölçü değildir. Ne yazık ki İslam âleminde (günümüz şartları da farklı olduğundan) uyanma işaretleri henüz ufukta görülmemektedir.

Güzel bir söz vardır: **"En yüce zafer kişinin kendini yenmesidir"** diye. İslam âleminde değişim için daha çok zamana ihtiyaç var. Bir kere iktidarların gaddarlığı yüzünden iç dinamiklerde kıpırdanma yok. Kaldı ki dünyayı idare edenler de geri kalmış İslam ülkelerinde değişim olsun istemiyorlar. Amaçları demokrasinin gelişmesi olsaydı ilkin Suudi'den başlamaları gerekirdi. Niyetleri farklı. Diyelim ki bütün İslam ülkelerine demokrasi

---

2 Ebu'l Fadl Abdullah Muhammed Sıddık Gumari(ö.1993.m), "Bid'u't-Tefasir" s. 179. Dar'ü Reşadi'l Hedise,
Darü'l Beyda(Fas)/1986. Mısır müftüsü bu konuşmayı 27 Aralık 2011'de Mısır devlet televizyonunda yapmış.

geldi ve hepsi Avrupa gibi oldular; peki o zaman dünyanın hâkimleri durumundaki güçler silahlarını, topyekûn icatlarını kime satsınlar, kimi sömürsünler? O yüzden bu mitolojilerden kısa zamanda kurtulmak zordur diyorum. Her şeye rağmen daha güzel bir dünya için mücadeleye devam.

Not: Bugünlerde Türkiye'nin birinci gündemi İstanbul'daki Gezi Parkı eylemleridir. Konuyla ilgili Fethullah Gülen'in bir açıklaması medyada (Aydınlık Gazetesi, 14 Haziran 2013) yer aldı. Kendisine göre eyleme katılanlar, "Nesebi gayri sahih kişiler'dir. Yani öz Türkçe ile bunların babası belirsizdir. İşte, yazık ki yöneticiler bu tür zihniyet sahiplerine her türlü maddi manevi desteği sunmaktadırlar. Dilerim insanlık için her şey yoluna girer.

I. BÖLÜM

İSLAMİYET ÖNCESİ DÖNEMLERDE İÇKİ

1. Tevrat Kültüründe İçki

Konuya ilişkin Süleyman mesellerinde Massa kralı Lemuel'e annesinin söylediği öğütler var. Bunlar arasında, "Oğlum! Şarap krallar için değildir, içki peşine düşmek büyüklerin işi değildir, çünkü içki içmekle şeriat unutulur. Ancak içkiyi, helak olmak üzere olana ve canında ağrı-sıkıntı olana verin ki, içsin de yorgunluğunu-ağrısını hatırlamasın ve fakirliğini unutsun" diyor. Aynı bölümde, "Şarap ve ete düşkün olanlar arasında bulunma. Şarap başından kalkmayanlara yazıklar olsun. Sen şarabın kırmızılığına ve kadehe kolay dökülmesine bakma. Sonunda yılan gibi ısırır, engerek gibi sokar..." gibi bilgiler var. Yine şarap gülünçtür, içki de fırtınadır, kim bunlarla sendelerse bu hikmetli bir şey değildir denilir. **Yeremya** kısmında şarabın kötülüğünden uzun uzadıya söz edilir. Tevrat inancının bir versiyonu olan **Hoşea** bölümünde kısaca, zina ile eski ve yeni şarap insanın aklını alır denilir. Tevrat **Yoel** kısmında rabbin bazı uyarıları var; o uyarıların devamında, ayılın ey sarhoşlar ve ağlayın ey şarap içenler, hepiniz tatlı şarap içiniz ki uluyasınız denilir. Habakkuk bölümünde, komşusuna içki içirenin vay başına! Vay sana, sen ki ona zehirini katıyorsun bilgisi var. Yine Tevrat **Levililer** bölümünde Rab, Musa'nın kardeşi Harun'a hitaben, "Sen ve çocukların toplanma çadırına girdiğiniz zaman ölmeyesiniz diye şarap ve içki içmeyin. Bu, nesillerinize ebedi kanun olacak; ta ki mu-

kaddes ile bayağı olanı ve temiz ile murdarı birbirinden ayırt edesiniz!" şeklinde öğütler/talimatlar verilir.[3]

Tevrat **Tesniye** bölümünde, paranı şarap, içki için, canın istediği her şey için harcayacaksın şeklinde farklı bir bilgi var.[4]

Yine Tevrat **Tekvin** bölümünde nahoş bir olay anlatılır. Burada içki de söz konusu. Sözde Lut peygamberin iki kızı bir mağarada babalarına içki içirip onu sarhoş ederek kendisiyle cinsel ilişki yaşamışlar ve bunun sonucu olarak kızlar hamile kalıp çocuk doğurmuşlar. Elbette bu anlatılırken, denilir ki başka erkek kalmadığı, neslin tükenme tehlikesi olduğu için bu kızlar babalarına karşı böyle bir komplo kurmak zorunda kalmışlar. Burada maksadım, Tevrat kültüründe içkinin işleyişi hakkında genel bir bilgi vermek; yoksa bu tür mitolojik konuları yazmak (Lut olayını kastediyorum) değildir.[5]

Tevrat'ta şu bilgi de var: Eli, Hanna'ya **"Ne zamana kadar sarhoşluk senin üzerinden kalkacak?"** deyince; Hanna, hayır içki ve şarap içmedim karşılığını verir.[6]

Tevrat **Hakimler** bölümünde Rab, Manoah'ın kısır eşine öğütte bulunur, bazı şeyleri yapmamasını önerir. Onlar arasında şarap-içki ile murdar olanları kullanmamak da var. İşaya bölümünde bir yerde kısa bir şekilde, **"Şunlar da içki ve şaraptan salınıyorlar"** denilerek içki-şarap içenlerle alay edercesine bir cümle geçer. Ayrıca içki peşinden koşmak için sabah erken kalkıp akşam eve geç gelenlerin vay haline, cümlesi de var.

Süleyman mesellerinde şarap müstehzidir, içki gürültücüdür; kim onunla sendelerse hikmetli değildir ifadeleri yer alır. İşaya bölümünde, şarap içmekte yiğit olanların, içkileri karıştırmakta güçlü olanların, rüşvet için kötüyü haklı çıkaranların ve haklı adamların hakkını ellerinden çekip alanların vay haline denilir.[7]

---

[3] Tevrat, Levililer bab 10/8-10. Süleyman'ın meselleri, bab 20/1-2, bab 23/20 bab 23/29-32, bab 31/ 1-7,

[4] Tevrat, Tesniye bölümü, bab 14/26

[5] Tevrat, Tekvin bölümü, bab 19/30-37

[6] Birinci Samuel bab 1/15, Levililer, bab 10/9

[7] Hakimler 13/4, İşaya bölümü, bab 5/11, 5/22-23 ve bab 28/7, Süleyman meselleri, bab 20/1. Hoşea, bab 4/11.

İnsan bu bilgilere bakınca içki Tevrat'a göre yasaklanmış gibi bir durumla karşılaştığını sanır. Ama öyle değildir, çünkü Tevrat'ta şu net bilgiler de var: Nuh Peygamber tufandan sonra gemiden çıkınca ziraatla uğraşır, bağ diker ve zaman içinde o bağın üzümünden şarap yapıp içer. Öylesine fazla içer ki çadır altında farkında olmadan çırılçıplak kalır. Çocukları gelip onu o halde görünce kendileri onun avret yerini kapatırlar; ama Nuh bu olup bitenlerin farkında değildir. Daha sonra şarabın etkisinden kutulunca çocuklarının onu giydirdiğini anlar. İshak Peygamber kendi oğluna dua ederken, hem **"Allah sana bol şarap nasip eylesin!"** der, hem de kendisine şarap ikram edip içirir. Tevrat'ın Tesniye bölümünde Rabbin Hz. Musa'ya, **"Senin şarabını bereketli kılacağım"** açıklaması var. Yine Tesniye bölümünde Rab, **"Eğer beni dinlerseniz ben de yeni şarap elde etmeniz için size yağmur yağdıracağım"** vaadinde bulunur. Halk arasında hikâyesi meşhur olan Eyüp peygamberin, çoluk çocuğuyla birlikte şarap içtiği Tevrat'ta anlatılmaktadır. Yine büyük peygamber Hz. İbrahim Şave vadisinde kral ve aynı zamanda kâhin olan Melkisedek tarafından karşılanırken, adam Hz. İbrahim'e şarap takdim eder. Bu örnekler çoğaltılabilir.[8]

Tevrat'ta içki hakkında göze çarpan önemli bilgiler bunlar. İçki konusunda Tevrat'ta da Kur'an'daki gibi birbirleriyle çelişen bilgiler ve örnekler var. Bu durum, kutsal kitapların beşer kanunları olduklarını kanıtlıyor aslında.

2. İncil Kültüründe İçki

İncil'de de Tevrat gibi içkinin haram olduğuna dair net bir ifade yok; bu konuda kısmen tavsiyeler var. **Yuhanna İncili**'nde ilginç bir bilgi var. Hz. İsa annesiyle birlikte Galile'nin Kana şehrinde bir düğüne katılır. Düğünde içkiler içilir ve biter. Hz. Meryem İsa'ya, **"Bunların şarapları yok"** der (yani bir şeyler yap demek ister)". Hz. İsa, sabret saatim daha gelmedi karşılığı-

---

8 Tevrat' Tekvin bab 9/20-24, bab 14/17-18 ve bab 27/15-28, Tesniye bölümü bab 7/13 bab 11/13-14, Eyup bölümü bab 1/13

nı verir. Sonunda Hz. İsa havarilerine talimat verir, tüm boş kapları normal su ile doldurun der. Onlar doldurunca Hz. İsa mucize yollu o suları şaraba çevirir. Şenlik sahibi ondan içince hayretler içinde kalır ve içki servisini yapan görevliyi çağırıp sorar: Herkes ilk başta iyi şarapların servisini yapar, kötüsünü sona bırakır, sen ise tam tersini yapmışsın, iyisini sona bırakmışsın der. Böylece Hz. İsa mucizesini şarap-içki ile göstermiş olur (Mucize var mı yok mu, Hz. İsa gerçekten böyle bir şey göstermiş mi göstermemiş mi buna girmiyorum. Benim için önemli olan içki-şarabın İncil'de nasıl işlendiğidir). Bunlar **Yuhanna İncili**'nde anlatılanlar. Hz. İsa bir taraftan sudan şarap yapıp millete içirmiş diye geçiyor İncil'de; aynı İsa bu sefer bakıyoruz farklı bir yaklaşım göstermiş. **Luka İncili**'nde **ayyaş adam günahkârların dostudur** şeklinde açıklaması var. Buna paralel Pavlus'un **Efesoslulara Mektuplar** kısmında, **şarapla sarhoş olmayın, çünkü onda edepsizlik vardır** anlamında bir bilgiden söz edilir. Yine Pavlus'un **Romalılara Mektuplar** bölümünde et yemeyenden (vejetaryen) ve şarap içmeyenden övgüyle söz edilir. Pavlus Birinci Timoteos'a yazdığı birinci mektuplarında şarabın iyi insanların özelliği olmadığını belirtir; ancak burada farklı bir şey daha söyler. O da şu: **Yalnız su içme! Miden için, sık sık gelen rahatsızlıklar için biraz da şarap iç.** Yine Pavlus'un Birinci Korintoslulara Mektuplar kısmında, ayyaş olan insanların, hayatlarında iyi bir mevkiye gelemeyecekleri vurgusu yapılır ve insanoğlunun canı birçok zararlı şeyler ister diye bilgi verilirken, devamında bunlardan birinin de sarhoşluk olduğu ifade edilir. Yine **Galatyalılara Mektuplar** kısmında ruh ile yürüyün denildikten sonra, "Bedenin görevleri bellidir: Zina, pislik, şehvet, putperestlik, sihirbazlık, düşmanlıklar" derken devamında sarhoşluklar deniliyor ve "Sizi uyarıyorum! Bu gibi şeyleri yapanlar Allah'ın melekûtunu miras almayacaklardır" deniliyor. Kısacası, içki hakkında İncil'de var olan bilgiler aşağı yukarı bunlar.[9]

---

[9] Yuhanna incil'i bab 2/2-11, Luka İncil'i, bab 7/34, Efesoslular, 5/18, Romalılara mektuplar 14/21,

Timoteosa1. mektuplar Bab 3/3-8 ve bab 5/23. Birinci Korintoslulara mektuplar bab 6/10. Galatyalılara mektuplar bab, 5/16-21

3. İslamiyet Öncesi Mekke'de İçki

Henüz İslamiyet yokken Hz. Ali'nin ağabeyi Cafer (ki Cafer-i Tayyar lakabıyla meşhurdur) içki içmiyordu ve gerekçesini de şöyle belirtiyordu: İnsanlar daha akıllı olsunlar diye çaba içindeyken, ben nasıl olur da kendi elimle aklımı gidermeye çalışayım; bu mantık işi olamaz![10]

Yine Osman b. Maz'un, henüz Hz. Muhammed içki hakkında ayetlerini indirmemişken, kendisi içkiyi haram kılmıştı, aklımı gideren, beni ailem ve insanlar nezdinde maskara eden bir maddeyi nasıl içeyim derdi.[11]

Hz. Muhammed'den yaklaşık bir asır önce Mekke'de yaşamış olan Amır bin Zarb (Amir-ül Udvanî), Kays b. Asım, Safvan b. Ümeyye, Abdullah b. Cüd'an, Afif b. Madikerib, Mikyes b. Subabe, Üslumü-l Yami gibileri, kendi zamanlarında içkiyi yasaklayanlar arasında. Bunu, o zaman yazılan şiirlerden ve tarih kitaplarından anlıyoruz.

İbni Habib (h.245.ö) iki kaynağında Muhammed peygamberliğini ilan etmeden önce içkiye yasak getiren Mekkelilerden geniş bir liste sunmaktadır. Bunların bir kısmı ayrıca zinayı yasaklayan, putlar için kesilen kurbanların etinden yemeyen kişiler diye bilgi verir. Bazı kaynaklarda İslamiyet'ten önce Kureyş kabilesinden önde gelenlerin çoğunun, belli bir yaştan sonra içkiyi bıraktıkları bilgisi de var.[12]

İbni Habib'in listesine göre içkiye yasak getirenlerin başında Hz. Muhammed'in dedesi Abdulmuttalip, Hz. Muhammed'in ilham kaynağı/hocası Varaka b. Nevfel, Velit b. Mugire (ki daha

---

[10] Ebu Leys Ahmet b- İbrahim Semerkandi(h-375-,) Bahrü-l Ulum tefsiri, Tahkik komisyon,
Darü-l Kütübi-l ilmiyye/ Beyrut/1993, Bakara suresi 219. ayet, cilt 1/203

[11] İbni Sad, Tabakat-i Kübra, 3/210, no: 69

[12] a-İbni Habib, Muhabber, s. 515, Munammak, s.422
b-Bağdadi, Hazanet-ül Edep 2/169
c-İbni Ebi Dünya, Zemmü-l Müskir, s. 59-60- no: 46-47, sayfa 62, no: 48

önce içki yüzünden oğluna bile ceza veren bir isim), şair Abbas b. Mirdas gibi isimler gelir.[13]

Bu şu demek değildir ki, o dönemlerde kimse içki içmiyordu. İçenler ve hatta aşırı derecede kullanıp kendilerini kaybedenler çoktu. Zaten adlarını saydığım insanlar bu yasağı koyarken, içkinin yaşamdaki olumsuzluklarını göz önüne alarak böyle kararlar alırlardı. Kaynaklarda bu zaten belirtiliyor.

İslam'dan önceki dönemle ilgili daha detaylı bilgiler vermek mümkün; ancak amacım bir durum tespiti yapmak, İslam öncesiyle ilgili özet bir tablo ortaya koymak. Sanırım, bu kadar malumat yeterli.

İçki hakkında bu kadar birikim varken, bu konuda Hz. Muhammed olağanüstü bir şey ortaya koymuş gibi bir hava estirmek abartıdan başka bir şey değildir; bunu zaten kitabın değişik bölümlerinde izah etmeye çalışacağım. Bir de içki-şarap Kur'an'da **hamr** kelimesiyle ifade edilir. Bu ismin kullanılması sanki büyük bir mucizeymiş ve tanrı tarafından bilerek seçilmiş gibi yorumlar yapılmış. Bunlar yanlış, hiç ilgisi olmayan yakıştırmalardır. İçkiye hamr ismini Araplar Hz. Muhammed'den asırlar önce takmışlardı; bu isim yeni bir icat değildir.

---

[13] İbni Habib, Muhabber, s. 237 ve el-Münammak s 422: Yukarıda isimleri geçenler dışında;

1) Kays b. Asım, 2)Abdullah b. Cüd'an,3)Mikyes b. Kays, 4)Safvan b. Ümeyye, 5)Afif b. Madi Kerib,6) Üslüm el -Yamî Hemedanî, 7) Ebu Ümeyye b. Mugire, 8)Amır b.Hizyem, 9) Ebu Zer el Gıfari,10) Zeyd b. Amr, 11) Haris b. Ebi Ubeyd,12)Yezit b. Ceune, 13) Ebu Vakıd el-Kenani, 14) Amr b. Abese, 15)Kus b. Saide İyadi, 16) Ubeyd b. Abras,17) Züheyir b. Ebi Selma Müzeni, 18-19)Zebyani ve Ca'di adında iki kişi, 20)Hanzala rahip b. Ebi Amır,21) Kabisa b. İyas. Yazar burada ayrıca bunların içki aleyhinde söyledikleri şiirlerinden de parçalar sunuyor.

II. BÖLÜM

KUR'AN'DA İÇKİ

Halk tabiriyle içki-şarap denilen, İslam'da **hamr** olarak geçen maddeyle ilgili Kur'an'da haram terimi bir kere söz konusu değildir; tersine, insanoğlu var olan ayetleri bir araya getirince, aslında Kur'an'ın içki içmeyi teşvik ettiği sonucuyla karşılaşır. Bu boş bir iddia değildir. Bunu kanıtlarıyla açıklayacağım. Yorumcular, ilgili ayetleri değerlendirirken, insanların yavaş yavaş içki yasağına alışabilmesi amacıyla, tanrının yasak ayetlerini birden göndermediğini, uygun ortam beklediğini öne sürmüşlerdir. İslami kesim, **"Tanrı, insanlara zor gelmesin diye kamuoyunun nabzına göre ayetlerini indirmiştir"** yakıştırmasında bulunmuştur. Bunu hem akıl kabul etmiyor, hem de tarihi gerçeklere ters düşüyor. Benzer yorumlara, ayetlere yapılan itirazları hafifletmek için bilerek başvurulmuştur. Bu gibi yakıştırmalar başka konular için de geçerlidir. Mesela Tevrat tek bir seferde toplu halde Hz. Musa'ya gelmişken; Kur'an parça parça gelmiştir (İslam'a göre). Nedenini de Kur'an şöyle açıklamıştır: Ödeviniz az olsun, azar azar özümleyerek kavrayasınız diye ben (tanrı olarak) Kur'an'ı toplu halde, bir defada göndermedim deniliyor. Ayetin anlamı şu: **"Onu** (Kur'an'ı), **insanlara ağır ağır okuman için parçalara ayırdık ve onu azar azar indirdik.**"[14]

---

[14] İsra suresi 106

Burada haklı olarak sormak lazım: Madem azar azar göndermekle kafalara daha kolay girermiş, neden tanrı Musa toplumu için de bunu yapmadı? Üstelik Musa zamanındaki insanlar Muhammed'in zamanına oranla çok gerilerdeydi, o zaman okuma yazma yok denecek kadar azdı. Kolaylık sağlamak gerekirse, onlara yapılmalıydı. Demek ki bu sav geçerli değildir.

Önce Kur'an'da içki konusunda nasıl bir seyir takip edilmiş, buna bakalım, ondan sonra detaylara geçelim.

* "Hurma ve üzümden hem içki hem de güzel gıdalar temin ediyorsunuz. İşte bunda aklını kullanan kimseler için büyük ibret vardır" deniliyor Kur'an'da. Dikkat edilirse bu ayette içki aleyhinde herhangi bir işaret yok.[15]

* "Senden şarap ve kumar hakkında sorarlar/bilgi edinmek isterler. De ki; her ikisinde hem büyük günah, hem de insanlar için yararlar vardır. Ancak günahları yararlarından daha büyüktür."[16] Bu ayette de içkinin kâr ve zararından söz edilir; ikisi arasında bir karşılaştırma söz konusudur. Ancak günah daha çoktur deniliyor.

* "Ey iman edenler, sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayınız."[17] Bu ayette de özel bir durumdan söz edilir. Sarhoşluğun namaz için sorun olduğu belirtilir. Bu ayete göre namaz dışındaki zamanla ilgili içki içmekte sorun yok demektir. Ayet gayet açıktır.

* "Ey iman edenler! İçki-şarap, kumar, tapınmak için dikilen taşlar, fal okları şeytan işi birer pisliktik; bunlardan uzak durun; ola ki kurtuluşa erersiniz. Gerçekten şeytan, içki-şarap ve kumarla aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçer misiniz? İnanıp erdemli işler yapanlara... tattıklarından ötürü bir günah yoktur. Allah iyi davrananları sever." Dikkat edilirse burada yine haram terimi kullanılmamaktadır.[18]

---

15 Nahl suresi 67

16 Bakara suresi 219. ayet.

17 Nisa suresi 43

18 Maide 90-93

* İslamiyet'e göre yaşayanlara vaat edilen cennetin durumu şöyledir: "İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren hamrdan (içki-şaraptan) ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır" deniliyor Kur'an'da.[19]

İçkiyle ilgili Kur'an'da var olan ayetler bunlar.

Bunların iniş kronolojisiyle ilgili biraz bilgi vermektee yarar var. Yukarıda değinildi ki İslami kesimin, Allah ilkin içkiye azıcık değinmiş, daha sonra farklı ayetler göndererek yasağa doğru işi daha da ilerletmiş ve son olarak da yasak ederek noktayı koymuş gibi bir yorumdan söz edildi. Sanki ayetler arasında bir sıralama, hangisinin önce, hangisinin daha sonra geldiği belliymiş gibi bir anlayış var İslam uleması nezdinde. Bir kere Kur'an, şu ayet önce geldi, şu ayet sonra geldi, ayetler arasında bir tekâmül var gibi bir açıklamadan kesinlikle söz etmiyor. Bu, ancak İslami kesimin bir yakıştırmasıdır. O yüzden bu konu üzerinde biraz durmakta yarar var.

1. Sure ve Ayetlerin İniş Sıraları Belli mi?

Demin de ifade edildiği gibi hangi ayetin, hatta hangi surenin (ayetlerden oluşan büyük bölüm ki Kur'an'da bunların sayısı 114'tür) nerede, ne zaman, hatta Mekke'de mi, yoksa Medine'de mi indiği (oluştuğu) belirsiz. Hele Hz. Muhammed zamanında Kur'an diye bir kitap zaten ortalıkta yoktu. Hz. Muhammed vefat edince, zaman içinde onun halifeleri derleme şeklinde bir Kur'an ortaya çıkardılar. Bu konuda zaten özel bir çalışmam yayınlandı.[20]

Hz. Muhammed, gelmiş geçmiş dünya liderlerinden herhangi bir lider gibiydi; ancak o günkü koşullarda Tanrı-Cebrail formüllü geçerli olduğu için o da bu yöntemden yararlandı ve politikasını bunun üzerinden geliştirdi. Sözün özü bu! **Buhari**'de defa-

---

19 Muhammed suresi 15. ayet

20 Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an, ilk baskısı Mayıs 2012'de yayınlandı.

lar, Muhammed sizi kız-kadınla helak edecek diyor. Suyuti buna benzer birçok hadis sunuyor. Tebuk harbinde birçok kişi savaşa katılmak istemiyor; ancak Muhammed onları zorluyor. Örneğin Ced b. Kays camide otururken Muhammed geliyor. Ced ona, bırak ben savaşa gelmek istemiyorum diyor. Muhammed, sen varlıklısın, haydi hazırlan. Ola ki Asfer kızlarından (Şimdiki gibi nasıl Avrupa kızlarına sarışınlar deniliyorsa o zaman Rum kızlarına Beni'i Asfer deniliyordu) birkaçına sahip olacaksın diyor. Adam, bırak beni, ben savaşa katılmak istemiyorum, başımı Rum kızlarıyla belaya sokma diyor. Bu gibi muhalifleri susturmak için ayet üzerine ayet iniyor (Tevbe suresinde). İşte İslam'ın en önemli yayılma nedeni bu: Cariye ve ganimetler formülüyle insanları harekete geçirmek.[24]

Hadisin içerdiği anlayış bir yana; bir kere anlatımda bilgi eksikliği var. Hz. Muhammed, benden önce ganimet alma yetkisi hiçbir peygambere verilmemiştir diyor. Hâlbuki Tevrat'a göre Musa zamanında ganimet, cariye almak vardı. Yalnız tek bir savaşta 675 bin koyun, 72 bin sığır, 61 bin merkep, 32 bin kadın ele geçirilip ganimet ve cariye adı altında dağıtılmıştır. Hatta Kur'an'da nasıl tanrı bu ganimetlerin 1/5'ini bana verin diyorsa, o zaman da belli bir oranda tanrı adına rahip ve Levililere bu ayrıcalık tanınıyordu. Bir de Kur'an'a göre **"Fey"** vardır. Yani herhangi bir savaşa hazırlık yapılıp da karşı taraf savaşmadan (korkudan) teslim olursa, onların tüm mal varlıkları Allah'a ait olacak (tanrıya özel); statüsü ganimet gibi olmayacak. Bu Kur'an'da **Haşir** suresinde anlatılıyor. Benzer durum Tevrat'ta da söz konusudur. O zaman savaşlarda ele geçen altın, gümüş ve tüm kıymetli madenler askerlere dağıtılmazdı; bunlar Yahova adına mabede/elbette ki Musa ve çevresine verilirdi.[25]

Kur'an'da özetle, topladığınız ganimetten 1/5'ini Allah'a verin, kalanı da Müslümanlara (özellikle savaşa katılanlara) verin

---

24 İmam Suyuti, Dürrü'l Mensur, Tevbe suresi 49. ayetin açıklamasında, c.7/399

25 Tevrat, Sayılar, bab 31/25-47, Yeşu bölümü, bab 6/19, Haşir suresi ayet 7

larca ve **Müslim**'de geçen şu hadis, İslam'ın niçin etkili olduğuna, Hz. Muhammed'den sonra neden korunduğuna ilişkin güzel bir yanıt niteliğindedir. Hadisi aktaran Hz. Muhammed'in eşlerinden **Ümmü Seleme**: Bir gün Hz. Muhammed geldi, yanımda da Muhannes denilen, kendini kadınlara benzeten (kadın huylu) biri vardı. Bu adam erkeğin birine, "Yarın Taif'i alırsanız Gaylan kızı falanca var ya; çok güzel, haberin olsun onu kaçırma" dedi. Muhammed gelip bu adamı görünce, onu buradan kovun dedi. Hadiste adamın adı bile belli: "**Hit**" olarak geçiyor.[21]

Zaten Kur'an'a göre cariye adı altında savaşlarda başkalarının kız ve eşlerini almak helaldir. Bu, birkaç ayette geçiyor.[22] Hz. Muhammed'in hanımlarından Safiye, Reyhane, Cüveyriye savaş esiri kadınlardı. Hz. Muhammed bizzat o savaşlara katılmış, isimlerini verdiğim bu üç kadının eşlerini öldürmüş ve bunları kendine alımıştı. Ayrıca Marya adındaki cariyesini, ömrünün son iki-üç yılında Habeşistan kralı kendisine hediye olarak göndermişti. Ganimet toplamak yine Kur'an'ın emridir. Hz. Muhammed, benim diğer peygamberlerden bir ayrıcalığım ganimetlerin bana helal kılınmış olmasıdır; öncekilere bu izin verilmemişti diyor. Bu hadis Buhari'de kaç yerde ve Müslim'de geçmektedir.[23]

İslam'ın neden tutunduğu konusuyla ilgili ünlü Kur'an yorumcusu İmam Suyuti'den **Tevbe** suresi 49. ayeti açıklarken konumuzla ilgili şu çarpıcı örneği veriyor: Hz. Muhammed Tebük seferi hazırlığı aşamasında Müslümanlara seslenerek, **"Biz bugün Rum'la savaşır, Beni Asfer kızlarına kavuşuruz"** diyor. İmam Suyuti devamla, Hz. Muhammed onların kızlarının güzelliğini arkadaşlarına anlatmakla onları savaşa teşvik etmek isterdi diyor. Bunları anlatınca Müslümanlardan biri (bunu söylediği için inen ayetlere göre münafıklardan sayılıyor), ey Müslüman-

---

21 Buhari, Megazi, bab 56/4324, Nikah, bab 113/5235 ve Libas bab 62/5887

22 Nisa suresi 24 ve Ahzab 50 ve 52.ayetler.

23 a-Buhari, Teyemmüm, bab 1, no: 335, bab 56, no: 438 ve Farzu-l Humus, bab 8, no: 3122
b-Müslim, Mesacit, no: 523

deniliyor. Hele Hz. Muhammed'in şu sözü daha da ilginç: Allah rızkımı mızrak/silah gölgesi altında vermiştir.[26]

İşte bu örnekler aslında İslamiyet'in neden yayıldığının ve desteklendiğinin açık bir yanıtıdır... Henüz savaşa gitmeden elalemin kız ve kadınlarını pazarlık konusu yapmak ne demek![27] Temel felsefesi, **"Savaş hiledir"** olan bir görüşten iyilik adına ne beklenebilir? Bu son cümle de hadistir ve Buhari ile Müslim'de ortak olarak işlenmiştir.[28]

Bu ara bilgiden sonra asıl konuya devam edelim.

Hangi ayetin, hatta surenin ne zaman indiği konusunda Kur'an'da zaten bir bilgi yok. Ancak çok az bazı işaretler var. Mesela bir sure içinde Huneyn savaşı anlatılıyorsa demek ki bu sure Huneyn savaşından sonra inmiştir denilir. Ya da Hz. Muhammed'in eşlerine hitap ediyorsa o zaman Medine döneminde inmiştir denilir. Çünkü Mekke döneminde Hz. Muhammed'in Hatice'den başka hanımı yoktu. Bir de bir sure için böyle işaretler varsa buna dayanarak o surenin tüm ayetlerinin o olaydan sonra indiği düşüncesi yanlış. Çünkü diyelim bir surede Huneyn geçiyorsa, aynı zamanda çok farklı, aynı konuyla ilgisi olmayan hadiseler de anlatılır. Kısacası, bir bölümde sadece tek bir olay anlatılmıyor. Burada iş yine rivayetlere kalıyor: Falan sahabe bu sure veya ayet hakkında şöyle dedi, falanca olaydan dolayı indi gibi kanıtlar gösteriliyor; bu da tüm ayetler için geçerli değildir. Hele içkiyle ilgili en son ayetin (Maide 90) ne zaman indiği tartışmalı. Kimileri hicri dördüncü yılı, kimileri beşinci, altıncı ve

---

[26] a-Ayetler: Enfal, 41 ve 69. Nisa 24.Ahzab 52.
b-Buhari, Cihat, bab 88.
c-Ahmet b. Hanbel, Müsned, Abdullah b. Ömer hadisleri bölümü, no: 5114, 5115 ve 5667.
d-İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, 67/257.
e-Taberani, Müsned-i Şamiyyin, 1/136, no: 216 hadis

[27] a-Buhari, Megazi, bab 56/4324, Nikah, bab 113/5235 ve Libas bab 62/5887.
b-Müslim, Selam, no:2181

[28] a-Buhari, Cihat, bab 175, no: 3028-3030
b-Müslim, Cihat- Siyer, no: 1740

hatta kimileri Mekke fethinden sonra inmiştir demişlerdir. Bu konuda kesin bir bilgi söz konusu değildir.[29]

Son içki ayetinin Mekke'nin fethedildiği yılda inme ihtimali daha yüksek. Çünkü Buhari ve Müslim'de geçen bir hadis var. **Cabir** anlatıyor: Mekke'nin geri alındığı yılda içki satımı, leş, putlara tapma ve domuz eti yasak kılındı diyor. Hatta Zerkani bu hadisi kanıt göstererek en sağlıklı görüşün, içkiyle ilgili son ayetin Mekke'nin fethi sırasında inmesidir diyor.[30]

Bugün dünya çapında nerede olursa olsun bir kanun çıksa, bilindiği gibi onun numarası, tarihi belli. Kur'an ayetleri için böyle bir durum söz konusu değildir. İslam âlimleri ayetler arasında (bu da çok az bir sayısı için) bazı tahmini sıralamalar yapmışlar. O da sadece şu ayetler önce, bu ayetler daha sonra gelmiştir şeklindedir; ancak bu da ittifakla kabul edilen bir fikir değildir...

Anlaşılan o ki, **Maide** suresindeki içki ayeti Mekke'nin fethine kadar inmemiştir. İslam'da bu kadar önemli bir konuda var olan ayetin tarihi bu kadar tartışmalıysa gerisini artık düşünmek lazım.

Burada şunu hatırlatmakta yarar var: Bilindiği gibi **Zerdüşt**, Hz. Muhammed'den asırlar önce dünyaya gelmiş, onun zamanıyla Hz. Muhammed dönemi arasındaki imkânlar arasında dağlar kadar fark var. Her şeyden önce onun zamanında kâğıt yoktu. Buna rağmen kitabını 12 bin öküz derisi üzerine yazmak suretiyle garantiye almıştır. **Büyük İskender** Mezopotamya'yı işgal edince bu yazılardan yaklaşık 17 cilt tutarındaki kısmını yakmış; kalan bölümü, Hindistan'a kaçmayı başaranlar kurtarabilmişlerdir. Avesta'nın şu an var olan bölümünü, 1908'de İsveççeye çeviren **Nathan Söderblom**'dur ve bu çalışmalarından dolayı 1930 yılında kendisine Nobel barış ödülü verilmiştir.[31]

---

29 Seyyit Sabık, Fıkh-i Sünne, 2/371. Dımyati'den alıntı.

30 a-Buhari, Büyu, bab 112/ 2236 ve Megazi, bab 51/4296.
b-Müslim, Müsakat, bab 13/1581
c-Zurkani, Şerhü-l Muvatta, Eşribe kısmında 4/29: Bu kitap 4 cilttir. Dar'ü Kütübi-l ilmiyye/ Beyrut h. 1427'de basılmıştır.

31 Nathan Söderblom, Zerdüşt Avesta, Tercüme eden Eshat Ayata, 2011, Berfin yayınları, s.11

Burada şunu demek istiyorum: Zerdüşt o mahrumiyet döneminde kendi kitabını zapturapt altına almışsa, Hz. Muhammed (din mantığına göre) öldüğünde bu ayetler niye kitap halinde yoktu veya neden ayetleri nerde, ne zaman inmiştir diye net bir bilgi yok? Bu nasıl izah edilebilir?

Daha ilginci, Mekke veya Medine sureleridir dendiği halde bakıyoruz bu kez bir Mekke suresinde Medine'de inen ayetler/cümleler var. Yine bir Medine suresinde Mekke'de inen ayetler kaydedilmiş. Durum bu kadar karmaşık!

Bununla ilgili somut birkaç örnek verelim. **Nahl** suresi Mekke'de inen surelerdendir; ancak bu surede daha sonra Medine'de oluşan ayetler geçiyor. Örneğin 126. ayette, **"Eğer** (düşmanlarınıza) **ceza verecekseniz, size yapılan cezanın misliyle verin"** deniliyor. Kur'an yorumcularına göre bu surenin son üç ayeti Medine'de inmiştir. Ancak Medine'de ne zaman ve hangi olay üzerine inmiş; bu konuda ihtilaf var. Bazıları, Hz. Muhammed'in kendisi, amcası Hamza ve diğer arkadaşlarının Uhud harbinde vurulması üzerine, "Vallahi fırsat elime geçerse ben müşriklerden yetmiş kişiyi işkence ile katledeceğim" demiş ve ayet sözde bunun yanlış olduğunu vurgulamak için inmiştir demişler. Kimileri de Uhud harbinde sağ kalan Müslümanlar yemin ederek, fırsat doğarsa müşriklerin başına daha beterini getireceğiz demişler; bu yüzden az önceki uyarı ayeti inmiştir şeklinde açıklamalarda bulunmuşlardır. Kısacası, ayetin iniş nedeni, hicri üçüncü yılında Uhud harbinde olup bitenlerle ilgili. Durum bu olduğuna göre Mekke'de inen bir surede yazılmıştır. Kimileri, onlar yemin içmiş; ancak kendilerine cevap olacak az önceki ayetin yıllar sonra meydana gelen Mekke fethinde indiğini söylemişler, buna kanıt olarak da **Hakim** ve **Tirmizi**'de geçen şu hadisi göstermişlerdir: Yemin Uhud harbinde içilir; ancak fırsat yıllar sonra Mekke fethinde ele geçer ve Müslümanlar burada intikam almak isterler. Sonuçta az önceki ayet (size yapılanın aynısını yapın; aşırı gitmeyin diye) Mekke fethinden sonra olup bitenlere karşı inmiştir demişlerdir. Bu durumda ayet Uhud harbine yakın bir zamanda değil de; çok sonraları Mekke fethi döneminde inmiş demektir.[32]

---

[32] Tirmizi, Tefsir, Nahl suresi, no:3129. Hakim, Müstedrek, cilt 2/391,no: 3368

Bir kere tüm İslam otoriterleri hemfikirler ki, Hz. Muhammed'in Mekke döneminde ordusu olmadığı, askeri olarak zayıf olduğu için savunma amaçlı da olsa Mekke'de savaş ayetleri inmemiştir. Müfessir ve tarihçilerin özel açıklamaları da vardır ki bu ayet Medine'de inmiştir. Kısacası, ayetin Medine'de indiği kesin; Kur'an'da kaydedildiği sure ise Mekke dönemine ait.[33]

Neml suresi de Mekke surelerindendir; ancak üçüncü ayeti Medine'de inmiştir. Anlamı şu: Kur'an ayetleri inananlara rehberdir denildikten sonra devamında, **"Onlar ki namaz kılıp zekât verirler"** denilir. Peki, nerden biliyoruz bu ayetin Medine dönemine ait olduğunu? Çünkü şu bir gerçek ki, zekât ancak Medine'de gündeme gelmiş ve burada farz kılınmıştır. Mekke döneminde zekât bahis konusu olmamıştır ki böyle bir ayet orada inmiş olsun.

İsra suresi de Mekke'de inmiştir; ancak 85. ayeti daha sonra Medine'de meydana gelen bir olayla alakalıdır ve orada inmiştir. Medine'de Yahudiler Muhammed'den ruh nedir, bize ruh hakkında bilgi ver deyince; kendisi, "Cebrail geldi, ruh ancak rabbin emridir/yani Allah ancak bilir; siz bilemezsiniz, aklınız bu konuya ermez" ayetini getirdi diyor. Bu da Mekke'de inen bir bölüme kaydedilmiştir. Bunun böyle olduğunu anlatan pek çok hadis Buhari'de var.[34] Kaldı ki Mekke döneminde onunla Yahudiler arasında böyle bir tartışmanın koşulları zaten yoktu. Yahudilerle karşılaşması ancak Medine dönemine rastlar.

Hicr Mekki bir suredir; ancak 24. ayeti Medine'de olan bir olaydan söz ediyor. **İbni Abbas** anlatıyor: Camiye gelip Muhammed arkasında saf tutan kadınlardan biri çok güzeldi. Bazı erkekler, kadın namazda eğilince arkadan ona baksınlar diye hep kadının arkasında saf tutmayı tercih ederdi; ancak bazıları kadı-

---

33 a-Vahidi, Neysaburi, Esbab-i Nüzul, Nahl suresi, s. 239.
b-Beyhakı, Delal-i Nübüvve, cilt 3/286.
c-Suyuti, Dürrü-l Mensur, Nahl suresi ayet 126

34 a-Buhari, a)İlim bab 47, no: 125,b)Tefsir, Hicr, bab 13, no: 4721,c) İstizan, bab 3,no: 7297, d)Tevhid bab 28, no: 7456 ve bab 29, no:7462.
b-Müslim, Sıfat-I Münafıkin, no: 2794.

na bakmasınlar diye öne geçerdi. Bu olay üzerine, **"Andolsun ki içinizden öne geçmek isteyenleri de geri kalmak isteyenleri de** (biz Allah olarak) **bilmekteyiz"** ayeti indi deniliyor. Bu hadisten amacım, olay Medine'de oluyor; ancak yazıldığı yer Mekke'de inen bölüm. Diğer yandan olay da enteresan![35]

Buhari'de defalarca ve aynı zamanda **Müslim**'de de anlatılan şöyle bir olay var: Muhammed'in amcası ve Hz. Ali'nin babası Ebu Talip, Muhammed'e inanmadan vefat ediyor. Kendisi ağır hastayken Muhammed Mekke'nin ileri gelenleri huzurunda ona, "Bak öleceksin. Yapma gel de bana inan, davamı kabul et" diyor.[36] Ebu Talip inanmıyor. O arada Muhammed, "Bilsem ki Allah ricamı kabul edecek senin için ricacı olurdum" diyor. Bunun üzerine şu ayetler iniyor ki, "Akraba bile olsalar, cehennemlik oldukları belli olduktan sonra (Allah'a) ortak koşanlar için ricacı olma! Böyle yapmak ne peygamberin, ne de inananların yapacağı bir iş değildir" deniliyor. Bir başka ayette, "Doğrusu sen (ey Muhammed), sevdiğini doğru yola iletemezsin; fakat Allah dilediğini doğru yola iletir..." denilerek bu mesaj bir daha teyit ediliyor.[37]

Bir de ayette cehennem halkı oldukları belli olduktan sonra demekle, açık bir şekilde Ebu Talip'i cehennemlik ilan ediyor. Peki, Ebu Talip ne yapmış ki bu dünyada onun cehennemlik olduğu ilan edilsin! Suçu, Muhammed'in öne sürdüğü görüşlere inanmamak. Kaldı ki, Ebu Talip'in kimseye zararı yoktu ve üs-

---

[35] a-Tirmizi, Tefsir, Hicr suresi no: 3122.

b)İmam Ahmet bin Hanbel, Müsned, Müsned-ü Beni Haşim, Abdullah b. Abbas kısmında.

c)Hakim, Müstedrek, Tefsir, Hicr Suresi, no: 3346.

d)Kadi Beydavi, Taberi, Kurtubi, İbni Kesir, Şevkani, Suyuti ve daha sayamadığım birçok müfessir bunu Hicr suresi 24. ayette işlemiştir. İbni Hiban 2/126, no:401 Burada dipnotta Teyalisi, Nesai, İbni Mace, Beyhakı gibi musannıfların da bunu işlendikleri cilt ve sayfalar göstererek belirtiliyor.

[36] a)Buhari, Cenaiz, bab 80, no: 1360. Menakıb-i Ensar, bab 40, no: 3884, Tefsir, Tevbe suresi, bab 16, no: 4675, Yine Tefsir bölümü, Kasas suresi bab 1, no: 4772.

b-Suyuti, İtkan, 1/43

c)Müslim, İman no: 24 ve 25

[37] Tevba 123 ve Kasas 56

telik inanmadığı halde, Muhammed onun akrabası olduğu için hem onun inanç özgürlüğüne saygı gösteriyordu, hem de düşmanlarına karşı onu koruyordu. Dolayısıyla onun inanmaması tanrı için neden o kadar sorun olmuş ki ayet gönderip Muhammed'i uyarsın, sakın ola onun için duacı olma açıklamasında bulunmuş olsun ve onu cehennemlik ilan etsin!

Ebu Talip hakkında inen az önceki ayetlerden biri zaten Mekke'de indiği söylenen bir sure içinde geçiyor (**Kasas** suresi); diyelim bunun tarihi tutuyor; ancak diğer ayet **Tevbe** suresinde geçiyor ki, bu sure nerdeyse Kur'an'ın son suresi ve bu inerken yıllar önce Ebu Talip ölmüştü. İşte İslam âlimleri ayetlerin sıralamalarını, hangisinin ne zaman indiğini bu şekilde tespit etmeye çalışmışlar. Ne kadar da sağlıksız bir yöntem!

Cumhura göre **Hud** suresi yine Mekke'de inen surelerden; ancak onun üç ayeti Medine'de inmiştir.[38] Onlardan biri, "Namaz kıl; çünkü iyilikler, kötülükleri giderir. Bu, ibret alanlara bir öğüttür" ayetidir. İbni Mesut'un bu ayetle ilgili Buhari'de geçen şöyle bir aktarımı var: Adamın biri bir gün Muhammed'e gelip kendisinin yabancı bir kadını öptüğünü belirtti ve buna karşı ne yapması gerektiğini sordu. O sırada az önceki ayet indi. Adam bir daha sordu, ben de namaz kılsam bu işlediğim günah affedilir mi? Muhammed evet dedi. Bu hadis Buhari'de iki yerde geçmekte, Müslim bunu İbni Mesut'tan beş yolla aktarmaktadır.[39]

İlginçtir ki Kur'an'da namazla ilgili ayetlerde **"Namaz kılınız"** şeklinde çoğul kelimeler kullanılmışken; bu ayette geçen ifade ise, **"Sen kıl"** şeklindedir. Demek oluyor ki, ayet direkt olarak az önceki olayla ilgilidir. Ayetin bu ilginç yanı bir tarafa; **Hud** suresi Mekke'de, bu ayet ise yıllar sonra Medine'de inmiştir.

Hac suresi Medine surelerindendir. 52. ayetin hikâyesi meşhurdur ki, Muhammed bir ara Kâbe'de Lat, Uzza ve Menat putları hakkında olumlu bir ayet oluşturup Kâbe içinde okuyunca,

---

38 Hud, 12,17 ve 114

39 a)Buhari, Namaz vakitleri bölümü, bab 4, no: 526. Ayrıca Tefsir bölümü, Hud suresi, no: 4687
b)Müslim, Tevbe bölümü, no: 2763/ 39-43

hem inananlar, hem de inanmayanlar hayretler içinde kalırlar. Burada, son yıllarda sıkça dillendirilen şeytan ayetleri olayını kastediyorum. Tabi ki bu Mekke'de oluyor; ancak bununla ilgili az önce sözünü ettiğim ayet Medine surelerinde yazılmıştır.[40]

Merak olmasın diye ayetin anlamını da verelim: "Biz senden önce hiçbir resul ve nebi göndermedik ki, o bir şey tasarladığında/okuduğunda, şeytan onun düşünce ve dileği içine bir şey atmış olmasın, ama Allah, şeytanın attığını siler, sonra kendi ayetlerini sağlamlaştırır" deniliyor. İslami kesim içkiyle ilgili ayetler için keyfi bir sıralama yapınca ben ayetlerin tarihleri belli mi değil mi konusuna -örneklerle- biraz açıklık getirmeye çalıştım. Benzer örnekler Kur'an'da çoktur. Özellikle tefsir usulü ile ilgilenen yazarlar (Zerkeşi, Nisaburi, Suyuti gibi) bu konuda detaylı bilgiler vermişlerdir.[41]

Özetle, bilmem şu ayet önce gelmiş, bu ayet sonra gelmiş gibi sözlerin dayanağı yoktur. Bu, ancak yorumdan ibarettir. Sure ve ayetlerin sıralamasıyla ilgili kanıt olarak ortada sadece bazı hadisler kalır. Onlar da hem çok az, hem de doğru olup olmadıkları belirsiz. Mesela İbni Mesut, "Allah'a yemin olsun ki, ben bir ayetin nerede ve niçin indiğini biliyorum" diyor.[42] Ama Osman zamanında Kur'an kitap haline getirilirken kimse onun görüşüne başvurmuyordu. Kendisi, şu an Kur'an'da yazılan iki sure (**Nas** ve **Felak** sureleri) Kur'an ayetleri değiller; bunlar ancak birer duadır diyordu.

Kur'an ayetleri bir yana; bir kere surelerin nerede, ne zaman indiği bile belirsiz. İnsan, kaynaklarda bu konularla ilgili var olan bilgilere bakınca, detay kısmında şunu görecektir ki, Kur'an'ın tüm sureleri hakkında (oluşum zamanı konusunda) ihtilaflar var. Kimisi şu sure Mekke'de, diğeri Medine'de inmiştir

---

40 Bu şeytan ayetleriyle ilgili geniş bilgiyi, Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an adlı yapıtımda verdim.

41 Zerkeşi, el-Burhan fi ulumi-l Kur'an, bölüm 9, cilt 1/141. Suyuti, el-İtkan fi ulumi-l Kur'an cilt 1/37. ilk bölüm

42 Buhari, Fedail-i Kur'an, bab 8, no: 5002. Aynı hadis Müslim'de geçiyor. Suyuti, İtkan 1/32

demiş, kimisi tam tersini iddia etmiştir. Basit bir örnek verelim: **Cuma** suresi Medine surelerinden sayılmış ve üstelik hicretten sonra ilk yılda indiği kitaplarda anlatılır. Diyanet yayınlarında da bu var.[43] Bunu hem doğrulayan, hem de aynı zamanda şüphe uyandıran bir hadis en başta **Buhari**'de geçiyor. Anlatan Ebu Hüreyre. Cuma suresi inerken ben peygamberin yanındaydım diyor. Peki, hicri birinci yılı nerde, Ebu Hüreyre nerde? Bu adam hicri yedinci yılında meydana gelen Hayber baskınından sonra yani Muhammed'in ölümüne çok az bir süre kala (yaklaşık üç yıl) Medine'ye gelip Müslüman olmuştur.[44]

Yukarıda Uhud harbiyle ilgili Hamza için Muhammed'in bir intikam yemininden söz edildi. Bunu da anlatanlar arasında Ebu Hüreyre var. Hâlbuki o zaman kendisi Medine'ye bile gelmemişti.

Son örneğimiz meşhur bir konuyla ilgili. Hani hep söylenir; Muhammed'e ilk gelen vahiy İkra suresindeki **"Oku"** ayetiyle başlayan baştaki birkaç ayettir denilir. Hâlbuki bu bile tartışmalıdır. Buhari ve Müslim'de ilk vahiy ayetleriyle ilgili Hz. Ayşe'ye mal edilen bir hadis var. Sözde ilk gelen vahiy ayetleri **İkra** suresinin başlangıç ayetleriymiş. Bir kere vahiy ilk geldiğinde Hz. Ayşe henüz dünyaya gelmemişti. Malum 9 yaşında iken Medine döneminin ikinci yılında Muhammed'le evlenir. O bakımdan Ayşe'nin bu rivayeti sağlıklı değildir. Yine bu konuda Ebu Seleme'ye dayanan hadisler var. Ondan soruyorlar: İlk gelen ayet hangisi? Kendisi, ilk gelen **Müddessir** suresidir yanıtını verir. Adam sormaya devam eder, benim bildiğim ilk gelen ayetler İkra suresinin başındaki ayetlerdir. Ebu Seleme, ben de senin gibi düşünüyordum; ancak Cahit'ten sordum o Müddessir suresi ilktir dedi. Bu hadis **Buhari**'de kaç yerde geçiyor.[45]

Ama aynı Ebu Seleme ve aynı Cahit'e dayanan farklı rivayetler de var: Bir ara Muhammed'den vahiy kesilir ve uzun zaman ara verilir. Günün birinde tekrar ayetler inmeye başlayınca, işte bu ikinci gelişte ilk ayet **Müddessir**'dir; yoksa ilk inen ayetler

---

[43] Dr. Osman Keskioğlu, Kur'an'ı Kerim Bilgileri, Diyanet yayını, s. 120-129

[44] Buhari, Tefsir, Cuma suresi bab 1, no: 4897

[45] Buhari, Tefsir bölümü, Müddessir suresi, no: 4922 ve 4924

İkra suresinin başındaki ayetlerdir şeklinde rivayetler var. Hâlbuki az önceki hadiste adam Ebu Seleme'ye, bence ilk inen ayet **İkra**'dır demiş ve Cahit de hayır; sen yanlışsın, ben de senin gibi düşünüyordum; ama böyle değildir karşılığını vermişti. Bütün bu birbirlerine çelişik hadisler Buhari'de geçmektedir.[46]

İşte bu en meşhur konu bile tartışmalıysa, artık Kur'an'daki sure ve ayetlerin nerde indiğine, hangisinin önce, hangisinin sonra geldiğine ilişkin iyi düşünmek lazım.

Bir ayet veya surenin Mekke veya Medine'de indiğine ilişkin öne sürülen kriterleri tespit etmek için İslam âlimleri akıl almaz gerekçeler/uydurmalar öne sürmüşler; biraz da bunlar hakkında kısaca bilgi verelim.

* Bir surenin içinde eğer **"Ey insanlar"** şeklinde bir hitap söz konusuysa demek ki o bölüm Mekke'de inmiştir. Çünkü Mekke halkı kâfirdi. Ancak içinde **"Ey inananlar"** geçiyorsa, o zaman Medine'de inmiştir tanımlamasında bulunmuşlar. Sözde Medine'deki insanlardan bir kısmı Müslüman, kalanları Yahudi, ya da Hıristiyan olduğu için, bu şekilde bir hitap yapılmıştır. İşte bu kriter tutmuyor, yanlıştır. Çünkü en uzun sure olan **Bakara** suresi Medine'de inmiştir ve içinde "Ey insanlar" şeklinde ayetler çoktur. Yine **Nisa** bir Medine suresidir ve hemen başta "Ey insanlar" diye hitap edilmiştir. Aynı sure içinde başka örnekler de vardır ki "Ey insanlar" diye geçiyor. **Hucurat** da bir Medine suresidir; ancak içinde "Ey insanlar" hitabı vardır. **Hac** suresi sözde Medine'de inmiştir; onun içinde de ey insanlar ifadesi birkaç kez geçmektedir.. Bunun örnekleri çoğaltılabilir. Demek ki uydurulan bu kural tutmuyor.[47]

* Bir sure münafıklardan söz ediyorsa o Medine suresidir denilmiş; ancak bu da kafadan atmadır. Çünkü **Ankebut** Mekke su-

---

[46] a-Buhari, Bedü-l vahiy, no: 4, Bedü-l Halk no: 3238, Tefsir, Müddessir,no: 4922-26, ve İkra, no: 4954, Edep, no: 6214. Özellikle bunlardan 4922 ve 4924 önemli. b-Müslim, İman , bab 73, no: 160

[47] Bakara 21, 168, Nisa 1 ve 133, 170,174. Hac 5,49 ve 73 ve 77. Hucurat 13

[48] Ankebut, 10-11

relerinden olduğu halde içinde ey münafıklar ifadesi geçiyor ve az önceki kurala uymuyor.[48]

* İçinde Şeytan ve Âdem olayları anlatılanlar Mekke sureleri sayılmıştır; ancak Şeytan ve Âdem'in en çok geçtiği bölüm **Bakara** suresidir ki, Medine surelerindendir.[49]

Görüldüğü gibi ayetlerin sıralaması konusunda İslam âlimleri tarafından yapılan değerlendirmeler ancak tahminden ibarettir; verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere bu gibi kuralların tutarlılığı yoktur. Bütün bunları şunun için uzattım. Hani içki ayetleri hakkında İslam uleması bir sıralama yapmış, Allah ilkin bir başlangıç yapmış, zaman içinde, şeytan işidir ondan uzak durun demekle son noktayı koymuş gibi yakıştırmalardan söz etmiştim. Ayetleri bu ayara getirmek, onlar için sıralama yapmak ancak bir yakıştırmadır demeğe çalıştım. Diyelim ki içkiyle ilgili ayetler iddia edildiği gibi bir sıraya göre inmiştir; ama yine de sorunlar, eksikler giderilmiyor. Az sonra anlatacağım gibi Kur'an'daki ayetlerden haram sonucunu çıkarmak zaten mümkün değil; tersine Kur'an'da kişiyi içki içmeye teşvik etmek söz konusudur; bunu da izah edeceğim.

2. İçki-Şarap Ayetlerinden Çıkan Sonuç

Yukarıda içki ile ilgili sunulan ayetlerden de anlaşılıyor ki, bir kere Kur'an'da içki hakkında haram mefhumu söz konusu değildir; ancak bazı hadislerde haram ifadesi kullanılmıştır; yeri gelince onları da anlatacağım. Hatta kimi İslam düşünürleri, sakınması gereken sadece üzümden imal edilenidir; bunun dışında neden yapılırsa yapılsın içilebilir; yalnız üzüm dışındaki maddelerden imal edileni içildiğinde kişide sarhoşluk başladığı an o da haram sayılır demişlerdir. Bu konuda, Hz. Nuh tufandan sonra gemiden çıkınca ve Hz. İsa da göklere çıktığı gece içki içmişlerdir denilmektedir. Nuh'un keyfi içtiği hem Tevrat'ta anlatılır,

---

[49] Zerkeşi, El-Burhan, 1/133

hem de Sünni kaynaklarda. Daha önce meşhur peygamberlerden zaten örnekler verdim ki çoğu şarap içmiştir.[50]

İçki konusu Kur'an'da öyle işlenmiştir ki, bir Müslüman Kur'an içinde kalarak bir sonuca varmak isterse ve hele eğer içme taraftarıysa şunu rahatlıkla söyleyebilir: Mademki Kur'an'a göre içkinin faydası değil de; çoğul olarak faydaları vardır deniliyor, o zaman ben faydalarını neden kaçırayım, içerim diyebilir. Yine mademki sarhoş olarak namaza yaklaşmayın deniliyor, o zaman ben uygun bir saatte içerim ki namaza da engel olmasın. Bir de içki Kur'an'da cennetin bir nimeti olarak takdim edilmiştir: **"Cennette Hamr** (içki-şarap) **ırmağı vardır"** diye ayet var ve hatta bir iki yerde cennet içkisinin (varsa eğer) rengi bile belirtilerek, "İçenlere lezzet verir, beyazdır-berraktır, onunla ne sersemleşirler, ne de sarhoş olurlar" denilmektedir. Durum bu iken, içme taraftarı olan Müslümanlar, biz içeriz demekte haklılar.[51] Yine Müslüman kişi içmek taraftarıysa şu ayeti kanıt olarak gösterebilir: **"Dillerinizin yalan yere nitelendirmesinden ötürü 'Şu helaldir, şu haramdır' demeyin, sonra Allah'a karşı yalan uydurmuş olursunuz. Allah'a karşı yalan uyduranlar ise iflah olmazlar"** denilir.[52]

Bu ayete göre, içki haramdır diyenler iftiracı sayılır. Zira ortada kesin kanıt yoksa eşyada asıl olan temiz ve helal olmasıdır (İslam'a göre).

Hz. Yusuf'un mitolojisi Kur'an'da anlatılırken, iki cezaevi arkadaşının kendisine anlattıkları ve yorum istedikleri ayrı ayrı rüya hikâyeleri var. Malum İslam'a göre Hz. Yusuf rüya tabirlerinde uzman biriymiş. Onlardan biri, ben rüyamda hamr/içki-şarap sıktığımı gördüm, diğeri de, ben başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm diyorlar. Hz. Yusuf şarap görene, sen daha önce nasıl efendine şarap yaptıysan hapisten çıkınca aynı işe devam edeceksin; diğer adama da, sen

---

50 İbni Abdirabbih, Ikdü-l Ferid, cilt 8/72. Tevrat, Tekvin bölümü, bab 9/20-25 ve bab 19/30-38

51 Muhammed suresi 15 ve Saffat 45-47

52 Nahl suresi 116

asılacaksın, senin beynin de kuşlara yem olacak diye tabir ediyor. İşte madem Kur'an'a göre rüyasında şarap gören kârlı çıkmış, o halde bir Müslüman da ben içerim diyebilir.[53]

Hele şu ayet daha ilginç: "De ki (ey Muhammed), bana vahyolunan Kur'an'da bir kimsenin yiyecekleri arasında leş, akıtılmış kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka haram kılınmış bir şey (yiyecek ve içecek olarak) bulamıyorum. Fakat istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın kim bunlardan yemek zorunda kalırsa yiyebilir."[54]

Durum böyle olunca kim diyebilir ki içki-şarap Kur'an'da haramdır! Kimse böyle bir iddiada bulunamaz. Çünkü tanrı haram olanları saydıktan sonra Muhammed'e, **"Ben bu sayılanlar dışında yiyecek ve içecek konusunda Kur'an'da başka haram bulamıyorum"** diyerek net bir şekilde talimat veriyor. İçki haram olsaydı onu da yukarıdaki listeye eklerdi.

Yine en başta **Fahrettin Razi**, İmam-ı A'zam'a atıfta bulunarak sarhoşluk içeren madde, sarhoş etmeyene kadar içilebilir/helaldir dediğini ve kanıt olarak da **Nahl** suresi 67. ayeti gösterdiğini belirtiyor. Madem ayette, hurma ve üzümden içki ve güzel rızık edinirsiniz demekle, Allah insanlara karşı iyiliğini dile getirmiş, o halde helal olmalı ki Allah bunu kullarına karşı bir lütuf olarak saymış olsun. Ayetten tam anlaşılabilmesi için ondan önce geçen ilk iki ayeti de bilmekte yarar var. Konu şöyle başlıyor: Allah gökten su indirmek suretiyle ölü olan yeryüzünü canlandırdı. Bunda kulak verecekler için ayet/ibret vardır. Ayrıca sağmal hayvanlarda da ibret vardır. Sizin için onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından halis süt yarattık. Bir de hurma ve üzümden sarhoş eden madde (içki-şarap) temin ediyorsunuz, yanı sıra bu iki maddeden güzel rızık da (kuru üzüm, pekmez, kuru hurma ve başka yiyecekler) sağlıyorsunuz. Aklını kullananlar için şüphesiz bunda ayet/ibret vardır deniliyor.[55]

---

53 Yusuf suresi, 36-41

54 En'am suresi ayet 145.

55 Nahl suresi, 65-67

Madem tanrı burada insanlara karşı nimetlerini/iyiliklerini sayıyor ve onlar arasında içkiyi belirtiyor, o zaman Kur'an diline göre **Ebu Hanife**'nin düşüncesi doğrudur. Ebu Hanife'nin bu görüşüne Kur'an yorumcularından İbni Adil geniş yer vermiş. Kurtubi de Ebu Hanife'nin görüşüne karşı Ebü-l Abbas Ahmet'ten bir alıntı yaparak konuyu işlemiştir. Bu açıklamalar başka İslami kaynaklarda da geçiyor.[56]

Elbette ki burada Ebu Hanife'nin görüşlerine karşı şu yorumlar yapılıyor: Efendim bu ayet içkiyle ilgili son ayet değildir; en son inen **Maide** suresindeki ayet geçerlidir veya **Nahl** suresindeki bu ayet, daha sonra inen içki ayetleriyle mensuh olmuştur (geçersiz kılınmıştır) gibi sözler. Hatırlanacağı gibi ben hangi ayetin ne zaman indiği konusundaki belirsizlik hakkında daha önce örneklerle bilgiler sundum.[57] Kısacası; içmek isteyenler, madem içkiyle ilgili Kur'an'da var olan bilgiler insanları iştahlandırıyor o zaman biz de içeriz; Kur'an'da buna bir engel yoktur diyebilirler.

Bilindiği gibi Müslüman bir kişi cennet ve nimetlerini kazanmak için malıyla, canıyla ve her şeyiyle çaba içindedir; hatta bunun için savaşır, şehit olur, gazi olur. Hele bir de cennetin bir nimetini bu dünyada ele geçirme fırsatına sahipse (içkiyi kastediyorum) ve onu içmiyorsa, o zaman onun aklından şüphe etmek lazım! En önemlisi de mademki inanıp yararlı işler yapanlar, iyilik yaptıkları sürece tattıklarından/ yiyip içtiklerinden kendilerine bir günah da yoktur diye içki ayetinden hemen sonra gelen ayetle ifade ediliyor, o halde ben hem evrensel bazda iyilik yaparım, hem dini vecibelerimi yerine getiririm ve hem de içki içerim diyebilir.

Bir diğer önemli nokta, Kur'an'da cennet içkisiyle ilgili, insan içerken ne başı döner, ne de aklı karışır diye ayet vardır. Kur'an'da, cennete girmeyi hak edenlere hizmet eden, servis yapan ve içki dağıtanlarla ilgili bilgi verilirken, **"Cennetliklerin çevresinde gencecik uşaklar dolanır. Sürekli hizmete adan-**

---

[56] Kurtubi tefsiri, Maide suresi 93. ayet açıklaması.

[57] a) Fahrettin Razi, Tefsiri Kebir, Bakara suresi 219. ayet.
b) Ibni Adil, Tefsirü Lübab, Bakara suresi 219. ayet, cilt 4/29.

mışlardır. Sürahiler, ibrikler ve öz kaynağından içkilerle doldurulmuş kadehler eşliğinde. Ondan (cennet içkisinden) **ne başları döner ne de akılları karışır"** deniliyor. Bunu **Yaşar Nuri**'nin Kur'an mealinden sundum.[58]

Daha bitmedi; bunları takviye eden başka ayetler de var. Bu sefer de Diyanet Vakfı'nın Kur'an mealinden verelim. Cennette, **"Bağlar, bahçeler, göğüsleri tomurcuk gibi kabarmış yaşıt kızlar ve içki dolu kâseler vardır"** deniliyor.[59]

Cennetteki içkiyle ilgili sunduklarım ayetti. Hz. Muhammed de, **kim içki içer tövbe etmeden ölürse, ahiretteki içkiden mahrum kalacak** diyor. Bu, Buhari ve Müslim'in ortak işledikleri hadislerden.[60]

Bu ayetlerden dikkatleri çeken bir şey daha ortaya çıkıyor: Kur'an'da, o gencecik garsonlar orada sürekli hizmet sunacaklar deniliyor. Demek ki buna göre kölelik öbür dünyada da devam edecek. O yaratıkların ne suçu var ki, orada sonsuza dek hep başkalarına hizmet etsinler! Gözden kaçmaması gereken diğer bir husus, tanrının erkekler için göğüsleri kabarmış, memeleri başkaldırmış kızlardan söz etmiş olması. Peki, Müslüman kadınlar için niye böyle bir ödül yok! Onlar için de en azından cennetteki erkeklerin bıyıkları şöyledir, bilmem dişleri mercan gibidir, saçları kıvırcıktır... diye bazı tasvirler yapılabilirdi!

En önemlisi de bir Müslüman, madem Kur'an'da net bir şekilde içki haramdır ifadesi yer almıyor, o zaman ben içerim diyebilir (Haram konusunda bazı hadisler var. Onlar da sağlam mı değil mi yeri gelince anlatacağım). Çünkü Kur'an'a göre hüküm sahibi/bir şeyi helal veya haram kılma yetkisine sahip ancak Allah'tır; Hz. Muhammed'e böylesine bir yetki verilmemiştir. Yine Kur'an'da, **"Tevrat'ın indirilmesinden önce, İsrail'in** (Yakup) **kendisine haram kıldıkları dışında, yiyeceğin her türlüsü İsrail oğullarına helâl idi"** deniliyor ve Yakup'un bu tutumu eleş-

---

58 Vakia suresi, 17-19. ayetler

59 Nebe suresi, 32-34.

60 a) Buhari, Esribe, bab 1, no: 5575.
b) Müslim, Esribe no: 2003.

tiriliyor: Bir peygamber haram kılma yetkisine sahip değildir demek isteniyor.[61]

Kaldı ki Hz. Muhammed'in bir şeye helal veya haram deme yetkisinin olmaması konusu Kur'an'da net bir şekilde geçiyor. Kur'an'a göre Hz. Muhammed ancak tebligatçıdır (din mantığına göre). Kur'an'da birkaç yerde, **"Ey Muhammed senin görevin ancak duyurmaktır"** şeklinde ayetler var. Yine, "Gerçek şu ki, sen (ey Muhammed), sevdiğini hidayete erdiremezsin, ancak Allah dilediğini hidayete erdirir" denilir. Başka bir yerde, **"Hüküm konusunda sana düşen bir şey yoktur. Allah ya tövbelerini kabul ederek onları bağışlar yahut da zalim oldukları için onlara azap eder"** denilir.

Ayetlerin durumu bu! Ancak ortalıkta bazı hadisler var. Kabul etsek ki o hadisler sağlamdır; o zaman da az önceki ayetlere göre Hz. Muhammed bir şey konusunda helaldir-haramdır deme yetkisine sahip olmadığı için, var olan hadislerin ayete karşı bir değeri kalmaz. İçkinin haram olduğuna ilişkin var olan o hadisler üzerinde zaten duracağım.

Kur'an'da, Hz. Muhammed kafadan konuşmuyor; ona vahiy geliyor, size ne verirse/emir ederse onu alın, neyi yasaklarsa ondan uzak durun anlamında ayet de var. Bu sözler, Kur'an kafadan uydurulan bir şey değil; Allah'tan gelmedir fikrini kuvvetlendirmek için söylenmiştir; yoksa Muhammed'in hadisleri de aynı derecede kuvvetlidir/geçerlidir anlamını içermiyor. Kur'an da, hadisler de sonuç itibariyle hep Hz. Muhammed'in sözleridir; ancak Kur'an içinde kalarak değerlendirme yapılsa bile, yine Hz. Muhammed bir şeyi haram kılma yetkisine sahip değildir sonucu ortaya çıkıyor. Buhari ve Müslim'de ortak işlenen hadislere göre Hz. Muhammed de bu yetkisizliğini net bir şekilde ifade etmiştir. Kendisi, damadı Hz. Ali'nin Ebu Cehil kızıyla evlenmek istediği haberini alınca kızıyor ve Ali ya kızımı boşar ondan sonra başkasını alır, ya da bu işten vazgeçer açıklamasında bulunuyor. Sonuçta Hz. Ali korkudan konuyu kapatıyor. İşte burada halk demesin ki Hz. Muhammed neden dinleri bile farklı olan

---

[61] Maide suresi 93.

birçok kadınla evlenir de başkalarına veya kızı söz konusu olunca engel olur diye, şunu söylüyor: Ben ne helali haram kılabilirim, ne de haramı helal kılabilirim; yani çok evlilik Allah'ın helal kıldığı bir iştir. Ben, düşmanımın kızıyla Fatma'nın aynı erkeğe eş olmasına karşıyım diyor. Bu hadiste, kendisi haramı helal, helali da haram kılma yetkisine sahip olmadığını açık bir şekilde ifade ediyor. Gerçi bu ona göre bir taktiktir, bu ifadeyi duruma göre kullanmıştır; ancak böyle demekle bir şeyi haram-helal kılma noktasında görünürde kendini yetkisizleştirmiştir.[62]

Maide suresinde içki ayetinin sonunda, emir kipiyle **ondan sakınınız** ifadesi söz konusu. Bu gibi emirler Kur'an'da çoktur ve eğer açık olarak haram terimi yoksa bunlar genelde tavsiye niteliğindedir; bunlara uymak zorunluluğu yoktur. Kur'an'da, emir şeklinde, istediğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder getirin deniliyor. Kelime emir şeklinde olduğu halde, burada kastedilen ruhsattır/cevazdır. Şayet emir kipi asıl anlamında kullanılsa, o zaman tüm Müslüman erkekler dört kadın almak zorunda olacaktı. Yine Kur'an'da, eşine karşı gelen bir kadın hakkında erkeklere hitaben, onları dövün deniliyor. Burada da kullanılan terim emir şeklindedir deyip de efendim tüm erkekler, kendilerine karşı gelen eşlerini dövmek zorundadır sonucunu çıkarmak mümkün mü? Benzer örnekler çoğaltılabilir.

İçki içmeyi neredeyse teşvik eden bu kadar malumat Kur'an'dan. Hele hadisler ve İslam tarihindeki bilgileri de eklersek o zaman içki içmeye tam bir teşvik ortaya çıkıyor. Hadisler kısmında bunları detaylıca izah edeceğim; ancak burada kısa bir ipucu vermek istiyorum.

Halife Ömer Hz. Muhammed'den, her sarhoş eden haramdır demekten neyi kastediyorsun diye sormuş. Kendisi, **"İçersin; ancak endişe duyduğunda bırakırsın"** yanıtını vermiş. Yine Hz. Muhammed bir kabileye, ilkin içmeyin demiş. Onlar, biz içmek zorundayız, bırakamayız deyince bu kez, o zaman içebilir-

---

[62] a-Ayetler: Al-i Imran suresi 128, Kasas 56, Maide 99, Necm 3-5.
b-Buhari, Farzu-l Humus, bab 5, no: 3110.
c-Müslim, Fedail-i Fatma, no: 2449.

siniz; ancak dikkat edin ki uykunuzu kaçırmasın, malınızın telef olmasına neden olmasın (yani aşırı içmeyin) şeklinde ifade değiştirmiştir. Muaz b. Cebel ile Ebu Musa el-Eş'ari olayı var. Hz. Muhammed onlara da, içebilirsiniz; ancak sarhoş olmayın demiştir. Bu hadisler birçok İslami kaynağa konu olmuştur. Daha sonra hadisler kısmında bunlar üzerinde zaten yeterince duracağım. İşte hem ayetler, hem de hadisler cephesinde durum bu olunca, İslam'da içmek için adeta bir teşvik söz konusudur demek abartı değildir.[63]

Ancak, içme taraftarı olmayan bir Müslüman, Kur'an'da kesin haramdır hükmü olmamakla beraber o ki namaz için engeldir, zararı kârından daha fazladır ve şeytan işidir deniliyor, ben de içmeyeceğim diyebilir.

Yukarıda Tevrat, İncil ve Kur'an'dan içki konusunda var olan bilgileri sundum. Bir insan bağımsız bir gözle her üç kutsal kitaptaki bilgileri yan yana getirse acaba hangisinin içkiye bakışı harama daha yakındır diye. Benim net olarak anladığım, konuya ilişkin en karmaşık bilgi Kur'an'da geçiyor. Ama Tevrat ve İncil'de durum farklı. Onlarda haram ifadesi yoksa da hep kötülüğünden ve ondan uzak durmaktan söz edilmiştir.

Ayetin sebep-sonuç ilişkisi arasında şu gerçek de var: O devirde halk aşırı derecede içiyordu. **Maide** suresindeki bu ayetler inince, bazı sahabeler alay edercesine, "Yazık! Kimi Müslümanlar Uhud savaşının sabahı bile içki içip öylesine savaşa katıldılar ve vurulurken (en başta Hz. Muhammed'in amcası Hamza'yı kastederek) midelerindeki o içkiyle gömüldüler" diyorlardı. Bu sözler Hz. Muhammed'in damarına dokunmuş olsa gerek ki, o sırada **Maide** suresi 93. ayetinin geldiğini duyurur. Ayetin özetini de verelim: İnanan ve iyi işler yapanlara tattıklarından dolayı (sözde

---

[63] a) Tehavi, Serh-ü Meani-l Asar, Eşribe bölümü, 4/220, no: 6472-73.
b) Nuhas, Nasih ve Mensuh, Bakara suresi 18. örnek kısmında, s. 65.
c) Ibni Hazm, Muhalla, Esribe bölümü, cilt 7/482.
d) A. Rezzak, Musannaf, Esribe bölümü, no: 17012, 9/223.
e) Heysemi, Begiyyet-ü Raid, cilt 5/101, Esribe, no: 8161.
f) Ibni Rüşd, Bidayetü-l Müctehid, cilt 3/1220, Et'ima ve Esribe bölümünde.

burada yasaktan önce içki içenler kastedilmiştir) günah yoktur deniliyor. Bu cümle, içki şeytan işidir, ondan uzak durun ayeti inmeden önce içenlere bir müjdedir şeklinde yorumlanmıştır. Yani yasak öncesi dönemde içilen içki suç sayılmaz; ancak sonraki dönemleri kapsar demek isteniyor. Bu, inandırıcılığı olmayan bir yorum! Çünkü namaz farz kılınmadan önce kimse namaz da kılmıyordu. Oruç, hac, zekât da aynı... Bu durumda da tanrı ayet göndermeliydi ki, sakın daha önce bu ibadetleri yapmayanlar endişelenmesinler, onlar eski hallerinden sorumlu değiller diye müjde vermeliydi. Neden sadece içki için özel durum uygulansın ki? Görüldüğü gibi benzer yorumların hiçbir inandırıcılığı yok.[64] Bu ayetin içki yasaklanmadan önceki dönemde içenler için indiğine dair hadisler **Buhari** ve **Müslim**'de geçmektedir.[65]

Şöyle bir durum da var ki, hatırlatmakta yarar var: Bazen biriken sorular ve sorunlara karşı Hz. Muhammed önceden hazırlanır ve birkaç kişiye veya olaylara yanıt mahiyetinde uygun bir zamanda konuyu açıklardı. Benzer ayetlere Kur'an'da pek çok yerde rastlıyoruz. Bir örnek vermek gerekirse; **"Allah'a karşı yalan uyduran yahut kendisine hiçbir şey vahiy edilmemişken, 'Bana da vahyolundu' ve 'Ben de Allah'ın indirdiği ayetlerin benzerini indireceğim' diyenden daha zalim kim olabilir?"** deniliyor Kur'an'da.[66]

Peki, tanrı burada kimi/kimleri kastetmiş?

Ben de peygamberim diyen Müseyleme ile Abdullah b. Sad b. Ebi Sarh'ı kastetmiştir. Müseyleme yalancı peygamberdir diye bu ayetle ona gönderme yapılıyor. Abdullah b. Sad da Mekke döneminde Muhammed'e kâtiplik yaparken onu çözüyor, Muhammed'in kafadan konuştuğunu, arkasında tanrı olmadığını anlıyor ve kâtiplikten vazgeçip Muhammed'in korkusundan memleketi terkedip kaçıyor ve ben yazmaya kalksam Muhammed'in

---

64 Maide, 93.

65 a) Buhari, Mezalim bab 21, no: 2464
b) Müslim Esribe bölümü no: 1980.

66 En'am, 93.

kitabından/Kur'an'dan daha iyi bir kitap hazırlarım diyor. O yüzden ayetin sonlarına doğru, **"Ben de Allah'ın indirdiği ayetlerin benzerini indireceğim diyenden daha zalim kim olabilir?"** ifadesi kullanılıyor. İşte ortada tek ayet var; ancak atıfta bulunduğu kişiler ve olaylar birden fazla. Bunlar hemen anında olan şeyler de değil; tersine zaman içinde oluyor.[67]

Yukarıda içki ayetleri insanları içmeye teşvik eder denirken, bu benim yorumum değil. Bu ayetlere karşı o zamanlarda da tartışmalar oluyordu, içki içen sahabeler, ayetlere göre içmek yasak değildir diyorlardı. Konuya ilişkin Asr-ı Saadetten bazı somut örnekler verirsek aslında bu karmaşık durum daha kolay anlaşılır.

Halife Ömer zamanında birçok sahabe içki içerken kanıtını da **Maide** suresinin 93. ayetinden gösteriyorlardı. Bakalım o devirde içenler bu ayeti kanıt olarak nasıl gösteriyorlarmış!

İbni Abbas anlatıyor: Ömer'in halifeliği döneminde önemli bir sahabe içki içmişti; onu Ömer'in yanına getirdiler. Adam içtiğini inkâr etmediği gibi; kanıtını da **Maide** suresindeki **"Tattıklarınızdan dolayı size günah yoktur"** ayetini gösterdi ve biz de ayete göre bir taraftan iyilik yaparız, diğer taraftan da içeriz. Nitekim ben Bedir, Uhud, Hendek ve diğer savaşlara katılanlardanım (yani Allah için savaştım bile) dedi. Ömer buna karşı arkadaşlarına adamın cevabını verebilecek biri yok mudur diye seslendi. O sırada şu yanıt verildi: Arkadaşın sözünü ettiği o ayet, henüz haram olmadan önce içenlerle ilgilidir. Dolayısıyla **Maide** suresindeki ayetler inince artık her Müslüman uzak durmak zorundadır, haramdır denildi. Bunun üzerine Ömer o kişiye seksen kırbaç ceza uyguladı diyor. Görüldüğü gibi ayetlerde netlik olmadığı için o zaman da Müslümanlar arasında sürekli tartışılmıştır.[68]

Başka bir örnek verelim: En başta Bedir harbine katılmış ve Ömer zamanında Bahreyn'de yöneticilik yapan **Kudame b. Maz'un** olayı var. Bu adam hem Ömer'in kayını, hem de amcaoğlu. Hadisten öyle anlaşılıyor ki aslında Ömer ona ceza vermek istememiş; ancak çare kalmadığı için cezayı uygulamak zorunda

67 Vahidi, Esbab-i Nüzul, En'am, 93, s. 186.

68 Beyhakı, Sünne-i Kübra, 8/556, no: 17544.

kalmış. Bu net olarak anlaşılıyor. Olay şu: Kudame içki içince Carut adında biri durumu Ömer'e aktarıyor. Ömer, başka şahit var mı diye soruyor. Adam, evet var: Ebu Hüreyre şahittir diyor. Ömer onu da çağırıyor ve soruyor. Ebu Hüreyre, ben içtiğini görmedim; ancak sarhoş olduğunu gördüm diyor. Ömer Kudame'yi Medine'ye çağırıyor. Birinci şahit hep Ömer'e hatırlatıyor, neden ceza vermiyorsun diye. Ömer ona, sen olayın şahidi misin, yoksa adamın düşmanı mısın şeklinde reaksiyon gösteriyor. Adam, ben şahidim diyor. Ömer, şahitsen bana aktardın, senden sorumluluk düştü, daha ne istiyorsun deyince, adam o gün artık sesini çıkarmıyor. Sabah olduğunda aynı kişi bir daha hatırlatınca, Ömer bozuluyor ve "Anlaşılan sen Kudame'nin düşmanısın!" diyor. Adam, "Seni Allah'a havale ediyorum; görevini yerine getir!" diyor. Ömer yine ona, sen adamın düşmanısın diyor. Elbette ki adam karşılık verince Ömer ona karşı daha da sertleşiyor, dur durduğun yerde; yoksa seni perişan ederim diye tehdit ediyor. Adam da, bu adalet değildir ki amcan oğlu içsin, ben de onun yüzünden perişan olayım karşılığını veriyor. Sonunda yine Ebu Hüreyre devreye giriyor, Kudame'nin eşinden sor bakalım o ne diyecek diye bir öneride bulunuyor. Ömer Kudame'nin eşi Hind'i çağırıyor. Kadın, eşinin içki içtiğine şahitlik yapınca artık mecburiyetten Ömer had cezasını uyguluyor. Kudame, içsem de Maide suresi 93. ayetine göre bana ceza verilemez diyor; ancak Ömer kabul etmiyor. Sözde uzun yolculuktan gelmiş, yorgundur diye birkaç gün bekletiyor, ondan sonra had cezasını uyguluyor. Bu olay üzerine araları açılıyor, belli bir süre Kudame Ömer'le küs kalıyor. Yalnız akraba olduğu için Ömer böyle devam etmesini istemiyor ve bir Hac mevsiminde, Ömer sözde bir rüya gördüğünü ve Kudame ile barışması gerektiğini öne sürüyor ve barışıyorlar. Görüldüğü gibi Ömer bu adamın cezasını kolay kolay kabul etmemiş; ancak çaresizlikten yerine getirmiş. Burada önemli olan, adamın kanıt olarak **Maide** suresi 93. ayeti göstermiş olması.[69]

---

69 a) Abdurrezzak, Musannaf, Esribe bölümü, cilt 9/242, no: 17076.
b) Beyhakı, Sünne-i Kübra, Esribe kısmı 8/547, no: 17516 ve 8/555, no: 17539.

İşte içkiyle ilgili var olan ayetlerde kesinlik olmadığı için o zaman da tartışmalar hep yaşanmıştır; ancak Ömer otoritesini kullanmış ve çıkardığı yeni kanunlarla istediklerini uygulamıştır.

Şu bir gerçek ki, Ömer bir şeye karar verdi mi etrafındakilere ancak onaylamak düşerdi. Onun döneminde içki cezasının seksen değnek olarak belirlenmesinin gerekçesi de ilginç. Mantık şu: İnsan içince sarhoş olur; sarhoş olunca saçma sapan konuşur. Bu durumda da başkalarına iftira edebilir. Hal böyle olunca içen kişiye uygulanan seksen kırbaç cezanın kanıtı Kur'an'da var ve bu bir iftira cezasıdır şeklinde çok dolambaçlı bir fetva ortaya çıkarıyorlar.[70] Hâlbuki iftira cezası Kur'an'da yok. Ancak Ayşe'nin **"İfk"** olayında, o da bir ihtiyaçtan dolayı, Ayşe'yi kurtarmak, onu temize çıkarmak için Hz. Muhammed, bu iftira cezasıyla ilgili ayetleri öne sürüyor. Bu da zina iftirası olursa cezası seksen kırbaçtır; diğer iftiraların cezası Kur'an'da yok.[71]

Bir de Kur'an'da içki şeytan işi pisliktir denilirken, devamında bunun gerekçesi de açıklanıyor: Şeytan, içki ve kumar yoluyla aranıza düşmanlık ve kin sokmak ister, bir de sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister deniliyor. Gerekçeler arasında **"İçki sağlığınıza zararlıdır"** açıklaması yok. Bir nedeni kin-düşmanlık, diğeri de Allah ve namazdan uzak durmak şeklinde belirtiliyor. En başta Müslim'de ve diğer birçok müsnedde geçen şu hadis de var: Hz. Muhammed Muaz ve Ebu Musa'yı Yemen'e gönderirken içki konusunda, **"Sizi sarhoş edip namaza engel olan her madde haramdır"** açıklamasında bulunmuş ve burada haram için namazı ölçü olarak göstermiştir.[72]

Hatırlanacağı gibi, yine içkiyle ilgili bir ayette, **içkiliyken namaza yaklaşmayınız** cümlesi vardı; bu daha önce sunuldu. Demek ki namaz tanrı için o kadar önemli olmalı ki, her fırsatta

---

[70] a-Ibni Abdilber, Istizkar 24/267, no: 36317.
b-Hakim, Müstedrek, Hudut bölümü, 4/530, no: 8212.
c-Beyhakı, Sünen-i Kübra, Esribe bölümü, no: 17543, cilt 8/556.
d-Hindi, Kenzü-l Ummal, Hudut, no: 13680.

[71] Nur suresi, 4. ayet

[72] Müslim, Esribe bölümü, no: 1733.

içkiyle birlikte gündeme getirmiş. Hadislerde de kim içki içip tövbe etmezse, kırk güne kadar namazı kabul olunmaz deniliyor. Yani sakın ha! İçki yüzünden namaza bir şey olmasın diye hep insanlar bu konuda uyarılmıştır: İçkinin bir numaralı zararı, namazın elden gitmesi. Bu gibi hadislerde şu da var: İnsan içip pişman olursa, bir daha içip pişman olursa ve pişmanlığını her defasında ihlal ediyorsa artık dördüncü seferden sonra tövbe etse de fayda vermez. Her kim tek bir sefer sarhoş olarak namaz kılarsa sanki tüm dünya onun malıymış da ondan alınmış gibi büyük kayıplara uğrar. Kim dört sefer sarhoş olarak namazını kılarsa artık Allah'ın onu cehennemin pisliğinden içirmesi gerekir gibi hadisler var. Bu gibi abartılı rivayetlere girmem. Amacım, ayet ve hadislerde içkinin zararından söz edilirken hep namazla birlikte dile getirilmiştir.[73]

Kur'an'da leş, domuz eti, kan, Allah dışında putlar adına kesilen hayvan eti, faiz, zina-fuhuş, adam öldürmek (Elbette Kur'an'a göre kısas var; bu ayrı bir şey), anne, baba gibi yakın akrabayla evlilik hakkında kesin haram ifadesi kullanılmıştır; içki bu sınıftan olsaydı onunla ilgili de haram terimi kullanılmalıydı.[74]

Kur'an'a göre haramdır diyenlerin kanıtı, Maide suresinde içkinin anlatıldığı ayetin sonunda, **"Uzak durun/kaçının ki kurtuluşa eresiniz"** şeklinde bir emir kipi söz konusu. Bu kelime kalıbı Kur'an'da başka şeyler için de kullanılmıştır. Mesela yalan sözden, zannın çoğundan (kişiler hakkında olumsuz düşünmekten) sakının denilmiştir. Dediğim gibi terimler aynı. Burada maksat nasihattir, öğüttür... Herkesin hayatında yalan konuşması, başkaları hakkında kötü niyetli olması illaki vardır. Kur'an'da içkiyle ilgili anlatılanların tümünden "Sigara sağlığa zararlıdır" mesajı kadar bir sonuç ortaya çıkabilir. Yani ayete gö-

---

[73] a) Ibni Mace, Esribe, bab 4, no: 3377.

b) Ibni Ebi Seybe, Musannaf, Esribe 8/138, no: 24511-24550.

c) Tirmizi, Esribe, bab 1, no: 1862.

d) Heysemi Begiyyetü Raid, cilt 5/107, no: 8181.

[74] Bakara 173 ve 275, Nisa, 23, Maide 3, A'raf 33, Nahl 115. Bütün bunlarda net olarak haramdır denilir.

re kişi özgürdür, takdir onundur. Şayet içerse onun için ne herhangi bir ceza ne de haram söz konusu değildir. Ayetlere göre içkinin helal veya haram olma durum böyle.[75]

3. İçki Ayetlerinin İniş Nedenleri

Suyuti güzel bir şekilde kendi tefsirinde nerdeyse içki ayetlerinin sebep-sonuç ilişkileri hakkında var olan tüm rivayetleri işlemiştir. Tefsiri iyi hazırlanmış, adeta bir nevi ansiklopedi gibi. Aynı bilgiler uzun tefsirlere de konu olmuştur. İçki ayetlerinin bu sebep-sonuç ilişkilerinden önemli bir kısmını özetlemek isterim.[76]

a) Medine'de Genel Durum

Sunacağım bilgiler Buhari ve Müslim'de defalarca tekrarlanan hadislerden birer alıntıdır.

Anlatan **Enes bin Malik**: Ebu Talha'nın evinde toplanmıştık. Cemaat arasında Ebu Ubeyde b. Cerrah, Übey b. Ka'b, Muaz b. Cebel, Ebu Eyyüb el-Ensari, Ebu Ducane, Süheyl bin Beyaz gibi kişiler vardı. Ben bunların en küçüğüydüm ve onlara içki servisini yapıyordum. O sırada içki-şarabın yasaklandığı haberi geldi. Oradakiler bana, kalan içki-şarapları dök dediler, ben de döktüm. Bu yasak ayetleri inince halkın döktüğü içki-şarap Medine sokaklarında adeta sel gibi akıyordu diyor.

Enes'in bu anlatımları bazı yerlerde, ben amcalarıma şarap dağıtıyordum şeklinde geçiyor. Bazı rivayetlerde iki-üç kişinin ismini veriyor, bunlara dağıtıyordum diye geçiyor. Kimi yerlerde de ben şu şu kişilere içki dağıtıyordum kinaye şeklinde/ isim-

---

[75] Hac suresi 30 ve Hucurat 12. ayetler.

[76] a) Suyuti, Dürrü-l Mensur, Bakara 219, Nisa 43 ve Maide 90-93.
b) Hakim, cilt 2/305, no: 3101, cilt 4/252, no: 7304.
c) Beyhakı, Esribe, no: 17324, cilt 8/495.
d) Vahidi, Esbab-i Nüzul Bakara suresi 219, s. 174.
e) İbni Sebbe, Tarih-ü Medine, 3/862.

ler verilmeden geçiyor. Ancak içilen maddenin o günkü şartlara göre **"hamr/içki"** olduğunu açıkça belirtiyor. Bazı yerlerde Ebu Talha'nın evinde amcalarıma içki-şarap servisini yapıyordum diye geçiyor; hatta içtikleri o içkinin adını bile belirtiyor: Yaş ve kuru hurmadan yapılan ve o günlerde Medine halkının içki olarak kullandığı **fedih** idi diyor.[77]

Ebu Talha'nın evinde içki içenler arasında Müslim ve Buhari'de geçen listelerde Ebubekir ve Ömer'in adları açık olarak yok; ancak bazı hadis kaynaklarında bu evde onlar da varmış ve hatta Ebubekir, kimi rivayetlerde Ömer o sarhoş halinde uzunca bir şiir de okumuş diye farklı bilgiler var. İşin içinde Enes b. Malik zaten var. Deniliyor ki, bu ayet Medine döneminin dördüncü yılında inmiş. Bir kere bunun inandırıcılığı yok. Bunu daha önce de belirttim. Çünkü hicri dördüncü yılında Enes 14 yaşında olur ki, bu yaşta büyüklere içki meclisinde servis yapması pek muhtemel görünmüyor. Kim bilir belki de o yaşta içeri alınmış olabilir. Kimi kaynaklarda sözü edilen Ebubekir, bilinen Ebubekir değil; farklı biri, Ebubekir bin Şegub imiş diye bilgi veriliyor. Bu konudaki rivayetleri bir araya getirdiğimizde, o toplantının olduğu yer olan Ebu Talha evinde içki meclisini kuranlardan en az on bir kişinin isimleri belli oluyor. Bundan, o meclisteki kişilerin önemli şahsiyetler olduğu ve cemaatin hayli kalabalık olduğu anlaşılıyor. **A. Rezzak** (h.211.ö) bunların on bir kişi olduklarını açık olarak belirtiyor.[78]

Bu olay hakkında kaynaklarda sansür olduğunu hep vurguluyorum. Somut bir örnek Kur'an yorumcusu **Mahmut Zamahşeri**'den verelim. Yukarıda Enes b. Malik'in sözünü ettiği o içki toplantısında Ömer b. Hattab da vardı dedikten sonra, Ömer b. Hattab deve kemiğiyle Abdurrahman b Avf'ın burnunu kırıyor

---

77 a) Buhari, 1) Mezalim bab 21, no: 2464. 2) Buhari Tefsir, Maide bab 10, no: 4617 ve bab 11 no: 4620.

3) Buhari Esribe bab 3, no: 5582, bab 11, no: 5600 ve bab 21, no: 5622. 4) Ehadis-i Ahad, no: 7253.

b) Müslim, Esribe no: 1980-1982.

78 a) İbni Hacer Askalani konuya ilişkin önemli bir değerlendirme, Buhari'nin şerhi Fethü-l Bari'de Eşribe bölümü, bab 3, no: 5582 hadis açıklamasında yapmış; bunu da hatırlatmış olayım.

b) A. Rezzak, Musannaf, Eşribe bölümü, no: 9/212, no: 16970.

diyor ve ekliyor: Hz. Muhammed ve arkadaşları tarafından katledilip toplu halde Kalib kuyusuna atılan o insanlar hakkında Esved b. Abdi Yegus'un (bu Muhammed'in düşmanlarındandı) okuduğu altı mısralık şiiri Ömer bu içki toplantısında okuyor diyor. Zaten hadis kaynaklarında geçen falanlar, falancalar, amcalar gibi muğlak ifadeler insanı şüphelendiriyor. Ahmet b. Hanbel Ömer'in daha önce nasıl içtiğini güzel bir şekilde izah etmiştir. Ancak kimilerinin, Ebubekir ve Ömer'i bu içki toplantısı dışında tutmak için farklı yollar bulduklarını görüyoruz. Örneğin; Ebu Naim, olabilir ki Ebubekir'le Ömer de o toplantında bulunmuşlar; ancak kendileri içmemişler diyor. Kanıt olarak da Hz. Ayşe'nin, babam Ebubekir ne daha önce, ne İslamiyet geldikten sonra içki içmemiştir sözünü gösteriyor. Bunu anlatanlar arasında **İbni Hacer Askalani** de var.[79]

Yineliyorum: Ömer'in içki ayetlerinden önceki durumuyla ilgili savunmasına gerek yok. İçmiştir; ancak benim için ayetlerden sonraki yaşantısı önemlidir. Hayat boyunca içmiş mi içmemiş mi buna bakacağız. Kitapta bu soruların yanıtlarını göreceğiz.[80]

Anlatıldığı gibi Enes, falancalara veya amcalarıma dağıtırdım biçiminde muğlâk ifadeler kullanıyor veya kim bilir belki Buhari ve Müslim gibileri önemli kişilerin adlarını bu listeden çıkarıp hadisi bilerek bu kalıba sokmuşlar. Bir kere Ebubekir ve Ömer isimlerini çıkarmalarına gerek yok. Çünkü, bu yasak öncesi normal kabul edilen dönemdir; ama buna rağmen Ebubekir ve Ömer'i çıkarmak için çeşitli savunmalar yapılmıştır. Olay yalnız bu değildir ki savunulsun! Birçok kaynakta halife Ömer'in, ben daha önce içki sever ve çok kullanırdım ifadesi zaten net olarak geçiyor. Kendisi normal yaşantısında içtiği gibi, yaralıyken ölüm anında bile bana nebiz/şarap verin demiştir. Ömer'in içtiği o kadar sertmiş ki, başkası içti mi sarhoş olurdu. Bütün bunları kısmen Ömer bölümünde, kısmen de **"Nebiz"** bölümünde detaylıca izah edeceğim.

---

79 a-Ahmet b. Hanbel, Fedail-i Sahabe adlı kitabı, 1/347 Ömer konusunda. b-İbni Hacer Askalani, Fethü-l Bari, cilt 12/599, Eşribe bölümü, no: 5584.

80 Zamahseri, Rebiu'l Ebrar, cilt 5/10.

b) Ömer Bin Hattap Kulisleri

İslami kaynaklarda Ömer'le ilgili özetle şunlar anlatılıyor: Kendisi sıkça Muhammed'e başvurup içki hakkında yasaklayıcı ayet ister. Bu arada ilkin **Bakara** suresindeki, **"Şarap ve kumar hakkında senden sorarlar. De ki, her ikisinde insanlar için hem büyük günah, hem de yararlar vardır; ancak bunlardaki günah yararlarından büyüktür"** ayeti iner ve Hz. Muhammed hemen durumu Ömer'e bildirir, onu sevindirmek ister. Gelgelelim Ömer bunu yeterli bulmaz ve "Ya rab, bize içki hakkında doyurucu ayet gönder" isteğini tekrarlar. Bu aşamadan sonra **Nisa** suresinden **"Sarhoş iken namaza yaklaşmayın"** ayeti iner ve Muhammed bunun da haberini Ömer'e bildirir. Elbette ki bu sadece namazla alakalı olduğu için Ömer yine tatmin olmaz ve "Ya rab, içki konusunda bize tatminkâr ayet gönder" sözünü bir daha tekrarlar. Bu sefer **Maide** suresindeki **"Şarap, kumar, tapılmak için dikilen taşlar, fal okları şeytan işi birer pisliktik..."** ayeti iner ve önceki ayetler gibi Hz. Muhammed bunu da Ömer'e bildirir. Bu kez Ömer, "Yeter Allah'ım; artık vazgeçtik..." diyerek memnuniyetini dile getirir. Ömer'in bu memnuniyetinden sonra içki ayetleri sona erer.

Buraya kadarki bilgiler hem Diyanet tercemesi olan Tecrid-i Sarih'te, hem de başka birçok İslami kaynakta anlatılmaktadır. Ayrıca Ömer'le birlikte bir heyet içki yasak edilsin diye Muhammed'e gidince, onlar içki hem mal hem de akıl için zararlıdır şeklinde gerekçe belirtiyorlar. Bu mal ve akıl için zararlı fikri onlarındır. Hz. Muhammed'in böyle bir açıklaması yoktur. Bunu özellikle belirtmek isterim.[81] Hz. Muhammed, ben öyle anlıyo-

---

[81] a) Tecrid-i Sarih, Diyanet tercemesi, Esribe bölümü, cilt 12/39.
b) Ebu Davud, Eşribe bölümü, no: 3670.
c) İmam Ahmet b. Hanbel, Müsned, halife Ömer hadisleri kısmında, no: 378.
d) Tirmizi, Sünen,Tefsir bölümü, Maide suresi, no: 3049 ve 3050.
e) Hakim, Müstedrek, Eşribe bölümü, no: 7304, cilt 4/252.
f) Nesai, Eşribe, 5/61, no: 5031.
g)Vahidi, Esbab-i Nüzul, Maide 90.
h) Ayrıca tüm uzun tefsirler Bakara suresi 219, Nisa 43 ve Maide 90-93. ayetler tefsirinde bu konuda uzunca bilgiler vermişlerdir.

rum ki tanrı içkinin arkasını getirecek, onu yasaklayacak dediği gibi, Ömer de bu olup bitenleri görünce, istekleri doğrultusunda ayetler inince kendisi, Allah yasağa doğru yaklaşıyor, anladığım odur ki içkiyi haram kılacaktır diyor.[82]

Burada Ömer'le ilgili farklı bir bilgi eklemek isterim. Anlatan, Hz. Muhammed'in eşlerinden Hz. Ayşe! Ben Ömer bin Hattab'dan çekiniyor ve korkuyordum, çünkü Hz. Muhammed de ondan çekiniyor ve korkuyordu diyor. Bu önemli açıklamanın hangi kaynaklarda geçtiği sorulabilir. Hemen birkaçını verelim. Hz. Ayşe'nin bu itirafını mezhep lideri Ahmet bin Hanbel, İbni Asakir, Heysemi, Ebu Ya'li Mevsıli, Salihi/Dımaşki, Takiyyüddin Hindi gibi İslami yazarlar işlemişlerdir![83]

Belgeler, Ömer'in çok içki içtiğini gösteriyor. Öyle ki, bir gün fazla içince kendini kaybeder ve Abdurrahman bin Avf'a saldırıp burnunu kırar/onu yaralar ve o arada bağırıp çağırarak daha önce Esved bin Abd-i Yagus'un Bedir harbinde Müslümanlarca yakalanıp üst üste Kalib kuyusuna atılan o Mekke müşrikleri hakkında söylemiş olduğu şiirini okumaya başlar. İşte Ömer içki konusunda deneyimli olduğu, çok içtiği için, içki hem akıl, hem de mal için zararlıdır diyordu. Ömer içki konusunda yasak ayetleri insin diye bu anlattıklarım dışında yine günün birinde Muaz b. Cebel ve bir grup Medineli Müslümanla birlikte Hz. Muhammed'in yanına giderken (heyet şeklinde), içki ve kumar hakkında bize bir şeyler söyle, çünkü biri akıl, diğeri de mal götürür diyorlar ve bunu ona anlatıyorlar. İçki ayetinin iniş sebeplerinden biri de bu heyetin başvurusudur. Zaten ayette açık bir şekilde **"senden içki hakkında sorarlar"** ifadesi var. Birilerinin bunu sorduğu Kur'an'da zaten belirtiliyor. İşin içinde Ömer gi-

---

[82] İbni Ebi Dünya, 'Zemmü-l Müskir', s. 8.

[83] a) Ahmet b. Hanbel, Fedaili Sahabe, cilt 1/427, no: 504.
b) Ebu Ya'li Mevsıli, Sünen cilt 7/450, no: 4476.
c) İbni Asakir, Tarih'ü Medinet'i Dımaşk, cilt 4/42 ve cilt 44/90.
d) Heysemi, Begiyyet'i Raid, cilt 4/578, no: 7683.
e) Hindi, Kenzü'l Ummal no: 35843, cilt 12/593.
f) Salihi, Sübülü-l Hüda cilt 9/181.

bilerin olması artık detaydır. Bu heyetin başvurusu konusu meselesini müfessirlerden (Kur'an yorumcularından) Begavi, Sa'lebi, Alusi, Vahidi gibileri işlemişlerdir.[84]

Kaynaklarımda hep vurgu yapıyorum ki, İslam'ın ortaya çıkmasında birçok kişinin rolü ve etkisi olmuştur. Konu farklı da olsa yine hatırlatmakta yarar var. Hz. Muhammed'in en çok yararlandığı kişi Veraka b. Nevfel idi. Adam vefat edince Muhammed belli bir süre hocasız kalır ve gelen sorulara yanıt veremez duruma düşer. Öyle bir an gelir ki, Hz. Muhammed defalarca dağa çıkıp intihar etmek bile ister. Varaka Hz. Muhammed'e, bunlar seni Mekke'den çıkaracaklar, sen hicret etmek zorunda kalacaksın der. Buna karşı Hz. Muhammed ondan sorar, sence gerçekten bunlar beni Mekke'den çıkaracaklar mı diye. O, evet yanıtını verir. Bütün bunlar en başta **Buhari**'de anlatılmaktadır.[85]

Taberi içkinin niçin yasaklandığı konusunda bilgi verirken, ola ki tanrı Ömer'in duasını kabul etmiş, o yüzden yasak ayetleri göndermiştir, ola ki Sad'ın içki toplantısında kırılan burnu yüzünden içki hakkında Maide suresindeki ayet inmiştir yorumunu yapmıştır. İlginç açıklamalar.[86]

Mahmut Zamahşeri bu konuda şunları anlatıyor: İçki ayetlerinin sonu henüz gelmemişken Ömer içmeye devam ediyordu. Kendisi yine bir gün içerken, devenin çene kemiğiyle Abdurrahman b. Avf'ın kafasını kırıyor (Elbette ki sarhoş olduğu için bunları irade dışı yapıyor). Hz. Muhammed bunu duyunca kızgınlıktan elbisesini çekiyor, ne yapacağını bilemeden şaşkın şaşkın olay yerine geliyor ve o sırada Maide suresinin içkiyle ilgili ayetinin indiğini ilan ediyor. Zamahşeri, Abdurrahman b. Avf'ın kafasını kıran kişinin Ömer olduğunu açıkça belirtiyor. Ancak baş-

---

[84] a) Vahidi, Esbab-i Nüzul, Bakara suresi 219, s. 58.
b) Begavi, Mealim'ü Tenzil, cilt 1/249, Bakara suresi 219. ayet
c) Alusi, Ruhu'l Beyan, Bakara 219, cilt 2/211.
d) Sa'lebi, el-Keşf'ü ve'l Beyan, Bakara 219, cilt 2/141.

[85] a) Buhari, Tefsir, Ikra suresi, bab 1, no: 4953 ve Tabir, bab bab 1, no: 6982.
b) Müslim, Iman, no: 160.

[86] Tüm tefsirler, Bakara 219, Nisa 43 ve Maide 90-93 ayetlerin açıklamasında geniş bilgiler var.

ta Taberi olmak üzere çoğu Kur'an yorumcuları bunu anlatırken, Muhammed geldi, kızmıştı ve nerdeyse o adamı dövecekti şeklinde isim vermeden anlatıyorlar; Nuh deyip peygamber demiyorlar: Ömer'in adını belirtmiyorlar.

Müslim Sahih'inde kafası kırılanın Sad olduğunu belirtiyor; ancak o da Taberi gibi kıran kişinin kim olduğunu belirtmiyor. **Sad** özetle şunları anlatıyor: Ensar ve Muhacirlerden bir grup bana bahçeye gel yemek yiyip içki içelim dediler; ben de gittim. O sırada baktım ki bir devenin kafasını pişirip hazırlamışlar, içkileri de hazırdı. Onlarla birlikte başladık içmeye. O sırada kimisi ensar/Medineli Müslümanlar daha üstündür, kimisi muhacirler/Mekke'den gelenler daha üstündür derken tartışma çıktı. Ben de konuya girdim ve muhacirlerin üstün olduğunu söyledim. O arada bir arkadaş yediğimiz etin kemiğiyle/deve çenesiyle burnuma vurdu ve yaraladı şeklinde olayı anlatıyor.

Burada sormak lazım: Sad gibi önemli bir insanın çenesi kırılıyor ve vuran kişi "biri" olarak geçiyor. Acaba Sad adamı tanımıyor muydu? İşin içinde Ömer gibi otoriter biri olduğu için çok sonraları olayları yazanlar konuyu yazarken hep kimileri, kimisi, adamın biri şekline çevirerek kayda geçirmişlerdir. Kaynaklarda, o toplantıda burnundan yaralanan Sad b. Ebi Vakkas'ın o yara izi, sonraki hayatında hep belliydi bilgisi de var. Sad, ben o yaralı halimle Hz. Muhammed'e gidip durumu arz ettim. İşte o sırada içki hakkında Maide suresinden ilgili ayet indi diyor.[87]

Kısacası, Ömer bu içki ayetlerinin sebep-sonuç ilişkileri arasında önemli bir faktördür; ancak kendisi tek neden değildir; bunun birçok nedeni vardır. Demek ki ayetler durduk yerde hemen gelmemiştir; ancak çeşitli kavgalar, kafa kırılmalar olduktan sonra inmiştir![88]

---

[87] a)Taberi tefsiri, Bakara suresi 219 ve Maide 90. ayetler açıklamasında.
b)Müslim, Fedail, Sad b. Ebi Vakkas bölümü, bab 5/2412 açıklamasında.
c) Vahidi, Esbab-i Nüzul, Bakara suresi 219 ve Maide 90. ayetler açıklamasında, s. 58 ve 173.
d) Zamahşeri, Rabiu-l Ebrar, cilt 5/9. e) Kurtubi tefsiri, Maide 90.

[88] Vahidi, Esbab-i Nüzul, Bakara suresi 219. ayet bahsinde, s.58.

c) Sad Bin Ebi Vakkas Olayı

Bu adam Hz. Muhammed'den cennet müjdesini alan on kişiden biri. Onun İslamiyet'i seçmesi annesinin zoruna gidiyor, kabul etmiyor. Bir gün ona, madem senin inandığın Kur'an annene saygılı ol diyor, o zaman beni dinle: Gel de İslamiyet'ten vazgeç; yoksa hayat boyu seninle konuşmayacağım. Ben annenim, sana talimat veriyorum diyor. Bunu söyledikten sonra üç gün geçmeden annesi halsizlikten bayılıyor. Umare adında bir başka oğlu kendisine yardımcı oluyor. Bu arada kadın kendi oğlu Sad'a beddua ediyor. Bu olay üzerine, **"Biz insana, anne ve babasına iyi davranmasını öğütlemişizdir. Ancak bana ortak koşman için onlar seninle mücadele ederlerse ikisine de uyma"** ayeti indi diyor Sad. Muhammed durumdan haberdar olunca, zaman zaman Ömer'i kurtardığı gibi Sad'ın da annesine karşı gösterdiği bu saygısızlığı böyle bir ayetle olumlu buluyor. Uzunca bir hadistir ve bir yerinde Sad'ın arkadaşlarıyla içki içtiği, o arada birinin kafasını kırdığı bilgisi de var. Kafayı kıranın kim olduğu bu hadiste de belirtilmiyor. **Müslim**'de anlatılan bu olaya göre, tanrı bir ayeti de Sad'ın annesi için göndermiş oluyor ki, kadın Muhammed'e inanmadığı için oğlu ona saygılı olmak zorunda değildir deniliyor.[89]

d) Hz. Muhammed'in Amcası Hamza'nın Rolü

Hamza'nın içki müptelası olduğuna ilişkin başka bir kaynağımda bilgi vermiştim; konunun bütünlüğü açısından burada kısaca değinmek istiyorum.

Evvela şu bilinmeli ki Hz. Muhammed'in bu amcası hicri üçüncü yılında meydana gelen Uhud savaşında öldürülmüştür. Hamza'yla ilgili az sonra anlatacağım olay, hicri ikinci yılında meydana gelen Bedir harbinden sonra olmuştur. Olayı, Buhari ve Müslim'in ortak olarak işledikleri hadislerden özetleyelim.

---

89 Müslim, Fedaili bölümü, Sad b. Ebi Vakkas kısmında, no: 1748.

Anlatan Hz. Ali: Hz. Muhammed, Bedir harbinde ele geçirdiğimiz ganimetten yaşlı bir deve bana vermişti. Daha sonra bir deve daha verdi. Bunları ensardan bir arkadaşımın kapısı önünde çöktürüyordum (Ali Medine'de yeni olduğu için henüz ahırı yoktu. O yüzden başkasının ahırına bırakıyordum diyor). Üzerlerine boya otu yükletip pazarda satmayı düşünüyordum. Beni Kaynuka Yahudilerinden bir kuyumcu vardı. Fatma ile düğünüm hakkında ondan yardım görüyordum. Develeri kapısında çöktürdüğüm arkadaşın evinde meğer o gün benim ve Muhammed'in amcası Hamza içki içiyormuş. Yanında şarkı söyleyen bir cariye de varmış. Cariye ona şiir halinde, "Hamza! Evin önündeki develeri görüyor musun; onların ciğerlerini getir de kebap yapalım" deyince, Hamza hemen kılıcını çıkarıp develerin yanına varıyor ve onların hörgüçlerini kesip böğürlerini açıyor ve ciğerlerini sökerek o kadının yanına götürürüyor, kebap yapıp yiyorlar. Yani Hamza o develeri İslami kurallara göre kesmiyor, sarhoş olduğu için sadece karınlarını deşip ciğerlerini çıkarıp götürüyor.

Hz. Ali konuyu anlatmaya devam ediyor: Ben manzarayı görünce hayrete düştüm ve hemen Hz. Muhammed'in yanına vardım. O sırada onun yanında Zeyd b. Harise de vardı. Onu durumdan haberdar ettim. Kendisiyle ben ve Zeyd üçümüz Hamza'nın kaldığı o eğlence evine gittik. Hz. Muhammed Hamza'ya öfkelenince Hamza başını kaldırdı ve "Siz benim ecdadımın kölelerinden başka bir şey misiniz sanki" diyerek Muhammed'e karşı sert tepki gösterdi. Bunun üzerine Hz. Muhammed hiçbir şey demeden orayı terk etti.

Hz. Ali'nin anlatımları böyle! **Buhari** bunu beş yerde işlemiştir. Üç yerde konuya detaylıca yer vermiş, kalan iki yerde kısaca değinip geçmiştir. **Müslim** ise buna iki uzun hadis ayırmıştır.

Buhari ve **Müslim**'de deniliyor ki, şarkı söyleyen kadın Hamza'ya, "Semiz yaşlı develere dikkat" deyince Hamza gidip develeri bu hale getirdi; ancak tarihi kaynaklarda kadının uzunca bir şiirinden söz ediliyor. "Şişman yaşlı develere dikkat et. Onlar avluda bağlanmışlar. Bıçağı onların sinesine vur, ciğerlerini getir de çabuk pirzola yapalım" gibi sözler var kadının şiirinde. Detay ne olursa olsun; Hazret denilen o Hamza burada Hz.

Ali'nin malını meşru olmayan bir şekilde telef ediyor ve üstelik Muhammed onların bedelini de ona ödetmiyor. İkincisi, hazret denilen Hamza bir dansöze takılıyor ve onun sözleri üzerine şahlanıp develeri bu hale getiriyor. Bir üçüncüsü de, içki içiyor ve o develeri de dini kurala göre kesmiyor. Bir önemli nokta daha: Hz. Muhammed'e kızıp ecdadımın kölesisin diyor ve Muhammed orayı terk etmek zorunda kalıyor.

Dikkat edilirse Hz. Ali diyor ki, bu develeri hicri ikinci yılında yapılan Bedir harbinde ele geçirmiştik ve bir yıl sonra da Hamza Uhud harbinde katlediliyor. Demek ki Hamza hayatta olduğu sürece hep içmiştir. Hadislerde anlatıldığına göre o zaman **Maide** suresindeki son içki ayetleri daha inmemişti. Çünkü içki, hicri dördüncü yılında yasaklanıyor; genel kanı bu. Ancak farklı bilgiler de vardır ki, içkiyle ilgili ayetler Hz. Muhammed'in nerdeyse son ömrüne kadar ancak tamamlanabilmiştir.[90]

Burada Hamza içkiciydi, fazla içiyordu diye kınamak gibi bir niyet taşımıyorum; şahıslarla ilgilenmiyorum. Maksadım, içki ayetleri nasıl oluşurdu, bu ayetlerin ortaya çıkması için Muhammed'i zorlayan nedenler nelerdi; bunları bir araya getirmek ve bu bilgilerden bir sonuç çıkarmak. İşte içki hakkındaki ayetlerin inmesinin önemli bir nedeni de bu olaydır. Çünkü Muhammed'in amcası Hamza öyle bir hale geliyor ki, milletin huzurunda Muhammed'e, kölesin diyor, ona bağırıyor ve Hz. Muhammed orayı terk etmek zorunda kalıyor. Diğer yandan Hamza Hz. Ali'ye maddi zarar veriyor. Gerçi ganimet malıdır; haydan gelmiş bu ayrı bir konu. Ama o an için örf-âdete göre artık develer Ali'nindi. İşte bu olaya karşı İbni Ebi Dünya, Vahidi gibi bazı tefsir ve hadis uzmanları, **"Hamza'nın böyle yapması, aslında içkinin yasaklanması için yeterli bir nedendi"** yorumunu yapmışlardır.[91]

---

90 a-Buhari, 1) Müsakat 13, no: 2375. 2) Fardü-l Humus, 1, no: 3091 3) Megazi 12, no: 4003. Bu üç yerde detaylı açıklama var; Büyu', 28, no: 2089 ve Libas 7, no: 5793 hadiste de kısaca bilgi vermiş.

b- Müslim, Eşribe, no: 1979.

c) Ebu Davud, Harac 20, no: 2986.

91 a)Vahidi, Esbab-i Nüzul, Maide suresi 90, s. 176.

b)İbni Ebi Dünya, Zemmü- l Müskir, s. 8.

İçki-şarap yasağı hakkında başka nedenler de eklenebilir; ancak ana hatlarıyla önemli faktörler bunlar. Tevrat ve İncil'de içki hakkında var olan malumat, Hz. Muhammed zamanında içkiye karşı tavır alan kişilerin durumu ve yine onun dönemindeki çoğu insanların içki müptelası olması, zaten Muhammed'in bu konuda bir şeyler yapması için yeterliydi. Nitekim Muhammed henüz peygamberliğini ilan etmeden bazı Araplar da bunu yasaklamışlardı. Bunu daha önce de belirttim. Günümüzde de ihtiyaç üzerine devletlerin yetkilileri yeni kanunlar çıkarırlar; bu yenilikler hayatın olmazsa olmaz kurallarıdır. Buna karşı kalkıp o önemli ve elzem olan kanunları çıkaranları peygamber mi ilan etmek gerekir! Diyelim içki o zaman bu şekilde işlenmişse kalkıp bunu olağanüstü bir durum olarak ilan etmeye ne gerek var! Yukarıda arz ettiğim gibi; içki konusunda İncil ve Tevrat'ta Kur'an'dan daha net ve doyurucu bilgiler var. Durum bu iken Hz. Muhammed içkiyi Kur'an'da işlemiş diye bunu olağanüstü bir olay olarak değerlendirmenin mantığı olmaz! Kaldı ki, Kur'an'da mevcut içki ayetleri yerine tek bir cümleyle içkiye değinilseydi bu tartışmalar da olmazdı. Mesela; içki içmeyin haramdır, en başta sağlığa zararlıdır ve yaptırımı da şudur denmesi yeterliydi. Görüldüğü gibi tam tersine hantal, neyi kastettiği tartışmaya açık ayetler söz konusudur.

İbni Kuteybe (h.276.ö), kimileri madem Kur'an'da açık bir şekilde haramdır açıklaması yok, o halde bu ancak bir tavsiye niteliğini taşır: Kullanmazsanız iyi olur demişlerdir diyor. Ancak kendisi yanıt vermediği gibi, bu yorumu yapanlara **"utanmazlar, fasıklar"** deyip geçiyor. İnananların mantalitesi böyledir: Tartışma kaldıramazlar, sıkıntıya girdiler mi her çeşit kötü ifadeyi kullanırlar.[92]

Müslim'de sahabe **Ebu Said el Hudri**'nin aktardığı önemli bir hadis var: İçkiyle ilgili henüz son ayetler gelmemişti; bir gün Hz. Muhammed insanlara hitaben, "Allah içkiden buğz ediyor, onu sevmiyor. Yakında içki konusunda ayet gönderip bir şeyler

---

92 İbni Kuteybe, Eşribe kitabı, s. 29.

söyleyeceğini seziyorum (yasak edeceğini hissediyorum). Şu halde kimin yanında içki-şarap varsa satıp ondan yararlansın" dediğini anlatıyor. Ebu Sait devamla, Hz. Muhammed'in bu açıklamasından az bir süre sonra içkiyle ilgili son ayet indi diyor. Hatta kaynaklarda bu olayın detay kısmında **Bakara** suresi 219. ayeti inince Hz. Muhammed, "Bu ayet gösteriyor ki Allah içkiyi haram kılmak için bir başlangıç yapmış" diyor. Daha sonra **Nisa** suresi 43. ayeti inince bu kez, "Anlaşılan o ki Allah içkiyi yasak etmek için bir sona doğru yaklaşıyor" diyor ve ondan sonra **Maide** suresindeki içki ayeti inince artık konu kapanıyor. Bu anlattıklarımı Suyuti, Taberi, Muhammed Reşit Rıda, İbni Kesir, Alusi ve daha nice Kur'an yorumcuları içki ayetleri kısmında anlatmışlardır. **Ebu Hüreyre**'nin de bu konuda anlattıkları var: Bir gün Hz. Muhammed, Allah'ın içki hakkındaki açıklamalarından öyle anlıyorum ki bunu sonunda yasaklayacak dedi ve ondan sonra Maide suresindeki içki ayeti indi diyor. Burada içerikle ilgili garabet bir yana; bir kere işin içinde Ebu Hüreyre varsa ayetlerin tarihleri konusunda dengeler bozulur... Çünkü bu adam Hayber baskınından sonra Medine'ye gelip Müslüman olmuştur. Bu durumda demek ki o tarihe kadar içki konusunda Kur'an'daki ayetler henüz tamamlanmamış demektir.[93]

Hz. Muhammed farklı bir versiyonla, **"Bilmiyorum ama, Allah'ın içki hakkındaki yaklaşımı, onun içkiyi yasaklayacağını gösteriyor"** diyor. Onun bu açıklamasından sonra da son ayet geliyor.[94]

Bunlar, görmek/anlamak isteyenlere aslında ayetlerin nasıl oluştuğu konusunda önemli bilgilerdir. Burada şunu sormak lazım: Hz. Muhammed, elinizdeki içkileri satın, paralarından yarar-

---

93 a) Hakim, Müstedrek, Tefsir, Bakara suresi 219. ayet kısmında, no: 3202, cilt 2/306.

b) Hindi, Kenzü-l Ummal, no: 2976.

94 a-Suyuti, Dürrü-l Mensur tefsirinde, Maide suresi 90. ayet, cilt 5/467'de, M. Reşit Rıda da aynı ayette işlemiş.

b-Taberi, Alusi, Ibni Kesir de Bakara suresi 219 ayetin açıklama kısmında yazmışlardır.

lanın diyor. Bir yandan kendisi Allah satıcıya da lanet eder diyor, diğer yandan da elinizdekini satın fetvasını veriyor; bu nasıl iş![95]

e) İmamın Ayeti Yanlış Okuması

Müslümanlar o dönemde aşırı derecede içince kendilerini kaybederlerdi. Hatta öyle olurdu ki farkında olmadan birbirlerini terlik, el ve bastonlarla döverlerdi, bu arada sakat kalanlar olurdu. Akılları başlarına gelir, o yaraları görünce ancak anlarlardı ki onlar birbirlerini bu hale getirmişler. Hatta içkili imam cemaate namaz kıldırırken okuduğu Kur'an ayetlerini öyle yanlış okurdu ki, İslam'a göre insan bilerek böyle okusa kâfir sayılır. Bu konuda somut bir örnek verelim: Hz. Ali ile birlikte Abdurrahman b. Avf bir yere davet edilirler. Orada yemek yiyip içki içerler ve daha sonra akşam vakti girince, kimi rivayetlere göre Hz. Ali, kimilerine göre de A. Rahman b. Avf cemaate imam olup akşam namazını kıldırır. **Fatiha**'dan sonra **Kâfirun** suresini okuyunca öyle yanlış okur ki, ey kâfirler, sizin taptıklarınıza tapmam diyeceğine, sizin taptıklarınıza ben de taparım anlamına gelecek şekilde okur. Bu olay etrafa yayılır ve bunun üzerine Hz. Muhammed **Nisa** suresinden, sarhoş iken namaza yaklaşmayın ayetinin indiğini bildirir.

O zaman Medine'de halkın içkiye yakınlığı özetle böyleydi.[96]

Şimdi tam da sorma zamanıdır: Diyelim bugün dünyada birçok devlet yöneticisinin, Hz. Ali'nin başına geldiği gibi sorumluluk alanlarında böyle bir olay meydana gelse (Hamza'nın, Hz.

---

[95] a) Müslim, Müsakat, no: 1578.
b)Şevkani, Neylü-l Evtar, 10/311, no: 3669.
c) İbni-l Esir el-Cezeri, Camiu-l Usul, cilt 5/ 113, no: 3143.
d) İbni Hazm, Muhalla, Eşribe bölümü, cilt 7/516, no: 1103.

[96] a) Hakim, Müstedrek, cilt 4/251, Eşiribe bölümü, no: 7300-7303.
b) Ebu Davud, Eşribe, no: 3671.
c) Tirmizi, Tefsir, Nisa suresi kısmında, no: 3026.
d) Şevkani, Neylü-l Evtar, Esribe 10/313, no: 3673.
e) Ibni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, 23/197, no: 5035.

Ali'nin develerini katletmesi ve Hz. Muhammed'e kölemsin demesi gibi) veya onların sorumluluk bölgesinde insanlar içki içip birbirlerine giriyorlarsa, içkili imam öne geçip namaz içinde ayetleri ters okuyorsa, insanlar içki yüzünden farkında olmadan birbirlerini sakat bırakıyorlarsa, birbirlerinin burunlarını kırıyorlarsa, Ömer gibi etkili isimlerin, içkinin yasaklanması konusunda yaptığı kulisler devam ediyorsa ve en önemlisi içkiyle ilgili Tevrat ve İncil'deki bilgiler de Muhammed'in bu konuda bir adım atması noktasında Yahudi ve Hıristiyanların olumsuz tepkisine neden olmuyorsa... o zaman hangi yönetici olursa olsun bunun tedbirini alır, Hz. Muhammed'in attığı adımları o da atardı. Kısacası, Hz. Muhammed zamanında olup bitenlere karşı oluşan ayetlerde olağanüstü bir durum söz konusu değildir; herhangi bir idarecinin o dönemde olup bitenlere karşı alabileceği normal kararlardır.

Söz içki ayetlerinin iniş nedenlerinden açılmışken burada asıl konuya biraz ara verip genel olarak ayetlerin oluşum nedenleri hakkında bazı somut örnekler vermek isterim.

III. BÖLÜM

KUR'AN AYETLERİ NASIL OLUŞURDU?

Bu konuda daha önce yazdığım kaynaklar var; ancak burada farklı bazı örnekler işleyeceğim. Acaba durup dururken mi ayetler iniyordu, yoksa o günkü koşullarda ortalıkta ayetlerin oluşmasını zorlayan nedenler mi vardı? Başka bir deyişle, diyelim Hz. Muhammed Medine'de çok evlilik hayatına başladığında onunla eşleri arasında sıkıntı yaşanmasaydı acaba hanımlarıyla ilgili Kur'an'da var olan ayetler iner miydi? Yine kendisi Zeyd'in hanımı Zeynep'le evlenmeseydi **Ahzab** suresinde, tanrı yukarıda nikâhınızı bile kıymıştır ayeti iner miydi? Bunlar bilinen şeyler. İşte benzer nedenler birçok ayet için geçerlidir.

Konunun detayına girmeden, hadislerden kısa bir örnekle başlamak isterim.

Büreyde anlatıyor: Biz Hz. Muhammed'in yanında yaklaşık bin süvari kadar vardık. Bizimle birlikte namaz kıldıktan sonra arkadaşlara döndü. O sırada üzgün olduğu yüzünden belliydi. Bu yüzden Ömer ondan "Neyin var" diye sordu. Hz. Muhammed, ben Allah'a ricada bulundum ki annem için istiğfarda bulunayım (günahlarının bağışlanmasını dileyeyim); ancak bunu kabul etmedi. Peki, izin var mı ki gidip kabrini ziyaret edeyim diye sordum. Allah, evet kabrini ziyaret edebilirsin dedi. O arada Muhammed, malum daha önce ben size kabir ziyaretini yasaklamıştım; artık bundan sonra ziyaret edebilirsiniz dedi.[97]

---

[97] Hakim, Müstedrek, Cenaiz bölümü, cilt 1/532, no: 1390-91.

Burada daha önce koyduğu bir yasağı annesinin hatırı için nasıl kaldırmışsa, ayetlerin ortaya çıkması da benzer sebeplerden dolayı olmuştur. Bu başlık altında ayetlerin ortaya çıkış nedenleri hakkında en başta Buhari, Müslim, diğer hadis kaynakları ve tefsirlerden bazı örnekler sunacağım. Fazla uzatmadan örneklere geçelim.

* "Hayır, Rabbin hakkı için onlar aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme, içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça inanmış olmazlar" anlamında bir ayet var. Bunun inişiyle ilgili bazı nedenler var; hemen özetleyelim.[98] Tüm hadis külliyatında defalarca işlenen bir olaydan başlayalım. Hz. Muhammed tarafından cennetle müjdelenen Zübeyr b. Avam'la, aslen Medineli olan ve yine Muhammed'le birlikte Bedir harbine katılan başka bir Müslüman arasında bir tarla sulaması konusunda anlaşmazlık çıkıyor. Zübeyir b. Avam Medine'de hurma bahçesini sularken diğer Müslüman suyu bırak gelsin, ben bahçemi sulayayım diyor. Ancak Zübeyir vermiyor. Sonuçta bunlar durumu Muhammed'e bildirince o, Zübeyir b. Avam'a hak veriyor, sen tarlanı sula, daha sonra suyu diğer adama ver diyor. Karardan memnun olmayan Medineli Müslüman Muhammed'e, **"Zübeyir senin halan oğlu olduğu için böyle bir karar verdin değil mi?"** diyor. Yani Muhammed'in taraf tuttuğunu ve verdiği kararda haklılık payının olmadığını belirtiyor. O arada Muhammed'in yüzü morarıyor ve yine Zübeyir'e, "Ey Zübeyr! Sen tarlanı sula, sonra adama ver" diyor. Bu tartışmalar üzerine az önce sunduğum ayet iniyor. Bu ayet inince Zübeyir, **"Allah'a kasem ederim ki bu ayet bizim olay üzerine indi"** açıklamasında bulunuyor.[99]

---

98 Nisa suresi 65.

99 a) Buhari bunu 5 yerde almış: Müsakat, bab 6, no: 2360-62, Sulh, bab 12, no:2708 ve Tefsir, Nisa bab 12, no: 4585.

b) Müslim, Fedail, no: 2357.

c) Ebudavud, Kadaya, no: 3637.

d) Tirmizi, Tefsir, Nisa, no: 3027.

e) İbni Mace, Mükaddime, no: 15, Rühun, bab 19, no: 2480.

f) Nesai, Kadaya, bab 24, no: 5963. Ayrıca çoğu tefsirlerde ilgili ayet kısmında işlenmiştir.

Aynı ayetin, Ömer'in işlediği bir cinayeti kapatmak için indiği rivayetleri de var ve çoğunlukta. Bunu daha önce başka kitaplarımda işledim. Ayet her iki olay üzerine de inmiş olabilir. Her iki neden de İslami kaynaklarda bu şekilde anlatılıyor. Ne olursa olsun ayet durup dururken inmemiştir. Zübeyir'le adam arasındaki su davasında verilen karara gelince; anladığım kadarıyla Medineli adam haklıymış. Çünkü Zübeyir Medine'ye yeni yerleşmişti, kendisi aslen Mekkeliydi. Nerde hemen çabucak Medine'de kendi alın teriyle bir bahçeye sahip oldu ki? Medine halkı Mekke'den gelenlere çok fedakârlık yapmıştı. Her Medineli, yanına bir Mekkeli Müslümanı kardeş gibi almış, malını ikiye bölüp yarısını ona vermişti. İslam tarihindeki bilgilere göre, Medineliler Mekke'den gelenlere öylesine candan kardeşlik besliyorlardı ki, birden fazla kadınla evli olanlardan, ben bir eşimi boşayayım sen al diyecek kadar ileri gidenler olmuştu. Zaten Kur'an'da da bu samimiyet belirtiliyor. Vereceğim örnek, hem bunu teyit ediyor, hem de başka bir ayetin nasıl oluştuğu konusunda bize ikinci bir örnek oluyor.

Ebu Hüreyre anlatıyor: Adamın biri Hz. Muhammed'e geldi; bu benim misafirimdir, kim bu gece ona bakacak dedi. O sırada Medineli Müslümanlardan biri, "Bana gelsin" dedi. Meğer onun da evinde yiyecek bir şeyi yokmuş. Adam ona misafir olunca ev sahibi o gece çocukların yemeğini ona yediriyor; ancak çocuklar yemek istemesinler diye onları hep oyalamaya çalışıyor. Sabahleyin bu durumu Hz. Muhammed'e anlatınca o, Allah bile yaptığınıza hayret etmiş, hatta gülmüş karşılığını veriyor ve o sırada şu ayet iniyor. **"Kendilerinin ihtiyaçları olsa bile, ötekileri** (Mekke'den gelen Müslümanları) **kendi nefislerine tercih ederler."**

Medinelilerin Mekke'den gelen Müslümanlara sahip çıktıkları doğrudur; ancak az önceki misafir olayının Ebu Hüreyre tarafından anlatılması tarihi gerçeklere terstir. Çünkü Ebu Hüreyre Muhammed'in ölümüne 2-3 yıl kala Müslüman olmuştur; ki o zaman çeşitli talanlar sonucu Müslümanlar zenginleşmişti, onların ekonomik sıkıntıları yoktu. Medinelilerin yardımı ise hicretin ilk yıllarında olmuştur ki o vakit Ebu Hüreyre Yemen'de çobanlık yapıyordu, henüz Medine'ye gelmemişti. Bellidir ki Ebu Hü-

reyre kendisi bu hadisi uydurmuştur: Nasıl olsa bu konuda ayet var, ben de uydurayım demiş; ancak tarih onu yalancı çıkarıyor. Üstelik Ebu Hüreyre'nin bu hadisi **Buhari**'de iki yerde ve **Müslim**'de geçiyor.[100]

Az önceki ayette de ifade edildiği gibi başlangıçta Medineliler Mekke'den gelen Müslümanlara bu kadar fedakârlık yaparken, maalesef bu iyiliğe karşı bir Mekkeli (ki sözde en güzide, Muhammed'den cennet müjdesini alan biri) su sırası için Medineli arkadaşına müsaade etmiyor. Üstelik o Medineli de hem Müslüman, hem de Bedir harbine katılan biri. Burada bu olup bitenlerden daha önemlisi, bu tartışmalar yüzünden ayetin inmiş olması. Demek ki bu olaylar olmasaydı ayet de olmazdı. Bu ayet birkaç farklı neden için de inmiş olabilir. Çünkü bazen birden fazla nedenler ortaya çıkmış, bir ayetle tümüne yanıt verilmiştir. Öyle anlaşılıyor ki az önceki ayetin de oluşum nedeni tek değil; birden fazladır.[101]

Bu ayetle ilgili başka kaynaklarımda bilgi vermiştim; konunun bütünlüğü açısından burada kısaca değinmek isterim. İki kişi arasında bir mal anlaşmazlığı oluyor (yine neden maddiyat); bunlar Muhammed'e gidiyorlar. Kendisi onların ifadelerini alıyor ve sonuçta birine hak veriyor, diğeri kaybediyor. O arada kaybeden kişi Hz. Muhammed'e, "İznin var mı bir de Ömer'e gidip bakalım o ne diyecek?" diye soruyor. Muhammed, gidip ondan da sorabilirsiniz diyor. Bunlar gidince haklı olan kişi Ömer'e, "Biz Muhammed'e gittik, bana hak verdi; ancak arkadaş, bir de Ömer'e gidelim dedi ve Muhammed de gelmemiz için izin verdi. Sen ne dersin?" diye soruyor. Ömer, bekleyin ben içeri gidip geleceğim ve konuya yanıt vereceğim diyor ve gidiyor. Dönünce elinde çıplak bir kılıç ve soruyor: Sizden hanginiz Muhammed'in verdiği karara itiraz etti? Adam, "Şu itiraz etti"

---

[100] Haşir suresi, 9. ayet. Buhari, Fedail-i Ashab, bab 1, no: 3798 ve Tefsir, Haşir, bab 6, no: 4889. Müslim, Eşribe, no: 2054.

[101] Ayet derken yukarıda geçen Nisa suresi 65. cümlesini kastediyorum: "Hayır, Rabbin hakkı için onlar aralarında çıkan çekismeli islerde seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme, içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça inanmış olmazlar."

deyince, o sırada Ömer bir hamlede onun kafasını uçuruyor ve Muhammed'in kararını kabul etmeyenin sonu böyle olur diyor. Diğer adam kaçıp olayı Muhammed'e anlatınca, Hz. Muhammed ilkin şok oluyor, olamaz, Ömer bir Müslümanı nasıl katleder diyor, ama artık olan olmuştur ve adam bir daha geri gelmeyecektir. Hz. Muhammed'e düşen Ömer'i kaybetmemek, onu kurtarmaktır. **"Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın** (onu) **tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar"** anlamındaki **Nisa** suresinin bu 65. ayetinin bu olay üzerine indiğini belirtiyor. Ayet burada Ömer'i haklı buluyor, katledilen kişiyi de haksız ve imansız biri olarak ilan ediyor. Üstelik bu olay üzerine, İslam tarihinde meşhur olan **"Adaletin Kılıcı"** unvanı ilk kez burada Ömer'e veriliyor: Muhammed, Cebrail geldi, tanrıdan Ömer'in adaletin kılıcı olduğu mesajını getirdi diyor. Yukarıda da belirttiğim gibi bazen bir ayet birkaç neden için oluşurdu. Bu da onlardan biri: Hem Ömer, hem de Zübeyir olayları için inmiştir demekte bir beis yok veya belki biri doğru, diğeri yanlıştır. Ne olursa olsun sonuçta bunlardan biri ayetin oluşum nedenidir.

Hz. Muhammed'in zamanında birbirlerine benzer nedenler için toplu halde bir ayet iner, herkese yanıt olurdu. Burada da başından hem Ömer'in, hem de Zübeyir'in olayı geçmiş ve bir taşla iki kuş misali yanıtlar bir ayette birleştirilmiş olabilir, olmayabilir de. Tıpkı Müseyleme ve Muhammed'in kâtiplerinden biri Muhammed'i eleştirince her ikisine yanıt olabilecek ayetin gönderildiği gibi. Orda da ayet tek; ancak nedenler çoktu. Dolayısıyla ortada çelişki falan söz konusu değildir.[102]

* Bedir harbinde Müslümanlar kazanınca başarı ayetlerinin üst üste gelmeye başladığı görülüyor. Şu da önemli ki, bu ayetler iş bittikten sonra ortaya çıkıyordu. Önce olay hakkında özet bir bilgi verip sonra ayetin anlamını verelim. O zamanlar âdetti; ordular doğrudan hücuma geçmeden, ilkin teke tek çarpışma oluyordu ve akabinde iki taraf birbirlerine giriyordu. Müslüman-

---

102 Kur'an'ın Kökeni, Berfin yay., Ist. 4. baskı (2012), s.74. En'am suresi 93. ayet.

lardan Muhammed'in amcası Hamza, Hz. Ali ve Ubeyde bin Haris, karşı taraftan da Şeybe ve Utbe kardeşler ile Velit karşı karşıya geliyorlar. Sonuçta Müslüman grup her üçünü katlediyor ve savaş kızışıyor. Bu çatışmada Müslümanlar galip geliyor. Bu başarıdan sonra insanlar Muhammed'e daha fazla bağlansın diye ayet üstüne ayet indiriliyor. Bakalım tanrı bu savaşla ilgili neler göndermiş? (Bunlardan bir kısmını veriyorum; yoksa konuya ilişkin ayetler oldukça fazla.)

* "İşte şu iki hasım, Rableri hakkında çekişip durmuşlardır. Sonuçta küfre sapanlar için ateşten giysiler biçilmiştir. Başlarının üstünden de kaynar su dökülmektedir. Bu suyla, karınlarının içindekiler ve derileri eritilir. Bunlar için bir de demirden kamçılar var. Istırap yüzünden oradan her çıkmak istediklerinde, geri döndürülürler. Onlara, 'tadın şu yangın azabını' denilir."[103]

Bu ayetlerde geçen iki hasımdan kasıt Hz. Ali, Hamza ve Ubeyde grubuyla Şeybe, Velit ve Utbe imiş. Bunun bu nedenden dolayı indiği Buhari'de defalarca tekrarlanmıştır. Müslim ve birçok kaynakta da az önceki ayetlerin bu olayla alakalı indiği ifade edilmektedir. Demek ki bu olay olmasaydı ayet de bugün ortalıkta yoktu.[104]

* **Nisa** suresi 58. ayetinde, **"Allah, emanetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adil davranmanızı emreder"** deniliyor. Görünürde ayet sanki adaletten söz eder gibi (gerçi adalet görecelidir, sistemden sisteme değişir!) ancak sebep-sonuç ilişkisine bakıldığında durum farklıdır. Hz. Muhammed Mekke'yi fethedince/ geri alınca, o sırada Kâbe anahtarları Osman bin Talha'daymış. Hz. Ali ondan zorla alarak, Muhammed'in emriyle diğer Osman'a (halife olacak olan Muhammed'in damadına) verir. Öncekiler bizim hakkımızdır diye-

---

[103] Hac suresi 19-22i ayetler

[104] a) Buhari, Megazi, bab 8, no: 3966, 3968-3969 ve Tefsir, Hac suresi bab 3, no: 4743.

b) Müslim, Tefsir, no: 3033. Ayrıca Ibni Mace, Cihat, bab 29, no: 2835. Hakim, Müstedrek, Tefsir bölümü, Hac suresi no: 3455-56. Ibni Kesir, Taberi, Şevkani, Sealibi, Suyuti, Nisaburi ve daha sayamadığım birçok müfessir kendi tefsirlerinde işlemiştir.

rek direnirler, bu konuda tartışmalar yaşanır. Bunun üzerine az önceki ayet iner, tanrı emriyle anahtarların Muhammed'in damadı Osman'a verilmesi önerilir ve bu aynı zamanda emanetin ehil olana verilmesi olarak değerlendirilir. Demek ki tanrı bir ayetini de anahtar için gönderiyor. İlgili ayetin bu olay için indiğini İbni Kesir, Kurtubi, Taberi, İbni Aşur, Endülüsi, Reşit Rıza, Fahrettin er-Razi, Şevkani ve daha sayamadığım birçok müfessir (Kur'an yorumcusu) ilgili ayetin açıklama kısmında belirtmişlerdir. Bu ayet dışında Kur'an'da adaletle ilgili başka ayetler zaten var. Kaldı ki az önceki ayetin içinde olduğu **Nisa** suresi nerdeyse Kur'an'ın son inen surelerinden. Yani Kur'an bitmişken adalet ayetleri yeni gelmez. Bu da gösteriyor ki, ayet özel bir durumla alakalıdır. Burada ayetin içeriği bir yana; önemli olan ayetin hangi olaydan ötürü inmiş olmasıdır.[105]

* **Cabir b. Abdillah** anlatıyor: Günlerden Cuma'ydı ve biz camideydik. O sırada bir kervan geldi (seyyar satıcı veya çerçi). Çoğu insanlar Muhammed'i camide ibadet başında bırakıp (bir şeyler almak için) o kafileye doğru gidince, **"Bir ticaret veya eğlence gördükleri zaman hep dağılıp ona giderler ve seni ayakta bırakırlar"** ayeti indi diyor. Bu hadis Buhari'de dört yerde ve Müslim'de geçmektedir. Kaldı ki hadise gerek yok. Çünkü ayet zaten her şeyi apaçık gösteriyor. Yorum yapmama gerek yok: Anlatılanlar gayet net ve somut. Evet; bir ayetin de iniş nedeni bu.[106]

* Bazen zor sorular geldiğinde Hz. Muhammed, "Bekleyin Cebrail yanıtını getirecek, ben de size bildireceğim" diyordu. Cebrail'e havale etmekten amacı, zaman kazanmak ve o arada bu soruların yanıtını ya bir bilenden öğrenerek sonunda halka, "İşte Cebrail geldi" diyebilmek veya kendi imkânlarıyla buna bir çare bulmak. Ama bazen sorular zor olunca Cebrail de gelmiyordu. Bu durumda ona eleştiriler geliyordu, hatta bazıları onunla

---

105 Tüm bu söylediklerim, Nisa suresi 58. ayetin tefsirlerinde anlatılıyor. Ayrıca Zerkeşi, el-Burhan adlı eseri 1/132'de bunu işlemiştir.

106 a) Buhari, Namaz, Cuma kısmı, bab 38, no: 936. Büyû', bab 6, no: 2058 ve bab 11 no: 2064. Tefsir, Cuma suresi No: 4899.

b) Müslim, Cuma namazı bölümü, no: 863.

alay ederek, **"Bakıyoruz senin şeytanın seni terk etmiş, bu günlerde sana uğramıyor"** diyorlardı. Durum böyle olunca Hz. Muhammed'in canı sıkılıyordu. Bu eleştirel sözler üzerine tanrı ona moral vermek üzere zaman içinde **Duha** suresini indirir ki, hemen ilk başta **"Kuşluk vaktine ve karanlığı iyice çöktüğü zaman geceye andolsun ki, rabbin ne seni terk etti, ne de sana darıldı"** deniliyor. Evet, olayı bu şekilde anlatan hadisler müttefekun aleyhtir. **Buhari**'de birkaç yerde ve **Müslim**'de geçmektedir. Bu zor sorularla ilgili bundan sonraki örnekte daha somut bilgiler var; onları da eklersek daha kolay anlaşılır.[107]

* Yahudiler Hz. Muhammed'e, "Ruh nedir, Zülkarneyn, Ashab-ül Kehf kimlerdir?" gibi sorular yöneltirler. Kendisi bunların da yanıtlarını Cebrail'den bekler. Zaman içinde Cebrail gelip bu soruların yanıtları hakkında ayetler getirir, o da bunları halka açıklar. İlkin ruh ile ilgili yanıt mahiyetinde gelen ayeti verelim: **"Sana ruhtan sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Size ilimden çok az bir şey verilmiştir"** şeklinde çok kısa bir yanıtla geçiştiriliyor.[108]

Tam da Nasrettin Hocanın fıkrasına benziyor: Bir gün, ey ahali; size şu konuda vaaz versem ne dersiniz? Onlar elbette ki isteriz derler. Hoca, peki sizden bu konuyu bilen var mı? Onlar, hayır yok derler. Hoca, o zaman ben anlatsam da anlamazsınız der. Cemaat, bizden bazıları bilir bazılar bilmez hocaefendi der. Hoca, o zaman bilenler bilmeyenlere anlatsın; her şeyi benden beklemeyin der. Cemaat, hepimiz biliriz deyince; bu sefer hoca, o zaman benim anlatmama ne gerek var der ve bir türlü vaaz vermeye yanaşmaz.

Yahudilerin Zülkarneyn'le ilgili sordukları soruya yanıt mahiyetinde (uzun zaman sonra) 17 ayet iner (**Kehf** suresinde). Burada bir kere Kur'an dışındaki kaynaklara da gerek yok. Çünkü Kur'an'da **"Senden ruhla ilgili** (sorular) **sorarlar"** denilerek Hz. Muhammed'le başkaları arasında geçen diyalogdan söz eder.

---

107 a) Buhari, Teheccüd namazı, no: 1125 ve Tefsir, Duha kısmı, no: 4950 ve 4951.

b) Müslim, Cihad, no: 1797.

108 İsra 85.

İşte ruh, Zülkarneyn ve Ashab-ı Kehf'le ilgili ayetlerin ortaya çıkış nedeni, az önce sözünü ettiğim sorulardır.[109] Bu sorulardan biri de Ashabü-l Kehf'le ilgiliydi. İlginçtir ki, Zülkarneyn için nasıl 17 ayet oluşturulmuşsa, bunlar için de bir o kadar ayet indirilmiştir. Acaba bu bir tesadüf mü?[110]

Bu ayetlerde anlatılanların özeti şu: Günün birinde birkaç genç köpekleriyle birlikte bir mağaraya yerleşiyorlar ve tanrı emriyle orada 309 yıl uykuda kalıyorlar. Bu süreden sonra kalkıp hayata devam ediyorlar. Kur'an'da bunlar anlatılırken sayıları hakkında bir ketumluk söz konusu: Sayılarına açıklık getirilmemiş. Ayetlerde şöyle bir taktik uygulanmış: Kimileri onların sayıları üçtü, köpekleriyle beraber dört idi, kimileri sayıları beşti, köpekleri de yanlarındaydı, bazıları da, onların sayıları yedi idi ve köpekleri de onlarla birlikteydi şeklinde bu rivayetleri anlatıyor; devamında da, "De ki (Ey Muhammed) bunların sayılarını en iyi bilen Allah'tır" diyor.

Evet; bu anlattıklarım Kur'an ayetleridir. Üstelik bu ayetlerin sonunda Hz. Muhammed uyarılıyor: Yarın falan işi yapacağım derken, **"Eğer Allah dilerse"** cümlesini sakın unutma deniliyor. Hani onlar kendisinden soru sorarken o da, "Yarın gelin Cebrail gelir yanıtlarım" demişti. İş zamanında halledilmeyince Hz. Muhammed zorda kalır. Kusura bakmayın; ben size yarın yanıt vereceğim demiştim. Ancak eğer Allah dilerse dememiştim. O yüzden Cebrail de dediğim zamanda gelmedi (Allah kızmış demek istiyor), ben de yanıt vermekte geciktim gibisine getirerek, **"Hiçbir konuda yarın yapacağım/edeceğim deme; ancak Allah dilerse ifadesini kullanacaksın"** ayetini öne sürerek, zamanında yanıt vermeyişinin gerekçesini bu şekilde anlatmaya çalışıyor.

Bu olup bitenlerden sonra Cebrail bir gün inince Hz. Muhammed ona, "Neden sıkça gelmiyorsun, seni özledim!" diyor. Cebrail, "Ben de seni seviyorum; ancak ne yapayım ben emir kuluyum, gelmek elimde değil ki" karşılığını veriyor ve Cebrail bunun gerekçesini de Meryem suresi 64. ayetiyle kanıtlıyor. Ayet, **"Biz an-**

---

[109] Kehf suresi, 83-99.

[110] Kehf suresi, 9-26.

cak Rabbinin emriyle ineriz. Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey O'na aittir" şeklindedir. Cebrail'le Muhammed arasındaki diyalog ve ayetin bunun için indiğine ilişkin hadisler Buhari'de birkaç yerde tekrarlanmaktadır. Olayı anlatan Hz. Muhammed'in amcaoğlu Abdullah b. Abbas'tır.[111]

Burada dikkatleri çeken, vahiy geç gelince bazıları Muhammed'e, "Şeytanı, onu unuttu" demişlerdi. Gelen yanıt ayetlerinde "Rabbin asla unutkan değildir" deniliyor. Bir başka önemli nokta, yanıt mahiyetinde gelen ayetlerin değişik surelere dağılmış olması. Ashab'ül Kehf ile Zülkarneyn açıklamaları **Kehf** suresinde, ruh ile ilgili ayetler **İsra** suresinde geçiyor. Bu da gösteriyor ki, o insanların sorularından sonra Cebrail çok geç ve birkaç kez o yanıtlar için gel git yapmış, cevapları bölüm bölüm getirmiştir. Çünkü hepsi bir defada inmiş olsaydı aynı arada, Kur'an'ın bir suresinde olurdu. Ki zaten birden olmamıştır.

* Mekke döneminde namazla ilgili inen şöyle bir ayet var: "De ki (ey Muhammed): İster Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırsanız en güzel isimler onundur. Namazda ne fazla sesini yükselt, ne de sesini gizli tut; bu ikisinin arasında bir yol izle!" deniliyor.[112]

Peki, olay ne, niye böyle bir ayete gerek duyulmuş; bunu **Buhari** ve **Müslim**'de ortak işlenen bir hadisten özetleyelim: Hz. Muhammed ashapla birlikte namaza ilk başladığında sesini yükseltiyordu/açık okuyordu. Daha sonra anlıyor ki, namaz kılmayanlar yaptıklarını duyunca onlarla alay ediyorlar. Bunu önlemek için tanrı tarafından az önceki ayetler indiriliyor ki, namaz kılarken sesinizi öylesine ayarlayın ki karşı taraf duymasın.[113]

Bazı kaynaklarda detaylar da var: Yahudiler Muhammed'e, bizim Tevrat'ta Allah'ın isimlerinden **"Rahman"** ismi çok kul-

---

111 Buhari, Bedü-l Halk, 3218, Tefsir, Meryem suresi, no: 4731 ve Tevhid, bab 27, no: 7455.

112 İsra suresi, 110.

113 a) Buhari, Tefsir bölümü, Isra suresi no: 4722. Tevhid, bab 34, no: 7490 ve bab 44, no: 7525-26.

b) Müslim, Namaz kısmında, no: 446.

lanılıyor; ancak sen bunu az dillendiriyorsun deyince, az önceki ayette buna açıklık getiriliyor: İster Allah denilsin, ister Rahman denilsin fark etmez şeklinde bilgi veriliyor. Burada, ayet her iki neden için inmiştir demek daha isabetlidir.[114]

* Kur'an'da, Mekke döneminde inen En'am suresinde Muhammed'in birilerini kovmaması için bir uyarı ayeti var. Önce mealini verelim: **"Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam ona yalvaranları kovma! Onların hesabından sana bir sorumluluk; senin hesabından da onlara herhangi bir sorumluluk yoktur ki onları kovup da zalimlerden olasın!"**

Peki, nedir konu, Muhammed kimleri kovmuş da bu ayetle uyarılıyor ve hatta zalimlikle itham ediliyor; bir de buna bakalım. Konuyu anlatan **Sad b. Ebi Vakkas**'tır ki Muhammed'den cennet garantisini alan kişilerden biridir. Biz Müslümanlardan beş altı kişi Muhammed'in etrafındaydık. Müşrikler Muhammed'e, "Bunları kov, bize karşı cüretkâr davranmasınlar; etrafındaki insanlar bunlar mı?" şeklinde alay ediyorlardı. Hatta onların bu söylemleri Muhammed'de etki bile yapmıştı (Gerçekten bunlarla bir yere varılmaz; en iyisi bunlardan ayrılayım gibi olumsuz düşünceler onda oluşmuştu). İşte az önceki ayet, Muhammed böyle bir yanlışı yapmasın diye kendisine uyarı mahiyetinde geliyor. Zaten ayetten de Hz. Muhammed'in birilerini kovma teşebbüsünde bulunduğu net belirtiliyor.

Bundan şu ortaya çıkıyor: Muhammed bakmış ki onları kovsa bu sefer ortalıkta yalnız kalacak; bu yüzden tek çare kalanlarla işi idare etmek ve onları Kur'an ayetiyle sevindirip böylece kendine sıkıca bağlamayı hedeflemek.[115]

* **Enfal** suresinde Hz. Muhammed'e inanmayanlar, "Ey Allah, eğer gerçekten bu Kur'an senin katından ise, o zaman gökyüzünden üstümüze taş yağdır veya acı bir azap getir bakalım"

---

[114] Vahidi, Esbab-i Nüzul, İsra suresi, 110. ayet, s. 249

[115] En'am suresi 52. Müslim, Fazilet-i Ashab, no: 2413. Nesaî, Tefsir bölümü, En'am suresi 52, cilt 10/91, no: 11099, Menakıb, cilt 7/337, no: 8163. 7/344, no: 8180, 7/354, no: 8207 ve 8209. İbni Mace, Zühd bölümü, hadis no: 4128. Ayrıca ilgili ayet hakkında diğer tefsirlere de bakılabilir.

diyorlar. Bunun akabinde yanıt mahiyetinde, **"Hâlbuki sen onların içinde iken Allah onlara azap edecek değildir"** ayeti geliyor. Bunun detay kısmı hadislerde ve tefsirlerde şöyle açıklanıyor: Özellikle Ebu Cehil Muhammed'e, davan Allah'tansa haydi bakalım bize bir ceza versin de görelim diyordu. Muhammed de, işte ayet geldi, ben sizin içinizde olduğum sürece Allah benim hatırım için böyle bir ceza vermek istemez diyor. Zaten ayette de, "Birileri, haydi üstümüze taş yağdır, bize ceza ver" ifadesi geçiyor ve az önceki olayı doğruluyor. Hadisler ise biraz işin detay kısmı. Bu hadis de Buhari ve Müslim'in işledikleri ortak hadislerden. Bu ayetlere göre Muhammed onların içinde, onlarla aynı yerleşim biriminde olmasaydı demek ki tanrı onların üzerlerine taş yağdıracaktı veya acı bir azap verecekti. Bazıları, hadislerde zaten kuşku var, bu iş yalandır diyebilirler. Ama böyle diyemezler. Çünkü hadisten öte ayet gayet açıktır: Ceza verecektim; ancak senin hatırın için vermem deniliyor. Hadis, sadece olay hakkında biraz detay veriyor o kadar.[116]

* **Tevbe** suresinde, "(Ey müşrikler!) Siz hacılara su vermeyi ve Mescid-i Haram'ı onarmayı, Allah'a ve ahiret gününe iman edip de Allah yolunda cihat edenlerin imanı ile bir mi tutuyorsunuz? Hâlbuki bunlar Allah katında eşit değillerdir" anlamında bir ayet var. Tanrı burada en iyi ibadetin ona inanıp yine kendisi için cihat etmek olduğunu; Hac zamanı hacılara su vermek, Kâbe tamir etmek gibi iyiliklerin, tanrıya inanmak ve cihat etmek kadar sevap kazandırmayacağını belirtiyor. Peki, bu ayetleri sebepsiz mi göndermiş; yoksa bir nedenden dolayı mı? Bir Cuma günü cami içinde bazı Müslümanlar arasında en hayırlı iş konusunda ihtilaf meydana geliyor: Kimisi en hayırlı iş, hacılara su vermektir diyor; kimisi Mescid-i Haram'ı tamir etmek en hayırlı ibadettir diyor. Başka biri de, Allah'a inanıp cihat etmek daha sevaptır diyor. O arada Ömer b. Hattap, "Durun, Muhammed hazırdır, gürültü yapmayın, biz camiden çıkınca ben ona durumu anlatacağım, kendisi gerekli bilgiyi verecek" diyor. Daha sonra Ömer durumu Muham-

---

116 a) Buhari, Tefsir, Enfal, no: 4648 ve 4649.
b) Müslim, Sıfat-i Münafıkin, bab 5, no: 2796.

med'e anlatınca, az önceki ayet geliyor ve en hayırlı ibadet böylece belirlenmiş oluyor. Bir ayetin iniş hikâyesi de böyle.[117]

* Yine **Tevbe** suresinde, "Onlardan kimi de sadakaların (bölüştürülmesi hususunda) sana dil uzatır. Eğer o sadakalardan kendilerine pay verilse hoşlanırlar, onlardan kendilerine pay verilmezse hemen kızarlar" anlamında bir ayet var. Peki, kim/kimlermiş ki Muhammed'e dil uzatmışlar da bunun için ayet inmiş? Bir gün Muhammed sadakaları (ganimet, talan) dağıtırken torpillilere fazla verdiği için itirazlar oluyor. Buna karşı Abdullah b. Zil Huvaysara dayanamayıp **"Adaletli davran ey Allah'ın resulü!"** diyor. Bu arada Ömer Muhammed'e, "İzin ver boynunu koparayım" diyor. Bazı hesaplardan dolayı Hz. Muhammed izin vermiyor; ancak hem onun hakkında olumsuz şeyler söylüyor, hem de az önceki ayet adamın bu tepkisine karşı iniveriyor.[118]

* Bir daha **Tevbe** suresinde, "Sadakalar hususunda gönülden veren müminleri çekiştiren ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanlarla alay edenler yok mu, Allah onlarla alay etmiştir. Onlar için acı bir azap vardır" deniliyor. Bellidir ki tanrı burada da birilerine kızmıştır ki böyle sert bir ayet gönderiyor. Olayı Buhari'den dinleyelim: Sadaka verin ayetleri indiği zaman herkes imkânı oranında veriyormuş. Kimisi bir avuç hurma, kimisi çok kıymetli-değerli şeyler veriyormuş. Bu arada bazıları, falanca bir avuç hurma veriyor diye az verenle alay ediyorlarmış. Çok verene de riyakârlık yapıyor; Allah rızası için bunu yapmıyor derlermiş. İşte az önceki ayet bunlar için inmiştir. Bu hadis **Buhari**'de tekraren anlatılmıştır.[119]

* **İbni Mesut** anlatıyor: Bir gün Muhammed'den en büyük günah nedir diye sordum. O, Allah'a ortak koşmak ilk sırada gelir. Sonra insanın kendi evladını öldürmesidir. Ondan sonra da

---

117 Müslim, Emirlik, no: 1879.

118 Tevbe suresi, 58. ayet. Buhari, a)Menakıb bölümü, bab 25, no: 3610.b)Megazi, bab 61, no: 4351. c)Edep, bab 95, no: 6163. d)Istitabetü-l Mürteddin, bab 7, no: 6933.

119 Tevbe suresi 79. ayet. Buhari, Zekat, bab 10, no: 1415. Tefsir, Tevbe, bab 11, no: 4668.

komşunun hanımıyla cinsel ilişkide bulunmaktır dedi. Biz bunları konuşurken, o sırada şu ayet indi "Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir tanrıya yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı (nın cezasını) bulur" diyor. Ayetin bu sorular üzerine indiğine ilişkin açıklama **Buhari** ve **Müslim**'de ortak olarak işlenmiştir. Dikkat edilirse burada da inen ayet de tam adamın sorduğu sorularla ilgilidir.[120]

* **Lokman** suresinde hava durumundan ve anne karnındaki çocuğun doğmadan önce bilinip bilinmemesinden söz eden bir ayet var: "Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın katındadır/ o bilir. Yağmuru o yağdırır, anne rahminde olanı o bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez"[121] deniliyor. Henüz az önceki ayet inmemişken, bir gün adamın biri atına binmiş vaziyette Hz. Muhammed'in yanına gelir ve ondan sorar: "Sen kimsin?" Muhammed, ben Allah'ın elçisiyim karşılığını verir. Adam, peki kıyamet ne zaman kopacak diye sorar. Muhammed, bunu ancak Allah bilir yanıtını verir. "O zaman yağmur ne zaman yağacak, bu konuda bilgin ne?" der. Muhammed, onu da ancak Allah bilir karşılığını verir. Adam, "Binmekte olduğum hayvanın içindeki nedir (yavrusu dişi mi yoksa erkek mi?) der. Muhammed bunu da ancak Allah bilir der. İşte bu tartışmalardan sonra az önceki ayet iner. Hadisler en başta **Buhari**'de ve birkaç yerde tekrar edilerek geçmektedir.[122]

* **Ahzab** suresinde, "Müminlerden öyle erkekler vardır ki Allah'a verdikleri sözü yerine getirdiler; kimi adağını ödedi (canını verdi), kimi de beklemektedir; (verdikleri sözü) hiçbir şekilde değiştirmediler" şeklinde inanan erkeklerin verdikleri bir sözden bahsedilir. Peki, nedir bu söz, olay ne? **Enes b. Malik** anlatıyor:

---

[120] Furkan suresi, 68. Buhari, Tefsir, Furkan, bab 2, no: 4761. Edep, bab 20, no: 6001, Diyat, bab 1, no: 6861 Tevhid, no: 7532, Müslim, Iman no: 86.

[121] Lokman suresi, 34.

[122] a) Buhari, Istiska, bab 29, no: 1039. Tefsir, En'am, no: 4627. Tefsir, Rad, no: 4697. Tefsir, Lokman, no: 4778. Tevhid, bab 4, no: 7379.

b) Vahidi, Esbab-I Nüzul, s. 290.

Amcam Bedir harbinden kaçmıştı. Bir gün Muhammed'e, "Bu sefer müşriklerle karşılaşırsam neler yapacağımı göreceksin" dedi. Daha sonra Uhud harbi başladı. Adam çarpışa çarpışa yaralandı, seksenden fazla darbe aldı ve sonuçta öldürüldü. Vücudu o kadar darbe almıştı ki, tanınmaz hale gelmişti. Kız kardeşi onu ancak parmaklarından tanıdı. Müslümanlar Uhud harbinde bozguna uğrayınca Muhammed'i savaş ortasında bırakıp kaçtılar; ancak adı geçen kişi hem direndi, hem de Müslümanların bu yaptıklarına karşı üzüntüsünü dile getirdi diye aktarıyor. İşte ilkin savaştan kaçan, daha sonra bu şekilde direnç gösterip öldürülen kişi için az önceki ayet indi şeklindeki **Enes**'in açıklamaları Buhari ve Müslim'de ortak işlenmiştir.[123]

* **İbni Abbas** anlatıyor: Müşriklerden bir grup Hz. Muhammed'e geldi; adam öldürdüklerini, zina yaptıklarını söylediler. Acaba dinen bunun bir kurtuluş yolu var mı diye sordular. O sırada, **"Onlar ki, Allah ile beraber başka bir tanrıya dua etmezler; Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler; kim bunları yaparsa ağır bir cezaya çarpılır"** ayeti indi. Aynı olay sırasında, **"Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü o, çok bağışlayan, çok esirgeyendir"** ayeti de indi diyor İbni Abbas. İlginçir ki, aynı olayda inen bu iki ayet aynı surede yer almıyor; ayrı ayrı surelere yazılmışlar. Bir de bu ayetler birbirleriyle çelişik. Biri, Allah'a eş koşmanın, zina etmenin ve haksız yere adam öldürmenin cezası ağırdır; diğeri ise, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin şeklindedir. Aslında burada ilk ayetle bir giriş yapıyor, bunlar kötüdür diye; ancak ikinci ayetle onlara moral, kurtuluş ümidi veriliyor. Zaten gelen insanlar, biz çok cinayet işledik, zina yaptık diyorlardı. Bu da Buhari ve Müslim'de işlenen hadisler arasında geçiyor.[124]

---

123 a) Buhari, Cihad, bab 12, no: 2805. Tefsir, Ahzab, bab 3, no: 4783.
b) Müslim, Emirlik, no: 1903.

124 a) Ayetler: Zümer suresi, 53 ve Furkan suresi 68.
b) Buhari, Tefsir, Zümer suresi bölümü, no: 4810.
c) Müslim, İman no: 122.

* **İbni Mesut** anlatıyor: Bir gün Kâbe'nin yanında bir grup konuşurken, kimisi Allah ancak sesli/açık olan şeyleri bilebilir, kimisi de Allah her şeyi (açık-gizli ne varsa) bilir diyordu. O sırada, **"Siz, işitme, görme ve derileriniz aleyhinize şahitlik eder diye sakınmıyordunuz. Aksine, yaptıklarınızın birçoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz. Rabbiniz hakkında bu düşünceniz sizi kaydırdı ve kaybedenlerden oldunuz"** ayetleri indi diyor. Bu da Buhari'de birkaç yerde ve aynı zamanda Müslim'de geçmektedir.[125]

* Bir gün Beni Temim kabilesinden bir heyet Hz. Muhammed'e gelir. O sırada Ebubekir ile Ömer onlar hakkında tartışırlar. Ebubekir Ömer'e, zaten ben ne yapsam sen hep tersime gidiyorsun der. Onlar Muhammed'in yanında tartışırken seslerini yükseltirler. İşte bu esnada, "Ey iman edenler, seslerinizi peygamberin sesi üstüne çıkarmayın ve birbirinize bağırdığınız gibi, ona bağırıp-söylemeyin; yoksa farkında değilken yaptıklarınız boşa gider" anlamındaki ayet iner. **Hucurat** suresinin başındaki üç ayet bu tartışmayla ilgilidir. Ayetlerin meallerini de verelim: "Ey iman edenler, Allah ve peygamberinin önüne geçmeyin (saygısızlık etmeyin) ve Allah'tan korkun, çünkü Allah işitir, bilir. Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın; yoksa siz farkına varmadan yaptıklarınız gidiverir. Allah resulünün huzurunda seslerini alçaltanlar var ya, onlar Allah'ın, gönüllerini takva için imtihan ettiği kişilerdir. Bir bağışlanma vardır onlar için, büyük ödül vardır" deniliyor. Her şey açık; yoruma gerek yok![126]

* Yine **Hucurat** suresi dokuzuncu ayette, "Eğer Müslümanlardan iki grup savaşırsa, onların arasını düzeltin. Şayet biri diğerine haksızlık yaparsa Allah'ın emrine dönene kadar o haksız

---

[125] a) Ayetler: Fussilet, 22-23.
b) Buhari, Tefsir, Fussilet, no: 4816 ve 4817, Tevhid, bab 41, no: 7521.
c) Müslim, Sıfat-i Münafıkin, no: 2775.

[126] Buhari, Tefsir, Hucurat suresi ilk ayetler, no: 4845 ve 4847. Megazi, bab 68, no: 4367. Itisam, bab 5, no: 7302.

olan tarafla savaşın" deniliyor. Bunun sebeb-sonuç ilişkisini **Enes b. Malik** anlatıyor: Bir gün Hz. Muhammed bir eşeğe binip Abdullah b. Übey b. Selul'un yanına gitti. O sırada aralarında tartışma çıktı (Çünkü Abdullah Medineliydi ve kendisi Medine yönetimini üstlenmek isterdi). Bir kısım Hz. Muhammed'i, bir kısım da onu destekledi ve yumruklarla, ağaç dallarıyla, terliklerle birbirlerine girdiler. Bu olayla ilgili olarak az önceki ayet iniverdi.[127]

* Hz. **Ali** anlatıyor: Hatıb b. Ebi Beltia adında bir sahabe, Mekke müşriklerine bilgi vermek üzere bir kadınla mektup göndermişti. Kadın daha yolda iken Hz. Muhammed, benim de içinde bulunduğum üç kişiyi o kadının peşinden gönderdi. Biz mektubu alıp getirdik. Muhammed Hatıb'ın ifadesini aldı. O da, ben bunu dine düşmanlık niyetiyle yapmadım. Mekke'de akrabalarım var. Böyle yapmakla, Mekke müşriklerinin akrabama iyi bakmalarını sağlamak istedim dedi. Muhammed ona herhangi bir ceza vermedi. Çünkü bu adam Bedir harbine katılan Müslümanlardandı. Ancak o arada, **"Ey inananlar; hem bana, hem de size düşman olanları dost edinmeyin"** ayeti indi diyor. Bu hadis de Buhari'de birkaç yerde geçiyor.[128]

* Medine döneminde Hz. Muhammed hem Beni Nadir Yahudilerini Medine'den çıkartıyor, hem de bağ-bahçesini, hurmalıklarını yakıyor. Elbette ki bu, bazı insanlar nezdinde olumlu karşılanmıyor. O sırada **Haşir** suresinden, "Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz yahut onu kökleri üzerinde bırakmanız hep Allah'ın izniyle olmuştur ve bu, yoldan çıkanları cezalandırması için yapılmıştır" ayeti iniyor. Buhari bunu birkaç yerde işlemiştir.[129]

---

[127] Müslim, Cihad, no: 1799.

[128] Münafikun suresi ayet 1. Buhari, Megazi, bab 4274, Tefsir, Mümtehine, no: 4890. Ayrıca Cihad bab 141, no: 3007, Megazi, bab 9, no: 3983, Istizan, bab 23, no: 6259 ve Istitabetü-l mürteddin bab 9, no: 6939'da da aynı hadis geçiyor; yalnız burda ayet bu olaydan indi açıklaması yok. Müslim, Fedail-I Sahabe, no: 2494.

[129] Buhari, Hars, bab 6, no: 2326, Cihad, bab 154, no: 3021, Megazi, bab 14, no: 4031-32 ve Tefsir, Hasir, bab 2, no: 4884.

Benzer örnekler çok. Ancak sunduğum olaylar konunun anlaşılması için sanırım yeterli. Burada son bir örnek daha verip bölümü kapatacağım. Vereceğim örneği, başka kaynağımda Ömer'in etkisiyle oluşturulan ayetler bağlamında işlemiştim. Burada sebep-sonuç ilişkisinden ziyade ayetlerin içeriğiyle ilgili biraz bilgi vermek isterim.

İlkin ayetlerin anlamını sunmakla başlayalım: "Hiçbir peygamberin, yeryüzünde ağır basmadıkça (kâfirlere karşı ezici bir üstünlük sağlamadıkça), esirlerinin olması doğru değildir. Siz dünya varlığını istiyorsunuz, Allah ise ahireti kazanmanızı istiyor. Allah güçlüdür, hikmet sahibidir. Allah'tan, (yanılma ile verilen fetvalardan ötürü azap etmemek hakkında) bir yazı geçmemiş olsaydı, aldığınız fidyeden dolayı size mutlaka büyük bir azap dokunacaktı."[130]

Ayetlerin anlamı gayet açık; eksik olan olaydır/detaydır. Acaba nerede ne zaman Müslümanlar esirler almış da tanrı bu ayetlerle onları uyarıyor? İşte tek eksik olan burasıdır. Yoksa ne demek istendiği çok nettir. Olay Bedir savaşıyla ilgilidir. Hicri ikinci yılında Müslümanlarla Mekkeli muhalifler arasında Bedir'de bir çatışma yaşanıyor. Burada karşı taraf yaklaşık 70 ölü, bir o kadar da esir veriyor. Bu esirlerin hepsi de Müslümanların akrabaları. Örneğin; Hz. Ali Muhammed safında, ancak kardeşi Akil karşı tarafta. Yine Muhammed ve amcası Hamza bir tarafta, Hamza'nın kardeşi ve aynı zamanda Muhammed'in de amcası olan Abbas karşı taraftan ele geçirilen esirler arasında. Savaş bitmiş, karar aşamasıdır, esirlerin durumu ne olacak diye konu tartışılır. Ebubekir, bunlar hepsi akrabamız; bence onlardan bir fidye al, serbest bırak. Bu, hem Müslümanların maddi durumları için olumlu bir etki yapar, hem de bu esaretten sonra belki bunlar da yola gelirler diyor. Ömer b. Hattap ise, bunları infaz edelim, çünkü bunlar seni yurdundan (Mekke'den) çıkardılar, davana da inanmadılar. Hemen infazlarına başlayalım. Ben falanca yakınımı, Ali (Hz. Ali), kardeşi Akil'i, Hamza kardeşi Abbas'ı katletsin teklifini sunuyor.

---

130 Enfal suresi 67-68.

Hz. Muhammed burada ilkin her ikisine puan veriyor. Ebubekir için, sen tıpkı İbrahim peygamber gibisin. Hani o, kim bana uyarsa o bendendir, kim uymazsa, Allah'ım sen merhamet sahibi ve bağışlayansın demişti. Yine sen İsa peygamber gibisin. Çünkü o da, Allah'ım, eğer sen onlara azap edersen onlar senin kullarındır. Yine onları bağışlarsan sen izzet ve hikmet sahibisin (sen bilirsin) demişti diyor. Ömer'in teklifi için de, sen Nuh peygamber gibisin. Çünkü Nuh, Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden yurt tutan hiç kimseyi bırakma demişti ve yine sen Musa peygamber gibisin. Hani o da "Rabbimiz, sen Firavun ve kavmine dünyada nice imkânlar verdin. Sen bu imkânları onlara senin yolundan saptırsınlar diye mi verdin! Rabbimiz, onların mallarını yok et, kalplerine de sıkıntı ver" diyordu. İşte Hz. Muhammed kendisi için her ikisi de önemli olan Ebubekir ve Ömer hakkında bu moral verici açıklamayı yaptıktan sonra kararını veriyor, Ebubekir'in önerisini benimsiyor ve fidye karşılığı onları serbest bırakıyor. Aşağı yukarı esir başı 120 dinar (altın para) civarında fidye alıyor. Ancak Hz. Muhammed'in kafasında sorun devam ediyordu. Ömer'in önerisine ters karar vermesi onu hep düşündürüyordu. İşte bu olup bitenler sırasında yukarıda anlamını sunduğum **Enfal** 67-68. ayetleri inmiş oluyor. Ayetler çok tehlikeli, katliam içerikli; ancak Ömer de önemli. Nitekim bu ayetlerle o da kendi puanını almış oluyor. Bütün bu anlattıklarım Müslim'de geçiyor. Ayrıca nerdeyse tüm uzun tefsirlerde bu bilgiler var.[131]

Ömer'in hatırı için inen az önceki ayetleri biraz daha irdelersek, ayetlerde şunlar var: Yeryüzünde üstünlük sağlamadan, hâkimiyet kurmadan esir edinmek yanlıştır deniliyor. Yani o esirleri, Ömer'in dediği gibi katletmek en doğrusudur ve açıkça Muhammed'in onlar hakkında vermiş olduğu fidye alma kararının yanlış olduğu belirtiliyor. Tanrıya göre esir almak, ancak hâkimiyetin kurulmasından sonra olur. Hâkimiyet oluşuncaya kadar öldürmeye devam diyor ve bu konuda eski peygamberleri örnek gösteriyor: Onlar yönetime hâkim olmadıkları sürece öldürmeye devam ediyorlardı, iktidarı ele geçirdikten sonra ancak insanları

---

131 Müslim, Cihat-Siyer, bab 18, no: 1763.

köle muamelesine tâbi tuttular demek istiyor. Alınan fidye için de, siz geçici dünya malını arzuluyorsunuz diyor. Demek ki fidye olsa geçici dünya malıdır, ayıptır; ancak o insanlar katledilirse normaldir. Daha bitmedi; enteresan durum devam ediyor. Allah, daha önce Allah'ın bir hükmü olmasaydı sizin bu esirlerle ilgili aldığınız karardan ötürü size büyük bir azap dokunurdu. Artık olan olmuştur; siz de elde ettiğiniz ganimetlerden helal/kemali afiyetle yiyin diyor. Ayette geçen "Allah'ın daha önceki hükmü olmasaydı" cümleciğinden kasıt, bilmeyerek yapılan yanlışın cezası yoktur anlamına alınmıştır. Yani siz bu kararı verirken bilgisizce, cahilce vermişsiniz. O yüzden bunun cezası yoktur demek isteniyor. Ama tanrının burada şu ifadesi ilginç: Daha önce böyle bir kararım olmasaydı ceza verirdim. Sanki, ah ne yapayım; önceki kararım beni bağlıyor gibisine getiriyor.

Aslında ayetlerde birçok nokta önemli; ancak benim için en önemlisi, Ömer'in gönlünü almak için Muhammed'in çaba sarfetmesi. Hele bu iki ayet Ömer'in morali için yetmiyormuş gibi, Muhammed bir de, "Eğer gökten bir azap/ceza gelmiş olsaydı, yalnız Ömer'le Sad b. Muaz kurtulacaklardı; diğerleri helak olurdu" diyor. Bu hadise göre demek ki Muhammed'in kendisi de helak olacaktı. Sad da önemli ve o da onların öldürülmelerinden yanaydı. Onun için onu da Ömer'le birlikte belirtiyor.[132]

Fikir olsun diye ayetlerin iniş nedenleri hakkında birkaç örnek sundum; yoksa benzer sebep-sonuç örnekleri pek çoktur.

Sunduğum yaklaşık yirmi örnekte altmıştan fazla hadisi **Buhari**'den, en az on beş hadisi de **Müslim**'den aktardım. Önemli tefsirler zaten sunduğum sebep-sonuç ilişkilerini yazmışlardır. Kısacası, az önceki örnekleri İslam'ın en sağlam kaynaklardan derleyip sundum.

---

[132] Bu konuda genis bilgi için tüm uzun tefsirlerde bilgi vardır. Mesela, Er-Razi, Taberi, İbni Kesir, Kurtubi, Ibnil Arabi, Suyuti, Sevkani gibi.

IV. BÖLÜM

HADİSLERDE İÇKİ

1. Hadislere Göre İçki-Şarap Nelerden İbarettir?

Şunu hatırlatmakla başlayalım: Hadis derken, İslam dininde güvenilir olanları kastediyorum, çünkü İslami kaynaklarda öyle hadisler var ki ilgili dalda uzman olanlar da onları doğru olarak kabul etmemişlerdir. Mesela kim içki içip de ölürse, putperestlerin grubundan sayılır. Yine kim içki içerse, namaz kılsa bile kırk güne kadar kıldığı namaz kabul olunmaz. Ayrıca kıyamet günü Allah dört sınıf insana merhamet gözüyle bakmaz. Bu dört sınıftan biri de içki içen sınıftır gibi sözler, her ne kadar Müslüman halk nezdinde meşhur da olsalar hadisleri değerlendiren âlimlerce sağlam hadis olarak kabul edilmemişlerdir. Bu yüzden benzer tartışmalı hadisleri işlemeyeceğiz; bunu da hatırlatmış olalım.[133]

Her şeyden önce Hz. Muhammed hamrın/şarabın neden yapıldığı konusunda herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Hadislerde sadece sarhoş olana ceza verdiği bilgisi vardır. Bir de sarhoşluk veren her madde haramdır anlamında hadis var (bu da özel bir konuda söylenmiş ve zaten muğlak bir açıklama; bunu bir sonraki başlık altında açıklayacağım).[134]

133 Ebü-l Ferec İbni-l Cevzi, el-İlelü-l Vahiye, s. 669-675, no: 1114-1127.

134 Buhari, Eşribe, bab 4/5585-5586

Buhari'de geçmemekle birlikte diğer hadis kaynaklarında Ebu Hüreyre'nin Hz. Muhammed'den aktardığı, **"İçki ve şarap, hurma ile üzümden sağlanır"** hadisi vardır. Elbette ki hem bu hadis hakkında farklı yorumlar yapılmış, hem de buna ters gelen sağlam rivayetler de var; tüm bunlar üzerinde de duracağız.[135]

İbni Ömer, içki yasaklandığı zaman Medine'de beş çeşidi vardı; yalnız bunlar arasında üzümden yapılanı yoktu diyor. Bu hadis Buhari'de birden fazla yerde geçiyor.[136] Ama aynı İbni Ömer, içki yasaklandığı vakit Medine'de yoktu rivayetini aktarıyor. İbni Ömer'in bu ikinci açıklamasına göre, o zaman üzümden yapılanı ancak hamr/ içki sayılırdı. Yoksa yasaklandığı zaman üzüm dışında başka maddelerden imal edilen ve insanı sarhoş bırakan diğer çeşitler Medine'de vardı. Hadislerde, millet Muhammed'i dinleyip var olan içkiyi döktüğü zaman Medine sokaklarından sel gibi akıp gittiği bilgisi var. İbni Ömer'in bu ikinci rivayetine göre, üzüm dışındaki içecekler hamr değil; kişiyi sarhoş bıraktığı için müskir/sarhoş edici madde sınıfına girer. Bu birbirlerine zıt iki hadis en başta Buhari'de var. Bu çelişik durumu gidermek için hadis uzmanları yorum yapmak zorunda kalmışlardır. Bu zoraki yorumlar üzerinde durmayacağım.[137]

Enes b. Malik'in bu konuda aktardığı hadisler var: İçki haram kılındığı zaman Medine'de üzümden yapılanı çok az bulunuyordu. Genelde tam olgunlaşmamış taze hurma ile normal hurmadan yapılan ve adı **"Fadih"** olan içecek çeşidi vardı. Enes'in bu açıklamaları da Buhari'de birkaç yerde geçiyor.[138]

---

135 a)İmam Müzi, Tehzib-i Kemal, cilt 34/221, no: 7585.
b) Askalani, Takribi Tehzib, no:8388: Ebu Kesir bölümü.
c) Müslim, Eşribe kitabı, no: 1985.
d) Ebu Davud, Eşribe, no: 3678.
e) İbni Mace, Eşribe, no: 3378.
f) Nesai, Sünen-i Kübra, Eşribe, 5/72, no: 5063-64 ve 6/276, no: 6757.
g) Tirmizi, Eşribe, bab 4, no: 1875.
h) Ahmet b. Hanbel, Kitabü-l Eşribe, s.65, no: 137.

136 Buhari, Esribe, bab 2/5579, Tefsir, Maide suresi, bab 10, no: 4616.

137 Buhari, Eşribe, bab 2/5579.

138 Buhari, Mezalim, bab 21/2464, Tefsir Maide suresi bölümü bab 10/4617 ve 11/4620. Esribe, bab 2/5580, 3/5582-84 ve 11/5600, 21/5622 ve Ahbar-i Ahad, no: 7253.

Konuya ilişkin halife Ömer'in bir açıklaması var. Halifeliği döneminde minbere çıkıp içki hakkında konuşurken, "Ey insanlar, içki haram kılınmıştır" dedikten sonra, şu beş maddeden yapılır (hurma, üzüm, arpa, buğday ve bal) diyor ve içki/şarap aklı örten maddedir şeklinde bir de zararını dile getiriyor. Bu da **Buhari**'de birkaç yerde geçiyor. Ama şunu belirtmek gerekir ki Ömer bunu söylerken; "Hz. Muhammed böyle söylemiştir" demiyor; bu açıklamalar onun kendi görüşüdür, bunu da belirtmiş olalım. Kaldı ki Hz. Muhammed'in kendi sözü olsaydı başkaları da duymuş olmalıydı.[139]

Buhari ve Müslim'de geçmemekle birlikte, diğer hadis kaynaklarında var olan ve **Numan bin Beşir**'e atfedilen Hz. Muhammed'in, içki buğday, arpa, hurma, kuru üzüm ve baldan imal edilir rivayeti de vardır.[140]

Görüldüğü gibi içkinin imal edildiği madde hakkındaki açıklamalar Ömer, onun oğlu (Abdullah) ve Enes gibilerin görüşleridir; Hz. Muhammed bu konuda bir açıklamada bulunmamıştır. Yalnız ortada az önce sunduğum Numan b. Beşir hadisi kalır. Kendisi direkt Hz. Muhammed şöyle demiştir diyor. Bu da sağlam bir hadis kabul edilmiyor. Çünkü tek kişiye dayanan hadislerin İslam literatüründe hem güveni yoktur, hem de Buhari ve Müslim gibi güçlü sayılan hadis kaynaklarında geçmiyor. Bir diğer önemli nokta, Numan b. Beşir hicri ikinci yılında Medine'de doğmuştur. Hz. Muhammed öldüğünde kendisi sekiz yaşlarında bir çocuk. Dolayısıyla onun direkt Hz. Muhammed'den hadis alma imkânı olmamıştır. Üstelik bu hadisi falan sahabeden aldım da demiyor; Hz. Muhammed'in söylediğini belirtiyor. Örneğin; Ebu Davud, Tirmizi ve İbni Mace'de Numan b. Beşir'in bu hadisi Hz. Muhammed'den aldığı ifade ediliyor. İşin ilginç yanı, hadisin içeriği İslam âlimlerinin hesabına geldiği için, bunu aktaran tek kişidir; dolayısıyla tek kişiye güven olmaz demedikleri gibi, Hz. Muhammed

---

[139] Buhari, Tefsir, Maide, bab 10/4619. Esribe, bab 2/5582, Esribe bab 5/5588 ve 5589.

[140] İbni Mace, Esribe, bab 5/3379. Tirmizi, Esribe, bab 8/1872. Ebu Davud, Eşribe, bab 4/3676-77.

vefat edince sekiz yaşında olan bu çocuk nasıl ondan direkt hadis alabilir açıklamasından da kaçınmışlardır.

Ayrıca **Numan b. Beşir**'e dayanan hadisin ravileri arasında İbrahim b. Muhacir ismi geçiyor ki, hadis âlimleri bunu zaten güvenilir saymamışlardır. Örneğin **İbni Adiy** (h.365.ö) onun hakkında bilgi verirken, Ahmet b. Hanbel, Yahya b. Muin ve daha birçok hadis uzmanının değerlendirmesine göre İbrahim b. Muhacir hadisleri sağlam değildir, kendisi güvensiz biridir belirlemesinde bulunmuşlardır.[141]

Hele halife Ömer ve oğlu Abdullah'a dayanan rivayetlere hiç güven olmaz. Bunun nedenini onların bölümünde detaylıca anlatacağım; ancak merak olmasın diye burada kısa bir ipucu vermek istiyorum. Ömer kendi halifeliği döneminde içki yüzünden iki oğlunu katleden ve yine iki oğluna da içki içtikleri için ayrıca had cezası veren bir insan. Yine Ömer'in oğlu Abdullah içki yüzünden iki kardeşini kaybeden, bir kardeşi de içki içtiği için had cezasına çarptırılan içki mağduru bir insan. Hatta İslami kaynaklarda halife Ömer'in oğlu Abdullah'ın bile içki yüzünden had cezası aldığı anlatılmaktadır. Zaten onların rivayetlerinde "Hz. Muhammed böyle söylemiştir" ifadesi yok. İbni Ömer, içki yasaklandığında şu şu çeşitler vardı diyor. Burada Hz. Muhammed'den bir şey aktarmıyor ki. Halife Ömer de minbere çıkıp haberiniz olsun haram kılınmıştır diyor. O da direkt Hz. Muhammed bunu yasaklamıştır demiyor. Yalnızca **İbni Ömer**'in, **"Kim bu dünyada içki içip de tövbe etmeden ölürse artık ahiret içkisinden mahrum kalacak"** sözünü Hz. Muhammed'den duyduğunu belirtiyor.[142]

Durum bu iken, hem Ömer'in, hem de oğlu Abdullah'ın -hele içki konusunda- rivayetleri bir değer taşımıyor; bunlar ancak kendi görüşleridir demek daha doğrudur. Bir diğer kanıt, Ömer'le oğlunun içki konusunda fazla hadis aktarmalarıdır. Neden bu konuda en çok hadis sizden?[143]

---

141 İbni Adiy, el-Kamil fi Duafaa, 1/349, no: 59. Ibrahim b. Mühacir bölümü.

142 a) Buhari, Esribe, bab 1/5575.
b) Müslim, Esribe, bab 8.

143 a) İbni Şebbe, Tarih-ü Medine, 3/842
b) Ibni Abdirabbih, Ikdü-l Ferid, cilt 8/62.

Daha öz bir ifadeyle bu ikili (baba oğul) içki yüzünden ağır bedel ödedikleri için zaten haramdan yanaydılar. Bunlar içkiye yasak koymak istedikleri için bu açıklamalarıyla kendilerine dayanak bulmaya çalışmışlardır. Hele Ömer Müslüman olmadan önce aşırı derecede içerdi. Bunu, onun bahsinde kanıtlarıyla anlatacağım. Bir de Ömer az önceki açıklamayı yaparken (içki çeşitlerini sayarken) artık halifedir ve Hz. Muhammed'den yıllar sonra minbere çıkıp, **"Ey ahali! Haberiniz olsun içki haramdır"** açıklamasını yapıyor ve çeşitlerini sayıyor. Bu da hadisin Hz. Muhammed'e ait olmadığının kanıtıdır. Çünkü Muhammed bunları söylemiş olsaydı kamuoyu bunu bilirdi ve halife Ömer'in yıllar sonra "Ey ahali, haberiniz olsun içki haram kılınmıştır ve şu şu maddelerden yapılır" açıklamasına gerek kalmazdı. Şu not önemlidir: Hadislerin sağlam olup olmaması bir yana; daha önce de belirtildiği gibi bir konu hakkında eğer Kur'an'da haram ifadesi yoksa Hz. Muhammed'in onun hakkında haramdır deme yetkisi de yoktur. Tıpkı konumuz olan içki meselesinde olduğu gibi.

Hadislerdeki bu karmaşık durum, doğal olarak ihtilaflara neden olmuştur. Örneğin; İmam Ebu Hanife, Süfyani Sevri, İbni Ebi Leyla, İbni Şebreme, bir kısım Kufe âlimleri, "Üzümden yapılanı ancak hamr (içki/ şarap) sayılır; bunun dışında neden yapılırsa yapılsın içki/şarap sayılmaz ve bunları içip kullanmak sarhoş olmayana kadar helaldir" demişlerdir. Bu saydığım kişiler sadece sözde kalmamış; bir kısmı aynı zamanda üzüm dışındaki maddelerden imal edileni içmiştir. Mesela; Süfyan-i Sevri gibi.[144]

Bazı rivayetlerde, içkinin o zaman birçok maddeden imal edildiği bilgisi geçiyorsa da bu, Kur'an'daki açıklamalara ters düşer. Kur'an'da, siz hurma ve üzümden hem sarhoş eden madde (içki-şarap), hem de aynı zamanda rızık (üzüm-kuru üzüm, pekmez, normal hurma vs) sağlıyorsunuz deniliyor.[145]

İnsan bu ayete bakınca, madem Kur'an'da bu iki madde sarhoş eder diye kesin bilgi var, o zaman bunlar dışındaki maddelerden imal edilen ne varsa sarhoş etmemeli. Çünkü ayette yal-

---

[144] Şevkani, Fethü-l Kadir, Bakara suresi 219, cilt 1/387.

[145] Nahl suresi, 67.

nız bu ikisinden söz edilir. Demek ki Kur'an'a göre yalnız bu iki madde sarhoşluk verir. Çünkü ona göre başkası olsaydı onları da söylerdi. Neden sadece üzüm ve hurmayı seçsin ki!

Bu konudaki rivayetlerden biri Kur'an'daki bilgiyle çakışıyor. O da yukarıda sunuldu ki, içki-şarap ancak üzüm ve hurmadan imal edilir diye. İlginçtir ki bu hadis de **Ebu Hüreyre**'ye dayanır. Hayret yani! Bu adam okur-yazar bile değil ve Hz. Muhammed'in ölümüne üç yıl kala Medine'ye gelip Müslüman olmuş; buna rağmen bakıyoruz maşallah her taşın altında adı var. Kimse de nerde Hz. Ali, nerde Osman ve baştan beri Hz. Muhammed'le beraber olan diğer önemli okur-yazar ashap: Hiç kimse, neden hadislerin anahtarı hep Ebu Hüreyre'de sorusunu yöneltmiyor. Bir de bu hadisi Ebu Hüreyre'den aktaran Ebu Kesir'dir. Bu adamın kim olduğu meçhul! Adının Yezit b. Abdullah, Yezit b. Abdurrahman, Yezit b. Gufeyle veya Üzeyne olduğu söyleniyor. Yani ismi bile meçhul. Buna rağmen birçok hadis âlimi bu kişiden rivayetler aktarmıştır.

İslam âlimleri dara girdiler mi ravilerin bu gibi kişilik bilgilerine hep sığınırlar. Zaten zaman zaman vurgu yapıyorum; özellikle İbni Hazm bir hadisi beğenmedi mi hemen ravilerin bu kimlik bilgilerini gündeme getirip kurtuluşu bu taktikte bulur.

İçki/şarap ancak üzüm ve hurmadan imal edilir hadisi, Buhari dışında diğer hadis külliyatında ve birçok müsnedde geçmektedir. Burada dikkatleri önemli bir noktaya çekmek isterim. Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği bu hadisi, İmam **Ahmet b. Hanbel** kendi müsnedinde sekiz yerde, **Müslim** ise üç yerde almış ve tüm rivayetlerde, hadis literatüründe kabul görmemiş Ebu Kesir adındaki kişinin adı geçiyor.

Görüldüğü gibi az önceki hadis ve Kur'an'daki ayete göre içki-şarap ancak üzüm ve hurmadan yapılır. Yalnız kimi hadislere göre bunlar dışında başka maddelerden de yapılır denir. Demek ki ortada bir netlik yok. Ayrıca her sarhoş eden madde haramdır hadisi de var. Az sonra zaten üzerinde duracağım; bunun da sağlıklı bir hadis olup olmadığını birlikte göreceğiz.

Kısacası, Kur'an'a göre sarhoşluk veren ancak hurma ve üzümdür. Durum bu olunca artık hadisler sağlam da olsa

Kur'an'a karşı geçersiz sayılır. Elbette ki Kur'an da, hadisler de Hz. Muhammed'e ait sözler; ancak din mantığına göre hareket edersek kural bu. 1400 sene öncesine ait bir insan, konuya ilişkin Tevrat ve İncil'deki bilgileri de göz önüne alıp yeni bir sonuca gitmek istemiş; ne yazık ki konuyu Tevrat ve İncil'in işlediği kadar güzel bir şekilde işlememiş; konuyu karmaşık bir hale getirmiştir.[146]

2. "Her Sarhoş Eden Madde Haramdır" Hadisi

Kaynaklarda Hz. Muhammed'in, "**Her sarhoş eden haramdır**" hadisi geçiyor. Bu hadisin arkasında (ravi olarak) üç kişi var. Biri Hz. Ayşe'dir, biri Ebu Musa el Eş'ari, diğeri de halife Ömer'in oğlu Abdullah'tır. Ebu Hüreyre de böyle bir hadis aktarmıştır; ancak onunki Buhari ile Müslim'de geçmiyor.[147]

Burada hadisin hangi konu bağlamında söylendiği önemlidir. Gerek Ayşe ve gerekse Ebu Musa bu sözün hangi nedenle söylendiği konusunda hemfikirler. Ancak kullandıkları cümleler farklıdır. Önce Hz. **Ayşe**'nin rivayetini verelim. Kendisi kısa bir aktarımda bulunuyor: Hz. Muhammed'den, baldan yapılan Bit'ı nebizi hakkında soru soruldu. Ki Bit'ı Yemenlilerin kullandığı içecektir. Buna karşı verdiği yanıt, "**Sarhoş eden her içecek haramdır**" dedi şeklinde aktarıyor. Ayşe'nin bu hadisi Buhari'de üç sefer tekrar edilerek ve Müslim'de geçmektedir.[148]

---

146 a) Ahmet b. Hanbel, Esribe kitabı, no: 155, s. 69 ve Müsned'inde 8 yerde alınmıştır: Ebu Hüreyre hadisleri kısmında, no: 7739- 9283, 9286, 10145, 10448, 10720-21 ve 10818.

b) Müslim, Eşribe, no: 1985. Burada Ebu Hüreyre'den 3 hadis alır.

c) Tirmizi, Eşribe, bab 9, no: 1875.

d) Nesai, Eşribe no: 5573.

e) İbni Mace, Eşribe, bab 5/3378.

f) Ebu Davud, Eşribe, no: 3678.

147 Nesai, Eşribe bab 23/5588.

148 a) Buhari, Vudu, bab 71, no: 242 ve Esribe, bab 4, no: 5585-86.

b) Müslim, Eşribe 7/2001.

Ebu Musa'nın rivayeti ise şöyledir: Hz. Muhammed onu görevli olarak Yemen'e gönderirken kendisi Hz. Muhammed'den soruyor: Yemen'de baldan yapılan Bit'ı nebiziyle arpadan yapılan Mizr nebizleri var; halk bunları içiyor. Ben oraya gidersem ne olur, içebilir miyim? Hz. Muhammed, **"Her sarhoş eden haramdır"** karşılığını veriyor. Bu hadis Buhari'de var.[149]

Burada farklı bir olay daha anlatacağım: Muaz b. Cebel ile Ebu Musa ikilisi Yemen'e gönderilirken her biri bir bölgeden sorumlu oluyor. Yani idari olarak Yemen o zaman iki bölge. Bunlar zaman zaman birbirlerini ziyaret ediyorlar. Bir gün Muaz katırına binmiş dostunu ziyaret amacıyla mıntıkasına gidip Ebu Musa'nın bulunduğu yere vardığında, onu bir yere oturmuş, etrafında da insanlar toplanmış vaziyette buluyor. Bir de yanında iki eli boynuna bağlanmış birisinin durduğunu görüyor. Muaz, Ebu Musa'ya bu ne iştir diye soruyor. Ebu Musa, bu elleri bağlı duran kişi Yahudi asıllıdır, İslâm'a girdikten sonra tekrar dinden dönmüş biridir. O yüzden biz bağladık diyor. Buna karşı Muaz ibn Cebel, bu mürted öldürülmedikçe ben katırımdan inmem diyor. Ebu Musa, biz zaten bunun için (öldürmek için) onu getirip bağladık; hele sen katırından in de biz zaten gerekeni yaparız diyor. Muaz yine, hayır; bu kişi öldürülmeden ben inmem karşılığını veriyor. Bunun üzerine Ebu Musa onunla ilgili emrini veriyor ve adamın kafası kesiliyor. Bu hadis en başta **Buhari**'de birkaç kez tekrar edilerek geçmektedir. Bunlar bir taraftan içecek haram mıdır diye soru yöneltiyorlar, diğer taraftan da adam dinden çıkmış diye hemen kafasını uçuruyorlar.[150]

Dikkat edilirse hem **Ayşe** hem de **Ebu Musa** rivayeti Yemen'de içilen nebiz hakkında sorulan bir soruya verilen yanıtla ilgilidir. Demek ki ikisinin aktardıkları hadis bu olayla ilgilidir.

---

[149] a) Buhari, Megazi, bab 60/4343-45 ve Edep, bab 80/6124, Ahkam bab 22/7172.

b) Müslim no: 1733.

[150] Buhari, Megazi, bab 60, no: 4341, 4342 ve 4344, 4345, Istitabetü-l mürteddin, bab 2/6923

İkinci bir önemli husus, Buhari'de geçen bu hadiste Ayşe açık bir şekilde bu içeceğin nebiz olduğunu belirtiyor. İlerde nebiz kısmında anlatacağım gibi bu hadis aynı zamanda Hz. Muhammed'in içtiğinin İslam'da sözde haram sayılan içki-şarap olduğu kesin. Çünkü haram ifadesini bu içecek sorulurken burada verdiği cevapta kullanıyor. Bu konu dışında ikinci bir örnek yoktur ki Hz. Muhammed haram terimini kullanmış olsun. Bu önemli bir saptamadır.

Ayrıca o zaman kap-kaşık sıkıntısı çekildiği için, insan paslı, ziftli ve kabak gibi kaplarda içince zehirleniyordu. Her sarhoş eden haramdır ifadesi bu kap-kaşık için de kullanılmıştır. Bunu da hesaba katmak lazım! Çoğu kez içkiden ziyade kaplar üzerinde durulmuştur. Bu konuda hem hadisler, hem de örnekler çok fazladır. Hatta bir ara bazı kap-kaşıklardan yiyip içmeyin diye yasak koyuyor; ancak itirazlar gelince bir daha izin veriyor. Bu hadisler en başta Buhari ve Müslim'de var. Özellikle **Nesai** birçok hadis aktarmıştır ki Hz. Muhammed haram kelimesini kaplar için kullanmıştır. O yüzden bir sözün niçin söylendiğine bakmak çok önemlidir.[151] Hatta yeri gelince anlatacağım ki, konuya ilişkin aynı Ebu Musa'ya ait şöyle bir farklı rivayet de var: Hz. Muhammed'e, biz Yemen'e gidiyoruz, onlar da şu çeşit meşrubat içiyorlar, peki, biz ne yapalım, içelim mi, diye soruyorlar. O, siz de için; ancak sarhoş olmamaya dikkat edin karşılığını veriyor. Bu hadis çok önemli, yeri gelince üzerinde detaylıca duracağım. Görüldüğü gibi aynı olay hakkında farklı rivayetler var.

Konuya ilişkin İbni Ömer'in de bir rivayeti var. Hz. Muhammed, **her sarhoş eden hamrdır ve haramdır** demiştir diyor. Onun bu ifadesi hadis kaynaklarında geçiyor.[152]

---

[151] a) Buhari, Eşribe bab 8/5592-96, Nesai Esribe, bab 23/5598, 5600,
b) Müslim, Eşribe no: 1993,1995-2001.

[152] a) Müslim, Eşribe 7, no: 2003.
b) Ebu Davud, Eşribe no: 3679,
c) İbni Mace, Eşribe, no: 3390
d) Tirmizi Eşribe bab 24/ no: 1861,
e) Nesai, Eşribe, bab 22/5582, 23/5587-88.

Burada önemli olan Hz. Muhammed'in bu sözü nerde ve ne zaman söylemiş olduğudur. Durup dururken bu açıklamayı yapmış değildir. Bu, Hz. Muhammed'in bir soruya karşı kullandığı muğlak bir ifadedir. Şöyle ki, Ebu Musa ile Muaz bin Cebel, Yemen halkının içtikleri iki madde hakkında (Bit'ı ile Mizr) Hz. Muhammed'den bilgi almak istemişler. Kendisi, bunların mahiyetini bilmiyorum dedikten sonra, sarhoş eden her madde haramdır ifadesini kullanmıştır.[153] Bu cümle aslında bir kaçışın ifadesidir, sorulan soruya cevap olmadığı gibi kullandığı ifade de muğlâktır. Adamlar ondan genel bir açıklama değil; özel bir içecek hakkında bilgi istemişler. Nitekim bazı rivayetlere göre kendisi Muaz ve Ebu Musa'dan, bu iki madde nedir diye sormuş. Onlar bilgi verdikten sonra kendisi, ben bunların ne olduğunu bilmiyorum; ancak şunu bilin ki sarhoş eden madde haramdır ifadesini kullanmıştır. Yine Hac sırasında Hz. Ayşe bazı kadınlarla birliktedir. Onlar Ayşe'den bazı kap-kaşık konusunda bilgi almak istemişler/her kaptan insan yiyip içebilir mi diye. Ayşe, sorduğunuz çoğu kaplar Hz. Muhammed zamanında yoktu. Şu halde Allah'tan korkun, sizi sarhoş bırakan her şeyden uzak durun, sarhoş eden şayet sevdiğiniz bir su da olsa terk edin demiştir. Daha önce de kaç kez vurgu yaptım ki, Kur'an'da bir şey hakkında haram terimi geçmiyorsa, Muhammed hadisleriyle onu haram edemez. İslam âleminde meşhur olan her sarhoş eden haramdır hadisinin hikâyesi böyledir.[154]

3. "Çoğu Sarhoş Edenin Azı da Haramdır" Hadisi

Bundan önceki hadis için geçerli olan, bir şey hakkında Kur'an'da haram ifadesi geçmiyorsa -ki geçmiyor- Muhammed onu haram kılamaz kuralı, bu hadis için de geçerlidir (Kur'an'da bir konuda haram yoksa kendisi bu hükmü koyamaz. Bunu içki

---

[153] Müslim, Esribe, no: 2002.

[154] Hakim, Müstedrek, Eşribe bölümü, 4/258, no: 7318.

ayetleri kısmında örneklerle izah ettim). Şu da var ki bu hadisi aktaranların sayısı da fazla. Bu, hadis kaynaklarında var; ancak Buhari ve Müslim'de geçmiyor.[155]

Buna benzer bir hadis de şöyledir: Hz. Muhammed, kim bir maddeyi bir **"Farak"** kadar içerken sarhoş olursa, o zaman ondan bir avuç kadar da alsa haramdır demiştir. Terimler farklı da olsa, önceki hadisle eşanlamlıdır. Bu hadisi birkaç kişi rivayet etmiştir.[156]

Az önceki hadiste "**Farak**" kelimesi geçti. Bu, o zaman için bir ağırlık birimiydi ve yaklaşık 16 batmandan ibaretti (kimi rivayetlere göre bunun 120 batman olduğu söylenir), bugünkü karşılığı en az yüz kilodan fazladır. Demek ki bu hadise göre bir maddenin sarhoş etmesi için, kişinin ondan en az yüz kilo içmesi lazım gelir ki, bir insanın bu kadar bir içecek alması zaten imkânsızdır. Eğer denilse ki burada maksat çokluktur, fazla içildiğinde kişiyi sarhoş bırakırsa onun az miktarı da haramdır, o zaman da sarhoşluk ölçüsü nedir, ne kadar içilse test için yeterlidir diye sormak lazım. Ayrıca kola veya başka bir içecek de aşırı derecede içilse kişinin akli dengesini bozabilir. Dolayısıyla bu tanımdan sağlıklı bir sonuç çıkarmak mümkün değildir.

Bu hadisleri hem bilgi olsun diye sundum, hem de bir sonuç almak için bir bakıma durum tespiti için ekledim. Bölümün sonuna doğru bunlardan çıkan neticeyi ayrıca ekleyeceğim.

---

[155] a) İbni Mace, Eşribe bölümü, no: 3392-94.

b)Tirmizi, Eşribe, no: 1865-66.

c) Ebu Davud, Esribe.

d) Hakim, Müstedrek, Marifet-ü Sahabe, no: 5748, cilt 3/467.

e) Askalani, 1) Fethu-l Bari, Eşribe bölümü, 4. bab açıklamasında. 2) Talhisü-l Habir 4/137, no: 2107-08.

f) Ahmet b. Hanbel, Eşribe adlı kitabı, s.31, hadis no: 5.

g) Hadisi aktaranlar arasında Hz. Ali, Zeyd b. Sabit, Ibni Ömer, Cabir, Sad b. Ebi Vakkas, Abdullah b. Amr b. As, Hz. Ayse ve Havvat b Cübeyr gibi isimler var.

[156] Bunlar arasında İbni Ömer, Hz. Ayşe ve Cabir b. Abdullah isimleri geçiyor.

4. "Sarhoş Olmamak Kaydıyla İçki İçebilirsiniz" Hadisi

Bu söz Hz. Muhammed'e aittir ve değişik yerlerde söylemiştir; hemen açıklamasına geçelim. Ebu Musa el-Eş'ari anlatıyor: "Ben ve Muaz bin Cebel ikimiz Hz. Muhammed'in emriyle görevli olarak Yemen'e gidiyoruz. Gitmeden önce sorduk, Yemenliler baldan yapılan bit'ı ile arpa-buğdaydan yapılan mizr şaraplarını içiyorlar. Sen de bizi böyle bir memlekete gönderiyorsun ne yapalım? O, **'Siz de için; ancak sarhoş olmayın'** yanıtını verdi" diyor. Şu da bilinmeli ki, adı geçen her iki içecek o zamanın içki ve şarabıydı diye net bilgi var.[157]

Sahhar b. Sahr Hz. Muhammed'den soruyor: Memleketimizde baklagiller var, onları yiyor, üzerine de nebiz (şarap) içiyoruz; ne dersin? Hz. Muhammed, **"Aklınız ve malınıza zarar vermediği sürece içebilirsiniz"** diyor. Anlamı gayet açık: İçebilirsiniz; ancak fazla kaçırmamak kaydıyla.[158]

Abdullah b. Şahhir aktarıyor: Hz. Muhammed önce bir içeceğe yasak koydu. Bunun üzerine itirazlar gelince, içmemiz lazım denilince kendisi, **"O halde uykunuzu kaçırmadığı ve malınıza zarar vermediği sürece içebilirsiniz" dedi** karşılığını verdi diyor.[159]

---

157 a)Tahavi, Serh-ü Maani-l Asar, cilt 4/ 220, no: 6472-6474.
b) Nühhas, Nasih ve Mensuh, s. 65.
c) Seyyit Sabık, Fıkh-i Sünne, 2/380.
d) İbni Hazm, Muhalla, Eşribe bölümü, 7/482.
e) İbni Rüşd, Şerh-ü Bidayeti-l Müctehid ve Nihayeti-l Muktesid, 3/55, Eşribe kısmında.
g) Teyalisi, Müsned, 2/710, no: 1466. Burada kitabı redakte eden kişi dipnotunda ayrıca İbni Ebi Şeybe, Nesai, Taberani ve Darekutni'nin de bu hadisi aldıklarını kaydetmiştir.

158 a)Heysemi, Beğiyyet-ü Raid, cilt 5/101, no: 8160.
b)Taberani, Mucem-i Kebir, cilt 8/88, 7405. Sahhar b. Abbas kısmında.
c) Hindi, Kenz, no: 13296, Taberani'den naklen.
d) Suyuti, Camiu-l Hadis 1/451, no: 3125.

159 a) A. Rezzak, Musannaf, 9/223, no: 17012, Esribe bölümü.
b) Hindi, Kenzü-l Ummal, no: 13299, Hudud.
c) Suyuti, Camiu-l Hadis, no: 3127, cilt 1/451.

İslami kaynaklarda farklı bir ifadeyle Hz. Muhammed'in, "Sizi ayyaş yapmadığı, malınıza zarar vermediği sürece içebilirsiniz" dediği de geçiyor. Ebu Hüreyre'nin Hz. Muhammed'den rivayet ettiği, **"Hoşunuza gideni için; ancak kötü olduğunuzda bırakın"** anlamında bir rivayeti var. **Ahmet b. Hanbel** bunu biraz detaylandırmıştır: Ebu Hüreyre, ben hazırdım; Abd-i Kays'tan bir grup Hz. Muhammed'in yanına geldi. Kendisi onlara, şu şu kaplarda yiyip içmeyin dedi. O arada onlardan biri kalkıp bizim başka kaplarımız yok; sen bunları da yasaklarsan o zaman ne yapacağız dedi. Adamın bu itirazından sonra Hz. Muhammed onlara, yasakladığım kaplarda içebilirsiniz; ancak kötü olunca terk edin/yiyip içmeyin dedi şeklinde anlatıyor. Bu durumda az önceki söz kap-kaşık için kullanılmıştır demek mümkün. Elbette burada yine bir olumsuzluk söz konusu! Çünkü önce yasak koyuyor; itirazlar gelince pişman oluyor. Bunun savunulacak bir tarafı var mı? Bu son olay farklı: Kap-kaşıkla ilgili. Ama az önceki örneklerde defalarca için; ancak sarhoş olmayın açıklaması var; onlar içecekle ilgilidir.[160]

Ebu Bürde Hz. Muhammed'in, **"İçiniz; ancak sarhoş olmayınız"** hadisini aktarıyor. Bu anlatılanlardan net bir şekilde, içebilirsiniz; ancak insan gibi için ki kötü duruma düşmeyesiniz sonucu ortaya çıkıyor. Bu son hadisi aynı zamanda Kırsafe adında bir kadın da Hz. Ayşe'den aktarmıştır. Bilindiği gibi Hz. Ayşe hariç, nerdeyse Hz. Muhammed'in tüm hadislerini erkekler aktarmıştır. Bu durum Hz. Muhammed'in ayet ve hadisleriyle kadınları baskı altında tutmasından kaynaklanır. Bu kadar disiplin varsa, örtünün, evlerde kalın deniliyorsa elbette ki kadınların bilgi alma şansı mümkün olmaz. Hz. Ayşe'nin az önceki hadisi-

---

[160] a) Ahmet b. Hanbel, Müsned, Ebu Hüreyre hadisleri bölümünde, no: 8641.

b) Ibni Hazm, Muhalla, 7/484, Eşribe bölümü.

c) Heysemi, Beğiyyet-ü Raid, cilt 5/101, no: 8160.

d) Ukeyli, Duafau-l Kebir, no: 1001, cilt 3/799.

e) Hindi, Kenzü-l Ummal, no: 13300, Hudud bölümü, Asbahani'den naklen.

f) Suyuti, Camiu-l Hadis, no: 3128, cilt 1/452.

ni aktaran Kırsafe kadın olduğu için İslami kesim, "Efendim bu kadın kimdir bilinmiyor, tanımıyoruz" demek suretiyle hadisi zayıf pozisyona düşürmek istemişlerdir. Kadın bilinmiyorsa o zaman işin başında bu hadisi kaynaklarınıza almasaydınız. Hem kaynaklarına alıyorlar, hem de kusura bakmayın biz kadını tanımıyoruz diyorlar; böyle bir çelişki olmaz. Ayrıca kimi hadis uzmanları, Kırsafe biliniyor, Zühle kabilesindendir; ancak onun dürüst olup olmadığı konusunda bilgi yoktur şeklinde farklı bir bahane göstermişlerdir.[161]

Tahavi, içiniz; ancak sarhoş olmayınız hadisini kaynağında üst üste birkaç kez tekrarlamıştır. Bu hadisi Nuhas, Beyhakı, İbni Hazm, İbni Rüşd, Nesai ve adını sayamadığım pek çok İslam âlimi de işlemiştir. Şunu belirtmekte yarar var: Hz. Muhammed, Muaz ile Ebu Musa'yı Veda haccından önce Yemen'e göndermiştir. Zaten bu konuda Buhari özel bir bap (bölüm) açmış ki bunlar bu tarihte gönderilmişlerdir. Bu adamlar Yemen'e gönderildikleri vakit artık içki ayetlerinin sonu gelmişti, Hz. Muhammed'in son yıllarıydı. Bu not önemli: Demek ki ömrünün sonlarında bile bu konu hep gündemde belirsizliğini korumuştur.[162]

Bununla ilgili şu farklı rivayet de var: Hz. Muhammed, Ebu Musa ve kardeşini vergi memurları olarak Yemen'e gönderiyor. Bu ikili Muhammed'e, "Yemen halkı kendilerine özgü bir içecek içiyor" diye hatırlatınca o, "Adları ne?" diye soruyor. Onlar, "Bit'ı ile Mizr'dir" yanıtını veriyorlar. Bir daha soruyor: "Bunların mahiyeti ne, neden imal edilir?" Onlar, bu iki içecek bal ile pirinç ve arpadan imal edilir yanıtını veriyorlar. Sonuçta Hz. Muhammed, **"Ben bunların ne olduğunu bilmiyorum; ancak sarhoş eden ne varsa haramdır"** diyor. Burada Ebu Musa'nın kardeşinden kastedilen kimdir; belirtilmiyor. Ravi burada Hz. Muhammed Ebu

---

161 a) Beyhakı, 1) Sünen-i Sağir, Eşribe, no: 3367, cilt 3/336. 2) Sünen-i Kübra, Eşribe, no: 17408, cilt 8/517

b) Sehabettin Karafi, ez-zahire, cilt 4/114, Eşribe bölümünde. Burada açıklama kısmında Kırsafe'nin ahvalini bilmiyoruz diye kayıt var.

c) Nesai, Sünen-i Kübra, Eşribe bölümü, bab 49, no: 5169.

162 Buhari, Megazi, bab 60.

Musa ve kardeşini Yemen'e gönderirken şeklinde kısa bir açıklama yapıyor. Gerçi Ebu Musa ile Muaz b. Cebel'in birlikte Yemen'de görev yaptıkları olayı meşhur; ancak az önceki hadiste farklı bir bilgi söz konusu. Nitekim Ebu Musa, ben ve iki kardeşim önce Habeşistan'a, oradan da Hz. Muhammed'in yanına geldik diyor. Kardeşlerin isimleri de Ebu Bürde ve Ebu Rehm imiş. Şu halde hadiste sözü edilen kişi, onun öz kardeşi de olabilir. Hal böyle olunca bu farklı bir olay da olabilir.[163]

Hatırlanacağı üzere, daha önce Ömer'in Hz. Muhammed'den ilginç bir sorusunu ve buna karşı Hz. Muhammed'in yanıtını aktarmıştım. Ömer Hz. Muhammed'e, "Her sarhoş eden haramdır diyorsun. Bunun anlamı nedir?" O, "İçersin; ancak korktuğun an (sarhoşluk belirtilerini kastediyor) bırakırsın" diyor.[164]

Olay daha bitmedi. Hz. Ayşe'nin az önceki hadisine (içiniz ancak sarhoş olmayınız) ters düşen bir rivayeti de var. Üstelik bu kez Buhari'de geçiyor. Özeti şu: Hz. Muhammed'den Bit'ı (/baldan yapılan nebiz) soruldu. Kendisi, her sarhoş eden haramdır yanıtını verdi diyor.[165]

Benim bu karmaşık gibi görünen hadislerden çıkardığım sonuç şu: Büyük çoğunluğu kontrollü yazılmış, İslam'ın resmi tarihidir; gerçekleri yansıtmıyor. Buna rağmen, görüldüğü gibi yine de yeterince bilgi var, o dönemin içyüzü belli oluyor. Sansür için basit bir örnek verelim. Eski hadis uzmanlarından **A. Rezzak** (h.211.ö) konuyu işlerken, Abdullah b. Şahhir'in Hz. Muhammed'den rivayet ettiği hadisini şöyle aktarıyor: Hz. Muhammed önce bir içeceği yasakladı. İtirazlar olunca tekrar izin verdi/adeta geri adım attı ve **"O zaman sizin uykunuzu kaçırmadığı ve aklınızı gidermediği sürece içebilirsiniz"** dedi şeklinde anlatıyor. Üstelik A. Rezzak bunu yazarken hadis hakkında herhangi bir olumsuz açıklama da yapmıyor. Ancak aynı olayı daha

---

163 a) A. Rezzak, Musannaf, Eşribe kısmı, no: 17000, cilt 9/220.
b) Zehebi, Siyer-i A'lam-i Nübela, Ebu Musa el-Eş'ari bölümünde.

164 İbni Hazm, Muhalla, Eşribe, cilt 7/482.

165 Buhari, Esribe bölümü, bab 4/5585 ve 5586.

sonra gelen İslam yazarları işleyince, bakıyoruz hadisin metnini, **"Uykunuzu kaçırmayanı ve aklınızı gidermeyeni için veya uykunuzu kaçıran ile aklınızı gidereni içmeyin"** şekline dönüştürmüşlerdir. Bunun anlamı açıkça hadis metninde değişiklik yapmaktır, konuyu gerçeğinden saptırmaktır.

İkinci bir savunma örneği: **İbni Hazm** yukarıda geçen hadis için -ki Hz. Muhammed Ebu Musa ve Muaz b. Cebel'e, içebilirsiniz; ancak sarhoş olmayınız demişti- kurtuluş yolunu ravilerden birine sataşmakta bulmuş: Hadisi aktaranlardan Şerik adındaki kişi güvenilir değildir diyor. Ben Cerh-Tadil denilen (Hadisleri değerlendiren bilim dalı) bölümle ilgili kaynaklara baktım. Şerik isminde az bir ravi listesi var.[166]

Hadiste Şerik Ebu İshak'tan aktardığına göre anlaşılır ki adı geçen kişi, Kûfe âlimlerinden Kadi Şerik b. Abdullah'tır veya Şerik b. Şihab'dır. Çünkü diğer Şerik'lerin ne benzer bir hadisi vardır, ne de Ebu İshak'tan aktardıkları hadis söz konusudur. Ayrıca her iki kişi hakkında genel olarak hadis uzmanları olumlu rapor vermişlerdir, bunlar sağlam kişilerdir denilmiştir. **Zehebi** bu konuda bilgi verirken, İbni Hazm'ın onu eleştirdiğini de belirtiyor. Bu da gösteriyor ki adam bunlardan biri. Ama İbni Hazm'dan başka onu eleştiren kimse yok.[167]

Kaldı ki sözü edilen hadis, farklı bir ravi zinciriyle de gelmiştir ki, bunlar arasında Şerik ismi yoktur. Ama bu sefer de bakıyoruz hadis âlimleri başka bir ismi bahane göstererek, bu yüzden hadisin sağlam olmadığı yönünde fikir beyanında bulunmuşlardır. **Tirmizi**'de daha farklı geçiyor: Ebubekir b. Ali, İbrahim b. Haccac'dan, o da Ebu Avane'den, Simak'tan, Kırsafe adındaki kadından, Hz. Ayşe'den, o da Hz. Muhammed'den şeklinde aktarıyor. İslami yazarlar zorda kaldılar mı hep bu gibi taktiklere başvuruyorlar! Tekrar ediyorum; madem şüphe var bazı hadisler

---

[166] a) Zehebi, Mizanü-l Itidal, cilt 3/372, no: 3695-3701: Şerik Sülemi, Şerik b.Temim, Şerik b. Hanbel, Şerik b. Süheyil, Şerik b. Sihab ve Şerik b. Abdullah.

b) Askalani, Tehzib-i Tehzib, 2/164.

[167] Zehebi, Mizanü-l Itidal, cilt 3/371.

hakkında (ki hesaplarına gelmeyen hadislerdir), o zaman neden ilk başta bunları kaynaklarınıza aldınız?[168]

İşin ilginç yanı **İbni Hazm**'ın hangi Şerik olduğunu belirtmeden, **"Bu insan güvensizdir"** deme cüretinde bulunmuş olması. Tanımadığı biri hakkında güvensizdir demek ne kadar makuldür! Madem güvensiz diyorsun, o zaman bunu bari açıkla-belirt.[169]

Kaldı ki bu konuda var olan hadislerle ilgili iş sadece bir kişiye kalmıyor ki. İster Şerik dört dörtlük sağlam olsun, ister yalancı olsun bu o kadar önemli değil. Bunu daha da detaylandıralım. Bu hadisi aktaranlar arasında **Ebu Cafer Tahavi** var. Bu adam hicri 239-321 tarihleri arasında yaşamış. Konuyu işlerken raviler listesini şu şekilde takdim etmiştir: Ali b. Mabed Yunus'tan, o da Şerik'ten, Ebu İshak'tan, Ebu Bürde'den, Ebu Musa'dan, o da Hz. Muhammed'den şeklinde sıralamış ve itiraz etmemiştir. Yukarıda belirtildiği gibi **A. Rezzak** da bunu işlerken itiraz etmemiştir. Ki A. Rezzak hicri 211'de vefat etmiştir. **İbni Hazm** ise hicri 456 yılında vefat etmiş. Eskiler işlerken bir itiraz yok, asırlar sonra gelen, kişilerin sicili bozuk, hadis sağlam değil diyorsa herhalde buna kimse inanmaz. Yineliyorum; bu teknik ve usul ile ilgili konuları zaman zaman işlerken amacım, okur kitlesi şu an var olan İslami kaynakların ne şekilde, nasıl bir keyfilikle hazırlandığını bilmiş olsun![170]

Ben böyle yapanlara bir bakıma hak da veriyorum. Günümüz koşullarını bir düşünelim. Diyelim ki bir gazeteci veya televizyon kanalı iktidara ters gelen bir program yapsa sonu ne olur? Ya işine son verilir, ya cezaevini boylar veya başına başka bir şey gelir. İslam tarihi de böyledir. Hele şimdi olumsuz bir şey olsa

---

168 Beyhakı, Sünen-i Kübra, 8/517, no: 17408. Buradaki raviler: Abdullah b. Cafer, Yunus b. Habib, Ebu Davud, Selam, Semak b. Harb, Kasım b. Abdurrahman, o da babasından, kendisi de Ebu Büreyde'den, o da Hz. Muhammed'den aktarmıştır şeklinde aktarıyor... Vellevi, Zehiretü-l Ukba Şerh'ü Sünen-i Nesai, Eşribe kısmı, no: 5682, cüz 40/303.

169 İbni Hacer Askalani, Tehzib-i Tehzib, 2/165.

170 a) İbni Hazm, Muhalla, 7/482, Eşribe bölümü. b) Tahavi, Şerh-ü Müşkili-l Asar, cilt 4/220, Eşribe bölümü.

hiç olmazsa teknoloji var, anında dünya kamuoyu haberdar olur. O zaman bu da yoktu. Dolayısıyla eskilerde muhalif olanlar kolayca ortadan kaldırılabilirdi. Ben olup bitenlerin nedenlerini buna bağlıyorum. Hallac-ı Mansur'u, İmam-ı A'zam Ebu Hanife'yi bir düşünelim. Muhalif oldukları için birinin derisi soyuldu yakıldı, diğeri dönemin halifesi talimatıyla cezaevinde zehirletilerek katledildi. O yüzden bir bakıma da bu hadislerde oynama yapanlara hak vermek lazım diyorum.

5. "Sarhoşluk Namaza Engelse O zaman Haramdır" Hadisi

Konuya en başta **Müslim**'de (ayrıca Taberani, Beyhakı, Hatib-i Bağdadi, İbni Hibban, Ebu Ya'li el-Mevsıli gibi birçok kaynakta) geçen bir hadisle başlayalım. Bunu rivayet eden **Ebu Musa el-Eş'ari**'dir. Hz. Muhammed'in, **"İnsanı sarhoş edip namazdan alıkoyan her maddeyi yasaklıyorum"** dediğini aktarıyor.[171] Aslında hadiste ayetten farklı bir şey yok. Çünkü içkinin namazla ilişkilendirilmesi ilgili birkaç ayette açıkça belirtiliyor. Hem bu hadisi, hem de namazla birlikte anılan içki ayetlerini daha önce yazdım: **Nisa** suresindeki içki ayetinde, sarhoş iken namaza yaklaşmayın, **Maide** suresinde de şeytan, içki yoluyla sizi namazdan alıkoymak ister denilmektedir. Bu hadis de ilgili ayetleri takviye etmektedir. Demek ki İslam'da içki aleyhinde bir şeyler söylenmişse, bunun baş nedeni namazın tam kafayla kılınmamış olmasıdır. Yoksa sağlık için zararlıdır gibi herhangi bir neden en başta Kur'an'da gösterilmemiştir? Bu önemli bir saptamadır.

---

171 a) Müslim, Eşribe bölümü, no: 2001.
b) Hindi, Kenzü-l Ummal, no: 13146-47.

6. Bu Dünyada İçki İçen, Cennet İçkisinden Mahrum Kalacakmış!

Halife Ömer'in oğlu Abdullah, Hz. Muhammed'in "Dünyada içki içip de tövbe etmeden ölen bir Müslüman, ahiret hayatında içki nimetinden mahrum kalacak" dediğini aktarıyor. Bu da en başta Buhari'de geçiyor.[172] Konuya ilişkin birçok sahabe tarafından aktarılan ve en başta Buhari ile Müslim'de ortak olarak işlenen bir hadis var. Raviler Ebu Hüreyre, Enes b. Malik ve Malik b. Sa'saa'dır. Hadis, Hz. Muhammed'in göklere çıkışını, orada neler gördüğünü anlatıyor. Ben onun bu yanı üzerinde durmuyorum. Konumuzla ilgili bir bölüm var, onu anlatacağım.

Hz. Muhammed, "Mirac gecesi (İslam'a göre Muhammed'in göklere çıktığı gece demek) bana dört ırmak gösterildi. Bunlardan ikisi Nil ile Fırat'tı, diğer ikisi ise cennete mahsus iki ırmaktı. Bir de o gece bana, biri süt, diğeri hamr (şarap-içki) olmak üzere iki bardak sunuldu. Ben, içinde süt olanını seçince Cebrail bana, eğer sen içki bardağını tercih etseydin ümmetin helak olacaktı dedi" diyor. Ebu Hüreyre rivayetinde süt ve içki ikram edildi deniliyor. Ancak diğer iki ravinin aktarımlarında üç bardaktan söz ediliyor. Bunlar, süt, bal ve içki. Bunlarda da yine Muhammed'in sütü tercih ettiği belirtiliyor. Buhari ve Müslim'de geçmemekle beraber; bazı kaynaklarda baldan da aldığı anlatılıyor. Neyse ki Hz. Muhammed süt bardağını tercih etmiş; yoksa insanlık âlemi bir imtihanla kaybetmiş olacaktı! Müslim'de **Ebu Hüreyre**'ye atfedilen şu farklı rivayet de var: Hz. Muhammed'in, Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil nehirleri birer cennet ırmaklarındandır dediğini aktarıyor. Aslında dünyada bu nehirlerden daha uzun ve birçok insanın yararlandığı ırmaklar çok. Hele Türkiye'nin bile en uzun ırmağı Fırat değil; Kızılırmak'tır. Ama nedense Hz. Muhammed onu cennet ırmaklarından saymamıştır. Başka kaynağımda da işlemiştim: Bu Nil ve Fırat'ın kutsiyeti Tevrat'tan bir alıntıdır. Çünkü Tevrat'ın hemen başında

[172] Buhari, Eşribe, bab 1, no: 5575.

Tekvin bölümünde yukarıdakine benzer dört ırmaktan söz edilir ve bunlardan ikisinin Nil ile Fırat oldukları belirtilir.[173]

7. Hz. Muhammed'in, "İki Ayrı Gıdadan Nebiz Yapıp İçmeyin" Açıklaması

Hadisler epey fazla ki Hz. Muhammed, taze hurma ile kuru hurmayı, kuru üzüm ile hurmanın karışık bir şekilde suyunu çıkarıp içmeyin demiştir. Bu durumda ona göre sarhoşluğun bir nedeni de içeceğin iki farklı gıdadan sağlanmış olmasıdır. Hâlbuki bugün marketlere gidiyoruz, nar, armut, üzüm, kivi ve çeşitli meyvelerin birleşiminden sağlanan içecekler var, herkes alıp normal bir şekilde içiyor ve sarhoşluk da söz konusu değil. Hatta bu konuda garip hadisler de var. Mesela **Cabir** Hz. Muhammed'in, kuru üzüm ile hurma karışımı hamr (içki-şarap) sayılır dediğini aktarıyor. Bu hadisi hem **Nesai** işlemiş, hem de **Hakim Nisaburi**. Bunu şöyle yorumluyorlar: Değil ki bu ikisi içkidir; maksat bunların suyundan karışık nebiz sağlanırsa o zaman hamr sayılır demişlerdir. **Nesai**, Hz. Muhammed tarafından iki maddenin karışımından sağlanan nebizin yasaklandığına ilişkin hadisi, değişik ravilerden (örneğin, Cabir, İbni Abbas ve Ebu Sait el Hudri gibi) aktarmak suretiyle kaynağında üst üste 20 defadan fazla yer vermiştir.[174]

---

173 a) Buhari, 1) Bedü-l Halk, bab 6, no: 3207. 2) Ehadis-i Enbiya, bab 24/3394 ve 48/3437. 3) Tefsir, İsra suresi, bab 3, no: 4709. 4) Menakıb-i Ansar, Mirac bölümü, bab 42, no: 3887. 5) Eşribe, bab 1/ 5576, bab 12, no: 5603, 5610.

b) Müslim, 1) İman bölümü, bab 64, no: 162, 164 ve 168. 2) Cennet bölümü, no: 2839.

c) Tevrat, Tekvin bölümü, bab 2/ 11-15.

174 a) Nesai, Sünen-i Kübra, cilt 5/63-68, no: 5035-5052.

b) Hakim, Müstedrek, cilt 4/250, no: 7298

8. İçkiyle İlgili Hadislerden Çıkan Bazı Sonuçlar

İçki ayetleri kısmında, insan içkiyle ilgili Kur'an'da var olan ayetlere bir bütün olarak bakınca, aslında yasak değil; tersine Kur'an'ın insanları neredeyse içki içmeye teşvik ettiği ortaya çıkıyor demiş ve detaylıca izah etmiştik. Aynı durum hadisler için de geçerlidir. Bu alt başlıkta hadislerden çıkan net sonuçları özetlemek isteriz. Hatırlanacağı gibi bu hadisleri sunarken başlığın sonlarına doğru bunlar hakkında bir değerlendirme yapacağımızı da belirtmiştik.

Buhari'de birkaç yerde geçen ve içinde içki de bulunan bir hadis var. Anlatan **Ebu Zer-i Gıfari** ve özeti şöyle: Bir ara Hz. Muhammed bana, Cebrail gelip, "Ey Muhammed, ümmetine müjde ver ki, kim Allah'a eş koşmadan ölürse o kişi cennetliktir" dedi diyor. Ebu Zer devam ediyor: Peki, zina etmiş olsa, çalsa fark etmez mi? Muhammed, hayır; fark etmez/yeter ki Allah'a eş koşmamış olsun diyor. Ebu Zer bunu bir daha tekrarla deyince, Hz. Muhammed'in verdiği cevap aynı; ancak ek olarak da, Ebu Zer'e rağmen bir insan Allah'a eş koşmadan ölse ve üstelik zina, hırsızlık da yapmış olsa fark etmez; o yine cennete girecek karşılığını veriyor. Hadisin bazı rivayetlerinde cinayet de işlese, içki de içse fark etmez ilavesi vardır. Elbette bunun gibi hadisler kelam âlimleri nezdinde yorumlara neden olmuştur.[175]

Ebu Hüreyre Hz. Muhammed'in, "Zina eden kişi zina ettiği sırada mümin olduğu hâlde zina etmez. **İçki içen içki içtiği sırada mümin olarak içmez.** Hırsız da hırsızlık yaptığı sırada mümin olduğu hâlde hırsızlık etmez!" hadisini aktarıyor.[176]

Bir taraftan içki içen bir insan mümin olduğu halde içemez deniliyor, diğer taraftan yeter ki insanoğlu Allah'a ortak koşmasın, o cennetliktir müjdesi veriliyor. Bunlar görünürde çelişik; ancak

---

175 Buhari, Cenaiz, bab 1, no: 1237. İstikrad, bab 3, no: 2388. Bedü-l Halk bab 6, no: 3222. Libas, bab 24, no: 5727. Istizan, bab 30, no: 6268. Rikak bab 13/6443 ve bab 14/6444. Tevhid, bab 33/7482.

176 Buhari, Mezalim, bab 30, no: 2475, Eşribe, bab 1, no: 5578, Hudud, bab 1, no: 6772, bab 20, no: 6810.

gerçekte ise değil. Çünkü bu gibi birbirlerine zıt hadislerden maksat, bir yanıyla insanı uyarmak, onu içki içmekten uzaklaştırmak, diğer yanıyla da ona moral vermek, ümidini kırmamak. Ama her şeyden önemlisi ve en tehlikelisi, tüm bunların asılsız bir şekilde tanrıyla ilişkilendirilmesi. Bir şey iyi de olabilir, kötü de; ancak tanrı buyruğu şeklinde insanlara takdim edilmemeli.

Daha önce sunulan birçok rivayette Hz. Muhammed'in Muaz b. Cebel ve Ebu Musa'yı Yemen'e gönderirken onlara, **"Siz de için; ancak sarhoş olmayın"** dediği açıklaması vardı. **İbni Mesut**'un, **Hz. Muhammed nebiz haramdır dediği zaman hepimiz hazırdık; ancak daha sonra içebilirsiniz dediği vakit ben vardım, siz yoktunuz** sözü de önemlidir. Sarhoş edici maddeyi içmek isteyenler bu gibi hadisleri kanıt olarak göstermekte haklılar: Hz. Muhammed'in içmek için tekrar izin verdiğini söyleyebilirler.[177]

İbni Mesut'un hadisi hakkında da bazı kaynaklarda bir tahrifat-bozmanın olduğu görülüyor. Eski tarihçilerden **İbni Kuteybe** (h.276.ö) bu hadisi, **"Haram kılınırken ben vardım/hazırdım, siz de vardınız; ancak tekrar helal kılınırken ben hazırdım, siz yoktunuz"** şeklinde aktarmıştır. Hanefi mezhebinin ünlülerinden **Serahsi** (h.483.ö), bu hadis için zamir kullanmıştır. Yani İbni Mesut, ben onun (neyi kastettiği belirsiz) haram olduğuna şahit olduğum gibi siz de şahit oldunuz; ancak tekrar Muhammed tarafından helal kılındığı vakit ben hazırdım, siz yoktunuz şeklindedir. Aynı hadisi **İbni Rüşd** (h.595.ö) ve **Seyyid Sabık** (ö.2000.m.) başka bir şekilde aktarmışlardır. Bunlar, İbni Mesut'un sözünü ettiği maddenin **nebiz** olduğunu belirtmişlerdir. Peki, niye hadis metninde bu farklar var? Bunu bir tesadüf olarak görmüyorum. Hep vurgu yapıyorum ki çoğu hadislerde bilerek sansür uygulanmıştır.[178]

---

177 a) İbni Kuteybe, Eşribe kitabı, s. 64.
b) İbni Abdirabbih, Ikdü-l Ferid, 8/79.

178 a) İbni Kuteybe, Eşribe kitabı, s. 64.
b) Serahsi, Mebsut, 24/12, Eşribe bölümü.
c) İbni Rüşd, Bidayet-ül Müctehit şerhi, 2/1220, Eşribe-et'ime bölümü.
d) Seyyid Sabık, Fıkh-i Sünne, 1/383.

Hadisler içinde kalarak içkiyi kullanmak isteyenler, kanıt olarak halife Ömer'in örneğini gösterebilirler. Onun içtiklerinden başkası içip sarhoş olunca Ömer ona had cezası uygulamış ve **"İçtiğin için değil; sarhoş olduğun için bu cezayı veriyorum"** demiştir. Ömer'in aynı zamanda, biz nerdeyse her gün deve eti yiyoruz. Eğer nebiz içmezsek bu et nasıl eritilir açıklamasıyla, hangi meşrubatı içsem bana iyi gelmiyor; ancak nebiz vücuduma iyi geliyor sözü net bir kanıttır ki aşırıya kaçmamak kaydıyla içilebilir. Ömer'le ilgili bu açıklamaları onun bahsinde daha detaylı anlatacağım. Yine Hz. Muhammed'in Abd-i Kays kabilesine, içtiğiniz haramdır onu terk edin demesi ve onların o yasak edileni bırakması sonucu vücutlarında çeşitli hastalıklar meydana gelince, Hz. Muhammed'in yasaktan vazgeçip onlara içebilirsiniz demesi anlamlıdır.[179]

Tarık b. Süveyd Cu'fî adında biri Hz. Muhammed'e, ben tedavi için içki kullanırım dediğinde, onun da **"Hayır; içki ilaç olmaz; ancak hastalıktır"** karşılığını verdiği rivayeti de vardır. Bu hadis birçok yerde geçiyor. Burada görünürde bir çelişki söz konusudur. Kanımca adı geçen kişi içki içmeye devam etmek için hastalığı bahane olarak öne sürmüş. Hz. Muhammed bunu bildiği için adama, içkide şifa yoktur demiştir. Dolayısıyla onun bu adama karşı kullandığı ifade özeldir; geneli kapsamıyor. Çünkü önce de ifade edildi ki Hz. Muhammed bir topluluğa önce bir içeceği yasaklıyor; zaman içinde o insanlarda hastalık görünce ve bunun nedeninin de o meşrubatı (şarap) terk etmeleri olduğunu anlayınca, onlara **"Serbestsiniz, içebilirsiniz"** demiştir. Bu yüzden, içkide tedavi yoktur hadisi genel değildir; o kişiye karşı söylenen özel bir sözdür demek daha uygundur.[180]

Şu hadis daha da ilginç! Aktaran **Ebu-l Ala**'dır. Şöyle anlatıyor: Meşrubat konusu artık kapanmıştır/halledilmiştir. Çünkü Hz. Muhammed'in, uykunuzu kaçırmadığı, malınızı telef etmediği sürece içebilirsiniz şeklinde açıklaması vardır diyor.

---

179 a) İbni Kuteybe, Eşribe kitabı, s. 64.
b) İbni Abdirabbih, Ikdu-l Ferid 8/79.

180 Şevkani, Neylü-l Evtar, Eşribe bölümü, 10/387.

Burada, **Ebu-l Ala** direkt Hz. Muhammed'den almış gibi yapmış, oysa, kendisiyle Hz. Muhammed arasında bir insan daha olmalıydı. Dolayısıyla bu hadis sağlam değildir (mürseldir) gibi yöntemde itirazlar var. Buna benzer farklı bir hadis daha var ki, akıl ve mala zarar vermediği sürece hoşunuza gideni için; zarar verdiği zaman bırakın şeklindedir. Yine **İbni Abbas**'tan soruyorlar, sarhoş edici madde ne demek? İbni Abbas, artık kişiyi sarhoş eden son damla demektir yanıtını vermiştir. Yani diyelim insan bir kilo içti bir şey olmadı; ancak bunun üzerine bir yudum daha içti ve sarhoş oldu, işte haram o son etkileyici damla ile başlar diyor. Bu şu demektir ki, içerken dengeyi iyi korumak lazım.[181]

Bir de çok içilmesi halinde sarhoşluk veren nebizi Hz. Muhammed kendisi içtiğine göre ve hatta onunla abdest aldığına göre o zaman içilmesinde sorun olmamalıdır. Peygamber'in içip abdest aldığına ilişkin hadisleri daha sonra yeri gelince sunacağım.

Kûfe âlimleri, gıdalarda asıl olan helal olmalarıdır; ancak özel olarak Allah bir şeyi haram kılmışsa bu ayrıdır. Dolayısıyla sarhoş eden maddeler hakkında mademki Kur'an'da kesin haram diye bir ifade söz konusu değil, o halde helal sayılır, demişlerdir. Bunun kanıtını da **Yusuf** suresinden bir ayette göstermişlerdir. Ayet şu: **"De ki, Allah'ın size indirdiği rızıkların bir kısmını helal, bir kısmını da haram ettiğinizi görmez misiniz? Söyle onlara siz bunu yaparken, Allah mı size izin verdi, yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?"** Bu ayete göre madem kesin haram ifadesi Kur'an'da geçmiyor, o halde kim haramdır diyorsa kendi görüşüdür ve bunu savunan da ayete göre Allah'a karşı müfteri durumundadır.[182]

İlerde başka bir bölümde değineceğim gibi, mezhep liderlerinden (ehlisünnete göre onun da mezhebi hak; ancak taraftarı kalmamış bu ayrı) **Süfyani Sevri**'nin içtiği nebiz öylesine sertmiş ki, içince yüzü kıpkırmızı oluyormuş. Kûfe âlimlerinden Ab-

---

181 a) Hindi, Kenzü-l Ummal, 13296-13300,
b) İbni Hazm, Muhalla, 7/485-86.

182 Yunus 59.

dullah b. İdris dışında kimse nebiz haramdır dememiştir. Hep vurgu yapıyorum: Şimdi merak ediliyor, acaba nebiz nedir? Bununla ilgili ilerde özel bir bölümde bilgi sunacağım. O yüzden şimdilik temkinli davranarak nebiz diye geçiyorum; içki demiyorum.[183]

Bir de haram olsaydı önceki peygamberler içmemeliydi. Nitekim Nuh ve Lut peygamberler, hatta Hz. İsa bile hayatının son gününde göklere çıktığı sırada içmiştir diyen eski İslam tarihçileri vardır. Bu daha önce de ifade edildi.[184]

Yine eğer içki içmek haramsa niye son ayetler inmeden önce adamın biri her yıl Hz. Muhammed'e tulumlar dolusu getirip hediye ediyordu! Peki, bu gelen içkiye ne oluyordu, kim kullanıyordu?

Ebu Mihcen Sakıfi olayı meşhurdur. Adam defalarca içip had cezasına çarptırılır ve sonunda Ömer onu sürgüne gönderir. Hicri 14. yılında Müslümanlarla İranlılar arasında meydana gelen Kadisiye harbinde Müslümanların ordu komutanı Sad b. Ebi Vakkas'tır. O sırada Ebu Mihcen de Sad'ın yanındadır. Tekrar içmeye devam edince Sad onu bağlayıp gözaltına alıyor. Adam Sad'ın eşine haber gönderiyor, beni bırakın harbe katılayım diye ve isteği kabul ediliyor. Ebu Mihcen bu savaşta önemli başarılar sağladığı için Sad ona, buna karşı artık sana bir daha had cezası uygulamayacağım sözünü veriyor. Ebu Mihcen içki içme konusunda meşhur biriydi. Öyle ki, halife Ömer ona sekiz sefer had cezası uygulamıştı. Bir seferinde de Ömer onu evinde içki içerken yakalamış; ancak Ebu Mihcen Ömer'e, sen neden casus gibi evlere giriyorsun deyince, bu kez Ömer ona bir şey yapmadan geri dönmüştür. Hatta bir gün bu adam Hz. Ali ile Ömer yanında içki hakkında bir şiir söyleyince (adam aynı zamanda şairdi)

---

183 a) İbni Abdirabbih, Ikd, 8/82-83.

b) İbni Abdilberr, Istizkar, 24/ 260, no: 36293-24/307, no: 36505 Eşribe bölümü.

c) Kurtubi tefsiri, Nahl suresi 67. ayet açıklamasında.

d) İbni Küteybe, el-esribe, s. 70-71.

184 İbni Kuteybe, Esribe, s. 76.

Ömer bir kez daha ona had cezası vermek istiyor; ancak Hz. Ali'nin müdahalesiyle ceza vermekten vazgeçiyor.[185]

Az önceki Ebu Mihcen-Sad olayına bakılınca demek ki İslam'da içki içen biri başka bir alanda başarı gösterirse cezası kaldırılabiliyormuş! Çünkü bunu kaldıran Sad, Muhammed tarafından cennet müjdesini alan önemli bir şahsiyet. Zaten Hz. Muhammed'in de bazen ceza vermediğini görüyoruz. Adamın birini içtiği için yakalayıp Muhammed'e getiriyorlar ki had cezası uygulasın; ancak adam onların ellerinden kurtulup kaçıyor. Kaçarken de farkında olmadan Hz. Muhammed'in amcası Abbas'a çarpıyor. Durum Muhammed'e anlatılınca gülüyor ve o adama had cezası vermeden konuyu orada kapatıyor. Bu örnek ayrıca şunu gösteriyor ki, o zaman verilen ceza zorunlu değil; sadece caydırıcı olsun diye bazen kuralsız (çubuk, terlik, tokat gibi) bir şekilde uygulanmıştır.[186]

Bu konuda **Buhari** ve **Müslim**'de ortak olarak işlenen ve Hz. Ali'ye atfedilen bir hadis var. Bence sunacağım bu hadis içkinin cezası konusunda son noktayı koyuyor. Hz. Ali, **"Ben bir kimseye had cezası verirken o sırada o kişi ölürse ona acımam! Yalnız sarhoş kişi böyle değildir! Kendisine uyguladığım cezadan ölürse diyetini/kan bedelini öderim. Çünkü Hz. Muhammed içki cezası hakkında net bir kural koymamıştır"** diyor. Gerçek olanı da budur zaten, çünkü haramla ilgili kati bir bilgi Kur'an'da geçmiyorsa cezasından nasıl söz edilsin? İçki cezasıyla ilgili Kur'an'da hiçbir bilgi yoktur.[187]

Bu konuda hadisleri tararken tuhaf şeylerle karşılaştım. Mesela, Hz. Muhammed, zaman içinde bazıları kalkıp ipek, içki, çalgı

---

185 a) Kurtubi tefsiri, Bakara suresi 219. ayet açıklamasında.

b) Keyrevani, Kutb-u Surur, s. 51.

c) A. Rezzak, Musannaf, 7/381, no: 13554 ve cilt 9/243, no: 17077, Eşribe bölümü, 10/232, no: 18944

d) Hindi, Kenz'ül Ummal, no: 8479, 13721.

186 a) Ebu Davud, Hudut, 35/4476.

b) Ali el-Kari, Mürkatü-l mefatih, Hudud, cilt 7/194, no: 3622.

187 a) Buhari, Hudud bab 4, no: 6778

b) Müslim, Hudud no: 1707.

aletleri helaldir diyecekler, Allah bunları domuz ve maymunlara çevirecek diyor. Bu hadis en başta **Buhari**'de geçiyor.[188] İlle de bu hadisler doğrudur, Hz. Muhammed demiştir diye bir iddiam yok. Yalnız bunlar hem sağlam İslami kaynaklarda var, hem de tanrının insanları maymun ve domuzlara çevirdiği konusu Kur'an'da birkaç yerde anlatılıyor. Durum bu olunca hadislerin Hz. Muhammed tarafından söylendiği kesinlik kazanıyor.

Görüldüğü gibi içkiyle ilgili var olan hadisler karmaşık ve çelişik. Bunun nedeni şu: Hz. Muhammed konu hakkında çözüm bulamadığı için kimi zamanlarda içmenin lehine, kimi zamanlarda da aleyhine açıklamalarda bulunmuştur. Hal böyle olunca da doğal olarak farklı rivayetler ortaya çıkmıştır.[189]

İçkiyle ilgili hadisler arasında **Ayşe**'nin şu rivayeti de var: Bakara suresinin son ayetleri inince (bilindiği gibi bu sure Kur'an'ın en uzun suresi ve Medine döneminde oluşan surelerden) Muhammed dışarı çıkıp camiye gitti ve bu ayetleri halka okudu. Ayrıca o sırada içki alış-verişini de haram kıldı diyor. Bu hadis **Buhari**'de en az yedi kez tekrar edilerek geçmektedir.[190]

Burada sayamadığımız birçok İslami kaynakta geçen şu bilgiyi de eklemek isteriz: Hz. Muhammed geceleyin tuvalet ihtiyacını gidermek için evin içine bir kap/çömlek bırakıp kalkar onun içine ufak su dökerdi. Bir gün yine bunu yapınca, Ümmü Eymen/ Bereke adında bir kadın kalkıp onu su sanarak içer. Sabahleyin Hz. Muhammed ona, bu kabın içindekini dök der. Kadın, ben susamıştım, gece kalkıp onu içtim karşılığını verince Muhammed kahkahalara boğulur ve kadına, senin karnın artık bun-

---

188 a) Buhari Eşribe bölümü, bab 6, no: 5590.
b) İbni Asakir, Tarih-ü Dımaşk, cilt 67/189, no: 13548.
c) Hindi, Kenzü-l Ummal, Fiten kısmında, no: 30926.
d) Hümeydi, el-Cem'u beyne sahiheyn (Buhari-Müslim) cilt 3/466, no: 3009.
e) Ebu Davud, Libas kısmında, no: 4039.

189 Bakara suresi, 65, Maide 60 ve Araf 166.

190 Buhari: Namaz, bab 73, no: 459, Büyu', bab 24/2084, 105/2226. Tefsir, Bakara suresi kısmında no: 49/4540, 50/4541, 51/4542 ve 52/4543.

dan sonra ağrı duymaz der. Evet; bu hadis birçok kaynakta geçmektedir.[191]

Bir farklı örnek daha verelim: Hz. Muhammed sıkça kendinden kan aldırırdı. Bir ara yine kan aldırırken Abdullah b. Zübeyir onu alıp şifa niyetiyle içer. Muhammed bunu duyunca ona dua eder. Bunu içen Abdullah b. Zübeyir hicret yılında doğmuştur. Diyelim Hz. Muhammed'in vefat ettiği yılda içmişse yine çocuk, on yaşlarında. Ancak kaynaklarda zaman zaman Ebu Tayyibe ile Kureyş'ten başka bir çocuğun da Hz. Muhammed'in kanından içtiği söylenir.[192]

Hz. Muhammed'in Medine'de bir grup hastaya şifa niyetiyle deve sütü ile deve sidiğini içmelerini önerdiği olay da meşhurdur. Ben bunu başka bir kaynağımda işledim.[193]

İşte bu gibi olaylar İslami kaynaklarda varken, elbette ki buna inananlar Hz. Muhammed'in sidik ve idrarını içme konusunda fetvalar vermeye başlarlar. İşin içinde mantık yoksa, insanlar körü körüne inanıyorsa elbette ki onun idrarını da kanını da şifa niyetiyle içerler.

---

191 a) Askalani Isabe, Ümeyme binti Rükeyke no: 10982, cilt 13/166 ve Bereke el Habeşiyye no: 11049, cilt 13/197.

b) Ebu Naim Esbehani, Marifet'ü Sahabe, Bereke binti Rükayke ve Ümmü Eymen bölümünde, no: 3778, 3800.

c) Hakim, Müstedrek, Marifet'ü Sahabe, Ümmü Eymen kısmında, no: 6991, cilt 4/155.

d) Taberani, Mucem'i Kebir, Ümmü Eymen bölümü, no: 230, cilt 25/89-90.

e) Tekiyyüddün, Kenzü'l Ummal, Fedail bölümü, no: 32256.

f) Ibni Esir, Üsdü-l Gabe, Bereke Habeşiyye ve Ümmü Eymen bölümleri, no: 6770, 7/35 ve 371, cilt7/290.

192 a)İbni Kesir, Bidaye ve Nihaye, h.73. yılı olayları bağlamında Abdullah b. Zübeyir kısmında, 12/188.

b) Kadi Iyad, Şifa, cilt 1/65.

c) İbni Asakir,Tarih'ü Medinet'i Dımaşk, cilt 28/163, Abdullah b. Zübeyir bölümünde.

d) Kurtubi Tefsiri, Bakara suresi ayet 124.

e) Zehebi, Siyer-i A'lam, Abdullah b. Zübeyir kısmında no: 53, cilt 3/366.

f) Hakim, Müstedrek, Fedail-i Abdullah b. Zübeyir bölümünde cilt 3/638, no: 6343.

g) Hindi, Kenzü-l ummal, Fedail, no: 37227. Daha başka birçok kaynakta da geçiyor bu idrar içme olayı.

Burada şunu söylemek isterim. Onun geceleyin tuvalet ihtiyacı için dışarı çıkması tehlikeli olabilirdi. Çünkü onu sevmeyenler çoktu, başına bir şeyler getirmeleri ihtimali yüksekti. Hem kendi tuvalet ihtiyacı için, hem de hanımları geceleyin bu ihtiyaçlar için dışarı çıkmasınlar diye evine bir tuvalet yaptırabilirdi.

Yukarıdaki olay dışında konuyla ilgili şu bilgi de var: Ağaçtan yapılmış bir kabı yatağın altına bırakıp geceleyin ihtiyaç duyduğunda kalkıp o kaba işerdi açıklaması hadis metninde var. Hz. Muhammed geceleyin kendi yatağının altına bıraktığı kaba işediği için İslam âlimleri buna bakarak kaynaklarda özel bölümler bile açmışlardır: Kaplarda işeme bölümü diye. Peki, yatak altında idrar varken, üzerinde istirahat etmek acaba ne kadar sağlıklıdır?[194]

[193] Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an, Islam'da göz ardı edilen gerçekler başlığı altında, s. 303, Berfin yay., Ist.

[194] Ebu Davud, Taharet, no: 24. Nesai, Taharet bölümü, bab 25. Kadı Iyad, cilt 1/65.

V. BÖLÜM

İSLAM'DA İÇKİ CEZASI

Kur'an'da içki ile ilgili haram ifadeleri olmadığı gibi cezasıyla ilgili de herhangi bir işaret yoktur. Ancak hadislerde birbirlerinden farklı bir kısım ceza yöntem ve uygulamalarından söz edilmiştir. O da Hz. Muhammed'le Ebubekir zamanlarında hemen hemen aynı, halife Ömer döneminde değişiyor. Kaynaklarda, Osman halife olunca kendisinin Ömer'in getirmiş olduğu yöntemi zaman zaman uygulamadığı görülmektedir. Halife Ömer'in içki cezasını neden iki kat artırdığı konusunda ayrıca ilginç bilgiler de var. Buna daha önce kısmen değinildi; biraz daha açalım.

Ebu Ubeyde b. Cerrah Şam bölgesinde görevlidir. Bir gün halife Ömer'e, görev yaptığımız bölgede Müslümanlar içki içiyorlar, biz kırk kırbaç ceza uyguluyoruz; ancak caydırıcı olmuyor, ne yapalım diye haber gönderiyor. Ömer bu olay üzerine bir toplantı yapıyor: Nasıl bir ceza uygulansın diye. Müslüman ileri gelenlerinden görüş bildirmelerini istiyor. Sonuçta uygulanacak cezanın kırk yerine seksen kırbaç olması öneriliyor ve bu teklif kabul ediliyor. Bunun, Kur'an'a aykırı olmaması için de şöyle bir gerekçe öne sürülüyor: İçki içen biri belli bir süre akli dengesini kaybeder. Böyle olunca da başkasına rahatlıkla iftira edebilir. İftira cezası da Kur'an'da seksen kırbaçtır. O halde biz de cezayı seksen kırbaç olarak belirleriz şeklinde bir kılıf uyduruyorlar. Hâlbuki içkili insan aklını kaybederse farkında olmadan in-

san da öldürebilir. O zaman az önceki gerekçeye göre cinayetten idam edilmesi gerekir. Neyse ki hafif cezayı seçmişler![195]

İslam uleması, Ömer'in bu uygulamasına ilişkin ikinci bir gerekçe olarak da şunu göstermişlerdir: Hz. Muhammed'in kendisi birini içki yüzünden cezalandırırken her iki terliğiyle kırk sefer vuruyormuş. İşte Ömer seksen kırbaç derken her terlik yerine bir kamçı seçmiş ve böylece verilen karara hadiste de yer bulmaya çalışılmıştır.[196]

Ömer seksen demiş; ancak zaman zaman onun buna uymadığı örnekler de vardır. Mesela; içki içen birini ona getiriyorlar. Kendisi bunu Muti' b. Esvet Adevi'ye teslim ediyor ve yarın sabah ona had cezası uygula diyor. Sabahleyin Ömer onların yanına gidince cezayı uygulayan adamın çok sert vurduğunu görüyor. Ömer, sen adamı öldürdün, kaç kamçı vurdun diye soruyor. Esvet, ben daha altmış kamçı vurdum diyor. Ömer, kalan yirmi kamçıyı bırak diyor ve altmışla yetiniyor. Burada diyelim seksen kamçı uygulandı. Ama hangi güçle, hangi kuvvetle; buna bir ölçü yok. Çok kuvvetli biri olsa zaten adamı parçalar. Nitekim az önceki olayda olduğu gibi. Ne ilginç bir kural![197]

Maşallah halife Ömer her sertlikte kendini göstermiş. Şu an Kur'an'da zina yapan evli ise taşlayarak onu katledin ayeti yok; bu ancak hadisler/Hz. Muhammed'in uygulamalarında var ve mezhep liderleri bu uygulamalara bakarak bundan hüküm çıkarmışlar. Bu konuda Ömer şunları söylüyor: İnsanların, Ömer Kur'an'a fazladan ayet ekledi diye dedikodu yapmalarından korkmasaydım ben Kur'an'a, evli olanlar zina yaparlarsa recimle infaz edilirler diye kendi elimle yazardım diyor. Bu iki anlama gelir: Ya bu konuda ayet varmış; ancak yazılmamış veya şayet halk fark etmesey-

---

[195] a)Hakim, Müstedrek, Hudut 4/530, no: 8212.
b) Beyhakı, Sünen-i Kübra, no: 17543, cilt 8/556.
c) İmam Malik, Muvatta, Eşribe bölümü, bab 2, cilt 2/842.
d)İmam Şafii, Müsned, cilt 3, no: 1408.
e) A. Rezzak, Musannaf, cilt 7/378, Hudud, no: 13542.

[196] İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Hudut, 9/292, no: 28984

[197] Beyhakı, Sünen-i Kübra, no: 17526, cilt 8/551.

di Ömer böyle bir ilave ayet eklerdi sonucu ortaya çıkıyor. Bu hadis böyle kenardan değil; en başta **Buhari** (talik olarak) ve mezhep lideri **Ahmet b. Hanbel** yazmışlardır. Ömer'in bu konuda farklı versiyonlarla yaptığı açıklamaları da vardır.[198]

Şimdi de Hz. Muhammed'in içki içenlere nasıl bir ceza uyguladığına somut birkaç örnekle devam edelim.

Enes b. Malik anlatıyor: İçki-şarap içen birini Hz. Muhammed'e getirdiler, kendisi ona hurma dalıyla, terlikle (yani o an eline ne geçtiyse) vurdu. Ebubekir halife olunca aynı cezayı uyguladı; ancak Ömer halife olduğunda ilkin kırk kırbaç ceza uyguladı, daha sonra bunu seksen kırbaca yükseltti diyor.[199]

Bu cezanın nasıl ve ne niyetle uygulandığını, Buhari'de geçen **Ebu Hüreyre**'nin şu hadisi iyi açıklıyor: Sarhoş birini Hz. Muhammed'e getirdiler. Kendisi, "Onu dövün" diye talimat verdi. O sırada bizden kimisi eliyle, kimisi terliğiyle, kimisi abasıyla (o an yanımızda ne varsa) onu dövmeye başladı diyor. Demek ki caydırıcılık amacıyla yeter ki adı ceza olsun, ellerine ne geçmişse onunla vurmuşlar; ortalıkta standart bir ceza yöntemi yok.[200]

Ukbe b. Haris anlatıyor: Nuayman veya İbni Nuayman adında içen birini Hz. Muhammed'in yanına getirdiler. Kendisi orada hazır bulunanlara, "bunu dövün" diye emir verdi. Orada hazır bulunanlar onu terlikle, çubukla dövmeye başladılar ve ben de onu dövenler arasındaydım diyor.[201]

Buhari'de bu olay anlatılırken (çoğu örnekler zaten Buhari'den seçmedir; bunu hatırlatmak isterim), Hz. Muhammed'e içen Nuayman'ı getirdiler, o da had cezası verdi deniliyor. Ama

---

198 a) Buhari, Ahkam, bab 21.
b) Ahmet b. Hanbel, Müsned Ömer hadisleri kısmında, no: 352.
c) Tahavi, Şerh'ü Müşkil-il Asar, cilt 5/303, no: 2059.

199 a) Buhari, Hudut, bab 2, no: 6773, bab 4/6776 ve bab 4/6781.
b) Müslim, Hudut, no: 1706.
c) Ebu Davud, Hudut, no: 4479.
d) Tirmizi, Hudut, no: 1442-43.

200 Buhari, Hudud, bab 4, no: 6777, bab 5, no: 6781 ve Ebu Davud, Hudut, no: 4477

201 Buhari, Vekalet, bab 13, no: 2316, Hudud, bab 3, no: 6774

içtiği nebiz miydi, hamr mıydı, başka bir şey miydi bu belirtilmiyor. Ortalıkta sadece sarhoş olmuş biri var o kadar. Nebiz konusunda değineceğim gibi demek ki uygulanan bu ceza, kişiye içki içtiği için değil; sarhoş olduğu için veriliyordu. Enes olsun, Saib b. Yezit, Ebu Hüreyre ve Ukbe b. Haris olsun hepsi içilenin adını vermedikleri gibi, sistemli bir cezadan da söz etmemektedirler. Enes rivayetinde, Hz. Muhammed döneminde içki cezası terlik ve çubukla dövmekti, Ebubekir halife olunca bunun sayısını kırk yaptı diyor.[202]

Saib b. Yezit daha farklı bir şey anlatıyor: Hz. Muhammed zamanından ta Ömer'in ilk yıllarına kadar biz içki içen kişiyi ellerimizle, terliklerimizle ve elbisemizle döverdik. Daha sonra Ömer bunu kırk sayı olarak belirledi. Zaman içinde içenler çoğalınca Ömer bu cezayı seksene yükseltti diyor.[203]

Ebu Hüreyre ise şöyle anlatıyor: İçen birini Hz. Muhammed'e getirdiler. O bize bu adamı dövün deyince, kimimiz eliyle, kimimiz terliğiyle ve kimimiz de elbisesiyle dövmeye başladı şeklinde anlatırken, sayı ve içilenin ne olduğundan söz etmiyor. Buhari Ebu Hüreyre'nin bu aktarımını iki şekilde almış. Birinde sarhoş birini getirdiler (ki aynı olaydır), diğerinde ise içen birini getirdiler diyor. Elbette ki aynı olayla ilgili ve aynı kişiye dayanan rivayette bu fark varsa ayrıca güvensizlik nedeni olur. Verdiğim tüm bu örnekler Buhari'den ve üstelik bu kadar fark!

Ebu Davud'da geçen bir hadiste farklı bir ayrıntı daha var. Bu sefer **A. Rahman b. Ezher** aktarıyor: Huneyn'de iken içen birini getirdiler. Hz. Muhammed ilkin onun yüzüne toprak serpti, daha sonra, "Yeter artık, ellerinizi çekin" diyene kadar insanlar terlikle, ellerinde ne varsa onu dövmeye başladılar. Ancak Hz. Muhammed'in vefatından sonra Ebubekir bu vuruşları kırk olarak belirledi, Ömer halife olunca bunu seksen yaptı. Osman işbaşı yapınca bazen kırk, bazen de seksen uyguladı. Muaviye ise seksende durdu diyor. **A. Rahman** bu konuda hem Huneyn, hem de Mekke'nin fethinde içenler olduğunu örneklerle aktarı-

---

202 Buhari, Hudud, bab 2/6773 ve 4/6776. Müslim, Hudud, bab 8/1706-7

203 Buhari, Hudud, bab 4/6779

yor. Hele işin içinde Ebu Hureyre de varsa demek ki Hz. Muhammed'in vefatına kadar içenler olmuştur. Çünkü Ebu Hüreyre çok sonraları Müslüman olmuştur. A. Rahman b. Ezher'in rivayetlerinde de içen biri diye geçiyor; yalnız birinde hamr/içki-şarap ismi var.[204]

Buhari'de verilen örneklere bakıyoruz falanca kişi şarap-içki içti de ondan ceza verildi şeklinde açık bir ifade yok. Ya içmişti (içilen neydi açıklık yok) veya sarhoştu deniliyor. Ömer'le ilgili bölümde, onun içtiğinden başkası içince sarhoş olurken Ömer ona had cezası uyguluyordu. Bunu yaparken de, **"Sen içtiğin için değil; sarhoş olduğun için bu cezayı uyguluyorum"** diyordu şeklinde önemli bazı bilgiler sunulacak. İşte onlar da eklenince cezanın niçin uygulandığı daha kolay anlaşılır. Buhari de, hamr (içki-şarap) içenin cezası şeklinde başlık da var; ancak detay kısmında verdiği örneklerde ne yazık ki cezalandırılanların ne içtiğine dair bir bilgi yok.[205]

Bazı kaynaklarda Hz. Muhammed'in zaman zaman yanlış ceza uyguladığından söz edilir.

Zeyd b. Eslem (h.136.ö) anlatıyor: Bir gün Hz. Muhammed birine içki cezası veriyor. Adam, Hz. Muhammed'e bilgi verin ki ben ne zina yaptım, ne kimsenin malını çaldım, yalnız sade bir içecek içtim diye yakınıyor. Ne yazık ki ceza uygulanıyor. Daha sonra Hz. Muhammed adamın bu açıklamalarını duyunca, **"Eğer cezadan önce bundan haberim olsaydı ona ceza vermezdim"** diyor; ama ne fayda![206]

Kimi kaynaklarda, eğer Ömer başarsaydı kendi halifeliği döneminde Kur'an ayetleri toplanıp bir araya getirme çalışmaları yürütülürken bu seksen kırbaçlık cezayı ayet diye Kur'an'a kaydedecekti bilgisi de var.[207]

Halife **Ömer**'den bir örnek daha: Onun halifeliği zamanında Rüveyşid Sekafi adında biri çok içiyor. Ömer ona bir ara had ce-

---

204 Buhari, Hudud, bab 4/6777. Ebu Davud, Hudud, bab 36/4487-89

205 Buhari, Vekalet, bab 13, no: 2316 ve Hudut, bab 4, no: 6774-6775

206 İbni Ebi Dünya, Zemmü-l müskir, s. 56, no: 43

207 A. Razzak, Musannaf, no: 13548, cilt 7/379 Hudut bölümü

zası veriyor; ancak vazgeçmeyince onun evini de yakıyor. Bu olayı anlatanlar, evin alevler içinde kaldığını, cayır cayır yandığını biz izliyorduk şeklinde detaylı bilgiler de veriyorlar. İbni Hacer Askalani bu olayı birçok kaynağında, yine A. Rezzak üç sefer, Zeylei, Takiyyüddin, Kasım b. Selam, İbni Zenceveyh, İbni Ebi Şebbe gibi birçok İslam uleması işlemişlerdir.[208]

Osman halife olunca kendisinin bazen seksen yerine kırk kırbaç ceza verdiği örnekleri de var. Birçok yerde anlatılan şöyle bir olay var. **Osman** artık halifedir; kardeşi **Velit b. Ukbe** de Kûfe'de validir. İçkiliyken bir sabah namazı cemaate imam olur ve iki rekât olan namazı farkında olmadan dört rekât olarak kıldırıp selam vermeden -henüz namaz içindeyken- cemaate dönerek, "İster misiniz, daha fazla kıldırayım mı?" diye seslenir. Durum halife Osman'a iletilip şahitlerle de ispat edilince, Osman Velit'e seksen kırbaç değil; kırk kırbaç ceza uygular. Burada işi Hz. Ali üzerinden götürdüklerini görüyoruz. Sözde Hz. **Ali, "kırk kırbaç yeterlidir"** demiş ve şöyle gerekçelendirmiştir: Hz. Muhammed ve Ebubekir kırk kırbaç ceza uygulardı. Ömer bunu seksen yaptı. Şu halde her iki uygulama da mümkündür/caizdir. Dolayısıyla biz Velit'e kırk kamçı uygularız demiş ve bu kadar ceza uygulanmıştır şeklinde anlatılıyor.[209]

---

208 a) Askalani: 1)İsabe, 3/554, no: 2708, Rüveyşid Sekafi kısmında. 2) Ed-Diraye fi Tahric'i Ehadisil hidaye c. 2/253, no: 993. 3)Ta'cilü'l menfia, 1/539-no: 328

b) A.Razzak, Musannaf, Ehlü'l kitap başlığı altında, no: 10051, c. 6/77. Eşribe, c. 9/229-230- no; 17035 ve 17039

c) İbni Ebi Şebbe, Tarih'i Medineti'l Münevvere, c. 1/250, Devr'ü beni Adiyy başlığı altında.

d) Kasım b. Selam, Kitabü'l emval, c. 1/194, no: 310

e) İbni Zenceveyh, el-emval, c. 1/272, no: 409-410

f) Takiyyüddin, Kenzü'l Ummal, Hudud, no: 13736

209 a) Müslim, Hudut, no: 1706.

b) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Hudut bölümü, cilt 9/291,no: 28980

c) Hindi, Kenzü-l Ummal, Hudut, no: 13686.

d) Beyhakı, Sünen-i Kübra, 8/552 , no: 17529-30.

e) Ebu Davud, Hudut, no: 4480

Burada gayet açık ki **Velit** Osman'ın yakını olduğu için kendisine tolerans göstermiş; ancak daha sonra bu olaylar yazılırken faturası Hz. Ali'ye kesilmiştir. Yine kesin bir şey söylemek doğru değildir. Çünkü olabilir ki Hz. Ali, nasıl olsa bu adama milletin huzurunda had cezası verildi. O zaman ha kırk, ha seksen fark etmez demiş olabilir ve kanıt olarak da Hz. Muhammed'le Ebubekir'in uygulamalarını göstermiş olabilir.[210]

Hz. Ali Velit'ten hiç memnun değildi. Çünkü Velit Hz. Muhammed nezdinde sabıkalı biriydi. Bu adam hakkında, **"Fasıktır"** diye ayet bile indirilmişti. Diğer yandan o ana kadar Ömer'den kalma bir ceza yöntemi (seksen kırbaç) halk nezdinde kökleşmişken Ali'nin kalkıp Hz. Muhammed'e göre sabıkalı olan birinin cezası için indirim teklifinde bulunması pek inandırıcı gelmiyor.[211]

Şu da bir gerçek ki, diğerlerine göre Ali'nin kararları daha makuldü. Bir örnek vermek gerekirse, zina yapan deli bir kadını halife Ömer'e getiriyorlar. Ömer had cezası uygulansın diye karar veriyor. Hz. Ali bunu duyunca, **"Deli, çocuk ve uykuda olanlara sorumluluk yoktur/bunlara ceza verilmez"** diyor. Bu açıklamalar üzerine Ömer kararından vazgeçiyor.[212]

Ebu Şemle adında biri içki müptelasıymış. Bir gün içip sarhoş olurken onu Hz. Muhammed'e getiriyorlar; ancak bu sefer kendisine ceza vermiyor. Sonra bir daha içip sarhoş olunca bu kez hazır bulunanlara, dövün diyor. Onlar da terlik, elbiseyle, hatta kimileri tokatla onu dövmeye başlıyorlar.[213]

Bütün bunları en başta Buhari, Müslim gibi İslam'ın sağlam kaynaklarından derledim. Müsnedlerde ve diğer hadis külliyatında daha farklı örnekler de var. O detaylardan da birkaç örnek verelim.

---

210 a) Beyhakı, Sünen-i Kübra, no: 17542, cilt 8/556.
b) A.Razzak, Musannaf, Hudut kısmında, no: 13545, cilt 7/377

211 Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in ölümü, s. 315. Burada Velit hakkında geniş bilgi var.

212 Ebu Davud, Hudud kısmı, no: 4399

213 Kayrevani, Kutb'u -s- Surur, s. 195

Ömer'in oğlu Mısır'da içki içince onun başını tıraş edip daha sonra had cezasını uyguluyorlar diye bilgi var. Yeri gelince bu olayı anlatacağım. Bundan maksadım, Hz. Muhammed'in uygulamasında yeri olmadığı halde bakıyoruz halifeler döneminde had cezasından önce kişiyi tıraş etme âdeti de varmış. Hatta İbni Abbas, saç tıraşı hacda bir nevi ibadettir; ancak siz bunu getirip günah işleyene uyguluyorsunuz, had cezasına ilave bir ceza olarak tatbik ediyorsunuz diyerek bunu eleştirmiştir.[214]

Bir de kim bir sefer içki-şarap içerse had cezası uygulanır. Şayet bir daha içerse yine had uygulanır ve bu dördüncü sefere kadar devam eder; ancak bundan sonra devam ederse artık had cezası uygulanmaz; o zaman katledilir rivayetleri olduğu gibi bunun tersi de var. Hz. Muhammed daha önce dördüncü kez içerse katledilir demiş, zamanla bu kararından vazgeçmiş ve her içimde ancak kırbaçlanır demiştir. **İmam Şafii**, bir insan dördüncü sefer içerse katledilir hadisi yürürlükten kaldırılmıştır, cumhurun görüşü budur diyor.[215] Ayrıca örnekler de var ki, adam defalarca içtiği halde öldürülmemiştir. Mesela halife Ömer, Ebu Mihcen Sakifi'ye sekiz defa had cezası vermiş ve onu katletmemiştir. Adam her cezadan sonra yine içmeye devam etmiştir. Zaten Ömer sert mizaçlı bir insandı. Hele eğer dördüncü sefer içen olursa katledin hadisi olsaydı zaten infaz ederdi. Kaldı ki Hz. Muhammed'den böyle pratik bir öldürme örneği de yoktur.[216]

Bazı kaynaklarda kim içki içer, satar, alır, hamallığını yapar, imal eder, işinde çalışır, bundan para kazanır, servisini yaparsa... kendisine lanet edilir gibi rivayetler de var; ancak bunlar Buhari-Müslim gibi kaynaklarda geçmiyor. İslami kesim de bunları sağlıklı rivayetler olarak kabul etmiyor zaten. Benim de şahsi ka-

---

214 A. Razzak San'ani, Musannaf, Eşribe, no: 17048, 9/233

215-a) İbni Hemmam, Musannaf, 9/245- 46, no: 17079-17083.

b) Hindi, Kenz, Hudut, no: 13707-11 ve 13733

c) Ebu Davud, Hudut, no: 4485.

d) İmam Şafii, "El-ümm" cilt 7/364

216 İbni Hemmam, Musannaf, 9/247, no: 18086. Kenzü-l Ummal, no: 13681, hudut kısmında.

naatim, millet içmesin diye bunların zaman içinde Müslümanlarca uyduruldukları yönündedir. O yüzden benzer rivayetler üzerinde durmayacağım. Zaten defalarca belirttim ki maksadım, içki olayının sadece Kur'an ve sağlam hadislerde nasıl işlendiğini izah etmek.[217]

Konuyu toparlayacak olursak, Hz. Muhammed içki içenlerin maddi cezaları konusunda net bir ölçü koymamıştır. Bazı rivayetlerde kırk civarında hurma dalıyla vurdu, bazılarında yine kırk civarında bilmem terlikle vurdu, hatta yanımızda ne varsa onunla vuruyorduk, kimisi hafif bir şekilde onu yumrukluyordu şeklinde bilgiler söz konusu. Hatta **İbni Şihab**'dan soruyorlar, içki cezası ne kadardır, diye. O, "Hz. Muhammed bu konuda herhangi bir ceza önermemiştir; ancak onun zamanında içenler kendisine getirildiğinde hazır bulunanlara, **'Bunu dövün'** diye emir buyurmuş, yeter artık diyene kadar onlar da ellerinde ne varsa onunla belli bir süre dövmüşlerdir" diyor.

Bu konuda zaten daha önce Hz. Ali örneğini vermiştim. Eğer içki içene had cezası versem de elimde ölse onun kan bedelini ödemeliyim, çünkü Hz. Muhammed bu konuda net bir kural koymamıştır diyor. Hz. Ali'nin bu sözünü hem **Buhari**, hem **Müslim** işlemişlerdir.[218]

İslami kaynaklardaki bilgilere bakıldığında bu ceza konusunda ciddi bir keyfiliğin söz konusu olduğu görülüyor. Örneğin **Abdullah b. Mesut** Suriye'nin Humus kentindedir. Halk bir ara ona, bize biraz Kur'an oku diyor. O da Yusuf suresinden birkaç ayet okuyor. Orada onu dinleyenlerden biri, ben de Kur'an biliyorum, sen yanlış okudun diyor. Elbette ki toplum içinde bunu deyince İbni Mesut'un zoruna gidiyor. Hemen orada adama, se-

---

217 A. Razzak, Musannaf, no: 17067, 9/238. Hindi, Kenz-ül Ummal, Hudut, no: 13706

218 a) Buhari, Hudut, bab 4, no: 6779.

b) Müslim, Hudut, no: 1707

c) A.Razzak, Musannaf, Hudud bölümü, cilt 7/376-378, no: 13538-13543

d) Hindi, Kenz, Hudud, no: 13691

e) Beyhakı, Sünen-l Sağir, Eşribe bölümü, no: 3395, cilt 3/342

nin ağzından içki kokusu geliyor diyor ve sadece bundan dolayı adama had cezası uyguluyor. Evet; bu olay İslami eserlerde böyle dipnot şeklinde falan geçmiyor; bu, en başta **Buhari** ve **Müslim**'de geçiyor. İşte böyle; neden itiraz etmiş diye şahitsiz, ispatsız bir şekilde adama ceza uyguluyor ve üstelik ilk Müslümanlardan ve önemli bir sahabe.[219]

Yine Ömer'in halifeliği döneminde içki içen yaşlı birine hem seksen kırbaç had cezası verdiği, hem de Şam'a sürgüne gönderdiği hadisesi kaynaklarda anlatılıyor. Ayrıca Ömer, Ramazan'da içki içenlere hem had cezası verir, hem de sürgüne gönderirdi ki, Hz. Muhammed böyle bir şey yapmamıştır.[220]

Hz. Ali'ye atfedilen şöyle bir olay var: Şair **Necaşi el-Harisî** Ramazan ayında içki içince Hz. Ali birinci günde ona seksen kırbaç ceza veriyor ve nezarete atıyor. Ertesi günü ona yirmi kırbaç fazladan vuruyor ve bu fazlalık Ramazan'da içtiğin içindir diyor. İnsan Ramazan'da içince cezası artar diye Hz. Muhammed'den ne pratik bir örnek var, ne de sözlü bir açıklama; ancak görüldüğü gibi halifeler istedikleri şekilde insanları din adına cezalandırmışlardır.[221]

Kaynaklardaki bilgilere bakıldığında, içki cezası konusunda uygulamalarda ucu açık bir keyfilik görülüyor. Mesela; Rüveyşid Sakifi adındaki kişi içki içince Ömer ona had cezası uygulamış; zaman içinde onun evinde içki-şarap bulununca Ömer bu sefer evini yakmıştır Bunu daha önce işlemiştik.[222]

---

219 a) Buhari, Fedail-I Kur'an, bab 8, no: 5001

b) Müslim,Misafir namazı bölümü, bab 40, no: 801

c) Mezhep lideri Ahmet b. Hanbel, Müsned, Abdullah b. Mesyt hadisleri bölümü, no: 3591 ve 4033

d) Nesai, Sünen, Fedail-i Kur'an, bab 56, no: 8026 ve cilt 7/283

e) İbni Abdilberr, İstizkar, Eşribe bölümü, no: 36303

220 A.Razzak, Musannaf, İçki cezası kısmında, cilt 7/382, no: 13557 ve cilt 9/232, no: 17043 ve 17044

221 a) A.Razzak, Musannaf, İçki cezası bölümü, cilt 7/382, no: 13556 ve Eşribe bölümü, cilt 9/231, no: 17042

b) Hindi, Kenzü-l Ummal, Hudut, no: 13688

222 A. Razzak. Musannaf, Eşribe, cilt 9/229-30, no:17035, 17039

VI. BÖLÜM

HZ. MUHAMMED'İN HASTALARA, "İÇKİ İÇEBİLİRSİNİZ!" DEMESİ

Bu konuda net bazı örnekler var; onları sunacağım.

Hz. Muhammed, "**Abd-i Kays**" kabilesinin kullandığı sarhoş edici bir maddeyi (içki-şarap) onlara yasaklayınca, kendileri belli bir süre onu içmekten vazgeçiyorlar. Günün birinde Hz. Muhammed aynı insanları görünce bakıyor ki onların yüzleri sapsarı olmuş, hastalanmışlar. Bunun nedenini soruyor. Onlar, "**Sen bize içtiklerimizi yasakladın, biz içmeyince bu hale geldik**" diyorlar. Bunun üzerine Hz. Muhammed geri adım atıyor ve onlara, içmekte serbestsiniz diyor.

İbni Ebi Şeybe bunu işlerken, herhangi bir itirazda/kurtarma yorumunda bulunmamış, **İbni Kuteybe** ve **İbni Abdirabbih** gibi eski tarihçi ve hadis âlimleri bunu sağlam hadis olarak değerlendirmişlerdir. Ancak bunlardan yaklaşık iki asır sonra dünyaya gelen **İbni Hazm** (ki daha önce de buna değindim; bir hadisi beğenmedi mi hemen ravilerine çatıyor, onların sicil defterlerini tutuyor. Sanki o zaman varmış, tanıyormuş onları!) ravilerde kusur bulmak suretiyle usulen hadisin sıhhatine gölge düşürmeye çalışmıştır.

Adam haklı! Çünkü ya bu yetersiz, faydasız bilgilere karşı dinden çıkmalı, ya da kendince bir kılıfını bulup inanmaya devam etmeli.[223]

---

[223] a) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Eşribe, no: 24353, cilt 8/108.
b) İbni Hazm, Muhalla, 7/483, Eşribe bölümünde.
c) İbni Kuteybe, Eşribe, s. 64
d) İbni Abdirabbih, Ikdü-l Ferid, cilt 8/79

Buna benzer bir olay da şöyledir: Sahhar b. Sahr Hz. Muhammed'den soruyor: **Biz sebzesi bol bir toprakta yaşıyoruz ve yemek üzerine nebiz içiyoruz ne dersin?** Hz. Muhammed, **akıl ve mala zarar vermediği sürece içebilirsiniz** yanıtını veriyor. Bu hadiste deniliyor ki, söz konusu olan nebizmiş.[224]

Bir örnek de **Abdullah b. Ebi Sahhir**'den: Hz. Muhammed önce sarhoş eden bir maddeyi yasakladı. Kendisine biz bundan vazgeçemeyiz, içmemiz lazım denince o, **"Peki; o zaman uykunuzu kaçırmadığı, malınıza zarar vermediği sürece (dengeli kullanın demek istiyor); içebilirsiniz"** diyor. Burada madde ne olursa olsun verilen yanıt önemli: Akıl ve mala zarar vermediği sürece içebilirsiniz diyor. Zaten nebiz hakkında özel bir bölüm açıp geniş bilgi sunacağımı daha önce belirtmiştim; bu ayrı bir şey.[225]

Bunun tam tersine kimi hadislerde, içki-şarap ilaç olarak bile kullanılamaz deniliyor. Bunlar şahsi görüşlerdir. Benim anlatmak istediğim, konunun Kur'an ve hadislerde nasıl işlendiğine açıklık getirmek. Kaldı ki bugün nerdeyse tedavinin her alanında alkol kullanılmaktadır. Bu tıkanıklığa karşı az da olsa günümüzde bazı İslam düşünürleri, tedavide kullanılmasında sakınca yoktur fetvasını verebilmek için ilginç yöntemlere başvurmuşlardır. Mesela **Seyyit Sabık** bunu İslam toplumuna anlatabilmek için, "Diyelim bir adam yemek yediğinde lokma onun ağzında kalsa ve o sırada içki-şaraptan başka da hazır bir içecek yoksa o zaman ölmemesi için içki içebilir" örneğini vererek benzer mazeretler varsa kullanılabilir fikrini savunmuştur.[226]

Bazı hadis kaynaklarında, içki-şarapta ilaç yok deniliyor. Buna daha önce açıklık getirdim. Benzer hadislerde sözün niçin söylendiği önemli. Dolayısıyla bu sözlerden genel bir kural çı-

---

224 a) Heysemi, Beğiyyet-ü Raid, cilt 5/101, 8160

b) Taberani, Mucem-i Kebir, cilt 8/88, no: 7405. Sahhar b. Abbas başlığı altında.

c) Hindi, Kenzü'l Ummal, no: 13296, hudut bölümü.

225 a) Heysemi, age 5/101, no: 8161

b) Hindi, Kenz, no: 13299, Taberani'den alıntı

226 Seyyit Sabık, Fıkh-i Sünne, 2/400

karmak yanlıştır. Mesela ayyaşın biri yalan konuşup ben tedavi için kullanıyorum diyorsa, doğal olarak Hz. Muhammed hayır içki-şarapta tedavi yoktur diyecektir. Bu geneli kapsamıyor.[227]

Yukarıda sözünü ettiğim **Abd-i Kays** olayı böyle kenardan işlenen bir hadise değildir. Bunu Ahmet b. Hanbel, İbni Kuteybe, İbni Abdirabbih, Kur'an yorumcusu Cessas, Zeylai, Taberani, Salihi, Heysemi, İbni Hazm, Buseyri, İbni Ebi Şeybe ve daha sayamadığım birçok İslam düşünürü işlemiştir. Bu kadar net kanıtlar ortada varken, efendim İslam'a göre içki ilaç olamaz demek gerçeği yansıtmıyor.[228]

Burada farklı bir örnek ekleyip başlığı kapatalım. Malum hadislere göre erkeklere ipek elbise giymek yasaktır; kadınlar ancak kullanabilirler. Yalnız Zübeyir b. Avam ve Abdurrahman b. Avf (ki ikisi de Muhammed'den cennet müjdesini alan seçme sahabe) mazeretleri nedeniyle bunu kullanmışlar ve Muhammed de mazeret için kullanmanızda sorun yoktur demiştir.[229]

---

[227] Müslim, Eşribe, no: 1984

[228] a) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Eşribe, no: 24353, cilt 8/108

b) İbni Kuteybe, Eşribe kitabı, s. 64

c) İbni Abdirabbih, Ikdü-l Ferid, cilt 8/79

d) Heysemi, Beğiyet-ü Raid, Eşribe bölümü, cilt 5/98, no: 8151

e) Taberani, Mucem-I Kebir cilt 8/403, no: 8256, Acib b. A. Rahman kısmında.

f) Buseyri, İthaf... cilt 5/439,no: 5122

g) Salihi, Sübül-l Hüda ve'l Reşad cilt 9/397, 23. fetva kısmoında. İmam Ahmetten alıntı yaparak

[229] İbni Kayyim el-Cevziyye, "el-tıbb-ü nebeviyye" s. 61 Buhari-Müslim'den naklen.

VII. BÖLÜM

HZ. MUHAMMED VE İÇKİ

1. Hz. Muhammed İçki-Şarap İçer miydi?

İslami kaynaklarda Hz. Muhammed'in içtiği **"Nebiz"** olarak geçiyor. Bağımsız bir başlık altında nebizin içki-şarap sayılıp sayılmadığını ayrıca izah edeceğim. Ancak bazı somut örnekler var ki, bugün bildiğimiz şaraptan içtiği de olmuştur. Bunları da anlatacağım. Hz. Muhammed zaten nebiz içiyordu. Hele hele onunla abdest alıp namaz bile kıldığı ve hatta Veda haccında (son hac) Kâbe'yi tavaf ederken o durumda bile içtiği, güvenilir İslami kaynaklarda anlatılmaktadır. Bunlar üzerinde duracağım. Şarap içtiğine dair somut bazı kanıtlar var; hemen sunmaya geçelim.

Adamın biri (çoğunlukla Temimüddaraî olarak geçiyor) her yıl Hz. Muhammed'e bir tulum hamr/yani içki-şarap getirip hediye ediyormuş. Bir ara yine getirince, bu kez Hz. Muhammed kabul etmiyor ve artık içki yasaklanmıştır diyor. Kimi rivayetlere göre, bu son getirdiği dönem Mekke'nin fethinden sonraymış. Bu durumda demek ki nerdeyse ölümüne kısa bir süre kalana kadar içmeye devam etmiştir. Evet; hadiste Hz. Muhammed'e her yıl tulumlar dolusu ikram edilen o madde, Kur'an'da adı geçen ve şeytan işi pisliktendir denilen **"Hamr"** (içki-şarap) kelimesiyle geçiyor; nebiz falan değil; bu önemli bir sap-

tamadır. Kaldı ki bu örnek birçok kaynağa da konu olmuştur; birkaçını ekliyorum.[230]

Burada deniliyor ki, her yıl bu içkiyi Hz. Muhammed'e hediye eden kişi Temimüddaraî'ymiş. Hâlbuki bu adam Hz. Muhammed'in ölümüne 1-2 yıl kala Müslüman olmuş. Dolayısıyla onun birkaç yıl öncesine kadar Muhammed'e hediye getirme koşulları yokmuş... gibi yorumlar öne sürülerek olay hakkında bir güvensizlik yaratanlar olabilir. Bir kere bazı kaynaklarda isim belirtilmeden adamın biri her yıl hediye ederdi şeklinde geçiyor. Yani bunu yapan başka biri de olabilir.[231] Bir de Temimüddaraî'nin ne zaman Müslüman olduğu pek belli değildir. Üstelik hediye veren kişinin ille de Müslüman olması şartı da yok. Onların dostluğu Hatice döneminden beri sürmüş olabilir. Malum Hatice zengin bir kadındı, o coğrafyada dostları çoktu. Bu da onlardan biri olabilir.

Burada farklı bir örnek verelim: **Hatice** Muhammed'e istenirken onun velileri buna karşı çıkıp Muhammed bize göre değildir,

---

230 a) Suyuti, Dürrü-l Mensur adlı tefsiri, Maide suresi 90-93. ayetler açıklamasında, cilt 5/470.

b) İbni Kesir kendi tefsirinde Maide 90-93 ayetleri açıklamasında.

c) Heysemi Beğiyyet-ü Raid, Büyu', no: 6402, cilt 4/157. Burada dipnotta İmam Ahmet b. Hanbel'in de bunu işlediğini belirtiyor..

d) Zerkani, Şerh-ü Zerkani ala-l Muvatta, Eşribe bölümü, cilt 4/29. Burada İmam Ahmet ve Ebu Ya'li'den alıntı yaptığını ifade ediyor.

e) İbni Hacer Askalani bunu Buhari'nin şerh-i Fethü-l Bari, tefsir bölümü Maide suresi 93. ayettte ele almış.

f) Taberani, Mucem-i Kebir cilt 2/57, no: 1275'te işlemiş.

g) Hindi Kenzü-l Ummal , Büyu kısmı, no: 9986'da ele almıştır.

h) İbni Abdilberr, İstizkar, cilt 24/318, no: 36541

g) Ahmet b. Hanbel, Müsned, Müsned-ü Şamiyyin, Abdurrahman b. Ganem kısmında, no: 18158

231 a) Muhammed Rıza, Tefsirü-l Menar, Maide suresi 90. ayet.

b) Zerkani Şerh-ü Zerkani ala-l Muvatta, Eşribe bölümü, bab-ü cami-i tahrimi-l hamr, cilt 4/29'da İbni Abbas'tan rivayetle adamın biri şeklinde geçer.

c) Yine Zeylai, adamın biri her yıl getiriyordu şeklinde aktarıyor ve ravinin de İbni Abbas olduğunu belirtiyor. Nasb-ü Raye, Bey' kısmında, içki ve domuzun alış-verişi başlığı altında, c. 4/54, no: 6442. Ancak Zeylai 'aher yıl getiriyordu' demiyor. Öyle anlaşılıyor ki onun anlattığı farklı bir olaydır. Çünkü Temimüddari olayını ayrıca işliyor.

kızımızı ona vermiyoruz diyorlardı. Hatice kendi velisine içki içiriyor ve adam bayılıyor. O sırada kendisine bir gömlek giydiriyor. Velisi ayılıp bu nedir diye sorunca Hatice, "Sen beni Muhammed'e verdin bu da onun sana hediye ettiği ve giydirdiği gömleğidir" diyor.[232] O zamanlar bir insan kızını birine verdiğinde karşı taraf kızın velisine bir şeyler giydiriyordu, bu bir gelenekti. Peki, peygamberlik iddiasında bulunmadan önce böylesine özel bir gününde hazırlanan içkiyi kendisi içmiyor muydu? Yineliyorum: Hz. Muhammed'in ölümüne yaklaşık üç yıl kalana kadar geçen süre zarfında her yıl kendisine hediye olarak sunulan bu içki tulumlarına ne oluyordu, kim içiyordu? Bu kenardan bir bilgi değil. Bunu, mezhep lideri Ahmet b. Hanbel Müsned'inde, Suyuti ve İbni Kesir kendi tefsirlerinde, İbni Hacer Askalani Buhari'nin şerhi Fethü-l Bari'de, Taberani, İbni Abdilber, Zerkani, Heysemi, Takiyyüddin ve daha sayamadığım birçok ünlü işlemiştir.[233]

Temimüddaraî içki getirirken Hz. Muhammed gülerek ona, haberin var mı, senden sonra içki haram kılınmıştır ifadesini kulla-

---

232 a) Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları, s. 132. Burada birçok kaynak eklemişim.

b) İmam Ahmet b. Hanbel, Müsned, İbn-i Abbas hadisleri bölümünde, no: 2851, cilt 1/259.

c) Heysemi, Mecme-ü Zevaid, cilt 9/354, no: 15264

233 a) Suyuti, Dürrü-l Mensur adlı tefsiri, Maide suresi 90-93. ayetler açıklamasında, cilt 5/470.

b) İbni Kesir kendi tefsirinde Maide 90-93 ayetlerin açıklamasında.

c) Heysemi Beğiyyet-ü Raid, Büyu', no: 6402, cilt 4/157. Burada dipnotta İmam Ahmet b. Hanbel'in de bunu işlediğini belirtiyor..

d) Zerkani ala-l Muvatta, Eşribe bölümü, cilt 4/29. Burada İmam Ahmet ve Ebu Ya'li'den alıntı yaptığını ifade ediyor.

e) İbni Hacer Askalani bunu Buhari'nin şerh-i Fethü-l Bari, tefsir bölümü Maide suresi 93. ayette ele almış.

f) Taberani, Mucem-i Kebir cilt 2/57, no: 1275'te işlemiş.

g) Hindi Kenzü-l Ummal , Büyu kısmı, no: 9986'da ele almıştır.

h) İbni Abdilberr, İstizkar, cilt 24/318, no: 36541

ı) Ahmet b. Hanbel, Müsned, Müsned-ü Şamiyyin, Abdurrahman b. Ganem kısmında, no: 18158

i) Zeylai, Nasb-ü Raye, c. 4/54, no: 6445

nıyor. Ne demek haberin var mı, senden sonra haram kılındı ve nedir bu gülmek! Demek ki daha önce içiyormuş.[234] Malum Hz. Muhammed 13 yıl Mekke'de peygamberlik yapmış. Bu süre zarfında **Bakara**, **Nisa** ve **Maide** surelerindeki ayetler henüz inmemişti. Medine'ye gelince kimi rivayetlere göre hicri üçüncü yılından sonra, kimilerine göre Mekke'nin fethinden sonra ayet gelir ki, içki şeytan işidir, ondan uzak durun diye. Burada şunu sormak lazım: Peki, bu ayetlerden önce de Hz. Muhammed en az 16 yıllık peygamberdi ve her yıl ona içki tulumları geliyordu. Ayrıca önemli sahabeler de içiyordu. Bu durumda geçen 16 yıl zarfında kendisi ve ashap içerken şeytan işini yapmış olmuyorlar mıydı?

Temimüddaraî dışında farklı bir kişiden başka bir içki örneği: **Keysan b. Abdullah** adında biri Hz. Muhammed zamanında içki ticareti yapıyordu; uzak yerlere gidip çeşitlerini satın alır, Medine'ye getirip satardı. Bir ara Şam tarafından içki getirip Medine'de satmak isterken Hz. Muhammed'e, **"Sana güzel, yeni bir içki getirdim"** diyor. Tanıtımını yapıyor ki Hz. Muhammed satın alsın. Çünkü o beğenip alsaydı parası olan da ona bakarak kuyruğa girerdi. Adamın bu konuşmasına karşı Hz. Muhammed, **"Ey Keysan! Senden sonra içki yasaklandı"** diyor. Burada kullanılan "Senden sonra yasaklandı" ifadesi dikkat çekicidir. Demek ki bu adam daha önce defalarca getirmiş, Hz. Muhammed'e hediye veya parayla vermiş ki, kendisi adama senden sonra yasaklandı diyor. Eğer Hz. Muhammed daha önce ondan almamış olsaydı adam ona, **"Ey Muhammed sana Şam'dan yepyeni bir içki getirdim, malım güzeldir"** diyebilir miydi? Asla diyemezdi. Demek ki adamın daimi müşterisiymiş, adam onu tanıyormuş ki böyle serbest konuşabiliyor.

Yineliyorum: Bu olayda iki nokta dikkate değerdir. Biri, içki satan kişinin Hz. Muhammed'e, sana Şam'dan yeni bir şarap getirdim demesi. Bir diğeri de Hz. Muhammed'in ona, senden sonra haram kılınmıştır demiş olması. Keysan adındaki içki tüccarı-

---

234 a) İbni Kesir, Tefsir, Maide 90-93, c. 3/181
b) Ahmet b. Hanbel, Müsned, Müsned-ü Şamiyyin, Abdurrahman b. Ganem kısmında, no: 18158

nın bu olayını mezhep lideri Ahmet b. Hanbel, İmam Buhari, İbni Kesir (tefsirinde), Taberani, tarihçi İbni Asakir (defalarca), İbni Hacer Askalani, İbni Esir, İbni Ebi Asım, Ebu Naim Asbahani, Zeylai, İbni Beşkeval, Heysemi, İbni Kani', İbni Ebi Hayseme ve daha sayamadığım birçok İslam düşünürü işlemişlerdir.[235]

Kaldı ki, olay sadece bunlardan ibaret değildir. Verdiğim bu örneklerde açık olarak "**hamr** (içki-şarap)" kelimesi geçiyor. Ancak başka birçok örnekte anlatılıyor ki kendisi ölene kadar nebiz içmiştir. Bu konuda bir hayli örnekler var; onlar üzerinde ayrıca duracağım. Sözünü ettiğim somut örneklere geçmeden bu Temimüddaraî ile Hz. Muhammed'in ilginç bir anıları var özetlemek isterim. Bu aynı zamanda adamın neden Hz. Muhammed'e inandığının da gerekçesini belirtiyor. Hadis, birçok kaynakta geçiyor; ancak Müslim'deki biraz uzun. Ben onu baz alarak konuyu özetlemek isterim. Bir gün Hz. Muhammed, herkes toplansın ben bir şeyler anlatacağım diye talimat veriyor. Çağrısı üzerine insanlar toplanınca kendisi, niçin sizi topladığımı biliyor musunuz diye soru ile başlıyor. Onlar, hayır yanıtını veriyorlar. O, Hıristiyan

---

235 a) Buhari, Tarih'i Kebir, Keysan b. Abdullah md. No: 1001

b) Taberani, 1)Mucem-i Evsat, c. 3/273, no: 3125 ve 2)Mucem'i Kebir, 19/195, Keysan bölümü no: 439

c) İbni Kesir kendi tefsirinde Maide 90-93. ayetler açıklamasında c. 3/182.

d) İbnil Esir, Üsdü-l Gabe, no: 4514, c. 4/ 477, Keysan b. Abd başlığı altında.

e) Heysemi, a)Beğiyyet'ü Raid, c. 4/157, no: 6401. b)Gayetü-l Maksad fi Zevaidi-l müsned 2/151, no: 1911

f) Zeylai, Nasb-ü Raye, Büyu', c. 4/54, hadis no: 6445,

g) İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, c. 50/276-78, no: 5839. Keysan b. Muhammed kısmında dört rivayet veriyor. Yine aynı eser Nafi b. Keysan bölümü, cilt 61/413, no: 7826'da iki rivayet sunuyor

h) Suyuti, el-İsabe, Keysan b. Muhammed bölümünde, c. 9/319, no: 7505

g) İbni Ebi Asım, 'el-ahad ve'l Mesani' c. 5/98, no: 2641, isim numarası 877, Keysan Ebu Nafii kısmında

ı) Ebu Naim Asbahani, Marifet-ü Sahabe, Keysan valid-ü Nafii, kısmı, isim no: 2537, hadis no: 5876, c. 5/2401. Hindi, Kenzü-l Ummal no: 9986, Revyani 'Müsned', c. 1/451,no: 681.

i) İbni Beşkeval, el-Gavamid'ü ve'l Mübhemat, c. 1/105, no: 45

j) Ahmet b. Hanbel, Müsned, Müsnedü-l Kufiyyin, Keysan hadisleri kısmında, no: 19168

asıllı Temimüddaraî bana gelip Müslüman oldu. O arada başından geçen şu olayı da anlattı. Kendisi 30 arkadaşıyla birlikte gemiye binip bir yolculuğa çıkmışlar. Bunlar deniz ortasındayken gemileri fırtınaya yakalanır ve bir ay boyunca denizde mahsur kalırlar. Sonunda denizin batı tarafında bir adaya düşerler. Orada saçlar içinde kaybolmuş bir hayvanı (Müslim ve Tirmizi'de hayvan geçiyor; Ebudavud'da ise kadın olarak geçiyor) görünce, bu da ne diye hayretler içinde kalırlar. Hayvan onlara seslenerek, adım **Cessase**'dir dedikten sonra, buyurun şu kiliseye gidelim, orada bir erkek var onun yanına gidelim der. Bunlar gidince, ayakları zincirlerde elleri ensesinde bağlı iri bir adamla karşılaşırlar. Sorarlar, sen kimsin? O, ben **Deccalim**, yakında milletin içine girip kırk gün içinde her tarafı yok edeceğim; ancak Mekke ve Medine'ye giremeyeceğim, onları bozamayacağım. Bu arada sizden bazı sorularım olacak. Bana **"Beysane"** hurmalığından haber verin, nasıl verimi var mı hâlâ, diyor. Onlar evet yanıtını verince bu kez adam, bana Taberiyye adası hakkında bilgi verin: Hâlâ içinde su var mı, suyu çekilmemiş mi? Onlar, hayır; su var yanıtını verirler. Adam, peki Zügere çeşmesi hâlâ akıyor mu? Onlar yine evet derler. Son sorusu, peki bana son peygamber hakkında bilgi verebilir misiniz? Onlar, evet verebiliriz. O Mekke'de doğup büyüdü, sonra Yesrib'e (Medine'ye) hicret etti; biz bunu biliyoruz. Sonunda Deccal denen kişi, Temimüddaraî'nin de içinde bulunduğu gruba, sizin sözünü ettiğiniz kişi (Muhammed) hak peygamberdir, bilginiz olsun der. Bu olup bitenlerden sonra Temimüddaraî gelip bana inandı der Hz. Muhammed.

Böyle bir masal üzerinde durmak, yorum yapmak abes olur. Ancak bir iki noktayı hatırlatmak isterim. İlahiyat profesörü **İbrahim Canan** bunu anlatırken, masaldır, uydurmuşlar demek yerine; daha ilginç bir belirlemede bulunuyor ve şunu anlatıyor: Hadisten de anlaşıldığı gibi nasıl normal insanlar büyüklerden bir şeyler aktarıyorsa, büyükler de küçüklerden aktarabilirler. İşte Muhammed de büyük insan; ancak Temimüddaraî'den alıntı yapmıştır diyor.[236]

---

[236] İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte tercemesi, 14. cilt, 2. fasıl Deccal bölümü, hadis no: 5009

Bu hadisi aktaran kadının adı Fatma binti Kays'tır. Eşi tarafından boşanır. İkinci bir evlilik yapabilmesi için belli bir süre (buna iddet denir) beklemesi gerek. Muhammed bunu, kadınla evlenmesinde sakıncası olmayan amcası oğlu Abdullah b. Amr'a (İbni Ümmü Mektum'a) teslim eder, senin süren bitene kadar onda kal; daha sonra evlenirsin der. Burada soru şu: Hz. Muhammed kendisi bırakmıyordu ki eşleri evden dışarı çıksın, **Ahzab** suresi bu gibi yaptırım ayetleriyle doludur; ancak bu dul kadını alıp başka yabancı bir erkeğe belli bir süre için teslim edebiliyor! Bu kadın aslen Mekkeli; Medine'ye hicret edenlerin ilklerinden![237]

Şu da var ki, kaynaklardan mitolojisi anlatılan Deccal, insanları İslam'dan uzaklaştırmaya çalışan biri; ama bu olayda kalkmış bir grup insan içinde Hz. Muhammed'i övüyor. Bu nasıl olur acaba! Söz Temimüddaraî'nin içki-şarap tulumlarından açılmışken onun böyle bir hikâyesini de eklemiş oldum.

İbni Mesut anlatıyor: Cin gecesinde (sözde Hz. Muhammed bir gece cinlerle konuşmuş; bu konuda zaten Kur'an'da bir bölüm de var; adı **Cin** suresi.) Hz. Muhammed bana, "Sende temiz su var mı?" diye sordu. Ben, hayır; ancak kabımda biraz nebiz var dedim. Kendisi "Ver bana. Nasıl olsa hammaddesi su ile hurmadır ve ikisi de temizdir" dedi. Ben de verdim. O hem içti, hem de onunla abdest aldı.[238]

Aşağıdaki örnek **Buhari**'de altı yerde, birkaç kez de **Müslim**'de anlatılmaktadır. Aktaran ise **Sehl b. Sad**'dır.

---

237 a) Sahih-i Müslim, Fiten bölümü, bab 119, no: 2942
b) Ebudavud,, Meahim, bab 15, no: 4325-28
c) Tirmizi, Fiten, bab 66, no: 2253
d) Nevevi, Mecm'u, Aded kısmı, c. 20/24
e) Taberani, Mucem-i Kebir, c. 25/292, no: 47, uzun hadisler bölümü.

238 a) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Taharat 1/49, no: 264
b) Ebu Davud, Taharet, bab 42, no:84
c) Tirmizi, Taharet, 1/32, no: 88
d) İbni Mace, Taharet, bab 37, no: 384
e) Ahmet b. Hanbel, Müsned, Müsned-i Müksirin Abdullah b. Mesut hadisleri kısmında c,2/532, no: 3855
f) İbni Hazm, Muhalla, Eşribe,7/483

Ebu Üseyd Saidi'nin düğünüydü; kendisi Hz. Muhammed'i de davet etmişti. Çünkü her şeyden önce onun nişanlısı Hz. Muhammed'e hizmet edenlerden biriydi. Damat olan kişi o gece gördüğü önemli bir olayı arkadaşlarına anlatırken, **"Düğünümde Hz. Muhammed'e ne ikram ettiğimizi biliyor musunuz? Eşim hurmaları suya batırdı, yemekten sonra Muhammed'e ikram etti, o da içti"** diyor. Hadiste, Muhammed'e ikram edilen o içecek aynı gecede yapılmış deniliyor. Burada vurgulanmak istenen, sanki Muhammed bir nevi hurma şerbeti içmiş gibi bir hava yaratılmaya çalışılmış. Ancak hadiste dikkatleri çeken bir ifade var ki, içilenin normal bir meşrubat olmadığını gösteriyor. Cümle şu: "Biliyor musunuz düğünümde Hz. Muhammed'e ne içirdik?" Ben bu hadiseyle ilgili Buhari ve Müslim'in olayı gerçek olarak yazmadıklarına, cümleyi istedikleri biçimde ayarladıklarına inanıyorum. Çünkü adamın heyecanla arkadaşlarına, "Biliyor musunuz düğünümde Muhammed'e ne içirdik?" demesi farklı bir içeceğin ikram edildiğini çağrıştırıyor; yoksa normal hurma şerbeti olsa bunda hayret edilecek bir şey yok ki!

İlerde değineceğim gibi, **nebiz** denen madde 1-2 günlükse insan içebilirmiş. İşte kadın yeni yapmış demenin amacı da bu. Ama kabul edelim ki Hz. Muhammed'in o düğünde içtiği nebiz taze olsun. Peki, bu durumda İslami kurallara göre içilebilir mi? Bunun detaylarını nebiz kısmında göreceğiz. Kısacası, konu hakkında sadece bu olay olsaydı kapatılabilirdi. Ama böyle değil. Yukarıda Keysan ve Temimüddaraî örnekleri geçti; ayrıca daha anlatılacaklar da var.[239]

Bekr b. Abdullah anlatıyor: Biz Kâbe'nin yanındaydık. O sırada bir köylü gelip İbni Abbas'ın yanına geçti ve onunla konuşmaya başladı: Bakıyorum amcaoğulların bal ve süt içiyorlar; ancak siz **"nebiz"** içiyorsunuz. Acaba bu bir ihtiyaçtan mı kaynaklıdır? İbni Abbas, hayır; herhangi bir mazeretim falan yok. Bir

---

[239] a) Buhari, 1) Nikah bab 71, no: 5176 ve bab 77 , no: 5182.bab 78, no: 5183. 2) Eşribe, bab 7, no: 5591, bab 9, no: 5597. 3) Eyman, bab 21, no: 6685. b) Müslim, Eşribe, no: 2006

gün Hz. Muhammed devesine binmiş, arkasına da Üsame'yi almıştı. Bir ara su isteyince kendisine içinde nebiz bulunan bir kap verdiler, o da içti ve kalanını da Üsame'ye verdi. Hz. Muhammed onu içince de, **"İyi yapmışsınız, çok güzel, işte böyle yapın!"** dedi. İbni Abbas soru sorana, durum bu iken bizim içmemizde dini herhangi bir sakınca yoktur diyor: Adeta helaldir ve içiyoruz demeye getiriyor.[240]

Cabir b. Abdullah: Biz Hz. Muhammed'le birlikte bir yerdeydik; kendisi su istedi. Adamın biri, **"Nebiz içer misin?"** diye sordu. Hz. Muhammed, **"Evet içerim"** dedi. Bunun üzerine adam nebiz getirdi. Hz. Muhammed bu arada, "Bir çöple de olsa üstünü kapatsaydın bari" dedi ve içti diyor.[241]

Bu çöp olayı kimi hadislerde kendisine sunulan süt için de kullanılmış. **İbni Ömer** anlatıyor: Hz. Muhammed'in içinde bulunduğu meclise bir adam geldi ve onun yanında oturdu. Hz. Muhammed ondan sert bir koku aldı ve sordu: **"Ne içmişsin"** diye sordu. Adam, nebiz içtim dedi. Hz. Muhammed, hele içtiğinden getir bir bakalım dedi. Adam getirince Muhammed içine su döküp içti ve **"Eğer içtiğiniz böyle sertse o zaman benim gibi içine su katıp ondan sonra için"** dedi. Dikkat edilirse o kadar koku vermiş ki Muhammed onu fark etmiş, adamı sorgulamış ve buna rağmen kendisi ondan içmiş.[242]

Mücahit: Bir defasında Hz. Muhammed nebiz içerken çok sert olduğunu anladı. O yüzden içine su katıp içti. Buna rağmen yine sertliği gitmedi. Bir daha su kattı; ancak tadına bakınca sertliği hâlâ vardı. Üçüncü kez su kattı, ondan sonra içti diyor.[243]

İbni Ömer: Hz. Muhammed'e bir içecek ikram edildi, burnuna yaklaştırınca kokusu ona ağır geldi. O yüzden içmeden geri

---

240 Müslim, Hac no: 1316

241 a) Müslim, Eşribe, no: 2011,
b) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Eşribe bölümü, no: 24322, cilt 8/102.
c) Ebu Davud, Eşribe bölüm, bab 21, no: 3734

242 İbni Ebi Şeybe, Musannaf, no: 24344, cilt 8/107

243 Hindi, Kenzü-l Ummal, Hudut kısmı, no: 13855

çevirdi. Bazı arkadaşlar, niye böyle yaptın; acaba haram mı deyince, o tekrardan geri aldı ve içine su kattıktan sonra içti; bir de bize, size ağır geldiği zaman içine su katıp öylesine için dedi.[244]

2. Hz. Muhammed'in Kâbe'de, Tavaf Sırasında İçtiği Neydi?

Hz. Muhammed tavaf sırasında su isteyince, o sırada kendisine **nebiz** ikram edilir. Ağzına yanaştırınca sert olduğunu anlar ve içine zemzem suyu katıp öylesine içer. Oradakiler, haram mı diye sorunca, o hayır; haram değildir karşılığını verir. Bunu Ebu Mesut Ensari, İbni Abbas ve Abdulmuttalip anlatıyorlar. Beyhakı bu olayla ilgili birçok örnek sunmuştur. **Beyhakı** bunu kaldıramadığı için bazı İslam düşünürleri gibi olayı aktaran kişilerin sicillerinin sağlam olmayan yanları üzerinde durmuş: Olayı anlatanlar arasında güvensiz kişiler var diye. Burada kısa bir yol var: Madem kişilerin sicili bozuksa neden onlardan bu gibi hadisleri kaynaklarınızda işleyip sonra "kusura bakmayın; bunlar dürüst insanlar değil" demek zorunda kalıyorsunuz! O zaman bunları baştan işlemeseydiniz. Bunu sıkça hatırlatıyorum.[245]

Verdiğim örnek tavaf esnasında meydana gelir. Bir kez de Hz. Muhammed son haccında, Mekke'ye dönünce yolda içer. Bu konuda **İbni Abbas**'ın anlattığı uzunca bir hadiste özetle şunlar var: Hz. Muhammed son haccında bir yerde dinleniyordu ve o sırada içecek bir şey istedi. Abbas (Muhammed'in amcası), sana evlerimizde yaptığımızdan verelim mi dedi. Muhammed, herkesin içtiğinden bana verin dedi. Sonunda Abbas ona bir bardak nebiz verdi. Muhammed onu koklayınca çok sert buldu ve geri çe-

---

[244] a) Zeylai, Nasb-ü Raye, Taharet, 1/137
b) Tehavi, Şerh-ü Meani-l Asar, 4/219, no: 6468
c) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Eşribe, no: 24323,8/102

[245] a) Beyhakı, Sünen, Eşribe bölümü, 8/527, no: 17436-42
b) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, 8/102, no: 24324
c) Darekutni, Sünen, 3/517,no: 4609-4610, 4613

virdi. Abbas, sen Mekkelilerin içeceğini bozuk mu buldun deyince, Muhammed bir daha bardağı geri istedi ve ona zemzem suyundan kattıktan sonra (hafifletmek için) içti, sonunda da **"Siz de içerken ağır geldiğinde onun sertliğini su ile giderin, ondan sonra için"** dedi.

Hadiste geçen **"Evlerimizde yaptığımızdan sana verelim mi?"** cümlesiyle, Hz. Muhammed'in vermiş olduğu cevap dikkat çekici. Bundan hem evlerde farklı şeyler yapıldığı, hem de Hz. Muhammed'in bundan haberdar olduğu net olarak anlaşılıyor. Bilmeseydi bana normal bir su verin demezdi. Ayrıca bundan farklı olarak Hz. Ayşe'nin, Hz. Muhammed'in içtiği nebiz sertleşince ben içine kuru üzüm bırakır bu şekilde hafifletirdim ondan sonra içerdi rivayeti de var. Peki, böyle olunca dinen sakıncası yok mu? Bunun yanıtını nebiz kısmında göreceğiz.[246]

Ebu Hureyre anlatıyor: Ben Hz. Muhammed'e iftarlık hazırlarken yanına kabak içine doldurduğum nebiz de bıraktım. Çok sertleşmiş ve köpüğü üste çıkmıştı. Hz. Muhammed bana, bunu duvara vur; bu, Allah'a ve ahirete inanmayanların içeceğidir dedi diye aktarıyor. Burada iki neden göstermek mümkün: Biri, Hz. Muhammed'in karşı olduğu kap olayıdır: Onun Ebu Hureyre'nin hazırlamış olduğu içecek için gösterdiği reaksiyon, aslında kabak içindir; işin gerçeği budur. Çünkü Hz. Muhammed kabağı kap olarak kullanmayın demiştir. İkinci bir neden de o nebizin bozulmuş olma ihtimalidir. Dolayısıyla hem kabak yüzünden, hem de bozulduğu için Hz. Muhammed içmemiştir demek en doğrusudur.[247]

Enes bin Malik Hz. Muhammed'in ölümünden sonra bir gün bir bardak göstererek, **"Bundan Hz. Muhammed'e hem süt, su, nebiz ve hem de bal içirdim"** diyor.[248]

---

[246] a) Fahrettin Er-Razi, Tefsiri-i Kebir, Bakara suresi 219. ayet açıklaması.

b) Beyhakı, Sünen-i Kübra, hadis no: 17424, 8/522

c) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, 8/102, no: 24322

[247] a) Beyhakı, Sünen-I Kübra, 8/526,no: 17433. Burada dipnotta bunu Ebu Davud v Darekutni'de geçtiği yazılı.

b) A. Razzak, Musannaf, Eşribe bölümü, no: 16926-27

[248] Müslim, Eşribe, no:2004-2005 ve 2008

İslami eserlerde Hz. Muhammed'e hazırlanan nebizin kaç günde tüketildiği bile yazılıdır. Kimi hadislerde pazartesi akşamı hazırlanan nebizi kendisi salı akşamına kadar tüketirdi, sıcağı sıcağına içerdi deniliyor. Kimilerine göreyse, pazartesi hazırlanan nebizden çarşamba gününe kadar içerdi; ondan sonra kalanını ya döker, ya da hizmetçilerine verir, onlar kullanırdı şeklinde bilgiler var. Peki, her şeyden önce ya kokmuş ya da sarhoş edecek hale gelmiş, artık kendisine yaramayan o içeceği, inanan başka insanlara verip siz için denmesi nasıl açıklanabilir! Ayrıca üç günlük iken helaldir; ondan sonra sertleşir haram sayılır hükmünü çıkarmak yanlıştır. Çünkü eskimiş olanı haram sayılsaydı o zaman kendi hizmetlilerine içirmemesi gerekiyordu. Öz olarak, kendisine hazırlanan nebizi iki-üç gün içinde kullanıyordu; bunda ihtilaf yok.

Burada Hz. Muhammed'in neler içtiğini tespit etmeğe çalışıyorum. Yalnız şu unutulmamalı ki, yukarıda verdiğim bazı örneklerde direkt içki adı geçiyordu: Adamın biri her yıl ona tulumlarla içki hediye ediyormuş. Bir de Keysan b. Abdullah olayı vardı; bunlarınki açık bir şekilde şarap-içki ismiyle geçiyor; kalan örneklerde nebiz terimi geçiyor.[249]

3. Hz. Muhammed'in Nebizle Abdest Alıp Namaz Kıldığı Gerçeği

Yukarıda İbni Mesut hadisinde, Hz. Muhammed'in Cin gecesinde nebizle abdest aldığını belirttim; bunu biraz açmak istiyorum. Tirmizi, Ebu Davud, İbni Mace, Darekutni gibileri **nebizle abdest alma** adı altında özel bir başlık bile açmışlar. Elbette ki

---

[249] a) Müslim, Eşribe, no: 2004.
b) Ebu Davud, Eşribe, no: 3713.
c) Ahmet b. Hanbel, "Müsned", Beni Haşim kısmı, Abdullah b. Abbas hadisleri bölümünde, 2/77, no: 2100, 2/97, no: 2179
d) İbnil Esir Cezeri, Camiu-l Usul, no: 3164, 5/126.
e) İbni-l Cevzi, "Et-tahkik fi Ehadis-il hilaf , no: 1995,2/373

Hz. Muhammed bunu yapmışsa eleştiri gelir düşüncesiyle, "Bu hadisi aktaranlar arasında Ebu Zeyd, İbni Lehia gibi isimler var; bunların kim oldukları belirsizdir" diyerek hadis üzerine gölge düşürmeye çalışmışlardır. Bazıları da, madem Abdullah b. Mesut bu olay cin gecesinde meydana gelmiş diyor, o halde hadis doğru değildir. Çünkü Abdullah o gece Muhammed'le beraber değilmiş diyerek, konuyu sanki nebizden abdest almadığı noktasına getirmeye çalışmışlar ve hadisi gerçek bulmamışlar.

Cin olayı şöyle: Hz. Muhammed Taif seferinde geceleyin namaz kılarken sözde yedi ya da dokuz kişilik bir cin grubu Allah'ın emriyle gelip onu dinlemiş ve memleketlerine dönünce insanlara, bu Muhammed hak peygamberdir tebligatında bulunmuşlar. Bu, Kur'an'da hem **Cin** suresinde, hem de **Ahkaf** suresinde anlatılmaktadır. Ahkaf'tan bir ayet verelim: **"Bir zamanlar, cinlerden bir topluluğu Kur'an dinlemek üzere sana yöneltmiştik. Geldiklerinde** -birbirlerine- **'Susun/dinleyin' dediler. Senin okuman bitince de uyarıcılar olarak kavimlerine döndüler."**[250]

Kimileri, hayır; Abdullah o gece Muhammed'le berabermiş; ancak anlatılanlar doğru değil yorumunda bulunmuşlardır. Bu hadiste adı geçen kişilere ilişkin güvensizlik konusunu biraz açmak istiyorum ki olay iyi anlaşılsın.

Mezhep lideri **Ahmet b. Hanbel**, Hz. Muhammed'in nebizle abdest aldığına ilişkin İbni Mesut'a dayanan raviler zincirinde İbni Lehia'dan hadis aktarmış ve hiçbir itirazda da bulunmamıştır. Üstelik kendi kaynağında bununla ilgili iki farklı ravi listesiyle iki hadis aktarmıştır. Kendisi hem mezhep lideri, hem de eski âlimlerden (h.241.ö). Ancak ondan sonra gelen bazı yazarlar -örneğin **Darekutni** (h.385.ö)- efendim bilmem falancaların sicilleri bozuktur diyerek hadis hakkında şüphe oluşturmaya çalışmışlardır.

Değişik ravi listesiyle kaynaklara konu olan bu hadis hakkında basit bir örnek verelim. Bazı listelerde İbni Lehia'ya itiraz edilmiş, bazılarında Ali b. Zeyd, bazılarında Hüseyin b. Abdullah, kimisinde Hasan b. Kuteybe, farklı bir listeden Muhammed

---

[250] Ahkaf suresi, 29. ayet.

b. İsa, bir başka listeden İbni Gaylan, ayrı bir ravi listesinden Ebu Zeyd hakkında güvensizdir demişlerdir. Hesaplarına gelmeyen bir hadisi inkâr etmek için bu kadar insana rastgele olumsuz yaklaşabiliyorlar. Görüldüğü gibi her listeden ille de birini kıstırmışlar. Sanki onları iyi tanıyorlar, göbeklerini kesmişler. Yukarıda isimlerini verdiğim hadis âlimleri kaynaklarında nebizle abdest alma bölümünü bile açmışlardır. Demek Hz. Muhammed bununla abdest almış ki bunlar bu adla bağımsız bölüm açmışlar; yoksa niye ayranla, üzüm şırasıyla abdest alınır gibi başka bir bölüm değil de **nebiz** adında bir başlık açmış olsunlar. Başlık böyle; ama hadis zayıftır demeye getiriyorlar. Bu çağdaş dünyada, var olan imkânlara rağmen bir savcı bile bir insan hakkında doğru dürüst bir sicil tutamıyor; ama İslam âlimleri yıllar önce yaşamış, kim olduklarını bilmedikleri insanlar hakkında iyi veya kötü demekle sicillerini belirleyebiliyorlar! Sıkıştıkları zaman ille de bir bahane bulmaya çalışırlar, bunu hep yaparlar.[251]

Aynı **Abdullah b. Mesut**'a ait şöyle bir hadis de var: Kendisinden soruyorlar, Cin gecesi Muhammed'in yanında kimse var mıydı? O, hayır; yalnız Muhammed o gece belli bir süre bizden kayboldu yanıtını veriyor.[252]

Kimi rivayetlerde de, Hz. Muhammed su istedi ben de (İbni Mesut) nebiz verdim, kendisi onunla abdest aldı diye geçiyor. Yani bazı rivayetlerde cin-min geçmiyor. Ayrıca, o gece onunla beraberdim demek, olayın başından beri onunla birlikte olmasını gerektirmiyor. Olabilir ki Muhammed böyle bir cin senaryosunu çizdikten sonra belli bir süre onlardan uzaklaşmış ve daha sonra gelip başından geçenleri anlatmış ve Abdullah da o gece

---

251 a) Ahmet b. Hanbel, Müsned, Müksirun bölümü, Abdullah b. Mesut hadisleri, no: 3781 ve 4353

b) Darekutni, Sünen, abdest bölümü, 25. bab cilt 1/199, no: 230-248 arası. Burada çok hadisler var.

c) Ebu Davud, Taharet, bab 42,no: 84

d) İbni Mace, Taharet, bab 38,no: 384.

e) Tirmizi, Taharet, bab 65,no: 88

252 Ahmet b. Hanbel, Müsned, Müksirun, Abdullah b. Mesut hadisleri, no: 4149

olayı Muhammed'den duyanlardan biri olarak hazırmış. Bu gibi çelişik durumlarda İslami kesim arasında çok garip şeyler oluyor. Mesela **İbni Hazm** gibi bir İslam düşünürü benzer durumlarda genelde çözümü ravileri zan altında bırakarak onların yalancı olduklarını, benzer hadisleri uydurduklarını öne sürerek, Hz. Muhammed'in nebiz içtiğine dair var olan tüm hadisleri sağlam olarak kabul etmemeye çalışmıştır. **İbni Kuteybe** ise, çoğu sarhoş eden bir maddenin azı da haramdır hadisini sağlam hadis olarak kabul ediyor; ancak Hz. Muhammed veda haccında sert nebiz içtiği için bu hadis mensuh olmuştur (yürürlükten kaldırılmıştır) diyor. İslam âlimleri arasında bu gibi zıt görüşler çok.[253]

Sözün özü, bu başlık altında anlatılanlardan şu ortaya çıktı ki, Hz. Muhammed hem nebiz içmiş, hem onunla abdest almış, hem de Kâbe'yi tavaf ederken ve son haccında Mekke'den dönerken yolda bile içmiştir. Ayrıca içtiği nebizi taze, bazen iki günde, bazen de üç günde kullandığı; ondan sonra kalan kısmını ya döktüğü, ya da hizmetlilerine verdiği konusu İslami kaynaklardan doğrulanmıştır.

Şimdilik bu tespitimiz burada dursun. Nebiz bölümünde Hz. Muhammed'in içtiğinin içki-şarap sayılıp sayılmadığını yine İslami kaynaklara dayanarak anlatmaya geçeceğiz.

---

253 İbni Kuteybe, Eşribe, s. 64

VIII. BÖLÜM

NEBİZ HAKKINDA BİLGİ

Hatırlanacağı gibi buraya kadarki yazılarımda nebizden birkaç kez söz edildi. Bunun ne olduğunu özel bir başlık altında anlatacağım demiştim. Şimdi sırası geldi; bakalım neymiş? Nebiz, normalde bugünkü halk tabiriyle bilinen şarap demektir. Ancak en başta Hz. Muhammed ve yakın arkadaşları bunu kullandıkları için İslam uleması buna karşı kurtuluşu bazı farklı tanımlarda bulmuştur. Burada önemli gördüğüm tüm bilgileri aktaracağım. Bakalım nebiz içki-şarap mı yoksa başka bir şey mi göreceğiz.

Bir kere Hz. Muhammed döneminde günümüzdeki gibi böyle modern bir içki-şarap türü yoktu. İnsanlar hurma, üzüm, kuru üzüm, pirinç, arpa, bal gibi maddelerden şarap-içki imal edip içerlerdi. Hz. Muhammed'in açıklamalarında şu gıdadan şu şekilde içki-şarap sağlanır diye herhangi bir bilgi yok. Mesela **İbni Abbas**, insan bir maddeden dokuz bardak içtiğinde sarhoş olmazsa helaldir. Şayet onuncuda sarhoş olursa o zaman haram başlar tanımını yapmıştır.

Burada bir kısa anımı eklemek isterim. Bir gün Arap ülkelerinden biriyle konuşurken (kendisi tahsil görmüş diş doktoruydu), ondan sordum: Sizde veya herhangi bir Arap ülkesinde biri **"Nebiz"** dediği zaman ne anlaşılır? O, nebiz demek içki/alkol demektir dedi.Bunu niçin sorduğumu bilmiyordu. O sırada yanımda kitap yoktu ki Hz. Muhammed'in nebiz içtiğini ona göstereyim. Hemen internette ilgili kaynaklardan birini açtım ve bak

sağlam İslami kaynaklarda Hz. Muhammed'in nebiz içtiği anlatılıyor; buna ne dersin, dedim. O zaman bunun üzerinde düşünmek lazım dedi ve olabilir ki o vakit onların örf-âdetlerinde nebiz normal bir meşrubatın adıymış şeklinde hemen yorum yapmaya başladı. Bunu anlatmakla, nebizin ne olduğunu bir Araptan öğreniyorum demek istemiyorum ve benim bu konularda onlara ihtiyacım yok. Bununla, İslami kesimin darda kaldı mı ne gibi çarelere başvurduğunu belirtmek istedim.

Nebiz kelimesi orijinal anlamından uzaklaştırılınca doğal olarak yazarlar arasında anlam birliği oluşmamış, tanımı konusunda her kafadan bir ses çıkmıştır.[254] Konuya ilişkin var olan bilgileri zaten sunacağım. Burada yapılan savunmalarla ilgili bir fikir olsun diye farklı bir örnek verip konuya devam edelim.

Hz. Muhammed insanlara, dışarıda tuvalet ihtiyacınızı giderirken ayakta durmayın/oturun dediği halde kendisi bunu ayakta yapmıştır. Nitekim bu konuda halife Ömer, ben bir gün ayakta ufak su döktüm, Hz. Muhammed beni görünce bir daha ayakta yapma dedi diyor. Hz. Ayşe de, kim size, Hz. Muhammed ayakta ufak su dökmüştür diyorsa ona inanmayın/bu yalandır, Hz. Muhammed'e Kur'an indikten sonra artık kendisi ayakta yapmamıştır diyor.

Hz. Ayşe'nin bu sözüne karşı **Buhari**'de geçen bir hadisle yanıt verelim.

Sahabe Hüzeyfe anlatıyor: Biz birilerinin mezbelesinden geçiyorduk. Hz. Muhammed ayakta ufak su döktü. O sırada ben, ayıptır ondan biraz uzakta durayım dedim. Kendisi uzaklaştığımı görünce yanıma gel dedi. Ben de ona yanaştım ve ökçesinin yanında durdum, kendisi ayakta ufak su döküyordu şeklinde anlatıyor. Yani hem ayakta bu işi yapmış, hem de o durumda iken adamı yanına almış, bunu ayıp saymamıştır ve bunlar peygamberlikten sonra olan şeyler. Buna benzer sayısız örnekler vardır.[255]

---

254 Maverdi, Havi-l Kebir, Eşribe bölümü, cilt 13/390

255 a-İbni Mace, Taharet, no: 307-309.

b) Hakim, no: 644-665, cilt 1/ 290-295.

c) Tirmizi, Taharet no: 12

d) Beyhakı, Sünen-i Kübra, Taharet, bab 118-119, no: 491-496.

e) Buhari, Taharet, bab 61, no: no: 225

Ebu Hüreyre de, Hz. Muhammed ayakta işemiştir; ancak onunki dizinde sağlık sorunu varmış da ondandır diyor. Maşallah Hz. Muhammed'in ölümüne üç yıl kala Müslüman olan Ebu Hüreyre, Hz. Muhammed'in özeliyle ilgili o kadar şey biliyormuş ki, onun hanımları bile bu kadarını bilmiyorlarmış. Ondan başka, **"Hz. Muhammed'in dizinde sağlık sorunu vardı"** diyen yok. Burada maksat şu: Başkalarına ayakta ufak su dökmeyin diyen Muhammed, kendi kuralına uymamıştır. Oturarak da, ayakta da yapılması normaldir. Ancak bakıyoruz bu önemsiz konuda bile İslami kesim inanılmaz yorumlara başvurmuştur: Kimisi ayakta yapmış; ancak dizinde sorunu varmış, oturamamış da ondan demiş, kimisi peygamber olduktan sonra hiçbir zaman ayakta yapmamış; hep oturarak yapmış, kimisi o peygamberdir, özeldir; dolayısıyla yapabilir şeklinde yorumlamış.

Sayısız hadisler var ki Hz. Muhammed ayakta ufak su dökmüştür. Buhari'de birkaçının geçtiği yerleri aşağıya alıyorum. İşte benzer asılsız savunmalar konumuz olan nebiz hakkında da yapılmıştır. Ama yapılan savunmalar yetersizdir; bunları da anlatacağım.[256]

1. İslam Literatüründe Nebizin Tanımı

Önce Arapça'da nebiz ne anlama gelir bundan başlayalım.

Nebiz, Mucem-i Vesit, Müncid'ü Tullab, Lisanü'l Arap, Mucem'ü Lügati-l Arabiye, Mucemü-l Gani ve birçok Arap sözlüğünde, **"Üzüm, hurma ve başka maddelerden yapılan sarhoş edici içecek"** olarak tanımlanmıştır.[257]

Çok eskilerde A'rabi/bedevinin birinden "Nebiz içer misin?" diye sormuşlar. O, "Aklımı yiyeni ben nasıl içeyim?" yanıtını ver-

---

[256] Buhari: Vudu, bab 60/224,61/225,62/226 ve Mezalim, bab 27/2471

[257] a) İbni Manzur, Lisanü-l arap, (nbz)maddesi

b) Lüveys Maluf, Müncid'ü Tullab, (nbz) maddes

c) Ahmet Muhtar, Mucem'ü lügati-l arabiye, (nbz) maddesi

d) Gani Ebü-l Azm, Mucem-'l Gani, (nbz) md.

e) Mucemü'l Vasit, Mısır devlet sözlüğü, (nbz) maddesi.

miştir. Burada o devirde yaşayan bir köylü Arabın sözünü kanıt olarak göstermiyorum. O dönemlerde ve şimdi de halk nezdinde nebizin şarap olduğunu belirtmek istiyorum. Kaldı ki eskilerden kalma çoğu şiirlerde **hamr** yerine **nebiz** işlenmiş ve zararları anlatılmıştır. Bir bakıma hamr ile nebiz eşanlamlı iki kelimedir demek daha uygun olur.[258] Burada sözlük anlamına takılıp da bir sonuç çıkarmak elbette doğru değildir. Ancak sözlük anlamı da bir o kadar önemlidir. Kaldı ki kaynaklarda ciddi kanıtlar vardır ki, nebiz o zamanki içki ve şarabın ta kendisidir. Ama Hz. Muhammed içtiği için İslami yazarlar da mecbur kalıp nebizin başka şeyler olduğunu öne sürmüşlerdir. Kanıtlar öylesine güçlü ki ne kadar sahte savunmalar yapılırsa yapılsın gerçek gizlenemez.

Nebiz hakkındaki açıklamalardan bazıları şöyledir:

Fahrettin er-Razi: Nebiz, hurma, üzüm veya kuru üzümün üçte ikisi kayboluncaya (uçuncaya) kadar kaynatılıp sonra da ekşimesi için bırakılması haline denir şeklinde tanımlamıştır.[259]

İbni Kuteybe: Nebizin ne olduğu konusunda ihtilaflar çoktur diye başladıktan sonra birkaç farklı tanım getirmiş ve bir yerinde de, bazı fasıklar hamr (içki-şarap) haram değildir iddiasında bulunmuşlar. Bunların görüşü, tanrı ancak tavsiyede bulunmuş; değil ki yasaklamıştır şeklindedir dedikten sonra, hamr (şarap), yalnız üzüm şırasından yapılır ve o da ateş dokunmamak kaydıyla demiş; diğer maddelerden sağlanan ise, Kur'an'da adı geçen hamr sayılmaz. Bu, ancak sarhoş bırakırsa haramdır demiş.[260] **İbni** Kuteybe içeceklerle ilgili yazdığı özel kitabında nebizi şu şekilde tanımlamıştır: Kuru üzüm ile hurma suyundan yapılır ve ateşten uzak bir şekilde bir kaba bırakılır. Çok sertleşirse şarap olur, hafif ise nebizdir şeklinde tanımlamıştır. Dikkat edilirse Fahrettin Razi ile İbni Kuteybe'nin tanımları birbirlerine zıt: Biri ateşte kaynatılır diyor, diğeri ateşsiz diyor. İbni Kuteybe nebiz aleyhinde şairlerden örnekler vermekle birlikte meşhur sahabe

---

258 İbni Kuteybe, Eşribe kitabı, s. 39

259 Fahrettin er-Razi, Tefsiri, Kebir, Nahl suresi 67. ayet

260 İbni Kuteybe, Eşribe kitabı, s. 27-31. İbni Abdirabbih, Ikdü-l Ferid, cilt 8/68

İbni Mesut'un nebiz içtiğini ve nebiz, ister kuru üzümden, ister hurmadan yapılsın, **çok içilirse sarhoş edici bir madde olduğunu** da belirtmiştir.[261]

İbni Abdirabbih: Nebiz, kabak ve ziftli kapta hazırlanıp sertleşen ve fazla içilince sarhoş eden maddeye denir. Sertleşmediği sürece zaten nebiz sayılmaz diyor. Ona göre nebiz sarhoşluk niteliğini taşıyan bir maddedir; aksi takdirde o maddeye nebiz denmez. Burada bir benzetme de yapıyor; nasıl üzüm şırası şaraba dönüşmediği sürece ona şarap denilmiyorsa, nebiz de sarhoşluk vasfını almıyorsa bir kere ona nebiz denmez diyor. Bu benzetmeden sonra eski şairlerden de örnekler vererek, **"Nebiz öyle bir şeydir ki, bir sinek bile onun bulunduğu kabın yanından geçse kokusundan bayılıp yere yığılır, ölür"** diyor. İbni Abdirabbih, hamr ile nebiz hakkında tartışmalar var dedikten sonra, **"Benim nezdimde her ikisi de aynıdır, haramdır"** diyor.

Fesevi, Talha haramdır diyordu ve içmiyordu; ancak Zübeyir helaldir deyip içiyordu (bilindiği gibi Talha ile Zübeyir Muhammed tarafından cennetle müjdelenen on seçme sahabeden ikisi). Üstelik bunlar arasında herhangi bir kırgınlık da olmuyordu, samimi iki arkadaş gibi yaşıyorlardı diyor.[262]

Tahavi'nin yorumları daha farklı: Hamrın üzüm ve hurmadan yapıldığına ilişkin var olan hadisi yorumlarken, aslında hamr yalnız üzümden yapılır. Hurmadan yapılan ise nebizdir. Ancak sarhoş ederse ona da hurmadan yapılan hamr adı verilir diyor ve birkaç yorum getiriyor.[263]

Kurtubi kendi tefsirinde daha farklı bir şey anlatıyor. Nebiz de dahil sarhoş eden her madde haramdır diyor ve devam ediyor: Ancak bakıyoruz İbrahim Nehai gibi bazı âlimler hem helaldir demiş, hem de içmişler. Bunu iki şekilde yorumlamak mümkündür. Ya nebiz helaldir deyip içenler dinde bir fetva/kanıt bulmuşlar, ya da kul günahsız olmaz misali; bunlar da içip tövbe etmişlerdir diyor. Kısacası, Kurtubi her sarhoş eden haramdır fikrini benimsiyor ve nebizi de bunlardan sayıyor. Unutmayalım ki bundan önceki bö-

---

261 İbni Küteybe, Eşribe, s. 29-35

262 İbni Abdirabbih, Ikdü-l Ferid, cilt 8/66

263 Tahavi, Şerh-ü Maani-l Asar, cilt 4/212, no: 6421

lümde birçok örnekle ispatlamıştım ki Muhammed nebiz içiyordu. Peki, bu açıklamalara göre durumu ne olur![264]

İbni Abdilberr'in bazı değerlendirmeleri var. Kendisi mezheplerin görüşlerini ekliyor. Ondan birkaç örnek verelim. İmam Malik'in, bir insan sarhoş olsun olmasın; sarhoş eden bir madde içerse içki içmiş sayılır ve ona had cezası uygulanır dediğini belirtiyor ve bunu İmam Evzai'nin de söylediğini ekliyor. İmam Şafii ise, sarhoş eden bir maddeden ister az olsun, ister çok fark etmez; kullanan kişiye had cezası uygulanır dediğini yazıyor. İmam Süfyani Sevri'nin farklı bir görüşe sahip olduğunu, ona göre hamr (içki-şarap) ancak hurma ve üzümden yapılır; bunun dışındaki maddelerden yapılanı hamr sayılmaz diyor ve kanıtını da Nahl suresi 67. ayetine uygun olan (ki burada yalnız üzüm ve hurma isimleri geçiyor) **"İçki ancak üzüm ve hurmadan temin edilir"** hadisinden gösteriyor. Ayrıca Sevri'den, **"Su içer gibi nebiz içebilirsin"** cümlesini de ekliyor. İbni Abdilberr bu konuda detaylı bilgiler sunuyor.[265]

Şeyh-ül İslam İbni Teymiyye, Medine âlimleri (Elbette ki o zamanın âlimlerini kastediyor), sarhoş eden her madde haramdır fikrini savunuyorlardı; Kûfe âlimleri ise yalnız üzümden imal edilen içki-şarap haramdır; bunun dışında her madde helaldir; ancak sarhoşluk verdiği an haram sayılır demişlerdir diyor. Bir de Kûfe âlimleri, ancak yırtıcı kuşlar (kartal gibi) haramdır; Medine âlimleri ise uçan tüm kuşlar (kartal vs dahil) helaldir demişlerdir diye aktarıyor. Görüldüğü gibi nebizle ilgili yapılan tanımlarda her kafadan bir ses çıkıyor.[266]

Mezhep lideri **İmam Ahmet b. Hambel**'den soruyorlar: Nebiz hakkında bildiğin bir hadis var mı? Kendisi yemin içerek yanıt veriyor ve benim bildiğim tüm hadisler nebizin haram olduğunu gösteriyor diyor.[267]

---

264 Kurtubi tefsiri, Nahl suresi 67. ayet açıklamasında, cilt 12/364

265 İbni Abdilberr, İstizkar, cilt 24/303-311

266 İbni Teymiyye, Mecmuu-l Fetava 37/7

267 İbnil Cevzi, A'lamü-l Muvakkiin 4/166. Ebu Hasan Mahmut b. Kadi, El-Mesail-ü lleti halefe aleyha Ahmet b. Hanbel mes'ele, 8. İbni Teymiyye, Mecmuu-l Fetava , Taharet bölümünde, cilt 37/8

İbni Hazm'ın açıklamaları daha farklı. Bölümün başında şöyle bir giriş yapıyor: Her ne madde olursa olsun, şayet çok içildiği zaman tek bir kişiyi sarhoş bırakırsa, artık tek bir damlası bile hamr (içki-şarap) sayılır ve bu, aynı zamanda çoğunluğun görüşüdür diyor. Burada içki ve nebiz konusunda birçok farklı görüşlere yer veriyor. İbni Abbas'tan şu rivayeti aktarıyor: Taze hurmadan yapılan nebiz de içki-şarap gibi haramdır diyor ve sonuçta, içkinin azı da çoğu da haramdır; diğer içecekler ancak insanı sarhoş bıraktığı an haram sayılır şeklinde görüş belirtiyor.[268]

Aslında Hz. Muhammed döneminde nebizle hamrın eşanlamlı iki kelime olduğu bazı hadislerden de anlaşılıyor. Mesela; **Ebu Bürde** bu konuda açık bir hadis aktarıyor. Bit'ı, baldan yapılan nebiz, Mizr de arpadan yapılan nebizdir diyor. Ancak Hz. Muhammed bu ikisi hakkında sorulan soruya karşı, bir rivayete göre haramdır yanıtını vermiştir. Dikkat edilirse, burada geçen her iki içecek için nebiz terimi kullanılıyor, bunlar Buhari'de geçiyor ve Muhammed de bunlar için haramdır ifadesini kullanıyor.[269]

Sıffın harbinde adamın biri Hz. Ali'nin nebizinden içip sarhoş olunca, Hz. Ali ona seksen kırbaç had cezası veriyor. Burada adamın içtiğinin nebiz olduğu açık belirtiliyor; bunu özellikle vurgulamak isterim.[270] Zaten Hz. Ali'nin, ister hamr (içki-şarap), ister sert nebiz içmiş olsun, bana getirilen herkese had cezası uygulardım açıklaması var.[271]

Bilgi olsun, konuyu ne kadar muğlak bir hale getirdikleri bilinsin diye değişik kesimlerden farklı tanımlar sundum. Yoksa benim için mezheplerin, yorumların bir değeri yok. Ben, sistemin anayasaları durumundaki Kur'an ve sağlam kabul edilmiş hadislere bakıyorum, konuyu bu açıdan değerlendiriyorum. İnsan nebizle ilgili yapılan tanımlara bakınca hayretler içinde kalı-

---

268 İbni Hazm, Muhalla, Eşribe kısmında 7/479

269 Buhari, Megazi, bab 60, no: 4343, İbni Hacer, Tağlik-u Talik, 5/153, Megazi kısmında.

270 Zeylai, Nasb-u Raye, 3/350. Aynısı İbni Ebi Şeybe'nın Musannaf'ında da geçiyor.

271 İmam Şafii, Müsned, no: 1409, cilt 3, Eşribe bölümü.

yor ve anlıyor ki tüm bu farklı açıklamalar Hz. Muhammed ve önemli sahabeleri kurtarmaya yöneliktir. Ama kurtaramamışlar. Çünkü kanıtlar çok ve güçlüdür.

Ben kullanılan kaplar üzerinde durmak istemiyorum; ancak kaynaklarda bu konuda da hadisler çok. Mesela nebiz yaparken şu şu kaplar kullanılmasın diye bilgi var. Yalnız Hz. Muhammed'in bu sözünde de sabit kalmadığını görüyoruz: Zaman içinde bakıyor ki yasakladığı kapları millet kullanmazsa başka çözüm yok; bu nedenle istediğiniz kaptan için; ancak sarhoş olmamaya dikkat edin şeklinde bir düzeltme yapıyor. Kaplarla ilgili gerçekten kabarık bilgiler var kaynaklarda. Buna somut bir örnek verip asıl konuya devam edelim. **Abdullah b. Mugaffel**, ben Hz. Muhammed'in testiden nebiz içmeyin yasağına da, daha sonra bundan vazgeçip milleti serbest bıraktığına da şahit oldum diyor.[272]

Uzun bir hadis var; onu da özetle ekleyelim. **Enes b. Malik** anlatıyor: Hz. Muhammed daha önce kabir ziyaretini yasaklamıştı. Hacda kesilen kurban etlerinin üç günde tüketilmesini, bazı kapların da kullanılmaması gerektiğini söylemişti. Daha sonra bunların yan etkilerini görünce her üçünü de serbest bıraktı.[273]

Kurban etinin üç günde tüketilmesi konusunda, belki uzaklardan bir akrabanız, dostunuz gelir, o yüzden üç günden sonrasına da bırakılabilir diyor. Kabir ziyareti için de, gidip ziyaret ederseniz size faydası olur, ibret alırsınız şeklinde gerekçelendiriyor. Kaplar için de millet fakir, başka imkânı olmadığından tekrar izin veriyor.[274]

Demek ki Hz. Muhammed kap-kaşıktan konuşmasaydı, bu konuda bilgi vermeseydi insanlar helak olacaktı.

Asıl konuya devam edelim: Tarihe bakıyoruz, içmek isteyenler farklı bir değerlendirmede bulunmuşlar, istemeyenler ise daha farklı. Örneğin; Malik b. Dinar'a (h.131.ö) "Nebiz hakkında ne dersin?" diye sormuşlar. O, hurmaya bakın, ona göre konuşun demiş. Yani hurma temizdir, dolayısıyla nebiz de temiz bir yiye-

---

272 Heysemi, Meğiyyet-u Raid... 5/94, no: 8142

273 Heysemi age. 5/100, no: 8157

274 Heysemi, age 5/99-101

cekten sağlandığına göre helaldir demiştir, oysa ki bu mantık yanlıştır.[275]

İbrahim Nehai zamanında Kûfeliler nebizi çok içerdi. Bu konuda **İbni Şübreme** şunları söylüyor: Kûfelilerin müftüsü İbrahim Nehai olsa -ki hep için diyordu-, doktoru da Abdülmelik b. Ebcer olsa -o da hep nebizde fayda var diyordu- o zaman zaten kimse vazgeçmez diyor.[276]

Söz haramlardan açılmışken ilginç bulduğum bir konuyu eklemek isterim. Adamın biri Hz. Muhammed'den sormuş, koyun eti yedikten sonra abdest alayım mı? O, ister al ister alma; sen bilirsin demiş. Peki, deve eti yedikten sonra abdest gerekiyor mu? Hz. Muhammed, evet gerekiyor yanıtını vermiş. Koyun-keçi ağıllarında namaz kılınabilir mi? Evet demiş. Peki, deve ağılında namaz kılmak olur mu? Hz. Muhammed hayır olmaz demiş.[277]

Faydasız bir açıklama; ancak ortada çelişik bir durum söz konusu. Çünkü Ukl kabilesinden 7-8 kişilik bir grup Medine'ye yerleşiyor; ancak Medine havası onlara iyi gelmeyince Muhammed onları başka bir bölgeye gönderiyor ve orada deve sütü ile deve sidiğinden için iyileşirsiniz diyor. Bunu, uzun uzadıya başka bir kaynağımda işledim.[278] Burada demek istediğim şu: Madem deve sidiği bile şifadır, o halde deve ağılında namaz kılınabilir ve deve eti yendikten sonra abdest gerekmez demeliydi. Masal olması bir yana; bir kere ortada bir terslik var.[279]

Benzer bir şeyi Hz. Muhammed kadın, siyah köpek ve eşek için söylemiş. Namaz kılarken, önünüze bir şey koyun, sınır çizin; yoksa namaz esnasında önünüzden siyah köpek, kadın veya eşek geçerse namazınız fasıt olur demiş. Adam Ebu Zer-i Gıfari'den sormuş, siyah köpeğin nesi var ki? Ebu Zer, ben de bunun

---

275 İbni Abdirabbih, Ikdü-l Ferid 8/81

276 İbni Kuteybe, Eşribe kitabı s. 112

277 Müslim, Hayız, no: 360

278 Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an, 12. bölüm: İslamda göz ardı edilen gerçekler başlığı altında.

279 İbni Teymiyye, Mecmuu-l Fetava 37/10

hikmetini Muhammed'den sordum. O bana, siyah köpek şeytandır karşılığını verdi diyor. Aynı hadisi Ebu Hüreyre de rivayet etmiş. Üstelik bunlar en başta Buhari ve Müslim'de geçiyor.[280]

Buhari'de birkaç kez tekrarlanan ve **Ebu Hüreyre**'ye dayanan şöyle bir hadis de var: Hz. Muhammed, dün akşam camide bir şeytan namazımı bozmak istedi; ben onu yakaladım ve istedim ki caminin bir direğine bağlayayım, sabahleyin gelenler ibreti âlem olsun diye onu görsünler; ancak yine de vazgeçtim, onu serbest bıraktım diyor.[281]

İşte böyledir; akıl kabul eder mi, etmez mi kimse buna bakmaz. Hz. Muhammed demişse inanmak isteyen, mutlaka bunun bir hikmeti vardır deyip gözlerini kapatarak rastgele inanırlar.

Kur'an yorumcusu **Şevkani** nebiz hakkında şunları yazmış: İmam Ebu Hanife, Süfyani Sevri, İbni Ebi Leyla, İbni Şebreme/İkrime ve Kufe âlimlerinden bazıları (daha önce de aynı bilgileri başka kaynaklardan ekledim), **"Üzümden yapılan içki-şarap ancak haramdır; bunlar dışında ne varsa içilebilir/helaldir; ancak sarhoşluk başlarsa o zaman haram sayılır"** demişlerdir. Demek ki bunlara kalırsa en tehlikeli olanı üzümden yapılan şarap ve içkidir. Hatta şu ilginç örnek de **Hatib-i Bağdadi**'nin kitabında var: İbni Haşrem, Veki' adındaki kişiye, "Ebu Aliyye (h.110-193) nebiz içerken öylesine sarhoş olurdu ki, onu eşeğe bindirip evine bırakırlardı" diyor (demek istediği, nebiz o kadar sarsıcıymış). Veki' şu karşılığı veriyor: Kûfelilerden biri içerken görsen ayıplama! Ancak Basralılar içerse ayıplamaya hakkın var diyor. Adam soruyor, bu da ne demek? Veki' yanıt veriyor: Bu konuda İslam'da kesinlik yoktur. Basralıya göre haramdır, Kûfeliye göre ise helaldir ve ikisi de Müslümandır. O yüzden haram olduğuna inanan Basralılar içerse eleştir diyorum. Çünkü onların itikadında haramdır. Kûfeliler de din içinde kalarak içiyorlar, onların da helal olması yönünde argümanları vardır diyor. Aslında bu örnek olayı tam da şekillendiriyor: Ayet ve ha-

---

280 Müslim, Salat, no: 510-511.Buhari, Salat bab 102/ no: 511

281 Buhari: Salat, bab 75/461. Kitabü-l Amel-I fi Salat bab 10/1210. Bedü-l Halk, Sıfat-i İblis, bab 11/3284. Tefsir bölümü, Sad suresi bab 2/4808,

dislerde bir netlik olmadığı için her gelen hesabına göre bir yorum yapmıştır.[282]

Hadisler var ki halife Ömer, nebiz içip sarhoş olanlara seksen kırbaç had uygulamış. Bunları Ömer bahsinde anlatacağım. Yani şu kesindir ki, o günlerde fazla içilen nebiz insanı sarhoş ederdi, içinde alkol vardı. Ayrıca Hz. Muhammed'in, nebiz içip sarhoş olanlara ceza uyguladığına ilişkin somut örnekler de var.[283] Daha önce izah edildi ki, Nüayman adında biri içip sarhoş olunca Muhammed'e getiriyorlar, kendisi ona had (ceza) uyguluyor. İşte **Buhari**'de birkaç yerde anlatılan bu olay kısmında, sarhoş olduğu için ceza uygulandı veya içmişti o yüzden had cezası verildi deniliyor. Yani hamr mı içmişti, yoksa nebiz mi; bu konuda açıklık yok. Demek ki o zaman önemli olan sarhoş olmaktı. Sanki bugünkü gibi modern içki-rakı, şarap mı vardı o zamanlar.

Hz. Muhammed'in şöyle bir açıklaması da var ve en başta Buhari'de bir-iki yerde geçiyor ki, helal bellidir, haram da bellidir. Ancak ikisi arasında şüpheli şeyler vardır. Siz bu şüpheler etrafında dolaşmayın, bunlardan uzak durun diyor.[284] Durum bu ise, peki kendisi neden bu şüpheli maddelerden (nebizden) uzak durmamış, niye kendisi içiyor!

Şimdi nasıl İspanya şarabı, Fransa, İtalya şarabı diye söyleniyorsa, ilkel olmakla beraber o zaman da her memleketin şarabı hem ayrı ayrı isimler alırdı, hem de imal edildikleri maddeleri farklıydı. Medineliler yaş ve kuru hurmadan, İranlılar üzümden, Yemenliler bal ve arpadan, Habeşliler pirinçten imal ederlerdi. Daha bitmedi; İslami yazarların nebizi sanki normal bir içecekmiş gibi göstermeleri ve Hz. Muhammed'in sarhoş edici madde kullanmadığına ilişkin gösterdikleri zoraki çaba yeterli mi acaba; eminim ki sunacağım bilgiler bizi bu konuda bir sonuca doğru götürür.

---

282 a) Şevkani, Fethu-l Kedir tefsiri, Bakara suresi 219. ayet açıklamasında cilt 1/387.

b) Hatib-i Bağdadi, Tarih-i Bağdat, cilt 7/207, no: 3230, İsmail b. İbrahim b. Miksem(Ebu Aliyye) kısmında

283 a) Buhari, Megazi,Bab 60, no: 4343,

b) İbni Hacer Askalani, Taglik-u Talik, cilt 5/153, Megazi bölümü.

284 Buhari, İman bab 39, no: 52 ve Büyu', bab 2, no: 2501.

Hadislerde **Enes b. Malik**'in, ben bu bardaktan Hz. Muhammed'e bal şerbeti, süt, su, nebiz gibi birçok içecek içirirdim anlamında açıklaması var. Bunu daha önce ekledim. Ancak bakıyorum **Buhari** burada da bir şeyler kesmiş, hadisi tam vermemiş. Buhari, Enes'ten aktararak, ben bu bardaktan Hz. Muhammed'e şundan ve bundan çok içirdim şeklinde işaret zamirleriyle geçiştirmiştir. İşte bu kadar bilgiler varken, artık Buhari gibilerin benzer sansürleri fayda vermez.[285]

Ebu Sait-el Hudri, adamın biri testi içinde nebiz içmişti Hz. Muhammed'e getirildi. Adam, ben hurma ve kuru üzümden imal edip kabak içine doldurduğum nebiz içerim, hamr/şarap falan içmedim dediği halde, Hz. Muhammed onu elleriyle vurdu, terlikle dövdü, yani ona had cezası verdi. Hz. Muhammed'in bu uygulamasını gördüğüm için o günden bu yana artık hayatımda nebiz içmedim diyor.[286]

Buna yakın bir olayı başka bir sahabeden aktaralım. Anlatan **İbni Ömer**'dir. Sarhoş birini Hz. Muhammed'e getirdiler. Adam, ey peygamber ben içki içmedim; ancak kuru üzüm ve hurma suyu karışımından içtim dedi. Hz. Muhammed buna had cezası verdi ve bunların suyunu karıştırıp içmeyin dedi şeklinde bilgi veriyor.[287] **İbni Ömer** farklı bir açıklamasında içilenin ne olduğunu net olarak belirterek şunu söylüyor: Nebiz içen birini Hz. Muhammed'e getirdiler; adam bundan sarhoş olmuştu. Hz. Muhammed ona had cezasını verdi diyor.[288] Yine İbni Ömer'den soruyorlar: "Biz sabahleyin hurma ve üzümden nebiz yapıp akşam içeriz, akşam yapıp sabah içeriz ne dersin?" İbni Ömer, bu içkidir, sakın bundan uzak durun diyor ve bunu iki-üç sefer tekrarlıyor. Hatırlanacağı üzere Hz. Muhammed ise, kendisine ha-

---

285 Buhari, Eşribe, bab 30/5638.

286 a) Hakim, Müstedrek, Hudut kısmı, 4/529, no: 8210.
b) Beyhakı, Sünen-i Kübra, 8/550, no: 17523.

287 Beyhakı, Sünen-i Kübra, 8/551, no: 17524.

288 Sünen-i Darekutni, 3/520, no: 4616-17. Cürcani, el-Ebatil ve-l Menakir 2/285, no: 628.

zırlanan nebizi üç güne kadar kullanırdı, ondan sonra kalsaydı ya dökerdi, ya da hizmetlilerine verirdi.[289]

Adamın biri **Abdullah b. Ömer**'den soruyor: Biz akşam nebiz yapar, sabah içeriz ne dersin? İbni Ömer, çoğu sarhoş edenin azı da haramdır karşılığını veriyor ve kabul etmiyor.[290] Hatırlanacağı üzere Hz. Muhammed'in içtiği nebiz bir günlük değil; iki-üç günlüktü. Bu konudaki sağlam hadisleri daha önce sundum.

Talha (cennet müjdesini alan on kişiden biri) Kûfe'de halka, sakın nebiz içmeyin diyordu. Talha'dan soruyorlar, millete nebiz içirmez misin? O, ben evimde bir Müslümanın sarhoş olmasını istemiyorum, karşılığını veriyor. Demek ki nebiz sarhoş eden bir maddeymiş.[291]

Meşhur sahabe **Übey b. Ka'b**'a soruyorlar: Nebiz içersek ne dersin (helal olup olmadığını öğrenmek istiyorlar)? Übey, su için, süt için, bal kullanın karşılığını veriyor. Nebizle ilgili soru tekrarlanınca Übey, **"Benden içki fetvasını mı almak istiyorsunuz?"** diyor ve bunu iki kez tekrarlıyor.[292]

İbni Abbas, taze hurmadan yapılan nebiz haramdır diyor.[293]

İbni Ebi Şeybe Amir'den aktararak, düğünlerde sarhoş olmamak kaydıyla nebiz içebilirsiniz diye bir bilgi aktarıyor ve Bedir harbine katılan sahabelerin düğünlerde nebiz içtikleri bilgisini veriyor.[294]

---

[289] a) Ibni Ebi Seybe, Musannaf, Eşribe, no: 24214, cilt 8/82-85.
b) Sünen-i Nesai, Eşribe bölümü, bab 21/5581.
c) Ibni Esir el-Cezeri, Camiul usul fi Ehadis-i Resul, 5/120, no: 3155.
d) Sa'lebi, el-kesf ve'l beyan, Bakara suresi ayet 219, cilt 2/149.

[290] a) Sünen-i Nesai, Eşribe bölümü, bab 21/5581.
b) İbnil Esir el-Cezeri, Camiu'l Usul fi Ehadisi Resul, 5/120, no: 3155.

[291] a) İbnil Esir el-Cezeri, Camiu'l Usul fi Ehadisi Resul 5/120, no: 3154.
b) Nesai, Sünen, Eşribe bölümü, bab 58/5757.

[292] a) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Eşribe bölümü, no: 24214 24222, cilt 8/82-83.
b) Sünen-i Nesai, Eşribe cilt 5/129, no: 5245 ve Sakıncalı içecekler kısmı, cilt 6/295, no: 6826.
c) Ahmet b. Hanbeli Kitabü-l Eşribe, no: 171, s. 73 ve no 216

[293] Nesai, Eşribe bölümü, bab 48/5690.

[294] İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Eşribe bölümü, no: 24341-42, cilt 8/106

Daha önce de ifade edildi ki, içmek isteyen ve İslami kaynaklarda içtikleri söylenen ashap hep lehte hadisler aktarmış; içmeyip yasaklanmasını isteyenler ise aleyhte hadisler işlemişlerdir... Mesela İbni Mesut, "Hz. Muhammed tarafından yasaklandığı zaman hepimiz hazırdık; ancak yasak kalktığı vakit ben vardım, siz yoktunuz" şeklinde hadis aktarıyor. Niye böyle? Çünkü İbni Mesut nebiz içiyordu. Çoğu hadisler bunun gibi benzer ihtiyaçlardan oluşmuştur. Mesela Hz. Muhammed'in, **"Kim her sabah yedi hurma yese, o kimseye o gün ne zehir zarar verir, ne de sihir"** hadisi Buhari'de birkaç yerde ve Müslim'de geçiyor.[295]

Hadisi aktaran, Sad b. Ebi Vakkas'ın oğlu Amr. Bu adam hicri 104. yılında vefat etmiş. Yani Hz. Muhammed'i görmemiş; ancak onun arkadaşlarını görmüş (buna tabiin denir). Kim bilir bu anlatan kişinin (Amr'ın) kaç tane hurma bahçesi varmış ki, hurmalar satılsın diye adamın böyle uydurma bir hadise ihtiyacı olabilmiş ve bunu uydurmuş olabilir. Kim bilir belki de Hz. Muhammed bunu söylemiş. Kısacası, olayların sebep-sonuç ilişkileri hem ayetlerin oluşması konusunda, hem de hadislerin ortaya çıkması konusunda önemli bir faktördür. Bunlar bilinmeden ortalıkta dolaşan bir metnin gerçek anlamı anlaşılamaz.[296]

Benzer bir örneği **Ebu Hüreyre**'den verelim. Bir hadise göre Hz. Muhammed bazı durumlarda insan köpek besleyebilir demiş ve şunlar şunlardır diye sıralamış. Ebu Hüreyre, Hz. Muhammed'in "Bir ziraatçı da köpek besleyebilir" ifadesini de ekler. Diğer sahabeler bunu duyunca, "Elbette ki Ebu Hüreyre ziraatçıdır, onun için böyle bir hadis lazımdır" diyerek onunla alay ederler.[297]

Tıpkı nebiz/şarapla ilgili hadislerde olduğu gibi, içmek isteyen hep lehte kılıfını uydurmuş, istemeyen de aleyhte hadisler uydurmuştur. Elbette ki böyle demekle Hz. Muhammed konu hakkında iyi değerlendirmelerde bulunmuştur da ondan sonra

---

295 a) Buhari, Et'ima, bab 43, no: 4545, Tıp, bab 52, no: 5768 ve 5769, yine Tıp, bab 56, no: 5779.

b) Müslim, Eşribe, no: 2047.

296 a) Hindi, Kenzü-l Ummal, Hudut, no: 13838 Ibni Cerir'den aktarıyor.

b) Maverdi, Havi-l Kebir, cilt 13/389

297 İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, 67/348.

durum değişmiştir demek istemiyorum. Kendisi de işin içinden çıkamamış ve alkol, narkotik gibi konularda makul bir çözüm yolunu gösterememiş; hatta içki-şarap nedir, nelerden temin edilirse sarhoş edici madde sayılır; bunu bilememiştir. Ancak insanlar sarhoş olunca ona getirilmiş ve kendisi had cezasını vermiştir. Diyelim ki dilsiz-sağır biri normal bir yemek veya içecek kullanıp midesine dokunup baygınlık geçirmiş olsaydı, sarhoş oldu diye Hz. Muhammed ona da had cezası verecekti; bu kesin. Çünkü o zaman tek kriter ve kanıt sarhoşluktu.

Nebizle ilgili Hz. Ayşe'den rivayet edilen ve en başta Buhari'de geçen şöyle bir hadis var: Hz. Muhammed'den, baldan yapılan, Yemenlilerin imal ettikleri ve adı **"Bit'ı"** olan nebizin helal olup olmadığı soruldu. O, sarhoş eden her şey haramdır yanıtını verdi diyor. Dikkat edilirse, Hz. Muhammed'den sorulan, baldan yapılan nebizdir; ancak buna karşı sarhoş eden madde haramdır yanıtını veriyor.[298]

Zehebi, Veki' b. Cerrah b. Melih Kufi' (h.197.ö) hakkında bilgi verirken, çok âlim, hafızası güçlü biri diye anlatırken kaynağında ona otuz sayfalık yer ayırıyor. Sürekli Kur'an okuduğunu, senenin bayram günleri dışında da oruç tuttuğunu belirtiyor. İmam Ahmet b. Hanbel'in kendisi için, "Onun kadar ilim sahibi ve güçlü hafızaya sahip birini görmedim" dediğini aktarıyor. Kimileri, İmam Evzai kadar önemli bir âlimdir belirlemesinde bulunmuşlardır diyerek hakkında uzun uzadıya övgüler yağdırıyor. Ancak şunu da eklemekten geri kalmıyor: Kendisi nebiz içerdi, keşke bunu da yapmasaydı diyor. Adı geçen kişi normal bir insan! Zehebi onun için, **"Keşke nebiz içmeseydi"** diyor. Zehebi gibi İslam âlimleri, normal bir insan olan Veki' için keşke içmeseydi temennilerinde bulunuyorlar; ancak Hz. Muhammed içtiği halde ona çıt diyen yok. Burada bir örnek de Hz. Muhammed'in eşlerinden Sevde binti Zem'a"dan, ki aynı zamanda Buhari'de geçiyor. Sevde şöyle anlatıyor: Bir koyun/keçimiz ölmüştü, kesilmemiş murdar olmuştu. Biz onun derisini tabakladık ve yırtılana kadar hep içine nebiz bıraktık/nebiz kabı olarak kullandık diyor.[299]

---

298 Buhari, Eşribe bab 4/5586.

299 Buhari, Eyman bab 21/6686.

Örnek bilgiler çoğaltılabilir. Söz konusu içen âlimin tam ismi, Veki' b. Cerrah b. Mülih b. Adiyy b. Fers'tir.[300]

Burada şu söylenebilir: Hz. Muhammed içki konusunda bir taraftan hassas davranmış, içmek taraftarı olmamış; ama diğer taraftan kendisi nebiz de olsa içmiştir. Peki, bu durumda insanlar nasıl ona inanmışlar? İyi bir soru. Bir kere cahil olanlar zaten anlamazdı, Allah'ın peygamberidir, özeldir, bildiği bir şey vardır gibi düşüncelerle ikna olurdu. Bu hâlâ da geçerlidir, çoğu İslam ulemasının savunmaları zaten böyledir. Kimileri inanmadığı için hep onunla savaşırdı (Bedir, Uhud, Hendek vs), bir kısmı da korkudan inanmak, susmak zorundaydı. İşin içinde bir de çıkar vardı (Ganimet, talan, cariye vs). O yüzden bazı bireysel çıkışlar dışında kimse ses çıkaramıyordu. Az sonra vereceğim örnekte görüleceği gibi, Hz. Muhammed abdestsiz namaz kımış; ama peygamberdir, kendisi uyumuş gibi olsa da kalbi hep açıktır gibi laflarla ona fetva bulmaya çalışmışlardır. Günümüzdeki inananlar sanki daha mı farklı! İnanmak isteyen zaten bir şeyler uyduruyor.

Kur'an'da içki-şarap **"Hamr"** terimiyle geçiyor. Bu kelime Arapça'da aklı perdeleyen, örten anlamına gelir. Dolayısıyla bu tanıma giren her madde haramdır şeklinde geniş bir mantık yürütülüyor. Bu tamamen uydurmadır, sahte bir yorumdur, hesaplarına geldiği için böyle bir yoruma başvurmuşlardır. Çünkü bu isim öteden beri, henüz Kur'an ortada yokken Araplar tarafından kullanılmıştır/ yeni icat değildir ki bundan mucizeler çıkarılsın.[301]

Bir de **hamr demek aklı gideren, akıl üzerine perde bırakandır** tanımlaması, halife Ömer'in ifadesidir/kullandığı terimdir ve hatta bunun öncesi vardır, eskiden beri Arapların kullandıkları bir isimdir. Ömer ise halifeliği döneminde bir gün minbere çıkıp haberiniz olsun içki haramdır dedikten sonra, **"Hamr aklı perdeleyen demektir"** demiş. İlgili hadis Buhari'de geçiyor.[302]

---

300 Zehebi, Siyer-i A'lam-i Nübela, 9/141-168.

301 bni Kuteybe, Eşribe kitabı, s. 76.

302 Buhari, Tefsir, Maide kısmında bab 10, no: 4619 ve Eşribe, bab 2/5581, 5/5588.

2. Asr-ı Saadetten Pratik Bazı Örnekler

Daha önce İbni Ömer'den birkaç örnek verildi; farklı bir rivayet daha verelim. Bir adam hurmadan yapılan nebizden içip sarhoş olmuştu, Hz. Muhammed'e getirdiler. Kendisi adama ceza (had) verdi diyor. Hadiste açık bir şekilde **nebiz içmişti** cümlesi geçiyor; hamr (içki-şarap) kelimesi geçmiyor.[303] **İbni Abbas**, kim haramı haram olarak kabul ediyorsa nebizi haram bilsin demiş.[304] **İbni İdris**, nebiz insanı sarhoş eder, gevşetir, aşağılık yapar, kötü şeyler söyletir (insan kendini kaybeder) şeklinde tanımlamış. **Talha Yemani** (h.112.ö) nebiz fitnedir demiştir. **Ubeyde b. Amr** (h.70.ö), nebizde çok ihtilaflar olduğu için ben süt, bal ve su içerim; nebiz içmem demiştir.[305] Halife **Ömer** iki kırmızıdan sakının, bunlar et ile nebizdir demiştir. Ancak Ömer bahsinde görüleceği gibi, kendisi hiç de bunlardan uzak kalmamıştır.[306] **Ma'kıl b. Yesar**'e (önemli bir sahabe) yaşlı bir bayanın durumu anlatılmış, nebizden başka bir şey yiyip içemiyor ne dersin? Ma'kıl buna izin vermemiştir. Bunu, İmam Ahmet b. Hanbel, Heysemi, İmam Taberani ve Buseyri gibileri işlemişlerdir.[307] Yine adamın biri İkrime'den (sahabedir) sormuş:

---

303 a) Darekutni, Sünen, Eşribe bölümü, no: 4616- 4617, cilt 3/520-21.
b) Zeylai, Nasb-ü Raye, Hudut bahsinde cilt 3/350, hadis no: 5601-5602.
c) Cürkani, el-Ebatil ve'l Menakir, Hudud bölümü, cilt 2/235, no: 628.
d) Hindi, Kenzü-l Ummal, Hudud kısmı, no: 13834.
e) İbni Ebi Şeybe, Hudut, 9/289-90, no: 28974 ve 28977.
f) İbni Himam, Fethü-l Kedir 5/293, Hudud (Şürbü-l hamr başlığı altında.

304 Sünen'i Nesai, Eşribe bab 48/5688.

305 İbni Ebi Dünya, Zemmü'l Müskir, no: 34, 37 ve 39.

306 İbni Ebi Dünya, Zemmü-l Müskir, s. 54, no: 40.

307 a) Ahmet b. Hanbel, 'Müsned' adlı eseri, Evvel-ü Müsnedi-l Besriyyin Makel b. Yesar bölümünde, no: 20565. İmam Ahmet b. Hanbel bunu ayrıca Kitabu-l Eşribe adlı yapıtında da işlemistir. No: 135, s. 64-68.
b) Heysemi bunu hem Beğiyyetü-ü Raid 5/85, no: 8111, hem de Gayetü-l Maksad adlı eseri 4/120, no: 4061'de işlemiştir. Burada İmam Taberani'den aktardıgını belirtiyor.
c) Buseyri, Ithafü-l Hiyereti-l Mehre cilt 5/427, no: 5097'de almıştır.

Ben taze hurmadan nebiz yapıp içsem ne dersin? İkrime, bu şer-dir/kötülüktür yanıtını vermiştir.[308]

Halife Ömer'in oğlu **Abdullah**'tan ilginç bir örnek: Mevsim hac zamanı... Kays adında bir kişi ondan soruyor, bir insan kırk kez hac ve umre yapsa ve evine döndüğünde görse ki ailesi ona öyle bir nebiz hazırlamış ki, insan içtiğinde onu sarhoş ediyorsa buna ne dersin? İbni Ömer o kişiye, bana yaklaş diyor. Adam yaklaşınca göğsüne öyle bir yumruk vuruyor ki adam sırt üstü yere yığılıyor ve o sırada ona, sen busun işte, senden keramet çıkmaz diyor.[309]

Enteresandır, mezhep lideri **Süfyani Sevri** (h.161.ö) öylesine sert nebiz içerdi ki, o sırada yüzü kıpkırmızı olurdu. Bazı kay-naklarda, sarhoş eden maddeyi ilk helal kılan **İbrahim Neha-i**'dir diye bilgiler de var. **Kurtubi** kendi tefsirinde İmam Süfyan-i Sevri'nin bazı meslektaşlarıyla birlikte nebiz içtiğini yazıyor.[310]

Hz. Muhammed'in sözde vahiy kâtiplerinden ve aynı zaman-da kayını ve Ebu Süfyan'ın oğlu Yezit o kadar içiyordu ki, mil-let ona sarhoş, şarapçı-ayyaş Yezit lakabını takmıştı. Korkudan kimse onu dönemin halifesine şikâyet de edemiyordu. Bir gün Yezit, Misver b. Mahreme'nin kendisi hakkında **"Yezit içki içi-yor"** dediğini duyunca, Medine'deki memuruna, bu adama had cezası ver diye talimat veriyor, adam da gerekeni yapıyor. Yani içki içen Yezit, ceza çeken başkası! İşte bu Yezit'i Hz. Muham-med kendine vahiy kâtibi seçmişti.

İbni Abdirabbih, içki Hz. Muhammed zamanında yasaklan-dıktan sonra içmeye devam edenlerden uzunca bir liste sunu-yor.[311] Halife Ömer bölümünde anlatacağım gibi, bu listede hali-fe Ömer'in üç oğlu da var. Ebu Mihcen Sakefi zaten nerdeyse her gün yeni bir had cezası alırdı. Hatta öyle içki şarap müptela-

---

308 Ahmet b. Hanbel, Kitabü-l Eşribe, s. 49, no: 61.

309 Abdurrezzak, Musannaf, Eşribe no: 16998, cilt 9/220.

310 a) İbni Abdilberr, Istizkar, 24/ 260, no: 36293- 24/307, no: 36505, Eş-ribe bölümü.

b) Kurtubi tefsiri, Nahl suresi 67. ayet açıklamasında.

c) İbni Küteybe, el-Eşribe, s. 70.

311 İbni Abdirabbih, Ikdü-l Ferid, 8/61-63.

sıydı ki, ölürsem beni üzüm bağları arasında defnedin, ola ki kemiklerim o bağların kökünden içki-şarap kokusunu alır. Sakın beni bir çölde gömmeyin. Çünkü o zaman zevkten uzak kalırım diyordu. Mervan'ın oğlu A. Melik'e millet, **"Cami güvercini"** diyordu. Yani o kadar namaza önem veren biridir. Halife olunca o da içmeye başlar. Hatta Sait b. Müseyyeb, sen halife olunca içmeye başladın deyince o, gülerek haklısın yanıtını verir.

Ömer yaralanıp artık ölmek üzereyken doktor gelip soruyor, hangi içeceği seviyorsun? O, nebiz diyor. Bunun üzerine ona nebiz getiriyorlar. Yani Ömer son nefesinde **"Benim içeceklerden yeğlediğim nebizdir"** diyordu. Onun kısmında daha geniş bilgi sunacağım.[312]

Halife Ömer'in, **içtiğimiz nebizden olmazsa yediğimiz deve eti içimizde nasıl eritilir** sözü meşhurdur.[313]

Alkama b. Kays anlatıyor: Bir gün İbni Mesut'la birlikte etli bir yemek yedik. Yemek esnasında sert nebiz vardı; onu da içtik diyor. Zaten İbni Mesut'un içtiği öylesine sertmiş ki, insan içti mi sarhoş olurdu diye bilgiler de var. İbni Kuteybe, İbni Mesut'un nebiz düşkünü olduğu meşhurdur, zaten Kûfe âlimleri helaldir derken, en güçlü kanıtları İbni Mesut'un bu durumudur diyor.[314]

Bir örnek de Hz. Muhammed'in on yıllık hizmetlisi **Enes b. Malik**'ten: Bir ihtiyaç için adamın biri İsa adındaki oğlunu Enes'e gönderir. Giden adam, ben Enes'in yanında öyle bir şarap gördüm ki, insan onu içti mi sarhoş olur şeklinde açıklama yapar.[315]

Burada bir şey daha var: Kaynaklarda İmam Buhari'nin hocalarından **Ebubekir b. Ebi Şeybe**'nin de içki içtiği anlatılıyor, oysa İbni Ebi Şeybe en az kırk hadis getiriyor ki şarap-içki haramdır diye. Olayı şöyle: Yahya bin Eksem adında biri, ben Hafs b. Gayas'a misafir oldum, bize bir içecek ikram etti. Ondan İbni Ebi

---

[312] a) Nuhas, Nasih-Mensuh, s. 48,
b) Hindi, Kenzü-l Ummal, cilt 12/679, no:36044.

[313] Beyhakı, Sünne-i Kübra, 8/519, no:17416. hudut bölümünde.

[314] a) Nahhas, Nasih-mensuh, s. 42, Bakara suresi 18. ayet örnegi.
b) Tahavi, Şerh-ü Meani-l Asar, 4/220, no: 6472-74
c) Ibni Kuteybe, Kitabü-l Eşribe, s. 65

[315] Tahavi, Şerh-ü Meani-l Asar 4/214, no: 6431, Eşribe bölümünde.

Şeybe de içti; ancak ben sordum, peki insan bundan fazla içerse sarhoş olacak mı? Ev sahibi, insan bundan az da içse sarhoş olur dedi. Bunu, İmam Zehebi, Hatib-i Bağdadi ve İmam Müzi gibi ünlüler yazmışlardır. Bir taraftan kırk hadis getir içki haramdır de, diğer taraftan içmeye devam et! Demek ki toplumu zapturapt altına almak için bir nevi kanun gibi ele almışlar. Bilenler bunu bir tanrı buyruğu olarak değerlendirmemişlerdir. O yüzden içmek isteyenler fırsat buldukça kullanmaktan geri kalmamışlardır. Ama görüldüğü gibi zaman zaman yakayı da ele vermişlerdir.[316]

Hz. **Ali**'nin, ister içki olsun ister nebiz; bunları içen birini bana getirdiklerinde ona had cezası uygularım sözünü daha önce de yazdım.[317]

İbni Abbas'ın, **"Kim haramdan uzak durmak istiyorsa nebizden uzak dursun"** açıklaması var. Farklı bir versiyonla, kim haram olan bir şeyi haram olarak kabul ediyorsa, nebizi haram olarak bilsin demiştir.[318] Onun, az öncekiyle çelişen şöyle bir rivayeti de var: Bir ara Kâbe'nin yanında iken adamın biri gelip ne oluyor da bakıyorum amcaoğulların bal ve süt içiyorlar, sen **nebiz** içiyorsun! Acaba herhangi bir mazeretin mi var; yoksa keyfi mi içiyorsun diye soruyor. **İbni Abbas**, herhangi bir mazeret yok, keyfi içiyoruz, çünkü Hz. Muhammed'in nebiz içtiğini gördüm, o yüzden ben de içerim diyor. Bunu bir vesileyle daha önce de anlattım. Buradaki çelişki nedeni şu olabilir: İlk önce nebiz içkidir diye kullanmamış; ancak Muhammed'in içtiğini görünce o da içmeye başlamış. Dolayısıyla bir sözü öncesine ait,

---

316 a) Zehebi, Siret-i A'lam-i Nübela, 12/7

b) Müzi, Tehzib-i Kemal, cilt31/217, no: 6788, Yahya bin Eksem kısmında.

c) Hatib-i Bagdadi, Tarih-ü Baidat, cilt 16/284, no: 7441. Yahya b. Eksem Mervezi kısmında.

317 a) İmam Şafii, Müsned, no: 1409, cilt 3 Esribe bölümü.

b) Beyhakı, Süneni Kübra, Esribe bölümü, cilt 8/543, no: 17499. c) Zeyla-I Nasb-ü Raye, cilt 3/350

d) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Hudud, cilt 9/290, no: 28979

318 a) İbni-l Esir el-Cezeri, Camiu-l Usul fi Ehadis-i Resul, 5/119, no: 3151

b) Ahmet b. Hanbel, Müsned, halife Ömer hadisleri, no: 185 ve Müsned-i Beni Haşim kısmı, Abdullah b. Abbas hadisleri, no: 2028

c) İbni Ebi Dünya, Zemmü-l Müskir, s. 32

diğeri ise sonraki dönemle ilgilidir. Durum böyle olunca çelişki ortadan kalkmış olur.[319]

Hz. Muhammed'in hanımlarından Ümmü Seleme bir gün nebiz hazırlarken Hz. Muhammed eve geliyor. Bu nedir diye soruyor. Kadın, nebizdir falanca kadının sağlık sorunu varmış, ona vereceğim diyor. Hz. Muhammed ayağıyla dokunup onu döküyor, **haramda şifa olmaz** diyor. Nebiz madem haramdır diye döküyorsun ve madem nebiz içip sarhoş olanlara had cezası uyguluyorsun,[320] o zaman niye içiyorsun diye sormaya herkesin hakkı vardır.[321]

3. Bazı Ünlülerin Görüşleri

İbni Esir, hamr (içki-şarap) denilen maddeye nebiz denildiği gibi, nebize de hamr denilir diyor: Adeta eşanlamlı iki kelime gibi değerlendiriyor. Tuhfetü-l Ahvezi ve Avnu-l Mabud'da hem sözlükte, hem örfen, hem de şer'an hamr ile nebiz aynı şeylerdir şeklinde bilgi veriliyor.[322]

Adiy b. Hatem'den (Meşhur Hatem Taî'nin oğludur. Medine döneminin sonlarına doğru Müslüman olmuş, İslam literatüründe saygınlığı olan bir sahabedir) sormuşlar: Neden hamr (şarap) içmiyorsun? Adiy, aklımı gidereni nasıl içeyim yanıtını vermiş. Peki, neden nebiz içmiyorsun? Adiy, Allah korusun! Ben ailemin en saygını iken neden kendimi maskara yapayım karşılığını vermiştir. Aynı fikirleri Abbas b. Mirdas da şiirlerinde işlemiştir

---

319 Müslım, Hac no: 1316

320 Darekutni, Sünen 3/520, no: 4616-17

321 İbni Ebi Dünya, Zemmü-l Müskir, s. 38. Burada dipnotta ayrıca birkaç kaynak da veriliyor

322 a) İbni Esir, en-Nihaye fi Garibi-l Hadis, 5/7

b) Mucemü-l Vesit (Arapça sözlük) nebiz md.

c) İbni Ebi Dünya kaynağında hamr yerine hep nebiz terimini kullanmış ve büyüklerin nebiz hakkındaki sözlerine yer vermiştir. Zemmü-l Müskir, s.71-76.

d) Avnu-l Mabud, Taharet 84. hadis serhinde. e) Tuhfetü-l Ahvezi Taharet 88.hadis açıklamasında.

(Abbas İslam'dan önce içkiyi-şarabı yasaklayan kişilerden ve elbette sahabedir aynı zamanda).[323]

Muhammed b. Ubeydullah (h.228.ö), nebizin kötülüklerini şiirlerinde işlemiştir.[324]

Ubeyde Ebu Amri-l Kufi (h.70.ö), nebiz hakkındaki açıklamalara bakınca, sanki her şeyde sarhoşluk veren madde var düşüncesiyle ben sadece su, bal ve süt içerim açıklamasında bulunmuştur.[325]

Kûfe âlimlerinden **Talhat'ü-l Yami** Kûfelilere, nebiz büyük küçük demeden herkes için fitnedir şeklinde anlatmış ve yasaklamıştır.[326]

İbni İdris, Nebiz ilkin insanı sarhoş eder, sonra aklını alır, sersemleştirir şeklinde tanımlamıştır.[327]

Kadi Abdullah b. Şübrüme, nebizi fitne olarak değerlendirmiştir.

Ebu İshak'a nebiz hakkında ne dersin diye sorulunca; o, "Size nasıl yanıt vereyim! Bir gün gördüm ki adam nebiz içip sarhoş olmuş, bir deli de onun yanında kendisine yardım ediyordu" diyor. Yani nebiz içen öyle bir hal almıştı ki, deliye bile muhtaç olmuştu demek istiyor.[328]

Maliki mezhebinin ünlülerinden ve aynı zamanda İmam Malik'in kitabı üzerine şerh yazan **Kadı Şehabettin Karafi**, yine İmam Malik'in kitabı üzerine şerh yazan **Ebu Bekir İbni-l Arabi**, nebiz helaldir demem için boğazıma kılıç dayasalar bile ben yine helal diyemem. Yine haram demem için kılıçla beni tehdit etseler haramdır da diyemem. Çünkü hem ashap, hem de Hz. Muhammed içmişlerdir. Ayrıca içki ayeti indiğinde Medine'de ancak hurmadan yapılan nebiz vardı diyor.[329]

---

323 a) İbni Abdirabbih, Ikdü-l Ferid, 8/52-66
b) Fahrettin Razi, Tefsiri-i Kebir, Nahl suresi 67. ayet tefsirinde.
c) İbni Küteybe, Eşribe, s. 37. d) Ibni Ebi Dünya, Zemmü-l Müskir, s. 9

324 İbni Kuteybe, Eşribe, s. 49

325 Ibni Ebi Dünya, Zemmü-l Müskir, s. 53, no: 37

326 İbni Ebi Dünya, Zemmü-l Müskir, s. 54, no: 39

327 İbni Ebi Dünya, Zemmü-l Müskir, s. 51

328 İbni Ebi Dünya, Zemmü-l Müskir, s. 54, no: 39 ve s. 65, no: 54

329 Kadı Karafi, 'ez-Zahire', cilt 4/114.

4. İslam'da Taze Nebiz İçmek

Kaynaklarda Hz. Muhammed'in içtiği nebiz iki-üç günlükmüş, tazeymiş, sarhoş edecek kerteye varmamış gibi savunmalar vardı, onları daha önce özetledim. Bu tazelik konusunda bakalım ne gibi bilgiler var.

Muhammed b. Sirin anlatıyor: Adamın biri İbni Ömer'in yanına gelip "Biz bazen akşam nebiz hazırlar sabah içeriz, bazen de sabah hazırlar akşam içeriz (yani günlük tüketiriz)" dedi. Buna karşılık **İbni Ömer**, seni uyarıyorum, sakın sarhoş edenin hem azından, hem de çoğundan uzak dur dedi ve sonunda Allah şahit olsun ki ben seni uyardım/görevimi yerine getirdim cümlesini iki sefer tekrarladı diyor.[330]

Bütün bu anlatılanlara karşılık hâlâ Hz. Muhammed'in sarhoş edici madde kullanmadığını savunmak, olsa olsa kuru bir inattan başka bir şey değildir. Mademki İslam'da çoğu sarhoş edenin azı da haramdır diye meşhur bir söz vardır ve mademki nebiz hakkında bu kadar örnek verildi ki birçok kişi içip sarhoş olduğu için had cezası almış; bir de mademki helal de haram da bellidir; ikisi ortasında şüpheli olan şeyler vardır, siz o şüphelilerden uzak durun diye Hz. Muhammed'in ayrıca kendi açıklaması da var. Peki, bütün bunlara karşın Hz. Muhammed neden nebiz içmekten uzak durmamış? Yoksa kendi koyduğu kurallarından kendisi sorumlu değil miydi? Bundan sonraki bölümde bu soruya yanıt arayacağız; bakalım kendisi için her şey mubah mıydı yoksa değil mi; bunu göreceğiz.[331]

---

330 a) İbni Esir el-Cezeri, Camiu-l Usul, 5/120, no: 3155
b) Nesai, Sünne, Eşribe no: 5071, cilt 5/74

331 a) Ebu Davud, Eşribe, no: 3681.
b)Tirmizi, Eşribe, bab 3, no: 1865.
c) İbni Mace, Eşribe, no: 3393. d) Ibni Ebi Dünya, Zemmü-l Müskir.

IX. BÖLÜM

HALİFE ÖMER VE İÇKİ

1. Halife Ömer'in İçki Ayetleri İnmeden Önceki Durumu

İlkin ayetlerden önceki dönemde Ömer'in içkiyle arası nasıldı buradan başlayalım, daha sonra içki ayetleri inince Ömer'de bir değişikliğin olup olmadığı konusunda var olan bilgilere geçelim. Bir kere İslami kaynaklarda halife Ömer çok abartılı bir şekilde tanıtılmış; bunun gerçekle hiç ilgisi yoktur. Burada basit bir örnek verip asıl konuya devam edelim. Hicri üçüncü yılında meydana gelen Uhud muharebesinde Müslümanlar hezimete uğrar ve Muhammed'in etrafındaki insanlar onu terk edip kaçarlar. Hz. Muhammed'i savaş meydanında bırakıp kaçanlar arasında Ömer bin Hattab da vardır. Ama kaçamıyor; karşı tarafın askerlerinden **"Dirar"** adında biri onu yakalıyor ve kılıç kabzasıyla birkaç darbe de ona vuruyor. Sonra Ömer'e, haydi git kaybol, şanslısın ki bana denk geldin. Ben seni katletmem diyor ve onu bırakıyor. Öyle ki Ömer zaman içinde halife olunca (Ömer'i o zaman öldürmediği için) o adama iyilik yapıyor/ o günü unutmuyor. Burada şunu sormak lazım: Acaba Ömer o zaman onu yakalasaydı affeder miydi? Elbette ki hayır! Bunu anlatanlar arasında İbni Hişam, İbni Kesir ve İbni Asakir gibi tarihçiler var. Ömer'in

Hz. Muhammed'i savaşta bırakıp kaçtığına dair kanıtlar çok; hatta tefsirlere bile konu olmuştur.[332]

İlk örneğimiz Ömer'in oğlu **Abdullah**'tan: Babam Ömer'le birlikte Hac-Umre yolculuğundaydık. O sırada bir süvari bize doğru geliyordu. Ömer, bu adamın bir derdi-sıkıntısı var gibime geliyor dedi. Adam bize varınca ağlamaya başladı. Ömer, ne gibi bir derdin-sıkıntın varsa söyle sana yardımcı olayım dedi. Adam, içki içtiğim için, Ebu Musa bana had cezası uyguladı ve başımı tıraş edip yüzümü kararttı (manevi ceza olarak yüzüne boya gibi siyah bir şeyler sürdüğünü kastediyor)... Ayrıca insanlara, bu adamla kalkıp oturmayın, onunla yemek yemeyin dedi. Ben de kendi kendime, "Ya Ebu Musa'yı öldüreceğim, ya Ömer'e gider söylerim beni Şam'a-bilinmeyen bir memlekete göndersin, ya da kendim bir düşman memleketine gider oralarda yaşarım" diye karar verdim. Sonuçta sana gelmeyi tercih ettim dedi. Adam bunları anlatınca Ömer üzüldü, kendi geçmişini hatırlayıp ağlamaya başladı ve **"İçki ayetleri inmeden önce ben de çok içerdim"** diyerek eski halini anlattı. Bir de Ebu Musa'ya haber yollayıp "Toplum içinde bu adamın itibarını geri ver; yoksa aynı cezayı sana uygularım" dedi ve onu bu şekilde memnun ettikten sonra memleketine geri gönderdi.[333]

Ömer'in farklı bir itirafı. Müfessir-Tarihçi **İbni Kesir**, mezhep lideri **Ahmet b. Hanbel**, yine eski tarihçilerden **İbni Hişam** ve **Kelaî** gibi İslam âlimleri bunu anlatıyorlar.

---

[332] a) İbni Hişam, Siret, c. 2/64, Ebu Talib'in vefat bölümünden önceki bölümün son cümlesi.

b) İbni Kesir, Bidaye Nihaye, c. 4/264, Kısset'ü Müsarat-i Rükane bölümünde.

c) İbni Asakir, Tarih-ü Medinet'i Dımaşk, Dirar kısmında no: 2932, c. 24/392-96

d) Tefsirler için Al-i İmran suresi 155-56. ayetleriyle ilgili uzun tefsirlere bakılabilir.Örneğin; Fahrettin er-Razi'nin Tefsir-i Kebir, Suyuti'nin Dürrü-l Mensur gibi ilgili ayetler kısmında.

[333] Hindi, Kenzü-l Ummal, Hudut, 5/505, no: 13746

Ömer: "İslamiyet'ten önce çok içki kullanırdım. Mekke'de **Cezvere** denilen semtte bir toplanma yerimiz vardı, orada arkadaşlarla bir araya gelip içki içerdik. Bir ara ben oraya giderken baktım ki arkadaşlardan hiçbiri yok/gelmemişler. Ben de şu arkadaşıma uğrayayım belki onda bulur, içerim dedim. Gittim; ancak o da yoktu. Kimseyi bulamayınca en iyisi Kâbe'ye gidip tavaf edeyim dedim. Kâbe'ye vardığımda baktım ki Hz. Muhammed de orada. Onu görünce bu gece onu dinleyeceğim diye kendi kendime karar verdim. İbadeti bitince kalkıp eve gitti. Ben de onu arkadan takip ettim. Amcası Abbas ile İbni Ezher'in evleri arasında ona yetiştim. Beni görünce, bu saatte hayır mıdır nereye diye sordu. Ben de, sana inanmak için geldim dedim ve orada Müslüman oldum" diyor.

Ömer'in bu açıklaması hem onun daha önce içki içtiğinin bir itirafıdır, hem de halk nezdinde Ömer'in İslamiyetiyle ilgili o meşhur hikâyeyi yerle bir eder, o hikâyenin uydurma ve İslamiyet için ancak bir reklam olduğunu gösterir. Hani sözde Ömer Muhammed'i öldürmeye giderken eniştesinin evinde Kur'an ayetlerinin okunduğu bilgisini alır ve gidip tahkikat yapar, sonunda o ayetler kendisinde etki bırakır da bundan dolayı Müslüman olur şeklinde hikâyesi anlatılır. İşte Ömer'in az önceki itirafı, bunu yalanlar, uydurma olduğunu gösterir. Elbette ki kaynaklarda Ömer kız kardeşinin evinde Kur'an ayetleri dinlerken Müslüman olur anlamında bilgiler var. Ancak benim konuya ilişkin olayların bütününden anladığım şudur ki, halk nezdinde meşhur olan Ömer'in İslamiyet hikâyesinde gerçek payı yoktur.

İmam Ahmet b. Hanbel, halk arasında meşhur olan (Ömer kız kardeşine gitmiş, o sırada İslamiyeti kabul etmiş rivayeti) Medineli ravilere aittir diyor. Durum bu olunca bu rivayetin yanlışlığı da ayyuka çıkıyor. Çünkü Ömer Mekke'de Müslüman olup daha sonra Medine'ye hicret etmiş ve orada onlarla tanışmıştır. Hal böyle olunca olayı anlatan Medineli raviler ikinci elden olayı duymuş olurlar ve hadisenin ilk şahitleri değildirler. Hatta İslam tarihinin en eski yazarlarından **İbni İshak** (h.151.ö) Ömer'in nasıl Müslüman olduğuna ilişkin var olan rivayetlerden

birkaçını anlatırken, **"Bunlardan hangisinin doğru olduğunu ancak Allah bilir"** demektedir.[334]

Ömer nasıl Müslüman olduğunu farklı anlatıyor: Bir gün arkadaşlarına, nasıl Müslüman olduğumu öğrenmek ister misiniz diye soruyor. Onlar evet deyince kendi hikâyesini anlatmaya başlıyor: Daha önce ben Muhammed'in davasına inanmıyordum. Bir gün Sefa'da onun yanına gelip oturdum. Kendisi fistanımdan tutup bana Müslüman ol deyince ben de Müslüman oldum şeklinde özetliyor.[335]

Birçok siyer kitaplarında Müslümanlardan sahabe **Amr bin Rabi**'nin, Ömer'in merkebi Müslüman olmadan kendisi Müslüman mı olur şeklinde Ömer'e karşı kullandığı ağır ifadeler var. Bunu söylerken Ömer henüz Müslüman olmamıştı. Açıklama kısa da olsa, aslında Ömer'in o zaman halk nezdinde nasıl biri olduğu noktasında önemli bir ipucu verir.[336]

Başka bir rivayet de, yine kendisi arkadaşlarına anlatıyor: Bir gün Kâbe'ye giderken baktım ki Hz. Muhammed de önümde gidiyor. O sırada davasına henüz inanmamıştım. Kâbe içinde Hakka suresini okumaya başladı, ben de dinledim. Sonuçta okuması beni etkiledi, inandırıcı geldi. O yüzden Müslüman oldum diyor. Kendisini etkileyen ayetleri de belirtiyor. Hakka 40-43. ayetler. Onları da verelim, bakalım bu ayetler gerçekten sarsıcı, insanı inanmaya zorlayıcı bir mesaj içerir mi?

"Kur'an elbette değerli bir elçinin (Cebrail) **sözüdür. O, bir şairin sözü değildir. Ne az inanıyorsunuz! Bir kâhinin de sözü değildir. Ne az öğüt alıp-düşünüyorsunuz!"**

---

334 a) İbni Kesir, Bidaye, Nihaye, 4/200. Habeş hicretiyle ilgili olayların bağlamında anlatıyor ve İbni İshak'tan aktarıyor. İbni Kesir ayrıca Siret-i Nebi adlı kitabında da anlatıyor.

b) Ahmet b. Hanbel, "Fedail-i Sahabe" adlı kitabı, 1/347, hadis no: 374'te anlatıyor.

c) İbni Hişam, Siyer, 1/373. İslam-ü Ömer kısmında.

d) Kelai, El-iktifa, 1/253

335 Ebül Ferec, Menakıb-ü Emiri-l Mü'minin Ömer, s. 18

336 İbni İshak, Siyer. S.160, no: 222

Evet; bu rivayete göre Ömer'i etkileyen ayetlerin içeriği bu. Peki, en başta Ömer olmak üzere inanmayanlar Muhammed'e hep sihirbaz, şair diyorlardı; bu ayetlerde ne var ki Ömer etkilenip İslamiyeti kabul etti! İşte burada şu söyleniyor: Ömer, ben kendi içimde bu adam şairdir dedim; baktım o **"Hayır Muhammed şair değildir"** ayetini okudu, sanki içimdekini bildi demek istiyor. Yine ben kendi içimde bu adam kâhindir dedim. O da yine Hakka suresinden **"Hayır; Kur'an bir kâhinin sözü değildir"** ayetini okudu. Bu yüzden ben de Müslüman oldum, çünkü onda bir keramet-mucize gördüm diyor.[337]

İşte İslami kaynaklarda önemli bir kişinin nasıl Müslüman olduğuna ilişkin bu kadar farklı bilgi var. Bu, İslam tarihinin ne kadar sağlıksız ve yanlışlarla dolu olduğunun ufak bir örneğidir.

Hep söylüyorum; egemen sistemlerin tarihi yalanlarla doludur. Gerçeklere ulaşmak çiviyle kuyu kazımak kadar zordur. Görüldüğü gibi bütün zorluklara rağmen yine de gerçeklere varmak mümkün olabiliyor. Bunları anlatırken amacım Ömer nasıl Müslüman oldu sorusuna yanıt aramak değil. Kendisi hayatını anlatınca, ben de daha önce içki içiyordum sonra İslamiyeti seçtim derken, onun nasıl Müslüman olduğu da aynı konu içinde geçtiği için ben var olan rivayetleri özetle ekledim.

Ömer'in İslamiyet'ten önce içki kullandığı konusunda ihtilaf yok. Hatırlanacağı gibi yukarıda içki ayetlerini anlatırken, Ömer'in sıkça Muhammed'e gidip içki yasaklansın diye ricada bulunduğunu ve bu gelgitler sonucu içki ayetlerinin indiğini ve son ayet inince Ömer'in artık vazgeçtik dediğini izah ettim. Neden vazgeçiyor? İçkiden. Demek içiyordu ki vazgeçtik diyor.

2. Halife Ömer İçmekte Özgürdü, Başkası İçince Ceza Verirdi

* İlkin Hanefi mezhebinin ünlülerinden İmam Yusuf, İmam Serahsî ve eski hadis âlimlerinden İbni Ebi Şeybe, Darekutnî, A. Rez-

---

337 a) Kelai, el-İktifa 1/254.
b) Süheyli, Revdü-l Ünuf, cilt 3/277.

zak ve Zeylaî gibi yazarların ortak olarak işledikleri bir örnekle başlayayım. Adamın biri Ömer'le yolculuk yapıyor ve oruçlu. Akşam iftarını açıyor. O arada adam Ömer'in matarasından/ su kabından nebiz alıp içiyor ve sarhoş oluyor. Bundan dolayı Ömer o adama had cezası veriyor. O sırada adam Ömer'e, "Ben senin su kabından alıp içtim nedir bu ceza?" diyor. Ömer, **"İçtiğin için değil; sarhoş olduğun için ceza veriyorum"** diyor. Olay anlatılırken, adam niyetliydi diye geçiyor. Bu da büyük ihtimalle Ramazan orucuymuş. Bu durumda demek ki Ömer Ramazan ayında da bu tür meşrubatları üzerinde bulundurmuştur. İsimlerini verdiğim yazarlar arasında Hz. Muhammed'e zaman olarak en yakın olanı İmam **Ebu Hanife**'nin arkadaşı **Kadı Ebu Yusuf**'tur (h.182.ö). Yine ondan sonra en eski hadis âlimi olan **İbni Ebi Şeybe** (h.235.ö) bunu anlatırken herhangi bir savunma yapmamışlardır: Vay efendim Ömer niye bu sarhoş edici maddeyi üzerinde bulundurmuş gibi yorumlar yok. Düz olarak anlatıp konuya devam etmişler.[338]

Burada İmam-ı A'zam'ın her iki arkadaşı (Ebu Yusuf ve İmam Muhammed) **İmam-ı A'zam**'dan ilginç bir olayı anlatıyorlar. Bir gün sarhoş birini halife Ömer'e getiriyorlar. Kendisi, **onu nezarete alın, aklı başına gelsin, sonra ceza verin** diyor. O arada adamın içip de sarhoş olduğu meşrubatı matarasından alıp tadına bakınca, **"Oy, demek ki adamı bu hale getiren buymuş"** diyor ve üzerine su döküp hem kendisi içiyor hem de arkadaşlarına ikram ediyor ve siz de böyle sert bulursanız su ile sertliğini giderip ondan sonra için diyor. Hani çoğu sarhoş edenin azı da haramdı! Peki, nerde kaldı bu iş? Adam sarhoş oluyor, ceza alıyor, aynı içeceğe Ömer su katıp arkadaşlarıyla beraber içiyor.[339]

---

338 a) İmam Yusuf, Kütabü-l Haraç s 165
b) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Hudut bölümü, cilt 9/289, no: 28973,
c) Darekutni, Sünen, 3/514, no: 4599-4603
d) Serahsi, Mebsut, cilt 24/11
e) A. Razzak, Musannaf, Eşribe bölümü, no: 17015, cilt 9/224
f) Zeylai, Nasb-ü Raye, Hudut bçlümü, 3/350, no: 5598
g) Ali el-Kari, Şerh-ü Müsned-I Ebi Hanife, s.521
h) Beyhakı(h.458.ö), Marifet-ü Sünne, 13/24, no: 17338

339 İmam Ebu Yusuf, Kitabü-l Asar, s. 226, no: 998. Buranın dipnotunda İmam Muhammed'in aynı olayı aldığı belirtiliyor.

Farklı kişiler farklı zamanlarda Ömer'in içtiği içecekten (nebiz) ve hatta Ömer'in kullandığı kaptan içip sarhoş olunca, Ömer hepsine had cezası uyguluyor ve içtiğiniz için değil; sarhoş olduğunuz için ceza veriyorum diyor. Bu konuda örnekler çoktur, birkaçını sunacağım.[340]

Daha önce nebiz kısmında, İslam âlimleri sözde nebiz başka, hamr başkaymış gibi değerlendirme yapıp Hz. Muhammed ve arkadaşlarının içtikleri sanki normal bir meyve suyuymuş noktasına getirmişlerdir diye bilgi verilmişti. Ama bazen bakıyoruz net bir şekilde hamr (içki-şarap) kelimesi de geçiyor. Demek ki yazarlar farkında olmadan bazen bu sakıncalı ifadeleri de eklemişler. Örneğin; Şa'bi, **Sait bin Zi La've**'den şunu aktarıyor: Ben halife Ömer'in **hamr** (içki-şarap) içtiğini gördüm diyor (Elbette ki İslamiyet'ten sonradır bu). Burada nebiz terimi falan yok; direkt içki adı geçiyor. Herhalde sonradan farkına varmış olmalılar ki, bu sefer de bunu anlatan kişiye karşı ağza alınmayacak sözler sarf etmişler. Seni gidi, Ömer içki içmiş diyorsun. Hâlbuki Ömer hutbesinde içki aleyhinde vaaz veren biri gibi laflarla savunma yapmışlar. Mesela İbni Hiban böyle bir savunma yapıyor. Bu kadar malumatın hangisini savunabilirler ki: Adam kemali afiyetle içmiştir.[341]

* Şa'bi ile Sait adındaki şahıslar Alkama'dan aktarıyorlar: Arabinin/köylünün biri halife Ömer'in içtiği nebizden içip sarhoş oluyor. Olay Ömer'e bildirilince, kendisi adama had cezası (seksen kırbaç) uyguluyor. Az önceki örnekte geçtiği gibi, adam ben senin

---

340 a) A. Razzak(h.211.ö), Musannaf, 9/224, no: 17015.

b) İbni Ebi Şeybe(h235.ö), Musannaf , Hudut, 9/289, no: 28973.

c) Tahavi, (h.321.ö),"Şerh-ü Meani-l Asar, 4/218, no: 6462 ve 6463

d) Cessas(h370.ö), Ahkamü-l Kur'an adlı fesiri, Maide suresi 90-93. ayetler kısmında.

e) Darekutni(h.385.ö),'Sünen', Eşribe bölümü, 3/515, no: 4602

f) Beyhakı(h.458.ö), Marifet-ü Sünne, 13/24, no: 17338

g) Zeylai(h.762.ö) "Nas'b-ü Raye" cilt 3/350

341 Cürkani, el-ebatil ve'l menakir, hudud, c. 2/232, no: 624. İbni Hiban, el-Mecruhin, c. 1/396, no: 379

içtiğinden içtim diyor; ama Ömer dinlemiyor ve cezayı uyguluyor: Niye sarhoş oldun, neden insan gibi içmedin diyor.[342]

Ömer böyleydi: Kendisi içince serbest, başkasından kokusunu bile alınca had cezasını verirdi. Hatta bazen ortalıkta şahit falan da yokken; sadece senden içki kokusu geliyor deyip ceza verdiği örnekler de vardır. Bu konuda daha sonra anlatacağım Ömer'in oğlu Ubeydullah ve arkadaşlarının örneği var. Ayrıca başka örnekler de var. Saib b. Yezit anlatıyor: Bir gün baktım ki Ömer birine içki cezası veriyor. Kanıt da Ömer'in ondan aldığı koku! Üstelik ona tam ceza uyguladı diyor. Kimi rivayetlerde sözde adam içtiğini itiraf etmiş. Malum Ömer adamı böyle bir suçla suçlamışsa ona ancak itiraf etmek düşer. Çünkü itiraz etmiş olsaydı Ömer onu sağ bırakmazdı. Bu tür örnekler **İmam Malik, Nesai, Beyhakı, A. Rezzak, İbni Abdilberr, İbni Ebi Şeybe** gibilerin kaynaklarında çoktur. Sadece Ömer koku yüzünden ceza vermiyordu; elinde yetki olan her Müslüman idareci, gerektiğinde bunu uyguluyordu. Bir gün Suriye'nin Humus kentinde adamın biri İbni Mesut'la bir konuda tartışır ve İbni Mesut zorda kalır. Ondan öcünü almak için onu içki içmekle suçlar, senden içki kokusu geliyor der ve adama had cezası verir.[343]

* Susamış biri Ömer'in ambar memurundan içecek bir şey ister. Memur ona, hep Ömer'in ondan içtiği/Ömer'e özel bir kap uzatır. Adam onun içindekinden içince sarhoş olur. Sonuçta Ömer bunun

---

342 a) Cessas, Ahkamü-l Kur'an, Tahrim-i Hamr bölümü, cilt 4/126.
b) Ali el-Kari, Şerh-ü Müsnedi-i Ebi Hanife 1/521

343 a) İmam Malik, Muvatta 2/842, Eşribe bölümü.
b) İmam Şafii, Müsned, Eşribe bölümü, no:1405
c) Beyhakı, Sünen-i Kübra, Eşribe bölümü, no: 17513, cilt 8/547
d) İbni Kesir, el-Bidaye ve Nihaye 9/641, hicri 14. yılı olayları kısmında.
e) İbni Esir, el-Kam:', hicri 14. yılı olayları kısmında, cilt 2/336. Aynı konuda Taberi de tarihinde işlemiş
f) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Eşribe 8/81,hadis no: 24210-24211
g) Nesai, Eşribe bölümü, 5/116,no: 5193
h) Beyhakı, Marifet-ü Sünne, 13/21, no: 17327
ı) İbni Abdilberr, İstizkar, Hudud, cilt 24/260-62, no: 36297-36303
j) Abdurrazzak, Musannaf, Eşribe bölümü, no: 17028-29, cilt 9/228

haberini alır ve ona da had cezası uygular. Diğerleri gibi adam, **"Ben senin içtiğin kapta ne varsa onu içtim"** dediği halde fayda vermez. Tabi ki Ömer bu olayda da **"İçtiğin için değil; sarhoş olduğun için seni cezalandırdım"** açıklamasında bulunur.[344]

* Abdurrahman b. Osman, ben ve halife Ömer birlikte Mekke taraflarına gitmiştik. Ömer'e, Sakif imalatı iki tulum nebiz hediye edildi. O birini içti, diğerini sertleşene kadar bıraktı; daha sonra içine su katıp içti diyor. Benzer bir olayı Zühri anlatıyor. Ancak yer Şam yolu. Bu yolculukta halife Ömer'e iki kap nebiz ikram edildi. Birini içti, diğerini kaldırdı. Daha sonra onu içmek isteyince çok sertleştiğini gördü. O yüzden su katarak içti.

* **İbni-l Müseyyeb** anlatıyor: Ömer'e bir şarap (içecek) ikram edildi; ağzına yanaştırınca sert olduğunu anladı; bu yüzden su katıp içti ve "Siz de böyle yapın" dedi.[345]

* **Hemam bin Haris** anlatıyor: Bir kapta Taif imalatı bir nebiz çeşidi halife Ömer'e ikram edildi ve içti. Çok sert olduğu için Ömer kaşlarını çatıp yüzünü ekşitti ve "Taif nebizi zaten beyazla kırmızı karışımı çok serttir" dedi, sonra içine su katıp içti.

* **Utbe b. Ferkad** aktarıyor: Ömer'e bir kapta nebiz sunuldu. Bana iç dedi; ben aldım ancak içmeye cesaret edemedim (Sarhoş eder diye, çünkü sarhoş olsaydı Ömer, insan gibi içmediğin için ceza veririm diyecekti). Ömer elimden alıp içti diyor.[346]

* Halife **Ömer** Sakiflilerden (bir kabiledir) içecek bir şey isteyince onlar nebiz ikram ediyorlar. Ancak çok sert olduğu için içine su katarak içiyor ve dönüp onlara, bunu içerken -sizi sarhoş eder diye- endişeniz varsa o zaman içine su katın, ondan sonra için diyor.[347]

---

[344] Tahavi, (h.321.ö),"Şerh-ü Meani-l Asar, 4/218, no: 6462 ve 6463

[345] a) Hindi, Kenz, no:13777 ve 13780

b) Tehavi, Şerh-ü Meani-l Asar 4/218, Kitabü-l Eşribe kısmında, no: 6462-6466

[346] a) Nuhas, "Nasih ve Mensuh" S.48-49.

b) Tehavi, Şerh-ü Meani-l Asar, 4/218, 6459

c) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Eşribe, 8/104, no: 24333

[347] İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Eşribe, no:24357, cilt 8/109

* Hanefi mezhebinin âlimlerinden **Serahsi**: Sarhoş birini Ömer'e getiriyorlar. Adam sakinleşinceye kadar Ömer ona karışmıyor; daha sonra adam iyileşince ona had cezası uyguluyor. Sonra hele getirin o adamın kabına bir bakalım ne var içinde diyor. Tadına bakınca, "Abooo! Meğer adamı o hale getiren buymuş" diyor ve Ömer'in kendisi kalanın içine su katıp arkadaşlarıyla beraber içiyor.[348]

* **Utbe b. Ferkad** anlatıyor: Halife Ömer'le birlikte Şam'daydık (uzunca bir hadis). Nebiz istedi, ona getirdiler. Ağzına yanaştırınca çok sert olduğunu gördü. O yüzden içine su döktü; sertliği yine gitmedi. Bunu üç sefer tekrarladıktan sonra ancak içebildi diyor.[349]

* Medine yolunda halife Ömer'e hazırlanmış nebizden bir adam içince sarhoş olur. Ömer, içenin aklı başına gelene kadar bir şey yapmaz; durumu normalleşince ona had uygular; bu arada Ömer adamın içtiği meşrubatın kalanına su katıp kendisi içer. Bu hadiste şu bilgi de var: Mekke defterdarı **Nafi' b. A. Haris** Ömer'e nebiz hazırlar; ancak Ömer gecikir. Daha sonra gelip içmeye başlayınca çok sertleştiğini görür. O yüzden içine su katarak içer, kalanını da arkadaşlarına ikram eder.[350]

Dikkat edilirse Ömer'e bütün yolculuklarda hep nebiz ikram edilmiş: Mekke, Medine, Şam, Sakif, Taif örnekleri yukarıda anlatıldı. Hatta örnekler vardı ki açık bir şekilde hamr (içki-şarap) içti diye ifade edildi. Ama başkası içince hep sert davranmıştır. İçenin şahsına ceza verdiği gibi, evini ve içinde içki satılan köyü bile yaktığı bilgisi var. Başka bir nedenden dolayı Sad b. Ebi Vakkas'ın evini yaktığı da bilinir. Muhammed b. Mesleme'yi Kûfe'ye gönderiyor, git onun evini yak diyor. Muhammed gidip

---

348 Serahsi, Mebsut, Eşribe bölümü, 24/11

349 Hindi, Kenz, no: 35943 Fedail-i Ömer kısmında

350 a) A. Razzak, Musannaf, 9/224, no: 17015.
b) Hindi, Kenz, no: 13779.
c) İbni Ebi Şeybe, Musannaf 8/104, no: 24332-38
d) Tehavi, Şerh-ü Meani-l Asar 4/ 218, no: 6459

bir adamdan odun satın alıyor ve sen Sad'ın evine kadar bırakırsın diyor ve başlıyor yakmaya. Sad neden böyle, bu da nerden çıktı deyince, halife Ömer'in ateşidir diyor. Ev yanıp kül olana kadar Sad sadece bakıyor. Nasr b. Haccac'ın başını ceza olarak tıraş ettirip o şekilde sürgüne gönderiyor. Ömer'in ilginç uygulamaları vardı.[351]

3. Halife Ömer Nebiz İçerken Ne Diyordu?

Halife Ömer'in şu mazereti ilginç: **"Benim sağlık sorunum var. Buğday veya arpa unundan yapılan çorba/veya kavrulmuş un, süt bana iyi gelmiyor; ancak nebiz içersem iyi geliyor"** diyordu. Şu da var ki, bunlar olup biterken Ömer artık halife. Ömer için mazeret geçerli; ancak başkası içince ceza gerekiyor.[352] Mesela adamın biri İbni Ömer'e gelip şunu anlatıyor: Benim öyle bir rahatsızlığım var ki, yediğim yemeği hazmedemiyorum. Bu yüzden aileme testide/kapta nebiz yapın diyorum, onlar da yapıyorlar. Ben içince yemeğimi sindiriyor, beni rahatlatıyor diyor. Buna karşı Ömer, **sakın sarhoş edenin azını da çoğunu da içme/bundan uzak dur** diyor ve Allah şahit olsun ki ben duyuru görevimi yaptım diyor ve bu sözü üç sefer tekrarlıyor. Ama Ömer'e gelince onun mazereti varmış, o yüzden ona mubahmış.[353]

Ömer'in şu açıklaması da ilginç: **"Nebiz için ki, hem içinizdeki deve eti sindirilsin, hem de beliniz kuvvetlensin"** diyordu. Elbette Ömer'e göre sarhoş olmamak kaydıyla. Hatta adam bu açıklamayı anlatırken, Ömer kendi içtiğinden bana da verdi, çok sert olduğu için ben içemedim diyor. Ömer burada özel bir açıklama da yaparak, her gün yediğimiz o yağlı deve etini ancak

---

351 İbni Kayyim el-Cevziyye, Turuku'l Hukmiye, 1/30 ve 40

352 a) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Eşribe kısmı, no: 24335, cilt 8/105
b) Hindi Kenz, no:13773, Hudut bölümünde.

bu nebizle sindirebiliriz diyor. Nebizin içki olup olmadığını daha önce özel bir bölümde izah etmiştim.[354]

Kütüb-i Sitte'de geçmemekle birlikte bazı Sünni kaynaklarda Ömer'e ait şu farklı bilgi de var; eklemek isterim: **İki kırmızıdan uzak durun, bunlar nebiz ile ettir** demiş. Burada deniliyor ki, Ömer üç gün üst üste birinin evine et götürdüğünü görünce bunun üzerine minbere çıkıp az önceki açıklamayı yapmış. Dolayısıyla bu israfa karşı kullanılan özel bir açıklamadır; bundan geneli kastetmek doğru değildir. Bir kere her sözün nerde söylendiği önemlidir; aksi takdirde doğru anlaşılmaz.[355]

Eski İslam tarihçilerinden **İbni Sad** (h.230.h), her gün halife Ömer için yirmi kuzu kesilirdi ve bunlar talan malı, Mısır'dan gelirdi, Mısır valisi Amr b. As ona yirmi gemi un ve yağ ile karadan da bin deve yükü un ve beş bin takım elbise göndermişti diyor. Yine valilerinden **Muaviye** ona üç bin deve yükü un ile üç bin adet aba (elbise), Kûfe valisi ise ona iki bin deve yükü un göndermişti diyor. Kısacası, mal çok, hepsi talan! O yüzden Ömer, bu yediğimiz yağlı etleri ancak nebizle sindirebiliriz diyordu.[356]

Utbe b. Ferkad, halife Ömer'in içtiği nebiz zaten çok sertti diyor.[357]

Ömer'le ilgili en başta İmam Şafii, İmam Malik, Buhari üzerinde şerh yazan İbni Hacer Askalani, Beyhakı ve Hindi'nin de işledikleri bir olay var, onu da aktaralım. Halife Ömer Şam'a gidince oradaki Müslümanlar bir istekte bulunuyorlar: Biz şu maddeyi içmezsek iklim bize iyi gelmiyor; ne dersin? Ömer, onun

---

353 A. Razzak, Musannaf, 9/221, no: 17003, hudut bölümünde.

354 a) Tehavi, Şerh-ü Meani-l Asar, Eşribe, 4/218, no: 6460-63

b) İbni Abdirabbih, Ikdü-l Ferid, 8/79 "Kitab-ü Ferideti s-Saniye fi-tTaaami ve-ş- Şerap" başlığı altında

c) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Eşribe bölümü, 8/104, no:24331-32

d) Hindi, Kenzü-l Ummal, Hudut bölümü, no: 13795, Fedail, Ömer bahsı, no: 35936

e) Darekutni, Sünen, Eşribe bölümü, cilt 3/516, no: 4605

355 Hindi, Kenz'ül Ummal, no: 13797,Hudut kısmında

356 İbni Sad, Tabakat, 3/168

yerine bal kullanın diyor. Onlar, hayır; denedik ancak bu kullandığımız meşrubat bize iyi geliyor diyorlar ve istersen getirelim sen de bak. Kaldı ki bizi sarhoş etmiyor diyorlar. Getirip hazırlıyorlar, Ömer tadına bakıyor ve içebilirsiniz diyor. (Laboratuar, tahlil merkezi demek ki Ömer'miş.) O sırada meşhur sahabe Ubade b. Samıt Ömer'e, **"Allah'a kasem ederim ki sen haramı da helal kıldın"** diyor. Ömer, **haşa ben ne helali haram ne de haramı helal kılabilirim** diyor. **Zehebi** bunu işlerken hadisin sahih/gerçek olduğunu vurguluyor.[358]

Halife Ömer'in durumu gerçekten ilginç! Bir grup içince Ömer hepsine had cezası uyguluyor. Ceza alanlardan biri üstelik de niyetli/oruçlu, içmemiş. Ömer buna had uygularken, onların yanında ne işin var diyor, bundan dolayı ona da ceza veriyor. Bunu anlatan, mezhep lideri **Ahmet b. Hanbel.**[359]

Ömer'in azatlı kölesi **Eslem** anlatıyor: Mekke yolu üzerinde Abdullah b. Ayyaş Mahzumi vardı, ona uğradık. Bir çeşit nebiz yapmışlardı. Ben, Ömer bu nebizi çok sever dedim. Bunun üzerine adam gidip bir kap dolusu Ömer'e getirdi. Ömer ağzına yanaştırınca başını kaldırıp Abdullah'a baktı ve **"Güzel bir içecek"** dedi ve içti. Daha sonra sağ tarafındaki kişiye de ikram etti, o da içti. Sonra Ömer ev sahibini çağırdı ve ona, "Sen mi Mekke şehri Medine'den daha hayırlıdır demişsin?" diye sordu. Adam, "Ben derim ki Mekke'de Harem-i Şerif var. Dolayısıyla manen daha üstündür" karşılığını verdi. Ömer bir daha aynı soruyu yöneltti ve adam da aynı yanıtı tekrarladı. Sonunda konu kapandı şeklinde devam ediyor. Bu olay en başta mezhep lideri İmam Malik'in kaynağında anlatılıyor.

---

357 a) İbni-i Abdilberr, İstizkar, Eşribe bölümü, 24/260, no:36293
b) İbni Abdirabbih, Ikdü-l Ferid, cilt 8/82

358 a) İmam Şafii, Müsned, cilt 3/208,no: 1545.
b) İmam Malik, Muvatta, Eşribe bölümü, bab 14, cilt 2/847
c) Zehebi, Siyer-i A'lam, cilt 11/88. 13. tabaka Yahya b. Muin kısmında.
d) Beyhakı, Marifet-ü Sünne, 13/21, no: 17327
e) İbni Hacer Askalani, Fethü-l Bari, Eşribe bölümü, bab 10, hadis no: 5598
f) Hindi, Kenzü-l Ummal, Hudut bölümü, no: 13776

359 Ahmet b. Hanbeli Eşribe kitabı, s. 41, no: 29

Burada şunu vurgulamak isterim ki, normalde Ömer de biliyordu Mekke kutsal mekândır ve elbette ayrıcalığı vardır. Ancak Ömer bu adamın evinde o maddeyi içince dengesini kaybediyor ve rastgele konuşmaya başlıyor. Bu açıklama Ömer'in sarhoş olup dengesiz konuştuğunun somut bir kanıtıdır.[360]

Burada **Zehebi**'den anlamlı bir olay eklemek isterim. **Hasan b. Ali Cüveynî'**nin yazısı kadar güzel bir yazı yokmuş onun zamanında. Bu adam bir eliyle Kur'an yazarken (o zaman matbaa olmadığı için Kur'an elle yazılıyordu ve bu adam bir bakıma Kur'an'ın canlı matbaasıydı, baskılarını yapar gibi), diğer elinde de içki dururdu diye yazmış. İlginç bir örnek olduğu için ekledim; yoksa hep vurgu yaptığım gibi benim için Hz. Muhammed'in getirmiş olduğu sistem önemli: İçki konusunu nasıl işlemiş, kendisi ve yakın mesai arkadaşları içer miydi bu benim için önemli.[361]

Halife Ömer yaralandığı sırada, ölüm döşeğindeyken doktor gelip ondan, ne yiyip içmek istersin diye soruyor. Ömer, **nebiz severim** diyor ve son nefeste bile nebiz içiyor; ancak ağır yaralı olduğu için içtiği dışarı çıkıyor.

Görüldüğü gibi sunulan örneklerde Ömer'in içtiğinden bazıları içince sarhoş olmuşlar ve kendisi onlara had cezası uygulamış; ancak o içince sarhoş olmuyormuş. Bundan şu ortaya çıkıyor: Demek ki kendisi içe içe artık vücudunda alışkanlık meydana gelmiş.

Az önce de ifade edildiği gibi Ömer birinden içki-şarap kokusunu alsaydı yine ceza verirdi. Ömer'in bu uygulamasını mezhep liderleri **İmam Malik**, **İmam Şafii** ve diğer bazı hadis âlimleri kaynaklarında işlemişlerdir. Şimdi içki konusunda Ömer'in farklı bir icraatından söz edeceğim.[362]

---

360 İmam Malik, Muvatta, Kitabü-l Cami' bölümü 2/894, hadis no: 21

361 Zehebi, Siyer-i A'lam, cilt 21/233, Cüveynî ismi, no: 21

362 Beyhakı, Marifet-ü Sünne, 13/21, no: 17327, Eşribe bölümü. Burada dipnotuunda ayrıca Nesai, Eşribe, İmam Şafii, Ümm, İçki cezası kısmında işlediğini yazıyor. İmam Malik, Muvatta , Eşribe 2/842

4. Halife Ömer İki Oğlunu Katlediyor

Bugüne kadar bu gibi bilgiler kamuoyuyla paylaşılmadığı için kimileri, bu iddianın kaynağı nerden geliyor diyebilirler. O yüzden İslam'da meşhur ve güvenilir sayılan birçok yazarın kaynaklarından bilgi sunacağım. Olay farklı içerikle, farklı iki meşhur sahabe tarafından anlatılır. Bunlar, halife Ömer'in oğlu **Abdullah** ile (ki hadis literatüründe İbni Ömer diye geçiyor ve **Ebu Hüreyre**'den sonra en çok hadis rivayet eden kişi) o dönem Mısır valisi olan **Amr b. As**'tır. Aslında halife Ömer'in nasıl biri olduğu konusunda bilinmeyen yönleriyle ilgili bir başlık altında başka bir kaynağımda yeterince bilgi vermiştim.[363] Hatta fiziki olarak nasıl bir yüze, simaya sahip olduğuna ilişkin de kısa bazı bilgiler eklemiştim. Bazı İslami kaynaklarda (hem de çok eski tarihçilerin kaleminden) halife Ömer'in her iki gözünden şaşı olduğu anlatılır. Örneğin; **İbni Habib** (h.245.ö) bunu iki kaynağında işlemiştir. İnsan kör olabilir, topal olabilir; bu herkesin başına gelebilen bir şey; ancak bakıyorum Ömer'de bir fiziki noksanlık bile olmasın düşüncesiyle bu şaşı kelimesi hakkında az önceki yazarın kitabını redakte eden şahıs hiçbir kanıt göstermeden, "Efendim Ömer şaşı değil de; ara sıra konuşunca gözleri şaşı gibi oluyormuş" şeklinde yorum yapmış. Hâlbuki en eski tarihçi her iki kitabında iki gözünden şaşı olanlar diye başlık açmış ve Ömer'i de onlardan saymıştır. Yine Ömer'in kel biri olduğu da kaynaklarda anlatılıyor ve bunu söyleyenler arasında onun oğlu Abdullah da var. Belirttiğim gibi; bu önemli değil; bunda Ömer'in bir kusuru olmadığı halde, bunu bile kamuoyuyla paylaşmaktan kaçınmışlardır.[364]

Ömer'in oğluyla ilgili bilgiyi önce Mısır valisi Amr b. As'tan aktaralım. Ömer'in vefatından sonra Amr bir toplantıda, ben Hz. Muhammed'den sonra halife Ömer kadar Allah'tan korkan biri-

---

363 Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in Ölümü adlı kitabımda.

364 a) İbni Habib, 1)Munammak s. 405 . 2)Muhabber kitabı s. 304 .
b) İbni Asakir, Tarih'ü Madinet'i Dımaşk, c. 44/17-18

ni görmedim diye başlıyor ve devam ediyor: Ömer yanında şu babadır, şu evlattır diye torpil yoktu. Bir gün Mısır'da evimdeyim; baktım biri kapı çaldı. Açınca gördüm ki **Ukbe b. Haris** ile halife Ömer'in oğlu **Abdurrahman**. Bunlar içeri girmek istiyorlardı. Ben buyurun gelin dedim ve yanıma geldiler. Baktım ki boyunlarını bükmüşler, üzerlerinde suçluluk görüntüsü var. Anlatmaya başladılar. **"Biz ikimiz dün içtik ve sarhoş olduk. Dinen cezası neyse uygula"** dediler. Ancak ben ceza vermek istemeyince halife Ömer'in oğlu Abdurrahman bana, uygulamazsan görevini yerine getirmediğini babama anlatacağım dedi. Bu durumda mecbur kaldım. Halife Ömer'in diğer oğlu **Abdullah** onların başını tıraş etti. Çünkü o zaman bu cezaya çarptırılan kişilerin önce başları tıraş ediliyordu. Ondan sonra her ikisine de gerekli cezayı verdim/uyguladım ve konu orada kapandı. Bir gün baktım Ömer'den bana bir mektup gelmiş, **"Hemen oğlum Abdurrahman'ı acilen yanıma Medine'ye gönder"** diye emir vermişti; ben de gönderdim, ayrıca bir mektup da yazdım, cezanın uygulandığına ilişkin onu bilgilendirmek istedim. Oğlu onun yanına varınca Ömer mektubumu göz önüne almıyor ve oğluna bir daha ceza veriyor. O sırada oğlu feryat edip baba hastayım, katilim olacaksın dediği halde Ömer dinlemiyor. Ceza uyguladıktan sonra bir de onu hapsediyor ve adam bundan dolayı vefat ediyor. Evet; Mısır valisi **Amr b. As**'ın açıklamaları böyle.

Bunu İbni Sad (h.230.ö), İbni Kuteybe (h.276.ö), İbni Abdilberr (h.463.ö), İbni Asakir (h.571.ö), İbni-l Cevzi (h.597.ö), Muhübiddin Taberi (h.694.ö), Hindi (h.975.ö) gibi birçok İslam düşünürü işlemişlerdir. Hatta İbni Abdilberr bununla ilgili üst üste dört ayrı hadis aktarmıştır.[365]

---

365 a) Hindi, Kenzü-l Ummal, cilt 12/662-665, no: 36013
b) Hindi bunu İbni Sad'ın(h.230.ö) Tabakat'ından aktarıyor
c) İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, cilt 44/327
d) Taberi Muhibbüddin, Riyad'ü Nadre, 2/32
e) İbni-l Cevzi, Menakıb-i Emiri-l Mü'minin Ömer, s.229
f) İbni Abdilberr, İstizkar, cilt 24/265,no: 36310-13
g) İbni Kuteybe, Kitabü-l Eşribe, s. 44

Ömer'in oğlu **Abdullah** anlatıyor (Ömer'in Mısır'da iki oğlu vardı. Bu olayı anlatan oğlu bu konuda suçsuz; sadece olayın şahididir): Kardeşim Abdurrahman ile Ukbe b. Haris içki-şarap içip sarhoş olmuşlardı. Bunlar o zaman Mısır'da kalıyorlardı ve Ömer de halifeydi. İçtikleri gecenin sabahı doğruca Mısır valisi Amr b. As'a gidip biz içmişiz, cezamız neyse uygula demişlerdi. Daha sonra kardeşim bana geldi, içip sarhoş olduğunu söyledi. Ben bilmiyordum ki bunlar daha önce Amr'ı da bilgilendirmişler; hemen içeri gir ben ceza vereyim dedim. Bana dedi ki, biz valiye bilgi vermişiz; fakat o henüz ceza uygulamadı. Ben de, halk duymasın hemen içeri gir seni tıraş edeyim, sonra vali cezayı uygulasın dedim. Çünkü o zaman ceza uygulanmadan önce tıraş âdeti vardı. Onu elimle tıraş ettim, ondan sonra Amr onlara had cezasını uyguladı. Meğer daha sonra babam halife Ömer bunu duymuş. Valiye mektup gönderip hemen oğlumu bana gönder talimatını verdi. Abdurrahman babamın yanına varınca bir daha ona ceza uyguladı ve yine Mısır'a geri geldi; ancak kardeşim bu cezadan bir ay sonra vefat etti. Çoğu kişi kardeşimin, babam tarafından kendisine uygulanan cezadan dolayı öldürüldüğünü öne sürüyorlar; ancak kendi kaderiyle ölmüştür diyor İbni Ömer.

Olayı halife Ömer'in oğlundan bu şekilde aktarıp yazanlar arasında Abdurrezzak (h.211.ö), İbni Şebbe (h.262.ö), İbni Abdirabbih (h.328 ö.), İbni Hazm (h.456.ö), İbni Abdilberr (h.463.ö), Hatib-i Bağdadi (h.463.ö), Beyhakı (h.485.ö), Cürkanî (h.542.ö), İbni Asakir (h.571.ö), İbni-l Cevzi (h.597.ö), İbni Hacer Askalanî (h.852.ö), Ebü-l Hasan Ken'anî (h.963.ö), Hindî (h.975.ö) ve isimlerini sayamadığım birçok İslam düşünürü vardır.[366]

---

366 a) İbni-l Cevzi Ebü-l Ferec,

1) el-Müntazam, 4/184, hicri ondördüncü olayları bağlamında.

2) el-Mevduat, 3/269 ve Menakıb-ü Emiri-l Mü'minin Ömer b. Hattap s.229-230

3) Menakıb-ü Emiri-l Mü'minin Ömer b. Hattap s.229-230

b) Taberi Muhibbüddin, Riyad'ü Nadre fi Menakıbi-l Aşara, 2/32

c) İbni Abdilberr, İstiab, Abdurrahman b. Ömer md. No: 1443, cilt 1/507

d) Ebü-l Hasan Kenani, "Tenzih-ü Şeria ani-l Şania el- Mevdua", 2/220

e) Cürkani, el-Ebatil, 2/236 →

Çoğu kaynaklarda sadece olay anlatılır; ancak bazılarında bunun tarihi de belli. Örneğin İbni-l Cevzi bunu hicri 14. yılı olayları arasında kaydetmiş ki, o zaman Ömer henüz iki yıllık halifedir.

Konu yalnız bu değil; halife Ömer başka bir oğlunu da içki ve zinadan dolayı öldürmüştür. Bunun da özetini sunup daha sonra her iki cinayetle ilgili İslam âlimleri tarafından yapılan yorum ve değerlendirmelere geçelim. Bu olayınn çoğu rivayetleri İbni Abbas'a dayanır; ancak kimi kaynaklarda Sait b. Mesruk rivayeti de vardır. Olayı **İbni Abbas**'ın aktardığı biçimiyle özetleyelim: Bir gün insanlar toplanmış, Ebubekir ve Ömer'in iyiliklerinden söz ediyorlardı. O arada ben halife Ömer'in bir anısını anlatmaya başladım: Allah Ömer'den razı olsun. Şu yakınıdır, şu dosttur diye ayırım yapmazdı (tıpkı Mısır valisi Amr b. As'ın az önceki olayda böyle giriş yaptığı gibi), Ömer bir gün yanımda oğlunu katletti diyor ve detayını anlatıyor: Bir gün biz Medine camisinde toplanmıştık; millet çoktu ve Ömer de yanımızda halkla sohbet ediyordu. O sırada kadının biri halife Ömer'in yanına geldi, insanların huzurunda halife Ömer'e hitaben, **"Şu an elimde senin çocuğun var"** dedi. Ömer, o zaman yüzünü aç seni bir göreyim sen kimsin dedi. Kadın yüzünü açınca Ömer, seni tanımıyorum dedi. Kadın, haklısın; ancak elimdeki tıfıl senin oğlundan/ evlilik dışı bir çocuk. Bir gün yolda giderken baktım arkamdan biri bana sesleniyor. Meğeri o sırada Yahudi birinin yanında içki içiyormuş, beni görünce kalkıp bana doğru gelmiş. Yanıma varınca beni tutup tenha bir yere götürdü ve benimle zina yaptı. Daha sonra ondan hamile kalıp bu çocuğu doğurdum. Epey düşündüm öldüreyim diye; yine de kıyamadım.

---

f) İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-I Dımaşk, cilt 44/324

g) Hindi, Kenz, no: 36014, cilt 12/662.

h) A. Razzak, Musannaf, no: 17047, cilt 9/232

İ) Beyhaki, Sünen-i Kübra, no: 17498,cilt 8/543

j) İbni Hazm, el-Muhalla, 7/490

k) İbni Me'kula, el-İkmal , 5/44 "Şahme" md.

l) Hatbib-i Bağdadi, Tarih-i Bağdat, cilt 3/481, no:1014, Muhammed b. Abdillah b. Muhammed b.Abdillah b. Muhammed b. Bişr b. Ma'kıl, b. Hassan b. b. Abdillah b. Mugaffel el-Müzeni kısmında.

Kadının açıklaması bu! Şunu özellikle hatırlatmak isterim ki, çoğu kaynaklarda, Yahudi birinin evinde içiyormuş ibaresi de var. O arada Ömer, peki hangi oğlum bunu yaptı diye soruyor. Kadın, Ebu Şahme adındaki oğlun yaptı yanıtını veriyor. Ömer doğruca oğluna gidiyor. Ebu Şahme o sırada yemek yiyordu. Ömer ona, kalk senin son yemeğindir dedi ve olup bitenleri kendisinden sordu. Oğlu ise hem içki içtiğini, hem de zina yaptığını; ancak anlık bir yanlış yaptığını, sonradan tövbe edip pişman olduğunu belirtti. Ömer mazeretini kabul etmedi ve ona yüz kırbaç ceza uyguladı. Oğlu o sırada Ömer'e yalvarıyordu, baba beni katlettin diyordu; ancak Ömer vazgeçmiyordu. Ceza verirken oğlu dayanamayıp ceza esnasında vefat etti. Ömer onu dinlemediği gibi; üstelik ona, Allah'a varırsan, **"Ömer içki içenlere had cezası uyguluyor diyeceksin"** ifadesini de kullandı diyor İbni Abbas.[367]

Kaynaklarda şu bilgi de var: Ebu Şahme'nin kendisiyle zina yaptığı kadının annesi Ömer'in eşiymiş; ancak kız başka babadan. Bazı rivayetlerde Ömer oğluna bu cezayı uyguladığı sırada oğlunun ağlayıp, **"Baba kim had cezasından dolayı ölmüş, beni öldürdün!"** diye bağırdığı da yazılı. Hakikaten ben şahsen bir örneğine rastlamadım ki yüz kırbaçla ceza alan biri ölmüş olsun (evliler zina yaparsa bu farklıdır: Onlar ölmeden taşlama bitmez; illaki ölecekler). Ancak bu adam evli değil ve yüz kırbaç bitmeden can veriyor.[368]

Ömer'in oğlu Ebu Şahme'nin, evinde içki içtiği Yahudi kişinin adı da kaynaklarda belli: Nüseyk, kimi yerlerde Nüseyke, bazı yerlerde de Süneyke diye geçiyor.[369]

---

367 a) İbni Habib, el-Münammak, s. 395.

b) Suyuti .1)Ellali, 2/196

c) Askalani, İsabe, no:10148, cilt 12/356.Burada kısa değinmiştir.

d) İbni-l Cevzi, el-Mevduat, cilt 3/269 ve İbni-l Cevzi, Menakib-ü Emir-il Mü'minin Ömer b. Hattab s. 229-230

e) Cürkani, "el-Ebatil-ü ve-l Menakir" no: 576, cilt 2/227

f) Mühübbüddin Taberi, Riyad-ü Nadre, 2/33

g) İbni Şebbe, Tarih-ül Medine, 3/842..

h) Ebü-l Hasan el-Kenani, "Tenzih-ü Şeria, 2/220

368 İbni Habib. Münammak, s. 395

369 Cürkani, el-Ebatil, 2/230, musahhih dipnotundan

Bu durumda Ömer'in oğlu üç suç işlemiş oluyor: Zina, içki ve İslam'da yasak edilmiş bir maddeyi Yahudi birinin evinde içmesi.

Ömer gerçekten çok sert bir insandı. Onun sert mizacıyla ilgili ne kadar yazı yazılsa azdır. Kudame b. Maz'un'a içki yüzünden had cezası uygularken adam 65. kırbaçtan sonra bayılır (hani Ömer seksen kırbaç uygulardı diye daha önce bilgi verildi). O sırada Ömer, şayet ölürse ben kalan on beş kamçıyı onun kabri başında uygularım diyor.[370]

Olayın daha uzun versiyonları da var. Örneğin; Ebu Şahme'nin annesi gelip Ömer'e yalvarıyor, eğer bağışlarsan her kırbaç için ben hem yaya olarak hacca gideceğim, hem de şu kadar sadaka dağıtacağım diyor; ancak Ömer kimseyi dinlemiyor. Ömer'in bu oğlunun bir de hikâyesi anlatılıyor. Sözde bu olaydan önce ağır hastalanmış, Muhammed'in eşleri Ömer'e, "Adakta bulun, oğlum iyileşirse şu şu iyilikleri yapacağım de; belki Allah şifa verir" diye Ömer'e telkinde bulunurlar: Bir iyilik yap diye. Ömer de, şayet iyileşirse ben üç gün oruç tutarım adağında bulunur ve oğlu daha sonra o hastalıktan kurtulur/iyileşir. Onun annesi de Ömer gibi üç günlük oruç vaadinde bulunur. Bu olup bitenlerden sonra bir gün o Yahudi'nin evine gider, orada ona nebiz ikram edilir; içince sarhoş olur gibi detaylar da var.

Burada bir hatırlatma yapmak gerekiyor. Mısır'da içilen içki olayında olsun, Medine'de Ebu Şahme'nin zina olayında olsun, Abdurrahman ismi kullanılıyor. Burada sadece isim benzerliği söz konusudur; yoksa hem şahıslar, hem de olayları farklıdır. Buna biraz açıklık getirelim. Halife Ömer birçok evlilik yapmıştı ve çocukları hayli fazlaydı. Erkek çocuklarından üçünün isimleri Abdurrahman'dı. Nasıl bir futbol takımında bazen birkaç kişinin adları aynı olur ve Büyük Zafer, Küçük Zafer gibi deniliyorsa, Ömer'in bu üç çocuğun isimleri de böyle anılıyordu: Büyük Abdurrahman, Ortanca ve Küçük Abdurrahman şeklinde. Büyük Abdurrahman ile Abdullah ve Muhammed'in eşi Hafsa Zeynep

---

370 İbni Şebbe, Tarihü'l Medine, 3/844 Halife Ömer bölümünde

b. Maz'un adındaki kadındandı. Ortanca Abdurrahman, cariye asıllı olan (ümmü-l veled) Lüheyye'dendi. Küçük Abdurrahman'ın annesi de savaş esiri bir cariyeydi ve adı Fükeyhe idi. Ömer'in erkek çocuklarından birinin adı da Ubeydullah'tı; onun annesi de Müleyke binti Cervel idi. Ömer'in başka erkek çocukları da vardı. Ubeydullah'ın adını şundan yazdım: O da içki içmiş ve Ömer ona da had cezasını uygulamıştı. Yanlış anlaşılmaya meydan vermemek için bu kısa açıklamayı yaptım.[371]

Peki, Ömer'in iki oğlunu bu şekilde katletmesine İslam düşünürleri nasıl bakmış, konuyu nasıl değerlendirmişler; bir de buna bakalım. Ömer'in çocukları bunu yapmışsa elbette ki İslam uleması hemen kabul etmez; illa ki bir çıkış yolu bulurlar. Zora girdiler mi hemen olayı aktaran kişilerin sicil defterini karıştırırlar. Mesela ya hadisleri rivayet edenlerden falanca pek bilinmiyor veya kötü niyetli biridir deyip bu yöntemle işi idare etmeye çalışmış ya da kaynaklarında benzer hadislere yer vermemeye özen göstermişlerdir. Buna rağmen, her ne niyetle olursa olsun yine de kimi İslam âlimleri az önceki olayları işlemişlerdir. Kimileri de, bundan büyük pay çıkarmaya çalışmışlar, **"Bakın Ömer ne kadar adildir, öz evlatları da içmişse, zina yapmışsa onları da korumamıştır"** gibi yorumlar yapmışlardır.

Bazıları da, hadislerde kullanılan ve en başta Hz. Muhammed ve halife Ömer'in de sıkça içtikleri **"Nebiz"** kelimesinin anlamında yorum yapmak suretiyle kurtuluşu kelime oyununda bulmaya çalışmışlardır. Yani her iki oğlunun da içtikleri hamr değil; nebizmiş demeye getirmişlerdir. Yorumlar ne olursa olsun halife Ömer'i bu iki cinayette haklı kılamaz. Bakalım konu hakkında kimler neler öne sürmüş görelim.[372]

---

[371] a) Muhibbüddin Taberi, Riyad-ü Nadre..., 2/81

b)Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları adlı kitabı, halife Ömer'in eşleri bölümüne bakılabilir. S. 235

c) İbni Abdilberrr, İstiab, Abdurrahman b. Ömer md. No: 1442, cilt 1/507

d) İbni-l Cevzi, Menakıb-I Ömer, s. 225

e) Taberi, Tarih 4/199.Hicri 23. yılı olayları kısmında.

[372] İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Eşribe kısmı, no:24225, cilt 8/83

A. Rezzak San'anî (h.211.ö) ve **İbni Şebbe** (h.262) gibi özellikle eski tarihçiler ve daha sonra gelen **Beyhakı** (h.458.ö), **Hatib-i Bağdadi** (h.463.ö), Tarihçi **İbni Asakir** (h.571.ö), **Hindi** (h.975.ö) gibi çoğu İslam düşünürleri bunu anlatırken herhangi bir yorum, savunma yapmamışlardır; olayı yorumsuz olarak anlatıp başka konulara geçmişlerdir. Ancak olayın sonunda, adam tekrar Mısır'a geri gönderilmiş ve bir ay sonra orada kendi kaderiyle ölmüştür açıklamasını yapmışlardır. Elbette ki bunu söyleyebilmeleri için onun eceli (ölüm zamanı) hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir. Yalnız sonradan gelen bazı İslam düşünürleri konular ağır olduğu için farklı yorumlarda bulunmuşlar; onları da anlatacağım.[373]

İbni-l Cevzi (h.597.ö): Hicri 14. yılında Ömer yedinci kez Ebu Mihcen Sakafi'ye içki yüzünden had cezasını uygulamış. Onunla birlikte Rabia b. Ümeyye de içmiş, ona da aynı cezayı uygulamış. Bir de aynı yılda halife Ömer kendi oğlu Abdurrahman'a da had cezasını vermiş şeklinde bir giriş yaptıktan sonra konunun detayına geçiyor ve yukarıda anlatıldığı gibi o da normal bir şekilde olayı anlatıyor, sonra yaptığı yorumla konuyu kapatıyor. O da şu: Halife Ömer'in oğlu şarap/hamr içmiştir demek doğru değildir. Yine onunla birlikte cezaya çarptırılan Ukbe b. Haris için de içki içmiştir demek yanlıştır. Çünkü Ukbe Hz. Muhammed'le birlikte Bedir harbine katılanlardan biridir. Aslında onların nebiz içtikleri akıldan uzak değildir; ancak fazla kaçırınca sarhoş olmuşlar ve valiye gidip bizi temizle demişlerdir. Hâlbuki pişmanlık duymaları onlar için yeterliydi (ceza uygulanmamalıydı); yalnız Allah'ın gazabından korktukları için ille de ceza uygulansın istemişlerdir deyip konuyu kapatıyor. Kısacası, **İbni-l Cevzi** bu olaya itiraz etmiyor; onaylıyor. Burada kendince bir fetva da veriyor: Ömer'in oğluna verdiği ceza, içki cezası

---

373 a) Abdurrazzak, Musannaf no: 17047, cilt 9/232
b) Hatib-i Bağdadi, Tarih-I Bağdat, cilt 3/482, no. 1014
c) İbni Şebbe, Tarih-i Medine, cilt 3/841
d) İbni Asakir, Tarih-i Dımaşk, cilt 44/324, Halife Ömer bölümü.
e) Beyhaki, Sünen-i Kübra, cilt 8/543, no: 17498
f) -Hindi, Kenzü-l Ummal, Fedail-i Ömer, no: 36014

değil; tersine, ona kızdığı ve oğlunu terbiye etmek istediği için uyguladığı bir cezadır diyor. Çünkü had cezası iki sefer uygulanmaz. Zira Mısır valisi de daha önce ceza vermişti diyor.[374]

Demin de belirttim ki bunların bir savunması da olayları doğru yazanlara hücum etmek, eksiği ravilerde bulmak. Burada kısa bir örnek verelim. **İbni Kayyim el-Cevzi** (h.751.ö) İslamiyeti savunurken, Allah'ın hikmetine bakın ki, önceki toplumlardan bazılarını insan suretinden hayvan suretine çevirmiş. Hayvanların en çirkini-kötüsü domuzdur. Allah boşuna kimseyi bu domuz ve maymun şekline çevirmemiştir. Bu gibileri hak ettikleri için Allah onları maymun ve domuza çevirmiştir. Hele bir maymun ve domuzun sıfatına bakın ne kadar da çirkin ve pistir. Domuz, temiz şeyleri yemiyor; nerde bir pislik varsa onu yiyor. İnsanoğluna hayret edilir ki, ashap gibi temiz insanlar varken onların arkasından gitmiyor da, Yahudi, Hıristiyan ve kâfirlerin peşinden koşuyor diyor. İşte İslami kesimin savunmaları genelde benzer saldırılardır; ilmi değildir.[375]

Tekrar özel konuya devam edelim.

Ömer'in diğer oğluyla ilgili zina ve içki olayında **İbni-l Cevzi**'nin bakış açısı farklı. Önce ravi zincirini (olayın başından itibaren ta yazarın zamanına kadar kim kimden alıp aktarmış böyle bir sıralama) sunuyor ve konuyu anlatmaya geçiyor. Sonunda hemen önyargılı bir anlayışla, bu hadis yalandır, uydurmadır diyor. Şu da var ki, ravileri takdim ederken üç farklı sıralama sunuyor ve birinci raviler zincirinde hem kopukluk var, hem de durumları bilinmeyen kişiler var diyor. Bir de olayı anlatanlar arasında **Sait b. Mesruk** var. Hâlbuki bu adam Eş'as'ın arkadaşıdır, doğru biri değildir diyor. İkinci raviler zincirinde de durumları belirsiz şahıslar var diyor. **Darekutni**'nin, Mücahit'in Ömer'in oğlu Ebu Şahme hakkında İbni Abbas'tan aktardığı hadisin doğru olmadığı sözünü burada kanıt olarak gösteriyor. Üçüncü raviler zincirinde Abdülkuddus adı geçiyor. Oysa bu adam yalancının tekidir diyor. Hâlbuki Abdülkuddus bir kere listede yok.

---

374 İbni-l Cevzi, El-Muntazam-ü fi-t Tarih 4/185

375 İbni Kayyim el- Cevziyye, Miftah-ü Dar-i Saadet, cilt 1/264

Onun yerinde A. Aziz b. Haccac geçiyor. Ancak **İbni-l Cevzi** burada, **"Kanımca bu isim A. Kuddus'tur; yanlışlıkla A. Mecit yazılmıştır"** diyor ve senaryosunu bu şekilde kuruyor. Sonunda da, A. Kuddus, İbni Hiban'a göre uydurmacı biridir diyor. Bir de Safvan'ın halife Ömer'den direkt alması doğru değildir, ikisi aynı zamanda yaşamamışlardır diyor. Kısacası İbni-l Cevzi savunmasını kişiler üzerinden, işin usul yönünden sürdürüyor.

Öyle anlaşılıyor ki, bu olay **İbni-l Cevzi**'nin kafasını hep kurcalamış ki, birçok kaynağında buna yer vermiştir.

Cürkanî (h.542.ö) konuyu değerlendirirken o da bazıları gibi çareyi hadisi aktaran kişilerde bulmuş ve şöyle yazmıştır: Olayı anlatanlar arasında Abdülkuddus ismi var ve onunla Safvan arasında başka bir isim geçmiyor. Bu şu demek oluyor ki kendisi Safvan'dan direkt almış. Hâlbuki sözü edilen Safvan halife Ömer'in oğludur. Dolayısıyla Abdülkuddus adındaki kişi Safvan zamanında yaşamamıştır. Durum bu olunca yalandır diyor. Ancak o da diğer bazı yazarlar gibi burada, Mısır'daki olayla ilgili hadisin doğru olduğunu, adamın içki içip ceza aldığını ve uygulandığını; ancak babası Ömer'in cezayı bir daha tatbik ettiğini ve bir ay sonra da öldüğünü sahih bir hadis olarak değerlendiriyor. Konuyu, doğru olanı ancak Allah bilir cümlesiyle kapatıyor.[376]

Ebü-l Hasan Ken'anî (h.963.ö), bu olayı anlatanlar arasında Sait b. Mesruk vardır, bu adam A'meş'in arkadaşlarındandır, dolayısıyla ona güven olmaz diyor. Bir de Darekutni, Mücahit'in İbni Abbas'tan aktararak Ömer'in oğluyla ilgili öne sürdüğü hadis sağlam değildir demiş diyor ve aynen İbni-l Cevzi'nin öne sürdüğü taktiği kopyalıyor. Olayı anlatanlar arasında A. Aziz b. Haccac Havlani adı geçiyor; ancak **"Kanımca bu isim yerine A. Kuddus olması lazımdır"** diyor ve hiç yoktan bahane uyduruyor. Zaten bunların araştırması hep böyle: Bir önceki nasıl bir çığır açmışsa, sonradan gelenler aynı sistemi sürdürmüşlerdir. Devamında da, Zübeyir b. Bekar ve İbni Sad'a dayanan olay şudur: Ömer'in oğlu Mısır'da içip sarhoş olmuş. Mısır valisi ona ceza uygulamış; ancak Ömer bunu duyunca oğlunu yanına çağırıp bir

---

376 Cürkani, el-Ebatil, 2/235-36

daha ceza vermiş ve adam bir ay sonra ölmüştür diyor. Yani olaya kısmen onay, kısmen itirazları var.[377]

Şemsettin Dımaşkî (h.842.ö) olayı olduğu gibi özetliyor. İbni Kuteybe'den aktararak, Allah bazı meşhur kişileri şarap içmekle rüsva etmiştir diyor ve isimlerini veriyor. Onlardan biri de halife Ömer'in oğlu Abdurrahman'dır; ki ona aynı zamanda Ebu Şahme de denirdi diyor. İçki içtiği için ve başka bir nedenden (ki zina olayıdır) dolayı babası ona ceza vermiş ve ölmüştür diyor. Burada olayı anlatırken, diğerleri gibi herhangi bir savunma yapmıyor. İbni Kuteybe, Ömer'in oğullarından Asım içki içtiği için o da had cezasına çarptırılmıştır diyor. Yani halife Ömer'in üç oğlunun içki içtiğini belirtiyor. Bu zaten doğrudur, anlatacağım. Yukarıda sözünü ettiğim tarihçiler **İbni Kuteybe**'den sonra yaşamışlar. İbni Kuteybe (h.276.ö) olayı anlatırken ravi listesinden bahsetmiyor; sadece konuyu anlatıyor.[378]

İbni Abdilberr (h.463.ö) bu konuda kısa bir bilgi veriyor. Ömer'in oğullarından ortanca Abdurrahman Mısır'da şarap içince Amr bin As ona had cezası uyguluyor; ancak babası Ömer bunu duyunca çağırıp bir daha ceza veriyor. Bu arada hastalanıyor ve cezadan bir ay sonra vefat ediyor. Burada bir iki kısa rivayet aktarıyor ve Ömer'in Abdurrahman adlarında üç oğlunun olduğunu belirtiyor, hepsini teker teker anlatıyor.[379]

Suyuti'nin (h.911.ö) değerlendirmesi: Suyuti de Cürkani, İbni-l Cevzi gibi Ebu Şahme olayını anlatan kişiler üzerinde duruyor, içlerinde durumları bilinmeyen kişiler var, bir de Sait b. Mesruk dürüst biri değildir diyor. Aynen diğerleri gibi o da hayali bir A. Kuddus ismi üzerinde duruyor. Hâlbuki sunduğu listelerde böyle bir isim de yok. Amaç, kendine malzeme bulmak! Suyuti yorumları için kısaca şunu ekleyebilirim. Mısır olayı olmuştur; ancak Ömer'in ikinci oğlu Ebu Şahme konusu hakkında ravilerde güvensiz kişiler vardır diyor, konu hakkında şüphe

---

377 Ebü-l Hasan Kenani, Tenzih, 2/220

378 a) Şemsettin Dımaşki, Tevdihü-l Müştebih, 5/305

b) İbni Kuteybe, el-eşribe, s. 45

379 İbni Abdilberr, İstiab, Abdurrahman b. Ömer kısmında, no: 1443

uyandırmaya çalışıyor. Yineliyorum; onun olayla ilgili sunduğu üç liste var, hepsini aşağıya alıyorum. Hiçbir listede A. Kuddus adı yok.[380] Kendisi ayrıca Asım ve Sait b. Mesruk hakkında, Cürkani ve İbni-l Cevzi gibi olumsuz düşünüyor. Şunu diyebilirim ki Suyuti, Cürkani'nin aktarımlarını harfiyyen kendi kaynağına kopyalamıştır. Yalnız bir şey unutmuş. O da şu: Cürkani listesinde Şibl adındaki kişi de var ve onu da dürüst bulmamış. Şibl Mücahit'ten hadis almamıştır diyor. Demek ki bu isim hakkındaki olumsuzluk **Suyuti**'nin gözünden kaçmıştır; yoksa bunu da kaynağına ekleyecekti. Şunu da belirtiyor; adamın Mısır'da içip de sarhoş olduğu madde **"Nebiz"**miş diyor.[381]

İşin ilginç yanı, Buhari üzerinde şerh yazan (Fethü-l Bari), ayrıca onlarca İslami eser bırakan **İbni Hacer Askalani** (h.852.ö) gibi bir İslam düşünürü, Ebu Şahme hakkında bilgi verirken, Ömer'in bu oğlu zina yaptığı için babası tarafından kendisine had cezası uygulanmış ve bundan ötürü ölmüştür derken herhangi bir savunma da yapmamışlardır.[382]

Ancak Buhari şerhi Fethü-l Bari'de farklı ve hiç ilgisi olmayan bir bilgi ekliyor **Askalani**, o da şu: Sözde Mısır valisi Ömer'in oğluna ceza verirken, insanlar görmesinler diye bu cezayı evde uygulamış. Ömer bunu duyunca rahatsız olmuş ve oğlunu çağırıp cezayı halkın huzurunda bir daha tatbik etmiş. Bunu İbni Sad aktarmış, Zübeyir b. Bekar da işarette bulunmuş, A. Rezzak da uzun uzadıya sağlam bir ravi zinciriyle aktarmıştır diyor ve Ömer'in bu oğlunu dövmesi bir nevi terbiye verme amaçlıdır diye ekliyor. Abdurrezzak'ın aktardığı hadis metninde Ömer'in Amr b. As'ı eleştirdiğine dair bilgiler var; bu doğrudur. Yani Ömer sözde Amr'ın oğluna torpil yaptığını, cezayı halkın huzurunda vermediğini iddia ediyor ve bu yüzden oğlunu yanına çağırıp bir daha ceza veriyor diyor. Yalnız bu iddia doğru değildir. Ömer'i adil kılmak için başvurulan bir senaryodur. Şu da var ki, **bir insan içki içti diye kalkıp tanrı adına onu öldüre-**

---

380 Suyuti, El-lalii, 2/194

381 Cürkani, Ebatil, 2/234

382 Askalani, İsabe, Ebu Şahm md. No:10148, cilt 12/356

cek miyiz? Kaldı ki Amr'ın iltimas yaptığı konusu da yanlıştır. Çünkü olay anlatılırken Amr b. As'ın Ömer'e mektup gönderdiği ve kesinlikle oğluna torpil yapmadığı, diğer normal insanlara ne şekil had cezasını uygulamışsa Ömer'in oğluna da aynı kurallar çerçevesinde uygulandığını belirtiyor. Hele eğer Amr bir yanlış yapsaydı Ömer çok sert biri, önce onun canına okurdu ve torpil yaptı diye hemen görevinden alırdı. Böyle bir şey söz konusu değildir. Daha sonra oğlu ölünce Amr'a bahaneler bulur, onu görevden uzaklaştırır, bu ayrı bir şey.

Buhari üzerinde **"Umdetü-l Kari"** adlı şerh kitabını yazan Aynî (h.855.ö), âlimler Ömer'in oğluna verdiği bu cezayı, aslında bir bakıma evlat terbiyesine verilen önemi vurgulama bağlamında değerlendirmişler; yoksa had cezası açık olsun kapalı olsun her yerde uygulanabilir. Dolayısıyla Ömer ikinci kez cezayı veremez diyor. Ne diyelim! Suç ağır oldu mu savunmacıların frekansları da birbirlerini tutmuyor: Herkes farklı şeyler söylüyor.[383]

İbni Kuteybe bir rivayetinde Mısır olayıyla ilgili, Amr b. As ona gizlice (Burada Amr'ın torpil yaptığını ima ediyor) had cezasını verince halife Ömer bunu duyuyor ve ikinci kez ona ceza veriyor şeklinde kısa bir bilgi aktarıyor. Bir kere olayı kimden aktardığı belirsiz (ravi zinciri yok). Bir de Abdurrahman yerine Ubeydullah diyor; bu da genel görüşe aykırıdır. Çünkü kim bunu işlemişse Abdurrahman diye yazmıştır. Aynı yanlışı **İbni Abdirabbih** (h.328.ö) de yapmıştır. O, Mısır'da içki içen kişinin Abdullah olduğunu yazıyor. Buradaki bilgi de genele aykırıdır. Çünkü Abdullah, kardeşi Abdurrahman'la ilgilenen, onu tıraş eden, Amr b. As'a götüren Ömer'in bir başka oğludur. İbni Abdirabbih olayı İbni Kuteybe'den aktarıyor; ancak sanırım burada bir yazım hatası olsa gerek. Çünkü o zaman matbaa yoktu. Dolayısıyla bu kadar yanlış gayet normal karşılanmalı diyorum. O da Ömer'in üç çocuğunun içkiden ceza aldığını, bunların Asım, Ebu Şahme lakabıyla bilinen Abdurrahman ve Abdullah (Abdur-

---

383 a) Askalani, Fethü-l Bari, Hudut bölümü, bab 3, no: 6774.
b) Aynî, Umdetü-l Kari, Hudut bölümü, bab 3, cilt 23/267
c) Hindi, Kenzü-l Ummal, Fedail-I Ömer, no: 35985-35986 ve 35992

rahman yerine bunu yazıyor) olduğunu belirtiyor. İbni Kuteybe daha önce yaşadığı için, belli ki İbni Abdirabbih ve diğer bir iki yazar ondan bilgi aktarmışlardır. Çünkü bilgiler tıpa tıp aynı.[384] Şunu bir daha ifade etmek isterim ki, **Amr b. As** cezayı kendi kuralları içinde ve torpil yapmadan, elaleme nasıl uygulamışsa Ömer'in oğluna da aynı şekilde uyguladığına ilişkin halife Ömer'e mektup gönderiyor ve bu, ilgili tüm kaynaklarda geçiyor. Yanlış anlaşılmaya meydan vermemek için, özellikle bunu hatırlatmak isterim.

Aslında mademki Ömer'in Mısır'daki oğluyla ilgili gerçekleştirdiği cinayetini onun adaletin kılıcı noktasında değerlendirmiş ve normal saymışlar, aynı niyetle **Ebu Şahme** olayını da böyle değerlendirebilirlerdi. Çünkü iki olay birbirlerinden pek de farklı değildir. Birini adalet çerçevesinde kabul ederlerse, diğeri de aynıdır, kabul edilebilir. Yalnız burada farklı bir durum söz konusu. Mısır'daki ile birlikte o da kabul edilse, o zaman rahatlıkla denilebilir ki, halife Ömer'den temiz bir evlat doğmamıştır. Evet; saklamaya çalışmışlar; ancak becerememişler. Hele az sonra Ömer'in kalan bir iki oğluyla ilgili bilgiyi de eklersek ilginç bir aile tablosu ortaya çıkar. Müslümanlar bunu Ömer'in adaleti bağlamında değerlendirebilirler; ancak bunun neresinde adalet var? İnsanın oğlu sarhoş olmuş diye kalkıp bu yüzden oğlunu infaz etmesi adalet mi! Kaldı ki böyle bir ceza yöntemi zaten Kur'an'da da yok.

Bu olay burada bitmez. Zamanla Ömer'le Mısır valisinin arası açılır ve Ömer ona ağır ceza verir. Bunu da özetlemek isterim.

Şu bir gerçek ki Ömer Mısır'da içki içen oğluyla ilgili halk arasındaki dedikodulara dayanamadığı için, zorunlu olarak ona had cezası veriyordu. Çünkü Ömer bazen sadece içki kokusundan insanlara ceza veriyordu. Elbette ki oğlu içerken kamuoyu baskısı sonucu ona ceza vermek zorundaydı. Ancak bundan sonra bakıyoruz kendisi Mısır valisini de rahat bırakmamış. Bu şunu gösteriyor: Demek ki Ömer'e göre oğlu hakkında Amr'ın ihmali ve hatta belki de parmağı söz konusu. Bunu nerden biliyo-

---

[384] İbni Kuteybe, Eşribe, s. 45 ve İbni Abdilberr Ikdü-l Ferid, cilt 8/62

ruz? İşte somut örnek: Amr Mısır'da görevliyken Ömer ona bir mektup gönderiyor. İçeriği şu: Ben biliyorum ki sen daha önce varlıklı değildin. Ama Mısır'da zengin oldun. Mal varlığın hakkında bana bilgi ver diyor. Amr da kendine göre bazı şeyler yazıp cevap olarak gönderiyor. Ömer bu sefer Muhammed b. Mesleme adındaki görevlisini Mısır'a gönderiyor. Muhammed oraya varınca Amr'a, Ömer'in talimatıyla geldiğini ve mal-mülk neyin varsa bu konuda inceleme yapması gerektiğini söylüyor. Sonuçta Muhammed, Ömer'den aldığı talimatla onun malına el koyuyor. Bir de ibret-i alem olsun diye ceza olarak da onun bir ayakkabısını çıkartıp tek ayakkabıyla bırakıyor. Adam toplum içinde bir ayağı yalın bir şekilde geziyor. Hâlbuki Amr her yıl Ömer'e Mısır'dan tonlarca mal, eşya gönderiyordu. Verilen bu cezaya karşı Amr b. As şunları söylüyor: "Hele talihsiz zamana bakın ki Amr b. As Ömer'e memur olarak çalışıyor. Hâlbuki ben Ömer'in babası Hattab'ı hatırlıyorum. Kendisi ve oğlu Ömer bedenleriyle odun taşırken üzerlerinde elbise bile yoktu. Babamın ise maddi durumu çok iyiydi, halıları bile altınla süslenmişti" diyor. Amr'a verilen bu cezanın önemli bir nedeni, Ömer'in içki içen oğlunun hikâyesidir. Demek ki Ömer bundan Amr'ı sorumlu tutmuş. Bir de bunun başka bir nedeni anlatılıyor İslami kaynaklarda. Bunları da kısmen anlatacağım.[385]

Daha sonra Ömer onu yanına çağırıp soruyor: Kaç günde Mısır'dan buraya vardın? Amr, yirmi deyince Ömer, çok çabuk-hızlı gelmişsin diyor. İşte o sırada Amr şu ilginç ifadeyi kullanıyor: **"Ne bir cariye bakımımı yaptı, ne de bir fahişe"** diyor. Buna karşı Ömer, ben ne diyorum sen ne anlatıyorsun diyor ve Amr'a karşı daha ağır ifadeler kullanıyor. Aynen şunu diyor: Tavuk çeşitli mezbelelerde gezer dolaşır ve gider bir yerde yumurta bırakır. Yumurta başka horozdan; ancak kimin ahırında bırakırsa artık onundur diyor. Peki, bu sözlerin anlamı ne? Olay şu: Sözde Amr b. As'ın annesi fuhuş yapan bir cariyeymiş (Nabiğa adında). Onunla hem Amr'ın sözde babası As, hem meşhur Ebu Süf-

---

385 İbni Abdirabbih, Ikdü-l Ferid, cilt 1/46. Tahkik eden, Dr Müfit, Darü-l kütübi-l ilmiye Beyrut/1983

yan ve hem de Ümeyye b. Halef ile Ebu Leheb (meşhur) cinsel ilişkide bulunmuşlar. Kadın Amr'a hamile kalınca, çocuk As'tandır demiş ve ona teslim edilmiş. İşte Ömer az önceki tavuk-yumurta benzetmesiyle bunu kastediyordu. Elbette ki aynı şeyleri Amr da Ömer'e söylüyordu.

Doğrusu kitaplarda anlatılanları yazsam Ömer'in soyağacıyla ilgili öyle çirkin şeyler var ki dünyada bunun ikinci bir örneği yoktur desem mübalağa olmaz. Amr'ın annesiyle ilgili **Zamahşeri**'nin ilginç bir aktarımı var paylaşmak isterim. Amr b. As'ın annesi Nabiğa, daha önce Anze kabilesinden birinin cariyesiymiş. Abdullah b. Ced'an onu satın almış. Zaten bu adamın mesleği cariye ve köle ticareti yapmaktı. Kadın zina yapınca Abdullah onu serbest bırakmış/azat etmiş. Ondan sonra Ebu Leheb, Ümeyye b. Halef, Hişam b. Mugire, Ebu Süfyan ve As b. Vail kadınla cinsel ilişkide bulunmuşlar. Sonuçta kadın Amr ile hamile kalmış ve As daha cömert olduğu için kadın onu seçmiş, çocuk ondandır demiş. Evet; bunu anlatan Kur'an yorumcusu **Zamahşeri**.

Buna benzer bir bilgiyi de tarihçi **Nurettin Halebi** aktarmış. Kur'an'da kısa bir sure var: Kevser suresi. Hz. Muhammed'in erkek çocuğu vefat edince bazı muhalifler, Muhammed'in erkek çocuğu olmaz, soyu kesiktir diyorlar. Muhammed bunu duyunca indirdiği ayette, **"Hiç şüphesiz soyu kesik olan, seni kötüleyenin ta kendisidir"** der. İşte ayette kastedilen Amr'ın babası As imiş. Çünkü Hz. Muhammed'e bunu söyleyenler arasında en ilerde bu varmış. Çoğu Kur'an yorumcuları **Kevser** suresini açıklarken ayetin As için indiğini zaten yazmışlardır. Örneğin Taberi, Kurtubi gibi. İşte bu ayet, Amr'ın As'tan olmadığını, başkalarından olduğunu ve sonunda As üzerinde kaldığını işaret ediyor yorumunda bulunmuşlardır. Yani tanrı bu ayetle babası belli olmayan birini ilan etmiş oluyor.[386]

---

386 a) Zamahşeri, Rebiu'l Ebrar, cilt 4/275, no: 98

b) Nurettin Halebi, Siretü-l Halebi 1/46

c) Beyhakı, Mehasin ve'l Mesavi, s. 93, İbrahim b. Muhammed Beyhakı, tah. Eden Muhammed Ebül Fadl, Darü-l Mearif /Kahire 1991.

d) Cahız, el-Mehasinü ve'l Eddad, s. 107

Kısacası, Amr b. As ile halife Ömer ikilisi birbirlerine karşı **veled-i zina** terimlerini kullanıyorlar. Bu cümleler Kur'an yorumcusu Zamahşeri, Tarihçi Yakubi, Zebidi, İbni Esir, Cahız, İbni Menzur, Kasım b. Selam, İbni Abdirabbih, İbnü'l Esir Cezeri gibi İslam ünlülerinin kaynaklarında geçiyor. Amr b. As zaten halife Ömer'e karşı sıkça dazlak, şaşı, solak ve **"Hanteme"** (Ömer'in annesi) oğlu gibi ifadeler kullanırdı; ancak az önceki ifadeyi Mısır dönüşünde aralarında meydana gelen tartışmalar sırasında kullanmıştır. Olayı bilmeyenler Amr'ın az önceki konuşmasından neyi kastettiğini pek anlayamazlar; yalnız olumsuz bir şeylerin olduğu anlaşılır o kadar. Görünen o ki, halife Ömer'le Amr'ın arasının açılmış olmasının içki olayı dışında farklı bir nedeni daha varmış. O da Ömer'in soyu veya sütannesiyle ilgilidir. Bir de buna bakalım.[387]

Kaynaklarda halife Ömer'in şekil şemali yazılırken kel, her iki gözlerinden şaşı, sinirlendiğinde bıyıklarını tutup çekiştiren, sinirlenince gözleri aşırı derecede kızaran, sakalına boya süren (O devirde genelde kına kullanılırdı. Demek ki şimdi olsaydı en modern boya ne ise onu kullanacaklardı. Bunu Ebubekir de yapıyordu), ayrıca solak biriydi şeklinde bilgiler var. Şaşı olmak, kel ve solak olmak ayıp değildir. Ama bakıyoruz bunu bile insanlardan saklı tutmaya çalışmışlardır. Ömer'in kel, solak, şaşı olduğunu tarihçi İbni Sad, İbni Hacer Askalani, Taberani, A. Melik b. Habib gibi eski tarihçi ve hadis uzmanları yazmışlardır.[388]

---

387 a) Zamahşeri, el-Faik fi garibil-l hadis 1/19

b) İbni Esir, en-Nihaye fi garibil Hadis, 3/338, ayrıca 'e.b.ı', 'g.b.r' ve 'm.e.l' maddelerinde bunu alıyor.

c) Zebidi, Tacü-l Arus, cilt 13/188

d) İbni Menzur, Lisanü-l Arap, (Tark) maddesi. S. 2662

e) Cahız, 'el-Beyan ve't Tebyin' cilt 2/283

f) İbni Abdirabbih, Ikdü-l Ferid, 4/123

388 a) İbni Hacer Askalani, "Tehzib-ü Tehzib" 7/440, no: 724

b) Yakubi, Tarih 2/203.

c) A.Melik b. Habib, Munammak, s.405.

d) Taberani, Mucem-i Kebir, cilt 1/66, no: 52-54

e) İbni Sad, Tabakat, 3/174, Ömer bahsinde

f) Hindi, Kenzü-l Ummal, Fedail-i Ömer, no: 35972.

Halife Ömer soylu ve zengin bir ailenin çocuğu değildi. Zaten Sünni kaynaklarda onun bu konuda itirafları var. Ayıca bazı kaynaklardaki anlatımlara göre hem babaannesi, hem de anneannesinin Habeş asıllı bir cariye-köle oldukları öne sürülüyor ki bu durumda kendisi Arap değildi demektir. Sonuçta kendisi bir yerlerden dünyaya gelmiş; bunda onun herhangi bir kusuru yoktur. Ben bunları asla sorun olarak değerlendirmiyorum. Sorun, gerçeklerin gizlenmesinde, anlatılmamasındadır.

Kendisi halife iken bir gün, **"Hey Allah'ım; ben babama deve güderdim, o beni döverdi, iş yapmam için bana karşı çok disiplinliydi. Şimdi de öyle bir makama geldim ki benimle Allah arasında kimse yok"** diyordu. Mütteki el-Hindi, Ömer'in benzer açıklamalarına epey yer vermiştir. Ömer'in geçmişiyle ilgili İbni Hacer Askalani ve İbni Abdilberr şu bilgiyi vermişlerdir: Bir gün Ömer yolda giderken kadının biriyle karşılaşır. Kadın ona, "Sen Ukkaz çarşısında çocuklarla oynarken o anı bile hatırlıyorum. Senin adın o zaman Ömer değil; Umeyr idi. Sonra Ömer oldu ve şimdi de halifesin. Bak işte nerden nereye geldin! O yüzden merhametli davran!" diyor.[389]

Eski İslam tarihçilerinden **İbni Habib** (h.245.ö) **"Anneleri Habeşli olan erkekler"** başlığı altında hem halife Ömer'in dedesi Nüfeyl, hem de babası Hattab'ın anneleri Habeşliydi diye bilgi veriyor ve bunu iki kaynağında özel bölümler açarak anlatıyor. Hem İbni Habib, hem de İbni Hişam el-Kelbi (h.204.ö), Sabit bin Kays bin Şemmas Ensari, zaman zaman alay niyetiyle halife Ömer'e, **"Habeşli zencinin oğlu"** dediği için **Hucurat** suresinden şu ayetin indiğini yazmışlardır. Uzunca bir ayet; ilgili bölüm şöyledir: **"Ey inananlar! Bir topluluk başka bir toplulukla alay etmesin! Olabilir ki, alay edilenler alay edenlerden hayırlıdır."** İşte az önceki rivayetlere göre alay edilen Ömer'miş

---

389 a) Askalani İsabe, Havle binti Malik b. Sa'lebe kısmı, no: 11245, cilt 3/343.

b) İbni Abdilberr, İstiab, no: 3320, Havle binti Sa'lebe kısmında

(kendisine zenci kadının oğlu denilince zoruna gidiyormuş); bu ayetle alay edenler uyarılmak istenmiş.[390]

İbni Kuteybe (h.276.ö) gibi İslam savunucusu bir kaynağında üç ayrı yerde, Kur'an yorumcusu ve tarihçi İbni Kesir ve tarihçi Süheyli şu garip bilgilere yer vermişlerdir: Amr (Bu farklı bir Amr'dır; Amr b. As'la alakası yoktur!) ile halife Ömer'in babası Hattap kardeşlermiş ve babaları da Nüfeyl imiş; ancak anneleri ayrıymış. Amr aynı zamanda kendi babası Nüfeyl'in eşiyle (ki sözde Amr, kardeşi Hattab'ın annesiyle) cinsel ilişkide bulunmuş ve sonuçta kadın hamile kalıp Zeyd adında bir erkek çocuk dünyaya getirmiş. Zeyd'den de Sait adında bir erkek çocuk doğmuştur. Bu durumda Ömer'in babası Hattab ile Zeyd, hem anne tarafından kardeşler, hem de Hattab aynı zamanda Zeyd'in amcası olur. Bilindiği gibi İslam'da meşhurdur ki, Hz. Muhammed bu dünyada on kişiye cennet müjdesini vermiş. İşte Zeyd'in oğlu bu Sait de o on kişiden biri. Sünni kaynaklar bunları anlatırken, efendim İslam'dan önce bir insan babasının eşiyle (üvey annesiyle) evlenebiliyordu, bu o zamana ait olan bir olaydır ve o günkü şartlar için normaldir gibi yorumlar yapmışlar. Normal mi değil mi değerlendirmesini yapmıyorum. Benim burada amacım, Ömer'in neden Mısır valisi Amr b. As'ın mal varlığına el koyduğuna ve ona yukarıda belirtilen cezayı verdiğine ilişkin nedenleri irdelemek. Malum yukarıda Amr bin As'ın Ömer'e karşı kullandığı dikkat çekici bir ifade vardı: **"Ne bir cariye bakımımı yaptı, ne de bir fahişe"** diyordu. Bu, ağır bir ifade! Bunun izini sürelim bakalım olay neymiş![391]

Sünni kaynaklarda Amr'ın az önceki cümlesine benzer Hz. Muhammed'in amcası Abbas'ın da Ömer'e karşı bir ifade kul-

---

390 İbni Habib, Munammak, s. 400, yine İbni Habib, Muhabber, 1/306. Burada ayetin bunun için indiğini yazıyor. Ayrıca İbni-l Kelbi, 'Mesalibü-l Arap" adlı eserinde, millet Ömer'e, siyah kadının oğlu deyince ayet bunun için inmiştir diyor. s. 46

391 a) İbni Kuteybe, el-Mearif, s. 69-104 ve 142, üç yerde işlemiştir.

b) İbni Kesir, 1)Bidaye-Nihaye, cilt 3/316. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl kısmında.

c) Süheyli, Ravdu-l Ünuf, cilt 2/356, Cahiliye devrinde babasının eşiyle evlilik başlığı altında

landığı belirtiliyor. Bir gün ikişi arasında sözlü bir kavga meydana gelir. O sırada Abbas halife Ömer'e karşı garip bir ifade kullanır. Buna geçmeden ek bir bilgi vermem lazım. Birçok yerde anlatılan şöyle bir hadis var. Hz. Muhammed, kim soy-sopuyla övünürse ona direkt olarak, **"Babanın şeyini** (tenasül organını) **ısır"** deyin diyor. Mezhep lideri Ahmet b. Hanbel, Übey b. Kab hadisleri kısmında Hz. Muhammed'in bu sözüyle ilgili hadisi beş sefer tekrarlamıştır. Ayrıca Buhari ve birçok hadis âlimi de bunu işlemişlerdir. Hatta hadiste, açık bir şekilde babanın tenasül organını ısır deyin; babanın şeyini ısır şeklinde kinayeli konuşmayın deniliyor. Hele **İbni Teymiyye** gibi bir İslam âliminin bununla ilgili yorumu da bir o kadar ilginç. Hz. Muhammed böyleleri için babanın tenasül organlarını dişlesinler demişse bu terbiye içindir. Dolayısıyla bunun yadırganacak bir tarafı yoktur diyor. Gel insanlara kötü kelimeler öğret, ondan sonra da kusura bakmayın bu terbiye içindir de! Neyse konu bu değil; ancak böyle bir hadis işlenince kısa bir not düştüm.[392]

Ömer'le Abbas arasında yaşanan tartışmada Abbas Ömer'in babası yerine annesini kullanır (Annenin tenasül organını ısır der). Sonuçta Ömer, orada hazır bulunan Abbas'ın oğluna, "Babanı buradan götür" der. Burada soru şu: Neden hem Arapların örf-âdetlerine hem de az önceki hadise göre babanın şeyini ısır denildiği halde Abbas baba yerine anne kelimesini kullanmış! Acaba Ömer'in soyağacı hakkında bilgi sahibi olup bunu bilerek mi kullanıyordu! Çünkü hem Ömer'e süt veren kadın, hem de babası Hattab ve annesi hakkında çok tatsız şeyler anlatılır. Acaba Abbas böyle demekle onları mı kastediyordu, oraya gönderme mi yapıyordu?[393]

---

392 a) Ahmet b. Hanbel, Müsned, Müsnedü-l Ansar, Übey b. Kab hadisleri, no: 21553-57

b) İbni Asakir, Tarih'ü Medinet-i Dımaşk, cilt 46/62 ve 61/46.

c) Buhari, Edebü'l Müfred, !/250, no:963.

d) İmam Müzi, Tehzib'i Kemal c. 19/330-339.

e) Elbani, Sahih'ül Camii, 1/159-no: 567.

f) İbni Teymiyye, Minhac'ü Sünne, 8/408-409

393 Hindi, Kenz, no: 36032

Bir de Ömer'i sevmeyenler ara sıra kendisine, Hanteme oğlu diyorlardı ki, bu ifade o günkü Arap kültüründe hemen hemen kullanılmıyordu. Çünkü Araplarda falanca erkeğin oğlu tabirleri kullanılıyordu; hâlâ da böyle. Kimse falanca kadının oğlu demezdi. Ayrıca birileri Ömer yanında soy-soptan söz ettiği zaman kendisi bozulurdu; ben babam Hattab'dan sonra soyumdan kimseyi bilmiyorum diyordu. Elbette ki kimileri, Ömer soy-sopla iftihar edenlere karşı olduğundan dolayı böyle disiplinli davranıyordu diyebilirler; ancak Ömer, acaba soyuyla ilgili bildiği bazı olumsuzluklardan dolayı mı soy-sop konusunun açılmasını istemiyordu diye kafalara soru işaretleri gelir. Disiplinin nedeni büyük ihtimalle budur. Daha bitmedi! Bunu doğrulayan kanıtlar var.[394]

Bilindiği gibi o zamanlar Hicaz bölgesinde aileler sütteki çocuklarını değişik bölgelere sütannelerine verirlerdi. Hz. Muhammed çocukken verildiği gibi. Ömer de sütannesine verilmiş ve onun sütannesinin adı da Cübba/Hübba imiş. Hatta Ömer daha sonra halife olunca 12 bin dirheme satın aldığı bir evini bu sütannesine hibe etmiş bilgisi de var. Buraya kadar normaldir (Elbette para Ömer'in helal kazacındansa; şayet talan malından gelmemişse!). Ancak İslami eserlerde ona süt veren kadın hakkında ilginç şeyler anlatılır. Bu kadın bayanlarla toplantı yapıp cinsellik nasıl yaşanır, hangi pozisyonlarda olması iyidir... bunları anlatırmış. Bunu yaparken de her pozisyon için ayrı bir isim takıyormuş. Bu kadın zaman içinde dul kalır ve yaşlı olduğu halde- bu cilvesinden olsa gerek- bir genci etkiler, onunla evlenir. Öyle ki, kadının başka kocasından öz oğlu gidip onu Muaviye'ye şikâyet eder, annem çok yaşlıdır, bu haliyle genç erkeklerle evlenir, ben utanırım der. İşte Ömer'in sütünü içtiği kadın böyle. İbni Şebbe, Ömer Rıza Kehhale ve Meydani/Nisaburi gibileri, itiraz etmeden bunu normal bir bilgi olarak kaynaklarında işlemişlerdir. İşte yukarıda Amr b. As'ın Ömer'e, bir cariye, bir fahişe beni büyütmedi sözünden kastı bu sütannesi olayı mı, yoksa soyuyla ilgili biraz bahsettiğim Hattab'ın babasının annesiyle cin-

---

394 İbni Şebbe, Tarih-ü Medine, 3/796-97

sel ilişkide bulunduğu olayı mı kastetmiş bunu bilemiyoruz. Ayrıca Abbas neden annesini gündeme getirmişti; bunun da nedeni ya Ömer'in sütannesidir, ya da Hattab olayıdır.[395]

Burada farklı bir örnek daha geçiyor İslami kaynaklarda. O da halife Ömer'le Halit b. Velit arasında yaşanmış.

Ebubekir halifedir. Müslümanlar değişik yerlere baskınlar düzenliyorlardı. Bu arada Halit b. Velit de Malik b. Nüveyre ve ona bağlı bölgeye baskın yapıyor. Malik o sırada Müslümandı/dinden çıkmamıştı; ancak eşi güzel, Halit'in hoşuna gidiyor ve Halit kadına cariye sıfatıyla el koymak istiyor. Ancak bu durumda eşini ortadan kaldırması lazım. Sonuçta Malik Müslüman olduğu halde Halit onu katlediyor ve eşine el koyuyor. Bir gün geri dönünce Ömer ona, "**Seni taşlarız, recmederiz**" diyor. Belki bu halife Ebubekir'in kararıdır diye Halit ona yanıt vermekten kaçınıyor ve doğruca Ebubekir'in yanına varıyor. Ebubekir ona bir şey demeyince/affedince, Halit dışarı çıktığında Ömer'e, **"Gel falanca kadının oğlu gel bakalım"** diyor ve onunla tartışmak istiyor. Çünkü artık bağışlanmış, işi garantiye almıştı. O yüzden serbest konuşuyordu. Ömer durumu anlayınca bu sefer kendisi susuyor, onunla tartışmak istemiyor.[396]

İslami kaynaklarda belirtilen şu ki, Ömer Halit'i hiç sevmiyormuş. Buna kısa bir iki örnek verelim. Ebubekir zamanında Rumlarla Yermuk'ta bir savaş yaşanır. Halit b. Velit de bu cephede komutandır. O sırada İkrime ve oğlu Amr yaralanırlar. Halit onların başını dizlerine bırakıp **"Ömer'e rağmen biz şehit düşmedik, yaşıyoruz"** der. Bu şunu gösterir ki, Ömer Halit'in ortadan kaldırılmasını istediği için Ebubekir'i, onu zor cephelere gönderme konusunda hep yönlendirmiştir.

---

395 a) İbni Şebbe, Tarih-i Medine, 1/237
b) Meydani, Mecme-ül emsal 1/453, no: 2049, (Ş) harfi kısmı, 13. bölümde.
c) Ömer Rıda Kehhale, "A'lam-i Nisa, cilt 1/237, Hubbe-l Medeniyye isimli kadın kısmında

396 a) İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, hicri 11. yılı olayları kısmında, 9/465.
b) İbni Esir, El-Kamil Hicri 11. yılı olayları 2/217 Malik b. Nüveyre bölümü.
c) Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in Ölümü adlı kitabımda detaylıca işledim

Yine bir gün Halit b. Velit halife Ebubekir'den bir mektup alır. O sırada Halit Şam tarafındadır ve Irak'a karşı savaş hazırlığını yapıyor. Halit mektubu alınca memnun kalmıyor ve **"Bu iş, bu mektup falanca kadının oğlu dazlakçık Ömer'in işidir"** diyor. Yani halife Ömer Ebubekir'e böyle bir öneri sunmuş ve mektup onun etkisiyle yazılmıştır diyor. Daha açık bir bilgi: Tarihçi **Yakubi** (h.292.ö), Halit b. Velit ile Ebu Ubeyde b. Cerrah Şam tarafında fütuhatlara devam ediyorlardı. Artık bu aşamada Ömer halife olmuş. Ömer bir gün Ebu Ubeyde'ye mektup gönderir, "Halit'e söyle! Eğer dediklerini inkâr ederse göreve devam etsin; aksi takdirde onu görevden uzaklaştırırım; ayrıca malına da el koyacaksınız" der. Ebu Ubeyde bunu Halit'e aktarınca, o bu konuda kız kardeşiyle istişare eder. Kardeşi ona, **"Halit, Hanteme oğlu Ömer zaten seni sevmez. İlkin toplum içinde seni yalancı ilan etmek ister, sonra seni zaten görevde bırakmaz. En iyisi dediklerinden vazgeçme"** der. Halit dediğinden caymayınca, Ömer'in emriyle malına el konulur ve ibret olsun diye bir ayakkabısı çıkartılır, Halit tek ayakkabıyla kalır, toplum içinde o şekilde dolaşır. Hatırlanacağı gibi halife Ömer aynı metodu Mısır valisi Amr b. As için de uygulamıştı. Kaynaklarda bu yalın ayakla ne kadar kaldığı belirtilmemiş. Bu, manevi bir ceza olarak bir süreliğine uygulanmış olabilir, uzun bir müddet için de kalmış olabilir. İşte burada Ömer'in yalanlanmasını istediği o gizli konu, kanımca Halit'in onun soyu hakkındaki ileri-geri konuşmasıdır. Yoksa neymiş ki Ömer ona, ya inkâr etsin, ya da onu görevden uzaklaştırın demiş olsun! Çünkü Ömer'in soyuyla ilgili anlatmak istemediğim çirkin şeyler anlatılır kaynaklarda.[397]

Hep vurgu yapıyorum: Ayet olsun, hadis olsun durup dururken ortaya atılmamıştır. Her ikisinin de illa ki bir nedeni olmuştur. **Buhari**'de en az altı sefer geçen şöyle bir hadis vardır. Anlatan halife Ömer'in oğlu Abdullah. Babam Ömer bir ara bir kafile ile yolculuk yaparken yaptığı konuşma arasında babamın hakkı için şöyledir böyledir diyerek ettiği yemininde babasını kullandı. Hz. Muhammed onlara yetişip Ömer'in bu cümleyi kul-

---

397 Yakubi tarihi, 2/158

landığını duyunca, **"Yemin içmek istiyorsanız Allah'la yemin edin; babalarınızla yemin etmeyin"** der. İşte ben şahsen bu açıklamayı anlamlı buluyorum. Ömer'in soyuna bakınca bu sözün Ömer'e karşı bilerek kullanıldığını, senin soyun başına yemin edilecek bir soy değildir diye uyarıda bulunulduğu rahatlıkla söylenebilir. Çünkü bu hadis sebepsiz söylenen bir hadis değildir. Ömer'e karşı söylenmiştir ve aktaran da Ömer'in oğludur. Bir de mantık var; herkes saygı için babasının adıyla yemin içer; ancak onu tanrıya rakip yapmaz. Bir de Ömer'in aktardıkları hadisler çok az. Onun Buhari ve Müslim'de ortak olarak işlenen hadislerin toplamı 26, **Buhari**'de 34, **Müslim**'de 21'dir. Bu kadar az olan rivayetlerinde yalnız Buhari az önceki olayı altı sefer işlemiştir. Şunu bir daha yineliyorum ki Hz. Muhammed bu sözü ona karşı bilerek kullanmıştır. Çünkü herhangi bir vaazda rastgele söylediği bir hadis değildir. Ömer babasıyla yemin içince kendisi, Ömer'in babası, başına yemin edilecek biri değildir düşüncesiyle Ömer'i uyarmıştır. Tekrar konuya geçelim.[398]

Araları hep açık, birbirlerini sevmeyen bu ikili, zaman zaman araları daha fazla bozulunca Halit ona, "**dazlakçık Ömer, falanca kadının oğlu...**" gibi ifadeler kullanırdı. Zaten öteden beri Ömer Ebubekir'e baskı kurup Halit'i görevden al diyordu; ancak iyi bir savaşçı olduğu için Ebubekir bu konuda Ömer'i dinlemiyordu.[399] Ömer iş başı yapınca, ilk etapta onu görevden alır ve yerine Ebu Ubeyde'yi tayin eder. Halit daha sonra Suriye'nin bugünkü Humus şehrinde vefat eder. Bilindiği gibi Halit b. Velit en çok Suriye ve Diyarbakır, Urfa taraflarında ordu komutanı olarak görev yapmıştı. Burada dikkatimi çeken şu: Kürtler Urfa'ya Rıha, Diyarbakır'a Amed diyorlar. İşte hicri 294'te vefat eden **Yakubi** kendi kitabında o zaman bunları Rıha, Harran, Amed olarak işlemiştir.[400]

---

398 Buhari, Şehadat, bab 27/2679. Menakıb-i Ensar bab 26/3836. Edep, bab 74/6108. Yeminler, bab 4/6646-48

399 a) Taberi Tarih-i, hicri 13. yılı olayları Yermuk savaşı bölümünde, cilt 3/401 ve 415.

b) İbni Esir, El-Kamil, Hicri 11. yılı olayları 2/217 Malik b. Nüveyre bölümü.

c) İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, hicri 11. yılı olayları ,c. 9/462

400 Yakubi, Tarih 2/180

Amr b. As ile Ömer arasının açılmış olmanın bir nedeni de Amr'ın Ömer'in soyunu gündeme getirip sıkça kullanmasıdır. Nitekim aynı durum Ömer ile Halit b. Velit için de geçerli. Burada Hz. Muhammed'in böyle bir Ömer'in kızıyla (Hafsa) evlenmesi uygun mu değil mi sorusu da gündeme gelir.

Dikkatimi çeken tefsir sahibi, tarihçi ve İslam uleması nezdinde saygınlığı olan **İbni Kesir** gibi birinin kalkıp Ömer'in soyu hakkında, efendim Amr ile Ömer'in babası Hattab Nüfeyl'in çocuklarıymış, Amr aynı zamanda babasının hanımıyla cinsel ilişkide bulunmuş ve ondan Zeyd dünyaya gelmiş. Dolayısıyla Hattab hem Zeyd'in kardeşi, hem de aynı zamanda amcasıdır demiş olması.[401]

Okuyucu, neymiş Ömer'in soyuyla ilgili o nahoş olan şeyler diye merak edebilir. Kısmen edebe uygun değil; ben anlatmayacağım; ancak burada Hz. Ali zamanında yaşamış olan **Selim b. Kays Hilali**'nin (h.76. ö) aktarımları var onu eklemek isterim. Çünkü bu adam hemen hemen ilk İslam tarihçisidir. Hz. Muhammed zamanında var olan; ancak onunla buluşamayan bir insan. Anlattıkları şöyle: Hz. Muhammed'den sonra Ebubekir halife ilan edilirken, Hz. Ali ve onun etrafındakiler (Selman-i Farisi, Mikdad, cennetle müjdelenen Zübeyir b. Avvam ve Ebu Zer-i Gıfari gibileri) kabul etmiyorlar, halifelik Ali'nin hakkıdır diyerek direniyorlar. Sonunda Ömer başkanlığında silahlı bir grup gidip onlara halifeliği zorla kabul ettiriyor. O sırada onlar direniyorlar ancak yetersiz kalıyorlar. Hatta baskıncılar Zübeyir'in kılıcını onun elinden alıp taşa vurarak kırıyorlar. O arada Zübeyir'i yere serince Ömer onun göğsü üzerine oturuyor. Zübeyir o durumda Ömer'e şunları söylüyor: Sen Sehhak (bayan adı) torunusun. Sehhak Habeşliydi ve dedem Abdülmuttalib yanında cariyeydi. Senin deden (babanın babası) onunla zina yapınca dedem mecburiyetten ona verdi. Senin baban Hattap da gayri meşru bir şekilde bu çiftten dünyaya geldi. İşte senin sülalen benim dedemin köle ve cariyeleridir diyor.[402]

---

401 İbni Kesir, Bidaye, Nihaye, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl başılığı altında c. 3/316

402 Selim b. Kays Hilal-i, Kitab-ü Selim, s. 158. Ebubekir'in halife seçilmesi bölümünde işlemiştir

İbni-l Kelbi şu farklı bilgiyi de yazmış: Ömer'in ninesi Sehhak aslen Habeşliymiş ve Haşim'in cariyesiymiş. Haşim'den Nadle adında bir erkek çocuk dünyaya getirmiş. Daha sonra aynı Sehhak'la Abdüluzza ilişkiye girmiş ve bunlardan da Ömer'in dedesi Nevfel doğmuş. Zaman içinde aynı kadınla (Sehhak'la) Rabi adında başka bir erkek cinsellik yaşamış; bu ikiliden de Amr adında bir erkek çocuk doğmuştur diyor.[403]

Söz Ömer'le Mısır valisi Amr'ın aralarının açılmasından açıldığı için konuyu biraz detaylandırdım, bunun nedenlerini irdeledim. Burada halife Ömer'e bir eksik bulmak gibi bir niyet asla taşımıyorum. Ömer'in soyu ne olursa olsun bunda kendisi için bir kusur yoktur, olmamalıdır. Bunu daha önce de vurguladım. Ben halife Ömer'in soyuyla ilgili sunduğum bilgileri Sünni kaynaklardan derledim. Halife Ömer'in soyu hakkında anlatılmayacak kadar çirkin şeyler de var kaynaklarda. Ben şahsen onları yazmayı kendime uygun bulmuyorum ve yazmıyorum da. Ancak şunu diyebilirim ki, Ömer'in hem Halit b. Velit, hem de Amr b. As'a karşı olumsuz davranmasında bu soy olayının neden olduğu bir gerçektir. Merak eden veya araştırma yapmak isteyen varsa, sözünü ettiğim o garip bilgiler için referans olarak bazı kaynaklar ekliyorum. İçlerinde Sünni olanlar var; ancak Şia kaynakları ağırlıkta. Daha fazla bilgi edinmek isteyen bunlardan yararlanabilir.[404]

---

403 İbnil Kelbi, Mesalib'ül arap, 39, 40 ve 46. sayfalarda bu konu geçiyor.

404 a) İbnil Kelbi(h.204.ö), Es-Selabetü fi Marifet-i Sahabe'

b) Ali Nemazi Şehrudî(h.1405. ö), "Müsdertekat-ü ilm-i Ricali-l Hadis", cilt 8/585, Sahhak Habeşi kısmında, no: 18115.

c) Müflih b. Raşid(9. hicri yılında yaşamış) 'İlzam-ü Nevasıb' da işlemiş. s. 156

d) Yusuf Bahrani(h.1186.ö), 'Enisü-l Misafir ve Celisü-l Hadır' 3 cilt. Hilal matbaası Beyrut.

e) Ali b. Naif Şuhud(1956(Hımıs/ Süriye), "Şebehat-ü'r- Rafidet-i Havle's- Sahabet-i ve'l Hulefai'r-

Raşidin". Cilt 2/160. Bu kitap hep bu tartışmalarla ilgilidir

f) Meclisi(ö.1111.h) bunu "Biharü-l Envar" adlı yapıtı, bab-u Nesebi Ömer ve viladetihi, cilt 31/21, 19. kısımda ele almış ki bazı nushalarda bu cilt 31/100 olarak geçiyor. Yani nushadan nushaya değişebiliyor..

g) İbni Tavus el Haseni(h.664.ö), 'Et-Teraif fi Marifet-i Mezheb-i Tevaif' adlı eseri

5. Halife Ömer'in Aile Dramı Büyük!

Ömer artık halife iken oğullarından Ubeydullah da o dönemde içki içmeye devam ediyordu ve Ömer'in ona da had cezası verdiği İslami kaynaklarda anlatılıyor. Ancak Ubeydullah diğer iki kardeşi gibi had sırasında ölmüyor; uzun süre yaşıyor ve daha sonra Sıffin savaşında öldürülüyor. Rivayetlere göre cezadan sonra, **artık hayatta ne üzüm yerim, ne de mamullerini içerim** sözünü verdiği de belirtiliyor.[405]

Ömer'in bu oğluyla ilgili şu bilgi var: Ömer bir gün bir cenaze merasiminden döndüğünde, Ubeydullah ve arkadaşlarından içki-şarap kokusu aldığını; bunu araştıracağını, şayet sarhoş edici bir şey içmişlerse had uygulayacağını söylüyor. Ravi burada, sonunda Ömer'in onlara had cezası uyguladığını ifade ediyor. Bu açıklama birçok kaynakta geçiyor; uzun bir listeyi ekliyorum.[406] Ancak **Buhari**'nin bu hadisten bazı bölümler kırptığını görüyorum. Çünkü birçok İslami kaynak bu konuyu Buhari'den daha detaylı ve açık bir şekilde işlemişken, Buhari ise meseleye değinmiş; ancak eksik bırakmıştır. Onun aldığı hadis şöyle: Halife Ömer, ben Ubeydullah'tan şarap kokusunu aldım. Ondan soracağım; şayet kendisi sarhoş olmuşsa ona had cezası uygulayacağım

---

405 İbni Habib Münaınmak, s. 395

406 a) İmam Şafii, a)Müsned, Eşribe bölümü, no: 1403 ve 1405.b) el-Ümm, Hudud 7/365.

b) İbni Abdilberr, İstizkar, 24/261,no: 36301.

c) Beyhakı, Sünen-i Vusta, Eşribe bölümü, no: 17328-29, cilt 13/22.

d) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Eşribe 8/81, hadis no: 24210-24211.

e) Beyhakı, Sünen-i Kübra, Eşribe bölümü, no: 17513, cilt 8/547

f) İbni Kesir, el-Bidaye ve Nihaye 9/641, hicri 14. yılı olayları kısmında.

g) İbni Esir, el-Kamil, hicri 14. yılı olayları kısmında, cilt 2/336. Aynı konuda tTaberi de tarihinde işlemiş

h) Taberani, Müsned-i Şamiyyin, 4/159, no: 2998

ı) A.Razzak, Musannaf, no: 17028-29, 9/228

i) İbni Hazm, Muhalla, 7/502

j) İmam Malik, Muvatta, Eşribe, 2/842.

k) İbni Abdilberr, İstizkar, 24/257, bab, 1564

demiş. Buhari yalnız bu kadarını yazmış. Peki ne oldu, Ömer araştırdı mı? İşte bunları anlatmıyor. Onlarca kaynakta konu net açıklanmışken, Buhari'nin bu şekilde eksik işlemesi onun hile yaptığının açık bir göstergesidir. Neyse ki Buhari üzerine şerh yazan Askalani, burada cümle eksikliği vardır diyerek Buhari'nin yanlışını belirtmiş ve şöyle tamamlamıştır: Ömer o koku üzerine durumu araştırıyor ve sonuçta oğluna had cezası veriyor.[407]

Yalnız burada farklı bir bilgi daha var: Tarihçi **İbni Şebbe** (h.262.ö), bir gün halife Ömer bir cenaze namazından dönünce yolda oğlu meşhur hadis ravisi Abdullah'la karşılaşıyor. Ondan içki-şarap kokusunu alıyor ve soruyor, "İçtin mi yoksa?" O, "Hayır normal bir içecek içtim" diyor. Ömer etrafındakilere, bunu araştıracağım; şayet içmişse had uygulayacağım diyor. Sonunda Ömer bu oğluna da içtiği için had cezası uyguluyor. Yineliyorum; İbni Şebbe Abdullah ismini veriyor. Ancak çoğu kaynaklarda Ubeydullah olarak geçiyor. İkisi aynı kişi de olabilir, ayrı ayrı da olabilirler. Niye böyle diyorum? Çünkü, bu durumda halife Ömer'in bilinen meşhur oğullarından içki içmeyen kalmaz. Bari bu kalsın diyorum. Doğrusu İbni Şebbe dışında başka kaynaklarda Abdullah'ın da içtiğine dair bir bilgiye rastlamadığım için buna temkinli yaklaşıyorum.[408]

Diyelim ki Ömer'in bu oğlu içki içmemiş (ki kaynaklarda onun içtiği söyleniyor); ama öyle çirkin ve insanlık dışı işler yapmış ki, insan yazmaya utanıyor. Bunu başka kaynaklarımda da işledim; burada yine kısa bir işarette bulunayım. Oruçlu iken akşamları genelde seksle orucunu açar, çarşı-pazarda satılan bir cariye gördü mü gider onu yoklar, kalçalarına, göğüs ve bacaklarına bakarak ona değer biçerdi. O yüzden bunun yaptığı daha beter diyorum. Müslüman kamuoyunun bundan haberi yok. İşte bu zat İslam tarihinde **Ebu Hüreyre**'den sonra bütün ashap arasında en çok hadis rivayet eden halife Ömer'in oğlu **Abdullah**'tır.[409]

---

407 Buhari, Eşribe, bab 10, "Bazık" içki-şarabı kısmında

408 İbni Şebbe, Tarih-i Medine, 3/842

409 Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in ölümü adlı kaynağımda Abdullah'la ilgi benzer bilgiler işlenmiş

Yine Ömer'in **Asım** adındaki oğlu halife Osman zamanında içki içince had cezasına çarptırılıyor. Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'in, Asım'ın içtiğine dair şahitlik yaptığı bilgisi de var kaynaklarda. **İbni Kuteybe**, ashaptan içki bırakmayanları anlatırken, halife Ömer'in üç oğlunun adlarını aynı sayfada veriyor: Biri Mısır'daki oğlu, diğeri aynı zamanda kadınla da zina yapan oğlu, üçüncüsü de Asım şeklinde sıralıyor.[410]

Kitabın konusu belli: İslami prensipler; ancak sahabe denen ve sözleri her dört mezhebe kanıt olan, aktardıkları hadislerden hükümler çıkarılan ve şeriat adıyla o hükümlerle insanları yöneten ve kimi İslam ülkelerinde yönetmeye devam edilen bu insanları tanımak lazım, bunları iyi bilmekte yarar var. Verdiğim bu birkaç örnek, aslında Ömer'le çocukları hakkında güzel bir fotoğraftır. Ömer'in Hz. Muhammed'i nasıl yönlendirdiğini, nasıl biri olduğunu, Muhammed'in başına neler getirdiğini, hatta cinayet işlerken bile onun için ayet indiğini ve adam öldürmekte haklı ilan edildiğini yazılarımda defalarca anlattım.[411] Şimdi Ömer'in başka bir cinayetini işlemek isterim.

Söz konusu cinayeti **İsmail Hakkı**'nın Ruhu-l Beyan tefsirinden özetleyelim: Bir gün Hz. Muhammed'in yanında âmâ olan İbni Ümmi Mektum ile Mekke'nin ileri gelenlerinden bazıları toplanıyorlar. İbni Ümmi Mektum Hz. Muhammed'den bir şeyler sorup öğrenmek istiyor; ancak Hz. Muhammed diğerleriyle ilgileniyor, ona önem vermiyor. Üstelik ona karşı suratını asıyor. Toplantı bitince o önemli kişiler Hz. Muhammed'e inanmadan ayrılıp gidiyorlar ve çabası boşuna gidiyor. Bu arada madem onlardan oldum, bari bu kör; ama önemli olan adamı kaybetmeyeyim diye düşünüyor. Hemen konuyla ilgili ayetleri inmeye başlıyor. Meğer tanrı onun o kör adama karşı yaklaşımını yanlış

---

410 a) İbni Habib, Münammak, s. 397.
b) İbni Kuteybe, Kitabu-l Eşribe, s. 44
c) Kur'an'ın Kökeni-2, 5. bölüm, 'Komisyon üyelerinin bibliyografileri hakkında bir özet' başlığı altında geniş bilgi ver. Özellikle s. 147-149

411 Kur'an'ın Kökeni ve Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in Ölümü, bir de Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an adlı kaynaklarımda Ömer hakkında geniş bilgi var.

bulmuş ve **Abese** suresinin ilk on ayetini bu yanlışı hatırlatmak, Hz. Muhammed'i uyarmak için göndermiş oluyor. Böylece o kör adam kendini Kur'an'da bulunca moral buluyor, kırgınlığı telafi edilmiş oluyor. İşte halife Ömer zamanında bazıları (korku Müslümanları), İbni Ümmi Mektum için özel ayet indirmiş diye Muhammed'le alay etmek amacıyla bu sureyi bilerek namazda okuyunca, Ömer bunu duyuyor. Bu yüzden gidip imamı öldürüyor (münafıktır, Muhammed'le alay ediyor diye).

İmam Gazali de bu cinayet konusunu işliyor. Eğer biri, insanı yoldan çıkarmak için Kur'an okuyorsa bu haramdır diyor ve ekliyor: Nitekim Hz. Muhammed'le alay eden ve İbni Ümmü Mektum için Abase suresinde bir dizi ayetleri uydurmuştur deyip alay yollu (sahte) namazda sürekli bunları okuyanları Ömer duyunca, onu öldürmeye niyetleniyor, çünkü böyle bir şey insanları yoldan çıkarır diyor. **İsmail Hakkı** (h.1137.ö) ve **Ebu Talip Mekki** (h.386.ö) açık bir şekilde imam bundan dolayı Ömer tarafından katledildi diyorlar; ancak İmam Gazali (h.505.ö) farklı bir sözcük kullanıyor: Öldürmeye niyetlenmiş diyor ve akabinde de Kur'an'la alay etmek insanı dalalete götürür diyor.

Söz **Ebu Talip Mekki**'den açılmışken onun hakkında ilginç bir ifade okudum İslami kaynaklarda. Kendisi Bağdat'ta halkla sohbet ederken çok aşırı ifadeler kullanıyor. Yazar burada onun kullandığı o adet dışı cümlelerden şu cümle akıllarda kalmış diyor. **Yaratılanlar için yaradan kadar tehlikeli olan bir şey yoktur** diyor. Yani ona göre yaratıklar için tanrı en tehlikelidir. Elbette bu tarz konuşmalar yaptığı için cemaat dağılıyor ve ondan sonra kimseyle konuşmuyor. Bunu anlatan **Hatib-i Bağdadi**'dir (h.463.ö). İşte burada farklı bir düşünce insanın aklına geliyor: Acaba bu insan yukarıdaki cümle ve ona benzer ifadeleri kullanırken farkında değil miydi/ meczup biri miydi; yoksa **Hallac'ı Mansur** gibi yaratıcı hakkında farklı düşünceleri mi vardı? İlginç bir ifade! Halife Ömer hakkında şunları da anlatıyor: Ömer gece ortasında bakıyor ki bir evde ışık var. Bir sahabe cemaatinin içki içtikleri anlıyor. Abdurrahman b. Avf'a haber veriyor ne yapalım diye. Abdurrahman, bu kişinin özeline girer, konu casusluk olur, o yüzden hiç ilgilenme diyor. Yine başka bir

gece yaşlının birini içki içerken görüyor. Adam savunma için bazı ayetleri okuyunca ve senin yaptığın ancak casusluktur deyince Ömer konuyu kapatıyor. Elbette ki adam kendi evinde içiyormuş. Ben kitapta anlatılanları ekliyorum; doğru mu yanlış mı ben bunu nerden bileceğim?

Sunulan bu öldürme olayı halife Ömer'le ilgili farklı bir cinayet örneğidir.[412]

Gerçi konuyu özetledim, yine de İbni Ümmi Mektum için inen o ayetlerin tercemesini sunmakta fayda var. "Yanına o kör adam (İbni Ümmi Mektum) geldi diye surat asıp yüz çevirdi (bunu yapan Muhammed). Ne bilirsin belki o arınacak? Yahut öğüt alacak da o öğüt ona fayda verecek. İhtiyaç duymayana gelince, sen ona yöneliyorsun (önem veriyorsun). Onun arınmasından sana ne! Koşarak sana gelen var ya (İbni Ümmü Mektum), saygı duyarak gelmişken sen onunla ilgilenmiyorsun" deniliyor Kur'an'da.

Abese suresinden bu on ayet âmâ İbni Ümmi Mektum için iniyor. Demek bakıyor ki o kodamanlar onu kabul etmediler; bu arada kör adamın da kalbi kırıldı. Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olmak misali; bari onlardan hayır gelmedi, en iyisi bu sağlama alınsın misali; onun için on ayet birden iniyor. Burada ayetlerin hangi nedenle indiklerinden ziyade; Ömer'in işlemiş olduğu cinayet olayını hatırlatmak istedim. Böylece halife Ömer ve çocuklarının içkiyle ilgili hayat hikâyelerinin sonuna geldik. Burada şunu eklemekte fayda var. Muaviye halife olunca yetkiyi oğlu Yezit'e devretti. Peki, neden Hz. Ömer de böyle bir teşebbüste bulunmadı? İşte bilmeyenler sanırlar ki Ömer adil davranmış da bu yüzden görevi ailesine devretmemiş. Görüldüğü gibi çocuklarından üçüne içkiden, birine de hem içki

---

[412] a) İsmail Hakkı, Ruhu-l Beyan tefsiri, Abese suresi ilk ayetler. C. 10/331. Oşman bey matbaası/ İstnabul, 1827

b) İmam Gazali, İhyaü'l Ulum, c. 2/282, İşitme Adabı başlığı altında.

c) Ebu Talib Mekki, 'Kutu'l Kulub 2 cilt, 981 sayfa.Darü'l kütübi'l İlmiyye/Beyrut..İşlediği konu "Müşahedet'ü Ehli'l Mürakabe 26. bab, s. 126-127.

d) Hatibi Bağdadi, Tarih-i Bağdad, c. 4/151, no: 1343. Ebu Talip Mekki bölümünde.

hem de zinadan dolayı ceza vermiş ve bu cezadan ötürü ikisi ölmüş. Ortalıkta yalnız Abdullah kalmış. Yukarıda kısmen değinildi ki bunun sicili onlarınkinden beter. Durum bu olunca Ömer kime görevi devretsin! İşte kamuoyu bunları bilmiyor.

Bir kaynağımda Hz. Muhammed'in yakın çevresi tarafından kaç kez suikastla karşı karşıya kaldığını ve hatta ölümünün şüpheli olduğunu yazdım. Burada da halife Ömer hakkında bazı nahoş bilgiler sundum. Yineliyorum; amacım ne kimseyi katil, ne de farklı bir olumsuz sıfatla takdim etmek değildir. Hep söylüyorum: Ben prensipler üzerinde duruyorum. Ancak halife Ömer gibi zirvede olan biri hakkında güvenilir İslami kaynaklarda kamuoyunun bilmediği bu ilginç bilgiler varsa -ki vardır- okurlarla paylaşmayı normal karşılıyorum. Yukarıda da vurgu yaptım: Halife Ömer'in soyağacıyla ilgili çok çirkin şeyler yazılmış; ben onları yazmayı kendime uygun görmüyorum. Buna meraklı olan varsa referans olarak bazı kaynakları yukarıda dipnot olarak ekledim.

X. BÖLÜM

MUAVİYE İÇKİ TİCARETİ YAPIYORDU

Halife Ömer hakkında fazla durunca sanki İslamiyet'ten sonra diğer sahabeler içmiyorlarmış gibi bir izlenim söz konusu olabilir; bu doğru değildir. Ömer hakkında fazla bilgi vermemin nedeni, kendisinin İslam âleminde adaletin kılıcı olarak bilinmesinden kaynaklanır. İşte zirvedekinin hali ve özellikle evlatlarının durumu bu olunca artık kalanları düşünün misali!

Her ne kadar İslam tarihi hayali bir tarih de olsa yine de gerçekleri ortaya çıkarma konusunda yardımcı olabilecek birçok veri aynı kaynaklarda mevcuttur. Bunların varlığının iki nedeni var: Hem gerçekleri sansür etme konusunda pek uzman olmamalarından kaynaklı, hem de o zaman teknoloji (kamera, dinlenme cihazları gibi) gelişmediği için bazıları bildiklerini yazabilmiş ve zamanla bunlar kitleye ulaşabilmiştir. Zaten çoğu kaynakların orijinine bakıyoruz, nerdeyse adamın el yazısı okunmayacak hale gelmiş; ancak kitabı yıllar, hatta asırlar sonra basılıp yayınlanabilmiştir.

Muaviye ile ilgili güvenilir İslami kaynaklardan derlediğim bilgilere geçelim.

Önce içki konusunda Muaviye ile tartışan Ubade b. Samıt hakkında kısa bir bilgi verelim, sonra Muaviye'nin içki hikâyesine geçelim. Ubade b. Samıt aslen Medinelidir. Hz. Muhammed'in Medine'ye yerleşmesine zemin hazırlayanlardan, Akabe biatına katılan, İslam'da meşhur tüm savaşlara iştirak eden,

Kur'an'ı iyi bilenlerden biri. Zaten daha önce de bundan biraz söz etmiştim (Hani Hz. Muhammed sıkça onun evine gidip eşine misafir oluyordu diye hikâyesini anlatmıştım. İşte bu adam). Şam'a, İslamiyeti anlatmak, Kur'an'ı öğretmek amacıyla (talim-terbiye görevlisi olarak) atanır; ancak zaman içinde onunla Şam valisi Muaviye'nin arası açılır. Peki niye? Bunu izah edeceğim.

Kitaplarda konu anlatılırken mümkün derece muğlak ifadeler kullanılmış, kimi İslam âlimlerince Muaviye ismi gizlenmeye çalışılmış; ama bunu başaramamışlardır. Önce olayın muğlak yerinden başlayayım. Ubade bir konuda (içki denilmiyor) Muaviye'ye karşı çıkınca, araları açılır. Bu yüzden Medine'ye döner. Bu olay Ömer'in halifeliği döneminde meydana gelir. Ömer niçin döndüğünü sorunca; kendisi Muaviye'nin yaptıklarını anlatır. Sonuçta Ömer onu bir daha geri gönderir ve **"Senin gibilerin olmadığı bir yerden hayır gelmez. Git! Muaviye'nin sana karşı bir yetkisi olmayacak!"** der. Bu açıklamadan sonra Ubade tekrardan Şam yolunu tutar. Şam'a gelince yine eskisi gibi ilişkileri olumsuz yönde devam eder. Kısacası, Ömer halife olduğu sürece bu şekilde idare edilir. Ancak Osman döneminde durum değişir.

Artık Ömer yok; yetki Osman'da. Ubade bir gün Şam çarşısından içki yüklü bir deve kervanının geçtiğini görünce, bu da ne; yoksa yağ falan mı acaba diye sorar. Aldığı yanıt şu: **"Hayır; hepsi içki ve falancaya aittir."** (Dikkat edilirse burada yukarıdaki gibi kullanılan ifade kinayedir: Falanca diye geçiyor! Ama az sonra bu falancanın kim olduğu belli olacak.) Ubade orada hemen eline bir kesici alet alır, içki tulumlarını delip yere döker. O sırada Ebu Hureyre de Şam'da görevli. **İçkilerin kendisine ait olduğu o falanca kişi** (!) Ebu Hureyre'yi Ubade'ye gönderir, elini yakamızdan çek, sabahları sokaklara çıkıp dedikodu yaparsın, akşamları da camide oturup nerde bir kusurumuz varsa halka anlatıp bizi kötülemeye çalışırsın der (o falanca kişi).

Buraya kadarki anlatımlarda hem o falancanın kim olduğu, hem de Ubade'nin niçin Muaviye'ye karşı cephe aldığı, ondan memnun olmadığı belirsiz: Hep **falanca kişi**, içkilerin kendisine ait **olduğu falanca, bir konuda** araları açıktı, Halife Ömer'e

Muaviye'nin **yaptıklarını** anlattı şeklinde muğlak ifadeler geçti. Ama bunları anlatan aynı İslam âlimleri kaynaklarında açık ve net bilgiler de vermişler, olup bitenlerin neler olduğunu göstermişlerdir. Bu, onların sansür konusunda acemi ve beceriksiz olduklarını gösteriyor. Yoksa insan böyle çelişkili beyanlarda bulunur mu? Acemi diyorum; çünkü az sonra anlatacağım gibi bunlar aynı zamanda soru işaretlerini ortadan kaldıracak şekilde Ubade-Muaviye arasındaki anlaşmazlık nedenini ve içki taşıyan o develerin kime ait olduğunu net bir şekilde anlatmışlardır.

Bir kere akıl var, izan var; yeni fethedilmiş bir İslam memleketinde günün ortasında sıraya dizilmiş, yükleri içki olan o deve kervanı, olsa olsa ancak Şam valisi Muaviye'nin olur. Kaldı ki iş sadece mantıkla kalmıyor; şu açık bilgiler var. İlkin içkiler falancaya aitti, o falanca Ebu Hureyre'yi Ubade'ye gönderdi gibi belirsiz ifadelerle devam edildi. Ama bundan sonra Muaviye ismi işte şöyle ortaya çıkıyor. O kişi Ebu Hureyre'yi Ubade'ye gönderince, Ebu Hüreyre Ubade'ye, **"Seninle Muaviye arasında ne var, onu kendi halinde serbest bırak"** dedi şeklinde açıklama var. Evet; o kadar belirsiz ifadelerden sonra Muaviye ismi bu şekilde ortaya çıktı. Demek ki ta Ömer döneminden beri devam eden o çekişmenin nedeni, Muaviye'nin içki ihracat-ithalatını yapmasıymış. Ubade buna karşı çıktığı için Muaviye rahatsız olmuş ve bu yüzden onu hep halifelere (Ömer ve Osman'a) şikâyet etmiş.

Kanıt sadece **Ebu Hüreyre**'nin Muaviye ismini dillendirmesinden ibaret değildir! Daha net bilgiler var. Ubade bir gün Muaviye'nin oturduğu evin yanına gelir. Bölge yine Suriye; ancak bir liman kenti (Kaynaklarda o günkü adıyla Antartus olarak geçiyor). Ubade sırtını Muaviye'nin evine dayayıp halka dönerek, ben bir kere Hz. Muhammed'e biat ettim/söz verdim, hiç kimseden korkmayacağım. Dün akşam Mikdat b. Esved'in bir yük içki getirdiğine şahit oldum. Bu oda sahibinin (yani Muaviye'nin) size içki içirmesi helal değildir diyor. Bu çekişmenin sonunda Muaviye Ubade hakkında Osman'a mektup gönderiyor, "Bu adam aleyhimde konuşuyor, Şam halkını benden soğutmaya çalışıyor. Ya onu burdan al, ya da beni; ikimiz bir arada olamayız"

diyor. Sonuçta halife Osman Ubade'yi Medine'ye çağırıyor (merkeze alınmış vali gibi). Görüldüğü gibi kavganın nedeni net: İçki ticareti![413]

Muaviye'nin içki ticareti yaptığına dair başka bir kanıt daha ekleyelim: Hz. Muhammed'in safında en başta Uhud, Hendek ve diğer önemli savaşlara katılan sahabe Abdurrahman b. Sehl, halife Osman zamanında değişik cephelerde baskınlara katılır. Muaviye Şam'da vali iken o da görev icabı oralara gelir. Bir ara Şam'da develerle içki taşındığını görünce (tıpkı Ubade örneğinde olduğu gibi), o içki tulumlarını delip yere döker. Bu arada onunla develerin başında olan kişiler arasında kavga çıkar. Muaviye bunun haberini alınca, bırakın yaşlıdır aklını yitirmiştir der. Abdurrahman Muaviye'nin bu sözlerine karşı, **"Yalandır; ben aklımı yitirmedim; yalnız Hz. Muhammed içkiyi bize yasaklamıştır. Karnımıza ve kaplarımıza girmeyecek. Allah'a yemin olsun ki, ben yaşadığım sürece Hz. Muhammed'in bize yasakladığını Muaviye'de görsem, ya karşı çıkar onun karnını yırtarım, ya da bu mücadelede ölürüm"** diyerek tepki gösterir. Adam haklı. Çünkü aklını yitirmiş olsaydı halife Osman onu yetkili bir komutan olarak oralara göndermezdi! Muaviye'nin ona, aklını yitirmiş demesinden amacı, etrafa yayılmadan kısa yoldan konuyu kapatmak. Bu olayı tarihçi **İbni Asakir, Menavi, Esbehani, el-Mütteki Hindi, İbni Esir, İbni Hacer Askalani** ve daha sayamadım birçok İslam ünlüleri işlemişlerdir.[414]

---

[413] a) Zehebi, Siyer-i A'lam, Ubade b. Samıt bölümü, cilt 2/6-10

b) İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, Ubade b. Samıt kısmında, cilt 26/198

c) Eş-Şaşi, Müsned, c. 3/172, no: 1258. Ubade b. Samıt bölümü, Ubeyd b. Rufaa başlığı altında.

[414] a) Asbahani, Marifet-ü Sahabe, no: 1832/4616

b) Hindi, Kenz, no: 13716 Hudut bölümü.

c) İbni Esir, Üsdü-l Gabe, Abdurrahman b. Sehl kısmında.c. 3/454, no: 3328

d) İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, 34/420

e) İbni Hacer Askalani, el-İsabe c. 6/492, no: 5159. Abdurrahman b. Sehl el-Ensari kısmında.

f) Menavi, Feydü-l kadir, 5/463, no: 7973. (M) harfi bölümünde

İnsan az önceki örneklere bakınca zanneder ki Muaviye sadece bu işin ticaretini yapmış; Elbette ki kendisi aynı zamanda içki de içiyordu. Buna da somut bir örnek verelim. **Abdullah b. Büreyde** anlatıyor: Ben ve babam Muaviye'ye misafir olduk. Bize yemek, şarap getirdi. O sırada Muaviye ve babam o şaraptan içtiler. Muaviye, ben şarap haram kılındıktan sonra hiç içmedim dedi (sanki o gün onun için istisnai bir günmüş, haram kılındıktan sonra ilk defa içiyormuş gibi yapıyor) şeklinde anlatıyor.

Olayı bu şekilde işleyenler arasında İmam Ahmet b. Hanbel, Zehebi, Heysemi, İbni Asakir, İbni-l Cevzi var.[415]

Muaviye eskiden beri, Müslüman olmadan önce de içiyordu. Bir gün Abdullah b. Haris Muaviye'nin yanına gidip onunla sohbet ederken, o sırada Muaviye'ye bir şiirini hatırlatarak, **"İçki içip sarhoş olurdum, kimse bana saygı göstermiyordu, dostum yoktu"** diyen sensin ey Muaviye diyor. Bu arada Muaviye (o eski halini hatırlayınca) gülüyor.[416]

Muaviye çok zalimdi, birçok kişiyi canlı olarak mezara gömen bir insandı. Bunların başında Abdurrahman b. Hassan el-Anzi gelir. Muaviye, Zeyad adındaki görevlisine talimat verir, en ağır şekilde katlet diye. O da Kûfe'de Fırat nehrine yakın Kuss-ü Natıf denilen yerde onu diri diri mezara gömer. Üstelik bu adam Müslüman; ancak Hz. Ali taraftarı! Zaten suçu da buydu.[417]

---

[415] a) Zehebi, 1)Siyer-i A'lam, cilt 5/52.Abdullah b. Büreyde başlığı altında.2) İslam tarihi, 3/256

b) Ahmet b. Hanbel, Müsned, Müsned-i Ensar, Büreyde el- Eslemi kısmında, hadis no: 23329

c) Heysemi, Beğiyyet-ü Raid, Et'ime kısmında, bab 47, cilt 5/54, hadis no: 8022

d) İbni Asakir, Tarih-i Medinet-i Dımaşk, c. 27/127

e) İbni'l Cevzi, Def'ü şübeh'i t-Teşbih, s. 238, otuz sekizinci hadis başlığı altında.

[416] İbni Asakir, Tarih-i Medinet-i Dımaşk, 27/312. Abdullah b. Haris b. Ümeyye kısmında.no: 3230

[417] a) İbni Haldun, Tarih cilt 3/15.

b)İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, 8/27, cilt 34/301 A.Rahman b. Hassan Kufi kısmında anlatıyor. →

Yine halife Ebubekir'in oğlu Muhammed Muaviye tarafından feci bir şekilde katledilir. Onun talimatıyla Mısır'da yakalanarak bir merkebin içine konup o şekilde yakılır. Biraz olayın detayını verelim. Hz. Ali Kays b. Sad'ı Mısır'a vali olarak tayin eder. Ali'nin Muaviye ile çekişmesi o sırada da devam eder. Muaviye bir plan kurar, bunun sonucunda Hz. Ali Sad'ı görevden alıp yerine Ebubekir'in oğlu Muhammed'i tayin eder. Muhammed Mısır'a varınca eski vali Kays onunla konuşur: Dikkatli ol! Muaviye ayaklarımı kaydırdığı gibi seninkini de kaydırmasın, inan ki fırsat bulup seni ele geçirse merkebin içine bırakıp öylesine yakar seni der. Sonunda Muaviye başarır, onu o şekilde/merkep içine bırakmak suretiyle yakar.[418]

Muaviye kendi adamlarına, insanların malını gasp edin, çalın, onları katledin/ terör estirin diyen biri ve bu açıklaması en başta **Müslim**'de var. Bunu, korku yaratıp iktidarı ele geçirmek için yapıyordu.[419]

Yine Hz. Ali Malik el-Eşter'i Mısır'a vali olarak tayin eder. Muaviye taraftarları orada ona zehirli bal yedirip katlederler. Muaviye'nin, **"Allah'ın baldan da askerleri vardır"** sözü meş-

---

c) İbni Esir, el-Kamil, cilt 3/336, hicri 51. yılı olayları kısmında.

d) Taberi, Tarih-ü Rüsül ve-l Müluk, cilt 5/277, h. 51. yılı olayları kısmında.

e) Zerikli, "el-Alam, 3/303

f) İbni Şeobe, Tarih-ü Medine, 4/1285. Osman kısmında.

g) İbni Esir, Üsdü-l Gabe, Muhammed b. Ebibekir kısmında.

h) Asbahani, Marifet-ü Sahabe, no: 261, cilt 1/68; ayrıca Taberi, İbni Hiban, ibni Haldun,Belazuri ve daha sayamadığım birçok yazar da Ebubekir'in oğlu Muhammed'in bu şekilde katledildiğini işlemişlerdir.

418 a) Heysemi, Beğiyyet-ü Raid, cilt 9/116, hadis no: 14568,Taberani'den aktararak.

b) İbni Ebi Şeybe, Musannaf, Ümera bölümü, no:31332, cilt 10/188

c) Taberani, Mucem-i Kebir, 1/84, hadis no: 123

d) İbni Sad, Tabakat, 3/46

419 a) Müslim, İmare, no: 1844

b) İbni Kesir, Bidaye-Nihaye cilt 19/90.Fitneler bölümünde.

c) Ahmet b. Hanbel, Müsbed, Müsned-i Müksirin, Abdullah b. Amr b. As hadisleri, no: 6503

hurdur. Bal içine zehir katmak suretiyle birçok insanın canına son verdiği için bunu söylüyordu.[420]

Muaviye'nin yaptıkları yazmakla bitmez. Sonuçta o bir beşerdir, kendisi normal bir insan; peygamberlik iddiasında bulunmayan biri. O yüzden ona fazla yer vermeye değmez. Burada farklı bir şey söylemek isterim. Muaviye babasıyla birlikte Hz. Muhammed'e karşı cephe alan biridir. Genel kanı Mekke'nin fethinde babası ve kardeşi Yezit'le birlikte Müslüman olur: Kılıç İslamiyeti! Muhammed o sırada babasına ve onunla kardeşine yüzer deve ve kırkar ukkiyye gümüş ikram eder (torpil yapar). Üstelik bunları baskınlarda başka masum insanlardan ele geçirip bol keseden veriyordu. Kılıç İslamiyeti diyorum. Çünkü Mekke fethine kadar birçok cephede Hz. Muhammed'e karşı savaşan Ebu Süfyan ve oğlu Muaviye Mekke fethi sırasında yeni olarak Muhammed'de ne gibi mucizeler gördüler de Müslüman oldular! Yenilince İslamiyeti kabul etmek zorunda kaldılar. Daha ilginci, bundan sonra Muaviye'yi kendine vahiy kâtibi yapar. Daha sonra Muaviye Hz. Muhammed'in eşi Ayşe'yi katleder. Hz. Muhammed'in damadı Hz. Ali ve çocuklarının başına getirdiklerini ise bilmeyen yok. İşte önemli sorunun zamanı geldi. Soru şu: İçki ticareti yapan, içen, deminden beri yaptıklarını anlatmaya çalıştığım böylesine zalim bir Muaviye'ye Hz. Muhammed neden bunca ayrıcalık tanıdı? Başka bir ifadeyle, mademki Hz. Muhammed evvel-ahir her şeyi biliyordu, o zaman bu olup bitenlere ne denir!

Sahabeden içki içen iki sivri uçtan örnekler verdim: Halife Ömer ile ailesi ve Muaviye'den. Kur'an tamamlandıktan sonra içmeye devam eden sahabeler çoktu. Örneğin Rebia b. Ümeyye, Dirar b. Ezver, halife Osman'ın kardeşi Velit b. Ukbe olayı zaten meşhur; bunu başka bir kaynağımda detaylıca işledim.[421]

---

420 a) Buhari, Tarih-i Kebir, cilt 7/311, no: 1325.
b) İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, 10/355, hicri 38. yılı vak'aları kısmında.
c) Zehebi, Siyer-i A'lam, 4/34.
d) İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk cilt 56/389...
e) Yakut Hamevi, Mucemü-l Büldan 1/454, Balebek kısmında.

421 Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in Ölümü, halife Osman kısmında işlemiştim.

Diğer kaynaklar bir yana; Ömer'in halifeliği döneminde içen sahabelerden birkaçını **İbni Hacer**'in sunduğu listeden yazmak isterim. Ömer'in oğluyla birlikte Mısır'da içen Ukbe b. Haris olayını daha önce detaylıca izah ettim. Yine sahabelerden Ebu Cendel b. Süheyl, Alkama b. Ulase, Dirar b. Hattap, Muaviye'nin kardeşi Yezit içenler arasında. Keza Hamza'nın katili Vahşi b. Harb içkiden ölmüştür.[422] Vahşi'nin içkiden ötürü ölmesi doğru olabilir; ancak ben bunu bir propaganda olarak değerlendiriyorum. Hani kendisi Hamza'yı katlettiği için Müslümanlar, işte Hz. Muhammed'in amcasını katledenin sonu böyle olur/ayyaş olarak ölür dedirtmek için bunu uydurduklarını düşünüyorum.

Yine en başta **Buhari** ve **Müslim**'den farklı bir örnek verelim: Semüre b. Cündüm Fezari Muaviye gibi Ömer'in halifeliği döneminde içki ticaretini yapıyordu. Sözde Ömer bunu duyunca ona kızıyor, sen de Yahudiler gibi helal haramı dinlemiyorsun diyor. Ancak Buhari'nin burada bir hilesi daha ortaya çıkıyor. Çünkü Müslim, Nesai, İbni Mace, Ahmet b. Hanbel gibileri bunu işlerken net bir şekilde Semüre ismini yazmışlar; **Buhari** bunu gizlemiş, isim yerine, **Ömer falancanın içki sattığını duyunca** şeklinde kinayeli bir ifade kullanmıştır. Görüldüğü gibi normal sahabelerden ara sıra içenlerin isimleri ortaya çıkıyor; ancak Ömer gibi otoriterlerin durumları gizli tutulmak istenmiş; yalnız Ömer bahsinde anlattığım gibi her çeşit sansüre rağmen onun içtiğini gizleyememişlerdir. Onunla birçok örnek sundum. Hele bir de hadis uzmanları Semüre denen bu kişiden hadisler aktarmış, güzel hadisleri var demişler. Örneğin **Zehebi, Semüre bilgili sahabelerdendir ve aktardığı sağlam hadisleri var** diyor.[423]

Sonuçta Hz. Muhammed'in, **"Bütün ashabım yıldızlar gibi hepsi yol göstericidir"** dediği arkadaşlarının durumu böyledir.

---

422 a) Askalani, İsabe, c. 3/585, no: 2765, Rabia b. Ümeyye md. C. 7/264, no:5700, Alkama b. Ulase md. C. 12/18, no: 9539, Ebu Ezver md. Vahşi ile bilgi,
b) Taberani, Mucem'i Kebir, no: 2946, c. 3/160
c) İbni Asakir, Tarih'i Medinet'i Dımaşk, cilt 62/410

423 a) Buhari Büyu', bab 103/2223. Müslim, Müsakat, no: 1582.
b) Ahmet b. Hanbel Müsned, Ömer hadisler, no: 170
c) Zehebi, Siyer'i A'lam, c. 3/183. Nesai , Fer'- Atire bab 9/4257.
d) İbni Mace Eşribe, bab 7/3383

BİTİRİRKEN

Bu çalışmamda görüldü ki teorik olarak Kur'an içki konusunda Tevrat ve İncil'de var olan bilgilere ek olarak yeni bir şey ortaya koymamıştır. Hatta konuya ilişkin Kur'an'daki bilgilerin, Tevrat ve İncil'deki bilgilerden daha karmaşık olduğu ortaya çıkıyor. Örneğin, içkiliyken namaza yaklaşmayın, içkide fayda da var zarar da var. Yine cennet nimetleri arasında içki ırmağı var, o Allah ki size hurma ve üzüm yaratmış, siz onlardan hem yiyecek-içecek sağlarsınız, hem de sarhoş edici madde temin edersiniz gibi içki içmeye teşvik eden cümleler ancak Kur'an'da var. Bundan sanki Kur'an insanlara, "Ne duruyorsunuz içki-şarap için" der gibi bir manzara ortaya çıkıyor. Bu işin teorik yanı.

Diğer yandan Hz. Muhammed'in içki-şarap içip içmediğine dair İslami kaynaklarda var olan bilgiler sunuldu. Şunu da belirtelim ki, 14 asır önce yaşamış insanlar hakkında içki içmişler deyip bunu ispatlamak için şahıslar üzerinde alkol ölçüm cihazı uygulamak lazım; ki bu da mümkün değildir. Elde -tek taraflı yazılmakla birlikte- yalnız İslami kaynaklar kalır. Onların da neye işaret ettiğini hep birlikte gördük.

İçkiyle ilgili ayetlerin iniş nedenlerine bakıldığında görülür ki durup dururken bu ayetler ortaya atılmamıştır. O zaman içki konusunda meydana gelen huzursuzluklar yüzünden bu ayetlerin şekillendiği bir gerçek var. Mesela Hz. Muhammed'in amcası Hamza'nın öldürüldüğü yıl içki içip bir şarkıcıyla gece hayatını paylaşması ve Hz. Ali'nin iki devesini öldürmesi, bu arada Hz. Muhammed'e karşı ağır sözler kullanması, Ömer başta olmak üzere değişik şahısların -içki yasaklansın diye- Hz. Muham-

med'e müracaat etmeleri, insanların aşırı alkol almalarından dolayı birbirlerini sakat etmeleri gibi nedenler olmasaydı bugün Kur'an'da var olan ayetler de olmayacaktı. Bu olumsuz durumlar herhangi bir devlette olsaydı onun yöneticileri de tedbir olarak kanun maddelerini ortaya çıkarırlardı. Diyelim ki bir ülkeyi tavuk gribi sarmış olsa, elbette yöneticiler buna karşı tedbir alır/almalılar.

Yine Hz. Muhammed'in önemli arkadaşlarının ayetlerden sonra da içki içmeye devam ettikleri örneklerle anlatıldı. Hele halife Ömer ve çocuklarının durumu, nerdeyse bu çalışmaya damgasını vurdu. Hz. Muhammed'in kendine vahiy kâtibi seçtiği Muaviye'nin, makam yetkisini kullanarak içki ticareti yaptığı kanıtlarıyla anlatıldı. Diğer yandan sunulan bilgilerle ilgili gösterilen kaynakların nitelik ve niceliği de önemli. Bu, gerek dipnotlardan ve gerekse kitabın sonuna eklenen kaynakça kısmından zaten anlaşılıyor.

Her şeyin özgürce tartışılabileceği tabusuz bir dünya umuduyla...

15 Hazran 2013

KAYNAKÇA

1) Abdülfettah Ebu Gudde (h.1417.ö), 'Kıymet'ü-z- Zemeni İnde'l Ulema', tek cilt. Mektebü-l Metbuati-l İslamiyye, Riyad/1408.

2) Abdulkadir b. Ömer Bağdadi (h.1093.ö), 'Hazanetü-l Edep ve Lübbü Lübab-i Lisani-l Arap', 12 cilt + fihrist. Tahkik eden Abdusselam Muhammed Harun. Matbaat-ü Hancı, Kahire/1997.

3) A. Rezzak Ebubekir San'anî (h.211.ö), 'Musannaf' 12 cilt. Tahkik eden Habibürrahman A'zami, Meclis'ül İlmiyye/Pakistan/1983.

4) Acluni İsmail b. Muhammed (1162.h.ö), 'Keşfü-l Hafa', 2 cilt. Mektebetü-l Küdsi/Kahire/ 1351 hicri.

5) Amirî Ahmet b. Abdulkerim (h.1143.ö), 'el-Ceddü-l Hasis fi beyan-i ma leyse bi hadis', tek cilt. Dar'ü Raye matbaası, Riyad/1991.

6) Ahmet b. Hanbel (ö.241.ö).

a) 'Müsned', Beytu-l Efkar-i Devliyye/1998/Riyad.

b) 'Fedail-i Sahabe', 2 cilt. Tahkik eden Vasiyullah b. Muhammed Abbas, Dar-ü İbni-l Cevzi/1999/ Riyad.

c) 'el-İlel ve Marifet-ü Rical', 4 cilt. Tahkik eden Dr. Vasiyullah Muhammed b. Abbas, Darü-l Hani matbaası, Riyad/2001.

d) Kitabü-l Eşribe, tek cilt. Tahkik eden Suphi Casim, Mektebetü-l Âni, Bağdad, 1396 hicri.

7) Ahmet Gumarî (h.1380.ö), 'Beyan'ü Telbisil müfteri/ Muhammed Zahit el-Kevseri', tek cilt. Tahkik Ali b. Hasan, Dar'ü Sumey'i matbaası, 1996 /Beyrut.

8) Alaettin Ali b. Belban (h.739.ö), 'Sahih-i İbni Hibban bi tertib-i İbni Belban', 18 cilt. Tahkik eden Şuayıp Arnavut. Risale matbaası, Beyrut, tarihsiz.

9) Ali el-Kari (h.1014.ö).

a) 'Mirkatü-l Mefatih Şerh-ü Mişkati-l Mesabih', **12 cilt**. Tahkik eden Cemal Aytani, Darü-l Kütübi-l İlmiyye/Beyrut/2001.

b) 'Şerh-ü Müsned-i Ebi Hanife', tek cilt 619 sayfa. Darü-l Kütübi-l İlmiyye/Beyrut/1985.

c) 'el-Esrarü-l Merfua fil'l Ahbari-l Mevdua', tek cilt, tahkik eden Muhammed b. Lutfi Sabbağ, Mektebetü-l İslami/1986/Beyrut.

10) Ali Nemazi (1402.h), 'Müstedrekat-ü İlm-i Ricali-l Hadis', **8** cilt. Heyderi matbaası. Tahran/1415 hicri.

11) Alusi Şehabettin Mahmud Bağdadî (h.1270.ö), 'Ruhu'l Meani', **30** cilt. İhya'ü Türasi'l Arabi, Beyrut/tarihsiz

12) Amr b. Ebi Asım (h.287.ö).

a) 'es-Sünne', **2** cilt. Tahkik eden Dr. Basım b. Faysal, Dar'ü Sumayi matbaası Riyad/1998.

b) 'el-Ahad'ü ve'l Mesani', **6** cilt. Tahkik eden Basım Faysal, Dar'ü Raye matbaası/Riyad/1991.

13) Bağdadî Ebubekir Ahmet b. Ali (h.463.ö), 'Tarih-ü Medinet-i Selame', **21** cilt. Tahkik eden Beşşar Avvad Maruf, Darü-l Garbi-l İslami matbaası/Beyrut/2001.

14) Begavi Hüseyin b. Mesut (h.516.ö), 'Mealim'ü Tenzil', **8 cilt**. Tahkik komisyon. Dar'u Tayyibe matbaası/ Riyad/1989.

15) Belazuri, Ebü-l Abbas Ahmet b. Yahya b. Cabir (h.279.ö), 'Fütuhu'l Büldan', **2** cilt. Tahkik Abdullah Enis Tabba' ve Ömer Enis Tabba', Maarif matbaası, Beyrut/1987.

16) Beyhakî Ebubekir Ahmet b. Hüseyin (h.458.ö).

a) 'Marifet-ü Sünne' (Sünen-i Vusta da denilir), **15** cilt. Tahkik eden A. Muti' Emin Kal'acı. Darü-l Va'y, Kahire/1991.

b) 'Sünen-i Kübra', **11** cilt. Tahkik eden Muhammed A. Kadir Ata. Darü-l Kütübil İlmiyye, Beyrut/ 2003.

b) 'Sünen-i Suğra', **4** cilt, tahkik eden Dr. Abdülmuti, Karaçi/Pakistan, İslami bilimler yayınları/1979.

c) 'el-Cami'u li Şuabi-l İman', **14** cilt. Tahkik eden Dr. Abdulali, Mektebet-ü Rüşt matbaası, 2003/Riyad.

17) Bezar Ebubekir Ahmet b. Amr (h.292.ö), 'el-Bahr-u Zihar', **15** cilt. Tahkik eden Mahfuzurrahman, Müesseset-ü ulumil Kur'an, Beyrut/1988.

18) Buhari Ebu Abdillah İsmail b. İbrahim (h.256.ö).
a) Sahih-i Buhari, **4** cilt. İbni Kesir matbaası, Beyrut/2002.
b) 'Tarih-i Kebir', **12** cilt. Tahkik eden Muhammed Ezher, Darü-l kütübi-l İlmiyye, Beyrut 1986.
c) 'Edebü-l Müfred', tek cilt. Tahkik eden Fuad Abdulbaki, Matbaat'ü Selefiyye/Kahire/h.1375.
19) Buseyri Ahmet b. Ebibekir b. İsmail (h.840.ö), 'İthafü-l Hiyreti-l Mehre', **11** cilt. Tahkik eden komisyon. Rüşd matbaası, Riyad/1998.
20) Cahız Ebu Osman Ömer b. Bahr (h.255.ö), 'el-Beyan ve't-Tebyin', **4 cilt**. Tahkik eden A. Selam Mahmut Harun. Hancı matbaası/Kahire/ 1998.
21) Cessas Ebubekir Ahmet b. Ali (h.370.ö), 'Ahkamü-l Kur'an', **5** cilt. Tahkik eden Muhammed Sadık. Dar-ü İhya-i Türasi-l Arabi/Beyrut/1992.
22) Cürkani Ebu Abdillah b. Hüseyin b. İbrahim (h.542.ö), 'el-Ebatil ve-l Menakir', **2** cilt. Tahkik eden Dr. Abdurrahman, Dar-ü Sünayi' matbaası/Riyad/2002.
23) Darekutni Ali b. Ömer (h.385.ö).
a) 'Sünen-i Darekutni', **3** cilt. Darü'l Marife matbaası/Beyrut/2001.
b) 'el-İlelü-l Varidet-ü fi'l Ehadisi Nebeviyye', **11** cilt. Tahkik eden Mahfuz Rahman, Dar-u Tayyibe matbaası/Riyad/1414 hicri.
24) Devseri Casım b. Süleyman Füheydi, 'Revdü-l Besam bi Tertib-i ve Tahric-i Fevaid-i Temmam', **5 cilt**, Darül Beşairi-l İslamiyye/Beyrut/1987 (Bu kitap, 411 hicri yılında vefat eden Temmam b. Muhammed tarafından yazılan 'Fevaid' adlı eserin şerhidir).
25) Dımaşkî Şemsettin b. Muhammed b. Abdillah Keysî (h.842.ö), 'Tevdihü-l Müştebih', **10** cilt. Tahkik eden Muhammed Naim. Risale matbaası, Beyrut/ tarihsiz.
26) D. Bekiri, Hüseyin b. Mahmut (990.h), 'Tarih'ül Hamis', **2 cilt.** Müesseset'ü Şaban, Beyrut, tarihsiz.
27) Ebu Berekat Abdullah b. Ahmet b. Mahmut Nesefî (h.710.ö), 'el-Bahr'ü Raik Şerh'ü Kenzil Dekaik', **9 cilt**. Tahkik eden Zekeriya Umeyrat, Darü-l Kütübi-l İlmiyye/Beyrut/1997.

28) Ebu Davud Süleyman b. Eş'as Sicistani (275.h), 'Sünen-i Ebi Davud', Beytül Efkâr-ı Devliyye/ Ürdün/ tarihsiz.

29) Ebu'l Fadl Abdullah Muhammed Sıddık Gumari (ö.1993.m), 'Bid'u't-Tefasir', tek cilt, Dar'ü Reşadi'l Hedise, Fas/1986.

30) Ebu Hasan Muhammed b. Kadi Ebu Ya'li (ö.526.ö), 'el-Mesail-ü leti halefe aleyha Ahmet b. Hanbel', tek cilt. Tahkik eden Mahmut b. Muhammed Ebu Abdillah. Asime matbaası Riyad, hicri 1407.

31) Ebu Naim Esbehani Ahmet b. Abdillah (h.430.ö),

a) 'Ahbar'ü Esbehan', **2** cilt. Dar'ü kitabil İslami/Kahire/tarihsiz.

b) 'Marifet'ü Sahabe', **7** cilt. Dar'ül vatan matbaası/1998/ Riyad.

32) Ebu Leys Nasr b. Muhammed Semerkandî (h.375.ö), 'Bahrü-l Ulum', **3** ciltlik bir tefsir. Tahkik eden komisyon. Darü kütübi-l İlmiyye matbaası/Beyrut/1993.

33) Ebu Ya'li el-Mevsıli Ahmet b. Ali Temimi (ö.307.h), 'Müsned', **14** cilt. Tahkik eden Hüseyin Selim Esed, Darü-l Me'mun li-l Türas matbaası/Beyrut/1987.

34) Ebu Yusuf Yakup b. İbrahim (h.182.ö), 'Kitabü-l Haraç', tek cilt. Darü-l Marife matbaası, Beyrut/1979.

35) Endülüsi Ebu Rabi' Süleyman b. Musa Kelaî (h.634.ö), 'el-İktif-u bima tedemmenehu min megazi Resulillah', 2 cilt. Tahkik eden Dr. Muhammed Kemalettin, Alemü-l kütüp matbaası, 1997/Beyrut.

36) Hakim Ebu Abdillah Nisaburî (h.403.ö), 'Müstedek ale-l sahihayn', **5** cilt, tahkik eden Mustafa Abdulkadir Ata, Darü-l kütübi-l İlmiyye/Beyrut/tarihsiz.

37) Haşim Maruf el-Hüseynî. 'Derasat'ün fi'l Hadisi ve'l Mühaddisin', tek cilt, 368 shf. Tearuf matbaası/Beyrut/tarihsiz.

38) Hatib-i Bağdadi Ebubekir Ahmet b. Ali (h.463.ö).

a) 'Tarih-i Bağdad', **21** cilt. Tahkik eden Dr. Beşşar Avvad Maruf, Darü-l Garbi-l İslami matbaası, Beyrut/2001.

b) 'Şeref'ü Ashabi-l Hadis', tek cilt. Mekteb-ü Arif Hikmet/ Medine/ tarihsiz.

39) **Hayrettin Zerikli** (h.1396), 'el-Alam', **8** cilt. Darül ilim li-l melayin, Beyrut/ 2002.

40) **Heysemî Nurettin Ebü-l Hasan Ali b. Ebibekir** (h.807.ö).

a) 'Gayetü-l Maksad fi Zevaidi-l Müsned', **4** cilt. Tahkik eden Halef Mahmut A. Samet, Darü-l Kütübi-l İlmiyye/Beyrut/2001.

b) 'Beğiyyet-ü Raid fi tahkik-i Mecmai-z-Zevaid ve Menba-i-l Fevaid', **10** cilt. Tahkik eden Abdullah Muhammed Derviş, Darü-l Fikir matbaası, 1994/Beyrut.

41) **Hindi Alaüddin Ali el-Mittekî** (h.975.ö), 'Kenzü-l Ummal fi sünne-il Ekval-i ve-l Ef'al', **18** cilt. Tahkik eden Bekri Hayyan ve Safve Saka. Risale matbaası/Beyrut/1985.

42) **Hişam ibni-l Kelbi Ebul Münzir Muhammed b. Saib Kelbi** (h.204.ö), 'Mesalibü-l Arap', tek cilt. Tahkik eden Necah Tai, Darü-l Hüda Beyrut 1998.

43) **Humeydî Muhammed b. Futuh** (h.488.ö), 'el-Cem'u beyne Sahiheyn', **4 cilt**. Tahkik eden Dr. Ali Hüseyin Bevvab. Dar'u İbni Hazm, Lübnan/Beyrut/2002.

44) **İbni Abdilberr Ebu Ömer Yusuf Nümerî** (h.463.ö),

a) 'İstizkar', **30 cilt**. Tahkik eden Abdülmu'tî Emin Kal'acı, Dar-ü Kuteybe matbaası/Beyrut/ 1993.

b) 'Cami'u Beyani-l İlm ve Fadlihi', **2** cilt. Tahkik eden Ebü-l Eşbal Züheyri, İbni-l Cevzi matbaası/Demam/ 1994.

c) 'el-İstiab fi Marifeti-l Ashab', **2** cilt. Darü-l Fikit matbaası/Beyrut/2006.

45) **İbni Abdirabbih, Ahmet b. Muhammet Endülüsî** (h.328.ö), 'Ikdü-l Ferid', **10** cilt. Tahkik eden Dr. A. Mecit Terhini, Darü-l Kütübi-l İlmiyye/Beyrut/1983.

46) **İbni Adil Dımaşkî Hanbelî** (h.880.ö), 'Lübab fi Ulumi-l Kitap', **20** cilt, tahkik eden komisyon. Darü-l kütübi-l İlmiyye/Beyrut/1998.

47) **İbni Adiy Ebu Ahmet Abdullah Cürcani** (h.365.ö), 'el-Kamil fi Duafai'r-Rical', **9 cilt**. Tahkik eden Adil Ahmet ve Ali Muhammed, Darü-l kütübi-l İlmiyye/ Beyrut/ Tarihsiz.

48) **İbni Asakir Ebü-l Kasım Ali b. Hasan** (h.571.ö), 'Tarih-ü Medinet-i Dımaşk', **80** cilt. Darü-l Fikir matbaası. Tahkik eden Muhibbüddin Ebu Sait/Beyrut/1996.

49) İbni Beşkeval Ebü'l Kasım Halef b. Abdilmelik (h.494-578), 'el-Gavamid'ü ve'l Mübhemat', **2 cilt**. Tahkik eden Mahmut Hefravi, Darü'l Endülüsi'l Hadraa, Cidde/1994.

50) İbni-l Cevzi Cemalettin Abdurrahman Ebü-l Ferec (h.597.ö).

a) 'el-Muntazam fi Tarihi-l Müluki ve'l Ümem', **19 cilt**. Tahkik edenler Muhammed A. Kadir Ata ve Mustafa A. Kadir Ata. Darü-l Kütübi-l İlmiyye/Beyrut/1992.

b) 'et-Tahkik fi ehadis-il hilaf', **2** cilt. Tahkik eden Mas'ad A. Hamit, Darül kütübi-l ilimiyye, Beyrut/1415 hicri.

c) 'el-Mevduat', **3** cilt. Tahkik eden Abdurrahman Muhammed Osman, Mektebet-ü Sekafiyye/Medine/1966.

d) 'Menakıb-ü Emiri-l Mü'minin Ömer b. Hattap', tek cilt. Tahkik eden Ebu Enes Hilmi, İbni Haldun matbaası/Mısır/ 1996.

f) 'A'lamü-l Müva'iin an Rabbi-l Alemin', **4** cilt. Tahkik eden Muhammed b. Ebubekir Eyub Zer'i, Dar-u Ceyl matbaası/Beyrut/1973.

g) 'el-İlelü-l Mütenahiye', **2** cilt. Tahkik eden, Şeyh Halil, Darü-l kütübi-l İlmiyye/ Beyrut/ 1983.

h) 'Def'ü Şübeh'i Teşbih', tek cilt. Tahkik eden Hasan b. Ali Sakkaf. Dar'ü İmam Revvas, Beyrut/2007.

51) İbni Ebi Dünya Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyan Bağdadî (h.281.ö).

a) 'Zemmü-l Müskir', tek cilt. Tahkik eden Yasin Muhammed Sevvas, Darü-l Beşair/Mısır/1992.

b) 'Islahü-l Mal', tek cilt. Tahkik eden Muhammed A. Kadir Ata, Müessesetü-l Kütüb-i Sükafiyye, 1993/Beyrut.

52) İbni Ebi Şeybe Ebubekir Abdullah b. Muhammed (h.235.ö), 'el-Musannaf', **16** cilt. Tahkik komisyon, Mektebet-ü Rüşd matbaası/Riyad/2004.

53) İbni ebi Hatem Muhammed b. İdris Razi (h.327.ö).

a) 'el-Cerh-ü ve Tadil', **9** cilt. Darü-l Kütübi-l İlmiyye/Beyrut/1957.

b) 'el-İlel', **7** cilt. Tahkik komisyon. Melik Fehd matbaası/Riyad/2006.

54) İbni Esir Ebu Saadat Muhammed Cezeri (h.606.ö).

a) 'Camiu-l Usul fi Ehadis Resul', **12** cilt. Tahkik eden A. Kadir Arnavut, Darül Beyan matbaası/Beyrut/1971.

b) 'en-Nihaye fi Garibi-l Hadis', **5** cilt. Tahkik eden Mahmut Muhammed Tenahi ve Tahir Ahmet, Mektebetü-l İslami/1963/Beyrut.

55) İbni Esir Ebu-l Hasan Ali İzzettin Cezeri (h.630.ö).

a) 'el-Kamil fi't Tarih', **11** cilt. Tahkik eden Ebül Fida Abdullah el-Kadi, Darü-l Kütübi-l İlmiyye/Beyrut/1987.

b) 'Üdü-l Gabe', **8** cilt. Tahkik eden komisyon. Darü-l kütübi-l İlmiyye/Beyrut, tarihsiz.

56) İbni Habib Ebu Cafer Muhammed (h.245.ö).

a) 'el-Muhabber', **2** cilt. Tahkik eden Ebu Sait Hasan, Darü-l Afaki-l Cedide, Beyrut/2009.

b) 'el-Münammak...', tek cilt. Tahkik eden Hurşit Ahmet Faruk. Alemü-l Kütüp matbaası, 1985/Beyrut.

57) İbni Hacer Ahmet b. Ali Askalanî (h.852.ö).

a) 'Tefsir'ü Garibi-l Hadis', tek cilt. Darü-l Marife/Beyrut/ tarihsiz.

b) 'Tağlik-ü Talik ala-l Buhari', **5** cilt, tahkik eden Sait A. Rahman, Mektebetü-l İslam/Beyrut/ 1985.

c) 'el-İsabe fi Temyiz-i Sahabe', **14** cilt + **2** cilt fihrist, tahkik eden komisyon, Hecer matbaası/ Kahire/2008.

d) 'Tehzib'ü Tehzib'. **4** cilt. Tahkik edenler İbrahim Zeybek, Adil Mürşid. Risale matbaası/ Beyrut/1995.

e) 'ed-Diraye fi Tahric-i Ehadisi-l Hidaye', **2** cilt. Tahkik eden Seyyit Abdullah Haşim Yemani, Darü-l Marife, Beyrut/tarihsiz.

f) 'Ta'cil-ül Menfia', **2** cilt. Tahkik eden Dr İkramullah, Darü-l Beşairi-l İslamiyye/ Beyrut/ 1996.

g) 'Telhisü-l Habir', **4** cilt. Tahkik eden Ebu Asım Hasan b. Abbas. Kutube matbaası/ Kahire 1995.

h) 'Lisanü-l Mizan', **10** cilt. Tahkik A. Selam Ebu Gudde, Darü-l Beşairi-l İslamiyye/ Beyrut 2002.

ı) 'es-Sevaiku-l Muhrika', tek cilt. Hakikat matbaası/İstanbul/2003.

58) **İbni Haldun Abdurrahman** (h.808.ö), 'Tarih-u İbni Haldun', **8** cilt. Tahkik eden Halil Şehade ve Süheyl Zekar, Fikir matbaası/Beyrut/2000.

59) **İbni Hazm Muhammed b. Ali b. Sait** (h.456.ö).

a) 'el-Muhalla bi-l Asar', **11** cilt. Tahkik eden A. Raham Ceziri, Nehde Matbaası, Mısır/1347 hicri.

b) 'Cevami-u Siyre ve Hams-ü Resaile Uhra', tek cilt. Tahkik komisyon, Darü-l Mearif, Mısır/tarihsiz.

c) 'Esma'ü Sahabeti-r-Rüvvat', tek cilt. Tahkik eden Mas'ad A. Hamit Sa'duni, Mektebetü'l Kur'an/Kahire, tarihsiz.

60) **İbni Hibban Ebu Hatem Muhammed Bestî** (h.354.ö).

a) 'Siret-ü Nebi ve Ahbarü-l Hulefa', tek cilt. Tahkik eden Sad Kerim, İskenderiyye/Mısır İbni Haldun matbaası, tarihsiz.

b) 'Kitabü-l mecruhin', **2** cilt. Tahkik eden Hamdi A. Mecit Selefi, Dar-u Sumey'i matbaası/Beyrut/2000.

c) 'es-Sükat', **10** cilt. Tahkik eden Dr. Muhammed A. Muid, Meclis-ü Dairet-i Mearifi-l Osmaniyye/1973/Haydarabad.

61) **İbni Hiban Kemalettin Muhammed b. Abdilvahid** (h.861), 'Fethü-l Kedir', **10 cilt.** Darü-l kütübi-l İlmiyye/Beyrut/2003.

62) **İbni Hişam** (h.213.ö), 'Siyer', **4** cilt. Tahkik eden Ömer A. Selam Tedmüri, Darü-l Kitabi-l Arabi/ Beyrut/1990.

63) **İbni Kesir İmadüddin Ebü-l Feda İsmail Dımaşkî** (ö.774.ö).

a) 'Tefsirü'l Kur'ani'l Azim', **8 cilt**. Tahkik eden Sami b. Muhammed, Dar'ü Tayyibe/Suudi/1999.

b) 'el-Bidaye ve'l Nihaye', **20** cilt + fihrist. Tahkik eden Abdullah b. Abdilmuhsin. Hecer matbaası/ Beyrut /1997.

64) **İbni Keyyim el-Cevzi** (h.751.ö).

a) 'Ed-Dau ve'd-Devaa', tek cilt. Tahkik eden Ali b. Hasen Halebi, İbnil Cevzi matbaası/ Cidde/hicri 1423.

b) 'Zadu'l Mead', **4** cilt, tahkik eden AbdurRezzak Mehdi, Daru'l kutubu'l Arabi/ Beyrut/ 2005.

c) 'Tıbbü-n-Nevevi', tek cilt. Tahkik Abdulgani, Darü-l fikir matbaası/Beyrut/tarihsiz.

d) 'Menarü-l Münif fi-s-Sahih-i ve'l Daif', tek cilt. Tahkik A. Fettah Ebu Gudde, Matbuatü-l İslami/1970/Suriye.

e) 'Turuku'l Humiye', **2 cilt.** Tahkik Naif b. Ahmet, Dar'ü Alemi'l Fevaid, 1428 h./Cidde

65) İbni Kuteybe Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim (h.276.ö).

a) 'el-Eşribe', tek cilt. Tahkik eden Yasin Muhammed Sevvas, Darül fikir matbaası/Beyrut/1999.

b) 'Te'vil'ü Muhtelifi'l Hadis', tek cilt. Mektebetü'l İslami/Beyrut (1999).

66) İbni Kudame Müveffküddin Ebu Muhammed Abdullah Hanbeli (h.620.ö), 'el-Müğni', **15** cilt. Tahkik Abdullah b. Abdilmuhsin ve Abdulfettah Muhammed, Dar'u Alemi'l Kütüb/Riyad/1997.

67) İbni Mace Muhammed b. Yezit Kezvini (h.273.ö), 'Sünen-i İbni Mace', Mektebetü-l Mearif/ Riyad/hicri 1417.

68) İbni Me'kula (h.475.ö), 'el-İkmal', **10** cilt. Tahkik eden Abdurrahman b. Yahya Yemani, Darü-l Küttabi-l İslami/Kahire/1993.

69) İbni Müle'in Ömer b. Ali (h.804.ö), 'Bedrü-l Münir fi tahric-il ehadis-i ve'l Asari-l vakiat-i fi Şerhi-l Kebir', **10 cilt.** Tahkik eden komisyon. Darü-l hicre matbaası/2006/Suudi.

70) İbni Neccar Ebu Abdillah Muhammed b. Mahmut Bağdadi (h.643.ö), 'el-Müstefad-ü min Zeyl-i Tarih-i Bağdad', **3** cilt. Tahkik eden Dr. Kayser Ebu Ferec, Darü-l kütübi-l arabi/ Beyrut/1971.

71) İbni Rüşd Ebu-l Velid el-Endülüsi (h.595.ö), 'Şerh-ü Bidayeti-l Mücterhit ve Nihayeti-l Muktesid', **4** cilt. Tahkik eden Abdullah Abadi, Dar-u Selam matbaası/Mısır/1995.

72) İbni Sad Muhammed ez-Zühri (h.230.ö), 'et-Tabakatü-l Kübra', **8** cilt. İhya'ü Türasi-l Arabi/Beyrut/1996.

73) İbni Şahin Ömer b. Ahmet Ebu Hafs (h.385.ö), 'en-Nasih ve'l Mensuh', tek cilt. Tahkik Ali Muhammed Muavvıd ve Adil Ahmet, Darü-l kütübi-l İlmiyye/Beyrut/1992.

74) İbni Şebbe Nümeyrî (173-262), 'Tarih'u Medinet'il Münevvere', **4 cilt.** Tahkik eden Fehim Muhammed Şeltut. Darü'l Ulyan/ 1979/Mekke.

75) İbni Teymiyye Takiyyüddin Ahmet Harani Şeyhü-l İslam (h.728.ö).

a) 'Mecmuu Fetava İbni Teymiyye', **37** cilt. Tahkik eden Enver Baz-Amir Cezzar. Darü-l Vefa matbaası/2005/Mısır.

b) 'Ehadisü-l Kısas', tek cilt. Tahkik Ahmet Abdullah Bacur, Darü-l Mısriyye. Lübnaniye/1993/Kahire.

c) 'Minhac'ü Sünne', **9** cilt. Tahkik eden Dr. Muhammed Reşad Salim, Camiet'ü İmam Muhammed bin Suud el-İslamiye/Suudi/ 1986.

76) İbni Zenceveyh Hamit (h.251.ö), 'Kitabü'l Emval', 3 cilt. Tahkik eden Dr. Şakir Zeyb Feyyaz. Merkez'ü Melik Faysal/1986/Riyad.

77) İsmail Hakkı Bursevi (m. 1725.ö), 'Ruhu-l Beyan', **10** cilt. Osman Bey matbaası, 1928/İstanbul.

78) Kadı Ebu Yusuf Yakup b. İbrahim (h.182.ö).

a) 'Kitabü-l Asar', tek cilt. Darü-l Kütübi-l İlmiyye/Beyrut/ 1355 hicri.

b) 'Kitabü-l Harac', tek cilt. Darü-l Marife/Beyrut/1979.

79) Kadi Hasan b. Abdurrahman (h.360.ö), 'el-Muhaddisü'l Fasil'ü beyne-r- Ravi ve-l Vaî', tek cilt. Tahkik eden Dr Muhammed Accac Hatip, Darü-l Fikir matbaası/Beyrut/1391 h.

80) Kadi İyad Ebul Fadl (.544.ö), 'eş-Şifa bi Tarifi Hukuki'l Mustafa', **2** cilt. Darü-l kütübi-l İlmiyye/Beyrut/tarihsiz.

81) Karafi Şehabettin Ahmet b. İdris (h.684.ö), 'ez-Zahira', **14** cilt. Tahkik Muhammed Ebuhubze, Darü-l Garbil İslami/1994/Beyrut.

82) Ken'anî Ebü-l Hasan Ali b. Muhammed (h.963.ö), 'Tenzih-ü Şeriati-l Merfua ani-l Ahbari-l Şeniati-l Mevdua', 2 cilt. Tahkik eden A. Vahhab Abdullatif ve Abdullah Muhammed. Darü-l Kütübi-l İlmiyye/Beyrut/1981.

83) Keyrevani Ebu İshak Ali (h.453.ö), 'Zehrü-l Adab ve Semerü-l Elbab', **4** cilt. Tahkik eden Dr. Selahattin Hevari, Mektebetü-l Asriyye/ Beyrut/ 2001.

84) Kuşeyri Ebul Kasım Nisaburi (h.465.ö), 'Risale-i Küşeyri', tek cilt. Tahkik eden A. Halim Mahmut ve Dr. Mahmut b. Şerif. Dar-ü Şa'b matbaası/Kahire/1989.

85) Keyrevani Rekik (h.416.ö), 'Kutb'u Sürur fi Evsafi-l Humur', iki cüz toplam 494 sayfa. Tahkik eden Ahmet Cündi, Mecmeul İlmiyye/Dımaşk/1961

86) Kudai el-Kadi Ebu Abdillah Muhammed b. Selame (h.454), 'Müsned-ü Şihab', 2 cilt. Tahkik eden Hamdi A. Mecit Selefi, Risale matbaası/Beyrut/1985.

87) Kurtubi Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmet (h.671.ö), 'el-Cami'li Ahkami-l Kur'an', 24 cilt. Tahkik eden Dr. Abdullah b. Abdilmuhsin. Risale matbaası/Beyrut/2006.

88) Mahalli Şahabettin Ebulfetih Muhammed b. Ahmet (h.850.ö), 'el-Müstatraf-ü fi Külli Fennin Müstazraf', 2 cilt. Mektebetü-l cumhuriyeti-l Arabiye/Mısır/ tarihsiz.

89) Maverdi Ebu-l Hasan Muhammed b. Habib (h.450.ö), 'Havi-l Kebir', **17 cilt**. Tahkik eden komisyon, Darü-l Kütübi-l İlmiyye/Beyrut/1994.

90) Menavi Abdurrauf (ö.1031.h), 'Feydül Kadir', 6 cilt. Darü-l Marife matbaası/1972/ Beyrut.

91) Meydani Ebulfadl Ahmet b. Muhammed Nisaburi (h.518.ö), 'Mecmau-l Emsal', 2 cilt. Tahkik eden Muhammed Muhittin Abdulhamit, Maarif matbaası/1955/ Beyrut.

92) Muhammed b. Ahmet b. Ebi Sehl Serahsî (h.483.ö), 'el-Mebsut', 30 cilt. Saadet matbaası 1331 h./ Mısır..

93) Muhammed b. Cafer Kettani (m.1927.ö.) 'Nazmü-l Mütenasir min'el Hadisi-l Mütevatir', tek cilt. Darü-l Kütüb-is-Selefiyye matbaası/Kahire/tarihsiz.

94) Muhammed Cemalettin el-Kasimî Dımaşkî (m.1914.ö).

a) 'Hayatü-l Buhari', tek cilt. Tahkik eden Mahmut Arnavut. Dar-ü Nefais matbaası. 1992/Beyrut.

b) 'Kavaid'ü Tahdis Min Fününi Mustalahil Hadis', tek cilt. Tahkik eden Muhammed Behcet Baytar, Dar'ü İhya-i kütübil Arabi/1961/Kahire.

95) Muhammed Ebu Reyye (m.1970.ö), 'Edvaün ala Sünneti'l Muhammediyye', tek cilt. Darü'l maarif matbaası/Kahire/1994.

96) Muhammed Ferit Vecdi (m.1954.ö), 'Dairetü-l Mearifi-l Kırni-l İşrin'. 10 cilt. Darü-l fikir matbaası/Beyrut/tarihsiz.

97) Mucemü-l Vesit (Arapça sözlük). Mektebet-ü Şüru'-i Devliye (Devlet yayınıdır) /Mısır/ 2004.

98) **Muhammed Derviş'ül Hut,** 'Esne-l Metalib fi Ehadisi Muhtelifi-l Meratib', tek cilt. Darü-l kütübi-l arabi/ Beyrut/1983.

99) **Muhammed Nasiruddin Albani** (1914-1999), Silsiletü-l Ehadisi'l Daifa ve'l Mevdua, 14 cilt. Mektebetü-l Maarif/ Riyad/ 1992.

100) **Muhammed b. Yusuf Salihi Şami** (h.942.ö), 'Sübülü-l Hüda ve Reşad', 12 cilt. Tahkik eden komisyon, 1997/Kahire.

101) **Müslim Ebü'l Hüseyin b. Haccac Küşeyri Nisaburi** (206-261.h), 'Sahih-ü Müslim', 4 cilt. Tahkık eden Muhammed Fuad Abdulbaki, Darü-l kütübi-l İlmiyye/ Beyrut/1991.

102) **Müzi Cemalettin ebü-l Haccac Yusuf** (h.742.ö) 'Tehzibü-l Kemal', 35 cilt. Tahkik eden Dr. Beşşar Avvad Maruf, Risale matbaası/1992/Beyrut.

103) **Nevevî, Ebu Zekeriya Muhittin b. Şeref** (631-676.h).

a) 'et-Takrib ve-l Teysir li Marifet-i Süneni-l Beşir-i en-Nezir', tek cilt.. Tahkik eden Muhammed Osman Hışt, Dar-ü Kitabi-l Arabi, Beyrut/1985.

b) 'Tehzibü-l Esma-i ve-l Lugat', 4 cilt. Darü-l kütübi-l İlmiyye, Beyrut/ tarihsiz.

c) 'Sahih-ü Müslim bi Şerh-i Nevevi', 18 cilt, el-Matbaatü-l Misriye/ Kahir/1929.

4) 'el-Mecmuu', 23 cilt. Tahkik eden Muhammed Necip Mutii, İrşad matbaası/ Cidde/1980.

104) **Nesaî Ahmet b. Şuayıp** (ö.303.h).

a) 'Sünen-i Kübra', 12 cilt. Tahkik eden Abdulllah b. Abdilmuhsin. Risale Matbaası/ Beyrut/ 2001.

b) 'Kitab-u Duafai ve'l Metrukin', tek cilt. Tahkik komisyon. Müessesetü-l Kütübi-s-Sekafiyye, 1985/Beyrut.

105) **Nühas Ebu Cafer Muhammed b. Ahmet** (h.338.ö), 'en-Nasih-ü ve-l Mensuh', tek cilt. Tahkik eden Muhammed Emin Hancı, Saadet matbaası/Mısır/1323 hicri.

106) **Nüveyri Şehabettin Ahmet b. Abdülvahhab** (h733.ö), 'Nihayetü-l Ereb fi Fününi-l Edeb', 33 cilt. Tahkik eden Ali Muhammed Haşim ve A. Mecit Terhini, Darü-l kütübi-l İlmiyye Beyrut/2004.

107) **Ömer Rıda Kehhale** (ö.1985.m), 'A'lam-i Nisa', 5 cilt. Risale matbaası/Beyrut/1957.

108) Ruyani Ebubekir Muhammed b. Harun (h. 307.ö), 'Müsned'ü Ruyani', **3** cilt. Tahkik eden Eymen Ali Ebu Yeman, Kurtube matbaası/Mısır/1995.

109) Sahavi Şemsettin Ebü-l Hayr (h.902.ö), 'el-Mekasidü-l hasene', tek cilt. Tahkik eden Abdullah Muhammed Sıddık. Darü-l Kütübi-l İlmiyye Beyrut 1979.

110) Sa'lebi Hemmam Ebu İshak Ahmet (h.427.ö), 'el-Keşf'ü ve'l Beyan', **10 cilt.** Tahkik Nezir Saidi, İhya'ü Türasi'l Rabai/ Beyrut/2002.

111) Sebeki (h.771.ö), **Iraki** (h.806) ve **Zebidi** (h.1205.ö), 'Tahric'ü Ehadis-i İhyai Ulum-i d'din', **7** cilt. Tahkik Ebu Abdillah Mahmut b. Muhammed, Darü'l Asime/Riyad/ 1987.

112) Suyuti Celalettin Abdurrahman (911).

a) 'Camiu'l Hadis', **21 cilt**. Tahkik eden komisyon. Fikir matbaası, Beyrut 1994,

b) 'Tarih'ül Hulefa', tek cilt. Dar-ü İbni'l Hazm/ 2003/ Beyrut.

c) 'Esbab-ü Nüzul (Lubab'ü Nukul)', tek cilt. Müesseset'ü Kütüb-i Sekafiyye, Beyrut/2002.

d) 'Dürrül Mensur', tefsiri. **16** cilt + fihrist. Tahkik eden Dr. Abdullah b. A. Muhsin. Hecer matbaası/Mısır/2003.

e) 'el-Havi li'l Fetava', **2** cilt. Darü-l kütübi-l İlmiyye/Beyrut/1983.

f) 'el-lalali'l Mesnua fi'l Ehadisi-l Mevdua', **2** cilt. Darü-l Marife Beyrut/1975.

g) 'Tedrib-ü Ravi fi Şarh-i Takrib-i Nevavi', **2** cilt. Tahkik eden Ebu Kuteybe Nazar Muhammed Fareyabi, Mektebet-ül Kevser/Riyad/1415 hicri.

113) Selim b. Kays Hilali (h.76.ö), 'Kitab-ü Selim b. Keys Hilali', tek cilt. Tahkik eden Muhammed Bakır Ensari, Neşrü-l Hadi/ İran/1420.

114) Serahsi Ebubekir Muhammed b. Ebi Sehl (h.483.ö), 'el-Mebsut', **30** cilt. Darul marife/Beyrut/1989.

115) Seyyit Sabık, 'Fıkh-ü Sünne', **3** cilt. Darü-l Kitabi-l Arabi/ Beyrut/ 1973.

116) Süheyli Abdurrahman (h.581.ö), 'Revdu-l Unuf', **7** cilt. Tahkik eden Abdurrahman Vekil, İbni Teymiyye matbaası/Kahire/ 1967.

117) Sübki Tacettin Ebu Nasr A. Vahap (h.771.ö), 'Tabakatu Şafii el-Kübra', **10** cilt. Tahkik eden komisyon. Dar-u İhya-i Kütübi-l arabi/1964/ Kahire.

118) Safedi Selahattin Halil b. Aybek (h.764.ö), 'el-Vafi bi'l Vefeyat', **29** cilt. Tahkik komisyon. Dar'ü İhya-i Türasi-l Arabi, 2000/ Beyrut.

119) Şafiî Muhammed b. İdris (h.204.ö).

a) 'el-Ümm', **11** cilt. Tahkik eden Dr. Rıfat Fevzi A. Muttallib, Darü-l Vefa matbaası/ 2001/ Mensure.

b) Müsned, **3** cilt. Tahkik eden dr Rıfat Fevzi A. Muttallib, Darü-l Beşairi-l İslamiyye/ 2005 Beyrut.

120) Şaşi Ebu Sait Heysem (h.335.ö), 'Müsned'ü Şaşi', **3** cilt. Tahkik eden Dr. Mahfuz'u Rahman, Mektebetü-l Ulum ve'l Hikem/Medine/ 1993.

121) Şevkani Muhammed b. Ali (ö.1250.h).

a) 'Neylül Evtar', **12** cilt. Tahkik eden Ebu Muaz Tarık. Dar-u İbnil Kayyım/Riyad, 2005.

b) 'el-Fevaidü-l Mecmua fi'l Ehadisi-l Mevdua', tek cilt. Tahkik A. Rahman Muallimi, Mektebü-l İslami/Beyrut/ 1987.

c) 'Fethü-l Kedir', **5** cilt. Tahkik eden A. Rahman Umeyre, Darü-l Vefa/ 1994.

122) Taberanî Ebü-l Kasım Süleyman b. Ahmet (h.360.ö).

a) 'Mucem-i Kebir', **25** cilt. Tahkik eden Hamdi A. Mecit Selefi. İbni Teymiyye matbaası Kahire/Tarihsiz.

b)) 'Mucemü-l Evsat', **10** cilt. Tahkik eden Tarık b. İvedullah, Muhsin-ül Hüseyni, Darü-l Haremeyn, 1995/Kahire.

c) 'Müsned-i Şamiyyin', **4** cilt. Tahkik Hamdi A. Mecit Selefi. Risale matbaası 1989/Beyrut.

d) 'Mucem-i Sağir', **2** cilt. Tahkik Muhammed Şekur, Mektebetü-l İslami/Beyrut 1985.

123) Taberi Ebu Cafer Muhammed b. Cerir (h.310.ö), 'Tarih-ü Taberi', **11** cilt. Tahkik eden Ebü-l Fadl İbrahim, Darü-l Maarif, Kahire/1969.

124) Tahavi Ebu Cafer Ahmet b. Selame (ö.321.h).

a) 'Şerh'ü Müşkilil Asar', **16** cilt. Tahkik eden Şuayıp Arnavud. Risale matbaası/Beyrut/ 1994.

b) ‘Şerh-ü Meani-l Asar’, **5** cilt. Tahkik eden Muhammed Zühri Neccar ve Muhammed Seyyit Cadü-l Hak. Alemü-l Kütüb/Beyrut/ 1994.

125) **Teyalisi, Süleyman b. Davud** (h.204.ö), ‘Müsned’, **4** cilt. Tahkik eden Muhammed b. A. Muhsin, Hecer matbaası/Kahire/1999.

126) **Tirmizi Muhammed b. İsa** (h.279.ö), ‘Sünen-i Tirmizi,’, Mektebetü-l Mearif, Riyad, hicri 1417.

127) **Ukeyli Ebu Cafer Muhammed b. Amr,** (h.422.ö), ‘Kitab-ü Duafaa’, **4** mücellet, Tahkik Hamdi A. Mecit Selefi, Dar-ü Sümey’i/Riyad/2000.

128) **Vahidi Ebü-l Hasan Ali b. Ahmet Nisaburi** (h.468.ö), ‘Esbab-i Nüzül’, tek cilt. Tahkik eden Dr. Mustafa Deybü-l Büğa, İbni Kesir matbaası, Beyrut/1993.

129) **Yakubi Ahmet bin Ebi Yakup** (h.294.ö), Tarih-i Yakubi, **3 cilt,** Lübnan, 1988.

130) **Yakut Şehabettin Ebu Abdillah Hemevi** (h.626.ö), ‘Mucemü-l Büldan’, **5** cilt. Darü Sadır Beyrut/1977.

131) **Zehebî Şemsettin Muhammed b. Ahmet b. Osman** (h.748.ö).

a) ‘Siyer-i A’lam-i Nübela’, **29** cilt. Tahkik eden komisyon. Risale matbaası, Beyrut, 1984

b) ‘Tezkiretü-l Huffaz’, **4** cilt, Mektebü-l Haremi-l Mekki, 1377 Mekke.

c) ‘Tarihü-l İslam’, **15** cilt+ **2** cilt fihrist. Tahkik eden Beşşar Avvad Maruf, Darü-l Garbi-l İslami, 2003/Beyrut.

d) ‘el-Kaşif fi Marifet-i men lehu rivaye fi-l kütüb-i sitte’, **2** cilt. Tahkik edem Muhammed Avvame, Ahmet Muhammed Nemır. Müesseset-ü Ulumi-l Kur’an, Cidde, 1992.

e) ‘Mizanü-l İtidal fi Nakd-i Rical’, **8** cilt. Tahkik eden komisyon. Darü-l Kütübi-l İlmiyye Beyrut, 1995.

f) ‘el-Muğni fi-d-Duafaa’, **2** cilt. Tahkik eden Nurettin Atar, İdaret-u İhya-i Turasi-l İslami, Katar emirliği/tarihsiz.

g) ‘Hukuku-l Car’, tek cilt. Tahkik eden Ali Adil Tahtavi, Darü-l kütübi-l İlmiyye/Beyrut/ 2005.

h) 'Teşebbühü-l Hasisi bi Ehlil Hamis', tek cilt. Tahkik Ali Hasan, Dar'ü Ammar/1988/Ürdün.

132) Zamahşeri Carullah Mahmut b. Ömer (h.538.ö).

a) 'el-Faik fi Garibi-l Hadis', **4** cilt. Tahkik eden Ali Muhammed Becavi ve Muhammed Ebülfadl İbrahim, Fikir matbaası, 1993, Beyrut.

b) 'Rebiu-l Ebrar', **5** cilt. Tahkik eden Abdulemir Mühenna, Müessesetü-l A'lemi, 1992, Beyrut.

c) 'el-Keşşaf', **6 cilt**. Tahkik Adil Ahmet ve Ali Muhammed, Mektebetü-l Abidin/ Mısır/ 1998.

133) Zerkeşî Bedrettin Muhammed b. Abdillah (h.794.ö).

a) 'el-Burhan fi ulumi-l Kur'an', **4** cilt. Tahkik eden Ebülfadl Dımyati, Darü-l Hadis/2006/Beyrut.

b) 'Lalali-l Mensure fi'l Ehadisi-l Meşhure (et-tezkiret'ü fi'l ehadisi'l müştehere)'. Tek cilt. Tahkik Mustafa A. Kadir Ata, Darü-l kütübi-l İlmiyye/Beyrut, 1986.

134) Zeylaî Fahrettin Osman b. Ali el-Hanefî (h.743.ö).

a) 'Nesb'ü Raye li ehadisi'l hidaye', **5** cilt. Tahkik eden Muhammed Avvame, Reyyan matbaası/Cidde /1997.

b) 'Tebyinü-l Hakaik Şerh-ü Kenzi-l Dekaik', **6** cilt. El-matbaatü-l emiriye, Mısır, 1313 hicri.

ARİF TEKİN
Kitapları

Kur'an'ın Kökeni

***

Bilinmeyen Yönleriyle Kuran
(Kur'an'ın Kökeni-2)

***

Bilinmeyen Yönleriyle
Hz. Muhammed'in Ölümü

***

Kur'an'da Kadın ve
Hz. Muhammedin Hanımları

***

Kur'an'ın'da Allah

***

Sumerlerden İslam'a
Kutsal Kitaplar ve Dinler

***

İslam'da İçki

ARİF TEKİN

İSLAM'DA İÇKİ

"Din, cahiller için görkemli, siyasiler için kullanışlı, filozoflar için saçmadır."

Titus Lucretius Carus/Roma (MÖ 99-55)

Arif Tekin'in bu önemli kitabı; var olan verilerden sonuçlar çıkararak ***Kur'an***'da ve diğer İslami kaynaklarda içki konusunun nasıl işlendiğini, ***Hz. Muhammed*** ve en yakın arkadaşlarının içki-şarap içip içmediklerini tüm boyutlarıyla ortaya koyuyor.

Yazar, bu hassas konuyu incelerken, diğer eserlerinde olduğu gibi, baştan sona İslami kaynakları kullanıyor, duygusal, kişisel yorumlardan ve siyasi görüşlerden uzakduruyor.

Konuyla ilgili ayet ve hadisleri okuyucuya sunarken bunların neden-sonuç ilişkilerine dikkat çekerek, içki konusunda Hz. Muhammed ve Halife Ömer dönemiyle birlikte ***Asr-ı Saadet***'ten can alıcı örnekler veriyor.

Yazar, ***Kur'an***'ın içki konusunda teorik olarak ***Tevrat ve İncil***'de var olan bilgilere yeni bir şey ortaya koymadığını ve bütün bu bilgiler eşliğinde, içkinin ***Kur'an***'da yasak olmadığı sonucunu *çıkarıyor.*

Arif Tekin, içki yasağının gündemde olduğu, vahim ve karanlık günler geçiren ülkemizde, yapıtıyla bir yandan konuya ışık tutarken öte yandan da *engizisyon* kafalılara önemli dersler veriyor.

BERFİN